FÎHİ MÂ-FÎH

MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN

Çeviren
Abdülbâki GÖLPINARLI

İNKILÂP

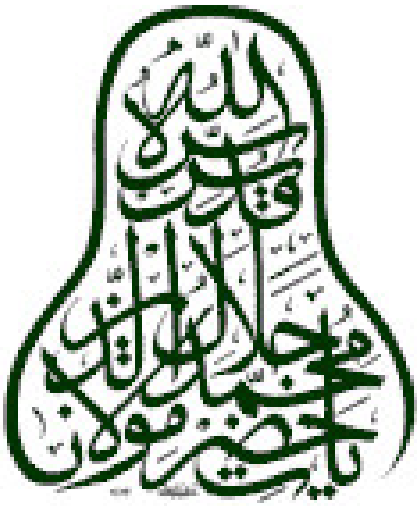

FÎHİ MÂ-FÎH

Çeviren:

Abdülbaki Gölpınarlı

RAHMÂN VE RAHİM ALLAH ADÎYLE; ONA DAYANIRIM BEN

1. BÖLÜM: "Bilginlerin kötüsü, beyleri ziyaret eden bilgindir; beylerin hayırlısı da bilginleri ziyaret eden bey. Ne güzel beydir yoksulun kapısındaki bey; ne kötü yoksuldur beyin kapısındaki yoksul."

Halk, bu sözün dış anlamını almıştır. Onlarca bilgin kişinin, bilginlerin kötülerinden olmaması için beylerin tapısına gitmemesi gerektir. Halbuki sözün anlamı, onların sandıkları gibi değildir. Asıl anlamı

şudur:

Bilginlerin kötüsü, beylerden yardım gören, beyler yüzünden düzelen, doğru yolu tutan kişidir. Beyler bana ihsanlarda bulunsunlar, beni saysınlar, bana mevki versinler kuruntusuyla, onlardan korkarak okumaya başlamıştır da beyler yüzünden işi düzene girmiştir; bilgisizliği bilgiye dönmüştür. Bilgin olunca da onların korkusundan, onların cezasından edep sahibi olur, ister-istemez doğru yolu tutar. Artık ne çeşit olursa olsun, ister görünüşte bey onun ziyaretine gelsin, ister o, beyi ziyarete gitsin, herhalde ziyaret eden odur, ziyaret edilense bey. Fakat bilgin, beyler yüzünden bilgiye sahip olmamışsa, önceden de, sonradan da bilgisi Tanrı için elde edilmişse o başka; balık nasıl sudan başka bir yerde yaşayamazsa, elinden başka bir şey gelmezse bu bilgin kişinin ele yolu-yordamı, ancak doğru yola gitmektir; bu, onun kendi huyundandır.

Bu çeşit bilgini yürüten, çekindiren akıldır. Zamanında, bilsinler-bilmesinler, herkes onun heybetinden çekinir; onun ışığından onun aksinden yardım ister. Böylesine bilgin, beyin tapısına gitse bile gerçekte ziyaret eden beydir, ziyaret edilen kendisi. Çünkü herhalde bey, aldığını ondan alır,

yardımı ondan görür; oysa beye aldırış bile etmez. O bilgin güneş gibi heryana ışık salar; işi-gücü, herşeye, herkese bağıştır.

Güneşte taşları lâ'l, yakut, inci, mercan haline getirir; toprak dağları bakır, altın, gümüş madeni yapar; toprakları yeşertir, tazeleştirir; ağaçlara çeşit-çeşit meyveler bağışlar. Onun işi, sanatı vermektir, bağışlamaktır. Verir de almaz. Hani Araplarda söylene gelen bir atasözü vardır; "Biz vermeyi öğrendik, almayı öğrenmedik" derler; onun gibi. Hâsılı böylesine bilginler ziyaret edilenlerdir, beylerse ziyaret edenler.

Aklıma şu âyeti tefsîr etmek geldi. Söylediğim söze uygun da değil amma mademki aklıma geldi söyleyeyim de bitsin-gitsin.

Ulu Tanrı buyurur ki: "Ey Peygamber, ellerinizde bulunan tutsaklara de ki: Allah, yüreklerinizde hayırlı

bir niyet bulunduğunu bilirse size, sizden alınandan daha da hayırlısını verir, suçlarınızı örter. Allah, suçları

örten bir rahîmdir."

Bu âyetin inişine sebep şudur:

Tanrı rahmet etsin, Mustafâ, kâfirleri bozmuş, öldürmüş, yağmalamış, birçok tutsak tutmuş, ellerini, ayaklarını bağlatıp getirtmişti. O tutsaklardan biri de, Tanrı razı olsun, amcası Abbas'tı, o da onların arasındaydı. Bütün gece bağlanmış, hiçbir şeye güçleri yetmez, aşağılık bir halde ağlıyorlar, inliyorlardı.

Kendilerinden umut kesmişlerdi. Kılıcı, öldürülmeyi bekliyorlardı. Tanrı rahmet etsin, Mustafâ, onlara baktı

da güldü. Onlar görüyorsun ya dediler, onda da insanlık hali var; halbuki bende insanlık huyu yok diye dâvaya kalkışmıştı. Dâvası, gerçeğe aykırıymış. İşte bak, bize bakıyor, bizi bağlanmış, zincirlere vurulmuş bir

halde kendisine tutsak olmuş görüyor da seviniyor; tıpkı nefsine uyanlar gibi hani. Onlar da düşmana üst oldular, onları kahrolmuş gördüler mi sevinirler, çalıp çağırırlar.

Tanrı rahmet etsin, Mustafâ, içlerinden geçeni anladı da dedi ki:

Düşmanlarımı kahrettiğimi göreyim, yahut sizi ziyana uğramış göreyim de güleyim, sevineyim, hâşâ, bu benden uzak. Şu yüzden güleceğim geliyor: Can gözüyle görüyorum; bir topluluğu tutmuşum, külhandan cehennemden, o kapkara bacadan bağlarla, zincirlerle, çeke-sürüye, zorla cennete, Tanrı râzılığına, ölümsüz gül bahçesine götürüyorum da onlar, bizi bu tehlikeli yerden o gül bahçesine, o eminlik yurduna ne diye çekiyor, götürüyorsun diye ağlayıp bağırıyorlar; işte bu yüzden gülmem tutuyor. Bütün bunlarla beraber söylediğim sözü anlayacak, hali ap-açık görecek, can gözü daha sizde yok. Ulu Tanrı diyor ki: Tutsaklara söyle; de ki: Siz önce ordular topladınız; bir çok hazırlıklarda bulundunuz; erliğinize, yiğitliğinize, çokluğunuza güvendiniz. Kendi kendinize, Müslümanları şöyle edeceğiz, böyle kıracağız, kahredeceğiz dediniz. Gücünüzün-kuvvetinizin üstünde daha zorlu bir güç-kuvvet ıssı olduğunu görmüyordunuz. Yok ediciliğinizden daha üstün bir yok edicinin bulunduğunu bilmiyordunuz. Hâsılı şöyle olsun-böyle olsun diye ne

tedbirde bulunduysanız hepsi de aksi çıktı. Şimdi korku içindesiniz amma hâlâ da o illetten tövbe etmediniz. Umudunuz yok, hâlâ da bir güç-kuvvet sahibi bulunduğunu görmüyorsunuz. Gücünüz-kuvvetiniz varken beni görmeniz, kendinizi bana karşı yok olmuş bilmeniz gerek ki işler kolaylaşsın. Korkuya düşünce benden umut kesmeyin ki sizi bu korkudan kurtarmaya, emin etmeye gücüm yeter. Ak öküzden kara öküz çıkaranın kara öküzden ak öküz çıkarmaya da gücü yeter.

"Geceyi uzatırsan, gündüzün bir kısmı gece olur; gündüzü uzatırsın, gecenin bir kısmı gündüz olur; ölüden diri çıkarırsın, diriden ölü belirtirsin" bu-yurulmuştur. Şimdi tutsaksınız; fakat tapımdan umut kesmeyin de elinizden tutayım sizin. "Tanrının rahmetinden umut kesmeyin; Tanrı rahmetinden kâfir olan topluluktan başkası umut kesmez."

Şimdi Ulu Tanrı buyuruyor ki: A tutsaklar, önceki yolunuzdan döner, Korkuda da, umutta da beni görür, herhalde kendinizi yok etmeme karşı yok olmuş sayarsanız sizi bu korkudan kurtarırım; sizden yağmalanan, elinizden çıkan her malı tekrar veririm size; hattâ kat-kat fazlasını, daha da iyisini verir, sizi bağışlarım; dünya devletine âhiret devletini de katarım.

Abbas, tövbe ettim, tuttuğum yoldan döndüm dedi. Mustafâ, Ulu Tanrı ettiğin dâvaya delil ister buyurdu. Beyit:

Aşk dâvasına girişmek kolay,
Fakat o dâvâya kesin delil gerek.

Abbas, hadi dedi, ne delil istiyorsan söyle. Mustafâ, Müslüman olduysan, Müslümanlığın iyiliğini istiyorsan, sende kalan malların bir kısmını müslüman ordusuna bağışla da Müslümanlık kuvvetlensin buyurdu. Abbas, a Tanrı Elçisi dedi, bende ne kaldı ki? Hepsini yağmaladılar; bir eski hasır bile bırakmadılar.

Tanrı rahmet etsin, Mustafâ, gördün mü buyurdu, gerçek değilsin tuttuğun yoldan dönmedin; ne kadar malın var, nerde sakladın, kime ısmarladın, nereye gömdün, gizledin, söyleyeyim mi? Abbas, hâşâ dedi.

Mustafâ buyurdu ki: Bu kadar malı anana vermedin mi; filân duvarın dibine gömmedin mi, ona, dönersem bana verirsin; esenlikle dönmezsem şu kadarını filân işe harcarsın, şu kadarını filâna verirsin, bu kadarı da senin olsun diye etraflıca vasiyette bulunmadın mı? Abbas bunu duyunca parmak kaldırdı, tam gerçeklikle inandı. Dedi ki: Ey gerçek peygamber, ben, Hâman gibi, Şeddad gibi daha başkaları gibi eski padişahlara nasıl felek yâr olduysa sana da yâr oldu, baht elverdi sanıyordum. Fakat bunu buyurdun ya, bildim-anladım ki bu devlet, o yandandır, Tanrı'dandır. Mustafâ buyurdu ki: Doğru söyledin bu sefer; içindeki şüphe ipi koptu, duydum; sesi kulağıma geldi. Canımın ta içinde gizli bir kulağım vardır, kim şüphe ve kâfirlik zünnârını koparırsa o gizli kulakla o koparma sesini duyarım, can kulağıma gelir. Şimdi doğru söyledin, iman ettin.

Mevlânâ buyurdu ki:

Bu tefsîri Emîr Pervâne'ye şunun için söyledim; dedim ki: Sen önce

Müslümanlığa kalkan oldun.

Kendimi feda edeyim. Müslümanlığın kalması, Müslümanların çoğalması için aklımı, tedbirimi kul anayım da Müslümanlık kalksın dedin. Kendi fikrine güvendin. Tanrıyı görmedin, herşeyi Tanrı'dan bilmedin. Böyle olunca da Ulu Tanrı o sebebi, o çalışmayı, Müslümanlığın zararına sebep etti. Çünkü sen Tatar'la bir olmuşsun, Şam'lıları, Mısır'lıları yok etmek, İslâm ülkesini yıkmak için onlara yardım ediyorsun, Tanrı, Müslümanlığın kalkmasına sebep olan tedbiri, Müslümanlığa zarar vermeye sebep kıldı. Şu halde Tanrı'ya yüz tut, çünkü korkulacak bir hal bu. Sadakalar ver de seni, kötü bir hal olan şu korkudan kurtarsın. Ondan umut kesme. Öyle bir ibadetten böyle bir suça attı seni; fakat o ibadeti kendinden gördün de o yüzden suça

düştün. Şimdi suçta da umut kesme ondan; yalvar-yakar, o ibadetten suçu meydana getirenin,şu suçtan bir ibadet meydana getirmeye de gücü yeter. Sana bundan bir pişmanlık verir önüne sebepler çıkarır da gene Müslümanların çoğalmasına, Müslümanlığın kuvvetlenmesine çalışırsın. Umut kesme ki "Allanın rahmetinden, kâfir olan topluluktan başkası umut kesmez" Maksadım buydu, bunu anlasın da şu halde sadakalar versin, yalvarsın-yakarsın dedim; çünkü çok yüce bir halden aşağılık bir hale düştü; fakat bu halde de umutlanması gerek.

Ulu Tanrı aldatır; insanın, bana güzel bir tedbir elverdi, güzel bir iş belirdi, yüz gösterdi diye aldanmaması için güzel şekiller gösterir, içinde kötü şekiller vardır. Her görünen, göründüğü gibi olsaydı

Peygamber o kadar keskin, o kadar aydın, o kadar aydınlatıcı görüşüyle gene de "Herşey nasılsa öyle göster bana" der miydi? Güzel gösterirsin, gerçekte çirkindir. Çirkin gösterirsin, gerçekte güzeldir, özdür. Şu halde bize herşeyi, nasılsa öyle göster de tuzağa düşmeyelim, biteviye yol azıtmayalım. Şimdilik senin tedbirin güzel olsa, aydın olsa bile onun tedbirinden daha iyi olamaz; o, böyle derdi. Şimdi sen de her görünene her tedbire güvenme; yalvar-yakar, kork. Maksadım buydu benim. Oysa bu âyeti, bu tefsiri; şu anda ordular çekmedeyiz; onlara dayanmamak, bozguna uğrasak bile o korku, o çaresizlik halinde, gene ondan umut kesmemek gerek tarzında kendi meramınca tevil etti; sözü dileğine göre anladı. Benim maksadımsa söylediğim şeyleri anlatmaktı.

2. BÖLÜM - Birisi, Mevlânâ söz söylemiyor dedi. Dedim ki:

Sonucu o adamı yanıma benim hayalim çekti-getirdi. Şu hayalim, ona nasılsın, nicesin diye bir söz söylemedi. Sözsüz hayal, onu çekti buraya; hakıykatim onu sözsüz çeker de bir başka yere götürürse şaşılmaz bu işe.

Söz, gerçeğin gölgesidir, parça-buçuğudur. Gölge çekerse gerçek haydi-haydiye çeker. Söz bahanedir; insanı insana çeken can bağdaşmasıdır, söz değil. Birisi yüz binlerce mucize görse, söz duysa, kerametler seyretse kendisinde o peygamberle, yahut o erenle bir can bağdaşması yoksa fayda etmez. İnsanı

coşturan, kararsız bir hale getiren can bağdaşmasıdır. Saman çopünde kehlibarla birazcık can bağdaşması

olmasa hiç mi hiç kehlibara gitmez. Herşeydeki cinsin cinsiyle bağdaşması gizlidir, gözle görünmez.

Herşeyin hayali, insanı o şeye çeker. Bağ-bahçe hayali, insanı bağa-bahçeye çeker, dükkân hayali dükkâna.

Fakat bu hayal erde düzenler de gizlidir. Görmüyor musun ki filân yere gidersin, pişman olursun, hayır sanmıştım amma dersin, değilmiş. Bu hayaller, örtüdür, âdeta; örtü ardında birisi gizli. Hayaller ortadan kalktı da gerçekler hayal örtüsü olmadan yüz gösterdi mi kıyamet kopar orda. Hal böyle olunca da pişmanlık kalmaz. Seni çeken her gerçek odur, başka şey de ondan başka değildir, seni çeken gerçeğin ta kendisidir. "O gün, gizli şeyler meydana vurulur."

Bu sözün de yeri mi ki söylüyoruz. Gerçekte çeken birdir, fakat sayılı görünür. Görmez misin ki bir adam yüz şey ister, çeşit-çeşit dileklerde bulunur. Tutmaç isterim, börek isterim, helva isterim, kalya isterim, meyva isterim, hurma isterim der. Bu istek, sayı gösterir, sayıyı dile getirir amma temeli birdir, temeli açlıktır, o da birdir. Görmez misin? Bir şey yer de doyarsa bunların hiçbiri gerekmez der. Şu halde belli oldu ki on değilmiş, yüz değilmiş, birmiş "Sayılarını, ancak sınamak için yaptık". Halkın bu birdir, onlar yüz diye sayması, bir sınamadır. Yâni erene bir derler, şu çokluk halkaysa yüz derler, bin derler. Bu, pek büyük bir sınanmadır. Bu görüş, bu düştüğünüz düşünce, yâni halkı çok, onu bir görüşünüz, pek büyük bir sınamadır. “Sayılarını, ancak sınamak için yaptık" Hangi yüz, hangi elli, hangi altmış? Elsiz-ayaksız, akılsız-cansız bir bölük halk, tılsım gibi, cıva gibi oynayıp durmada. Şimdi onlara altmış, yahut yüz, yahut da bin dersin, bunaysa bir. Halbuki onlar hiçtir, buysa bindir, yüz bindir, milyondur. "Sayılınca azdır onlar, saldırdılar mı çok."

Padişahın biri, birisine yüz kişinin geçineceği kadar dünyalık vermişti. Ordudakiler bu işin aleyhinde bulunuyorlardı. Padişah kendî kendine, bir gün dedi, size gösteririm, neden bu işi yaptım, anlarsınız. Savaş

oldu, savaşta herkes kaçtı, yalnız oydu kılıç vuran. Padişah, işte dedi, o işi bunun için yaptım ben.

İnsanın, ayırdetme kabiliyetini garezlerden arıtması, bir din dostu araması

gerek. Din, dostunu tanır amma siz ömrünüzü ayırdetme kabiliyetinden mahrum bir halde geçirdiniz de onun da ayırdetme kabiliyeti arıklaştı, din dostunu tanıyamıyor. Sen, ayırdetme kabiliyetinden mahrum olan şu bedeni besledin.

Ayırdetme, bir huydan ibarettir. Görmüyor musun? Delinin de bedeni var, eli-ayağı var, fakat ayırdetmesi yok. Her pis şeye el atıyor, tutuyor, yiyor. Ayırdetme, şu görünen bedende olsaydı pisi tutmazdı. Hâsılı

bildik ki ayırdetme, lâtif bir anlamdır, o da sendedir. Sense gece-gündüz, şu ayırdetme kabiliyetinden

mahrum olan bedeni beslemeye koyulmuşsun; bu, ancak bununla olur diyorsun; halbuki bu da onunla olur.

Nasıl oluyor da sen, hep şu bedeni geliştirmedesin, onuysa tamamiyle bir yana atmışsın. Bu beden, ayırdetme kabiliyetiyle durur, o kabiliyet bedenle durmaz. O ışık, şu söz, kulak ve bunlardan başka pencerelerden dışarıya vurur; bu pencereler olmasa başka pencerelerden baş çıkarır. Tıpkı şunun gibi hani: Bir ışık getirmişsin, güneşin önüne koymuşsun; güneşi bu ışıkla, bu rnumla görüyorum diyorsun. Hâşâ; mum getirmesen de güneş kendini gösterir. Muma ne ihtiyaç var?

Tanrıdan umut kesmemek gerek. "Gerçekten de kâfirlerden başkası Tanrı rahmetinden umut kesmez"

umut, eminlik yolunun başıdır. Yola gitmiyorsan bari yol başını gözle. Eğrilikler yaptım deme, doğruluğu tut sen, hiçbir eğrilik kalmaz. Doğruluk, Musa'nın sopasına benzer, o eğriliklerse büyüler gibidir. Doğruluk geldi mi hepsini yer-gider. Kötülük ettiysen kendine ettin, senin cefan, nerden ona erişecek?

Ş i i r
Bir kuş o dağa kondu, sonra uçtu-gitti;
Bak da gör, o dağda ne birşey fazlalaştı, ne birşey eksildi dağdan.

Doğru oldun mu bütün onlar kalmaz. Sakın umut kesme.

Padişahlarla düşüp kalkmada şu bakımdan tehlike yok: Gidecek baş zâti gider; ha bugün, ha yarın.

Fakat şu yüzden tehlike var ki onlar o makama geçtiler mi nefisleri kuvvetlenir, ejderha kesilirler. Onlarla görüşüp konuşan, onlarla dostluk dâvasına girişen, onların malını kabul eden bu adam da çaresiz onların isteklerine uygun söz söyler; onların kötü düşüncelerini, hoşlansınlar diye kabul eder; aykırı bir söz söyleyemez; bu yüzden tehlikelidir; çünkü dine ziyandır. Onların yanını yaptın mı temel olan öbür yan, sana yabancı olur. O yana ne kadar gidersen sevgilinin bulunduğu bu yan, o kadar yüz çevirir senden. Dünya ehliyle ne kadar uzlaşırsan o, o kadar kızar sana. "Kim, bir zalime yardım ederse Allah o zalimi, yardım eden kişiye musallat eder."

Yazıktır denize varıp da bir parçacık su içmeyi, yahut bir testi su almayı yeter bulmak. Denizden inciler, mücevherler, kuvvet veren yüz binlerce şeyler elde ederlerken denizden su alıp götürmenin ne değeri vardır ki? Aklı olanlar bununla övünür mü hiç, ne yapmıştır ki bu işi yapan? Hattâ dünya, bir köpüğüdür bu denizin; denizse erenlerin bilgileridir. İnci de nerede? Bu dünya, çer-cöple dolu bir köpüktür amma o dalgaların çıkıp batması, yürüyüp dönmesi, denizin coşup kabarması, köpürüp kükremesi yüzünden o köpük, bir güzellik elde eder. "Kadınları, oğul arı, yüklerle altınları-gümüşleri, damgalanmış cins atları, davarları, ekinleri isteyip Özleyiş sevgisi, bunlara ait sevgi, insanlar için bezenmiş, süslenmiştir."

Bezenmiş, süslenmiştir buyurdu ya, demek ki o güzel değildir. "Güzellik, eğretidir onda, başka bir yerdendir. O, altın suyuna batırılmış, yaldızlanmış kalp paradır; yâni bir köprücükten ibaret olan şu dünya kalptır, kadri, değeri yoktur; fakat biz onu altınla kaplamışız; çünkü "insanlar için bezenmiştir, süslenmiştir."

İnsan Tanrı usturlabıdır, fakat usturlabı bilmek için müneccim gerek. Tere satanda, yahut bakkalda da usturlap bulunabilir, fakat ondan ne fayda görür usturlupla göklerin hallerini, dönüşlerini, burçları, tesirlerini, inkılâpları, bunlardan başka daha birçok şeyleri ne bilir ki? Şu halde usturlap münecime fayda verir. "Kendini bilen rabbini bilir." Usturlap, nasıl göklerin hallerini gösteren bir aynaysa "And olsun ki Âdemoğullarını ululadık" diye anılan insanın varlığı da Tanrı usturlabıdır. Ulu Tanrı, onu, kendisini bilen, anlayan bir yaratık olarak yarattığından insan, kendi varlığının usrurlabından Tanrı tecellisini, neliksiz-niteliksiz güzelliği, soluktan- soluğa, bakıştan-bakışa görür, seyreder; o güzellik bu aynadan hiç mi hiç

ayrılmaz.

Üstün ve yüce Tanrının öylesine kulları vardır ki onlar, hikmet, bilgi ve anlayış, ululuklar elbiselerini giyinirler. Halkta onları görecek görüş yoktur amma onlar, pek kıskanç olduklarından bu elbiseleri giyerler de kendilerini gizlerler. Hani Mütenebbî,

Kadınlar ipekli elbiseleri süslenmek için değil,
Güzelliklerini korumak için giyindiler

der ya, tıpkı onun gibi işte.

3. BOLÜM - Birisi, gece-gündüz canım da, gönlüm de tapınızda hizmet etmede; fakat Moğol ar'la uğraşmaktan, onların işleriyle oyalanmaktan vakit bulup da tapınıza gelemiyorum dedi.

Mevlânâ buyurdu ki:

Bu işler de Tanrı işi; çünkü Müslümanların emin olmalarına, aman bulmalarına sebep olmada. Onların gönülleri olsun da birkaç Müslüman, emniyet içinde ibadete koyulsun diye kendinizi, malınızla, bedeninizle feda ettiniz. Şu halde bu da hayırlı bir iştir. Ulu Tanrı madem ki böyle bir hayırlı işe meyil vermiş, ona aşırı

rağbet göstermeniz Tanrı yardımına mazhar oluşunuza delildir. Fakat bu meyilde bir gevşeklik, bir usanç

hâsıl oldu mu bu, Tanrı yardımından mahrum oluşunuza delildir. Çünkü ulu Tanrı, usanca uğrayan adamın, o işin öylesine bir hayırlı işe sebep olmasını istemez. Hamam gibi hani. Hamam sıcaktır amma o sıcaklığı, külhanda yanan ot, odun, tezek gibi şeylerdendin. Ulu Tanrı, görünüşte kötü görünen, insanı tiksindiren sebepler meydana getirir; görünüşte kötüdür amma adamın hakkında yardımdır, lûtuftur. Hamam bunlarla kızar, halka da faydası dokunur.

Bu sırada dostlar geldiler, içeri girdiler. Özür getirerek buyurdu ki: Size kalkmıyorum, söz söylemiyorum, hal-hatır sormuyorum amma bu da ağırlamaktır. Çünkü herşeyi ağırlama, o vakte göre olur. Namazda babanın, kardeşin halini-hatırını sormak, onları ağırlamak yaraşmaz.

Namazdayken dostlara, yakınlara iltifat etmemek, iltifatın, okşamanın ta kendisidir. Çünkü onların yüzünden kendisini ibadetten, Tanrıya dalıştan ayırmaz, hatırı dağılmamış olur. Onlar da azaba, azara hak kazanmamış olurlar ki bu, iltifatın ta kendisidir, okşayışın ta kendisidir; çünkü onları azaba uğratacak şeyden çekinmiştir.

Birisi, Tanrıya namazdan daha yakın yol var mıdır diye sordu. Buyurdu ki: Gene namazdır, fakat namaz, yalnız şu görünen şekil değildir. Bu, namazın kalıbıdır; çünkü bu namazın önü vardır, sonu vardır. Önü, sonu olan herşey kalıptır; çünkü tekbir, namazın önüdür, selâm namazın sonu. Şehadet getirmek de yalnız dille söylenen söz değildir. Çünkü onun da önü vardır, sonu var.

Harfe, sese gelen herşeyin önü, sonu olur, o da görünüştür, kalıptır. Canıysa neliksiz-niteliksizdir, sonu yoktur; ne başlangıcı vardır, ne bitimi. Sonu-ucu şu namazı peygamberler icad etmişlerdir. Şimdi şu namazı

meydana çıkaran Peygamber şöyle der: "Allahla bir vaktim olur ki o vakte ne şeriatle gönderilmiş bir peygamber sığabilir, ne de Tanrıya yaklaştırılmış bir melek" Şu halde bildik-anladık ki namazın canı, yalnız şu görünen şekil değildir; dalıştır, kendinden geçiştir; şu halde bütün şekiller dışarıda kalır, oraya sığamaz.

Salt anlam olan Cebrail de sığmaz. Tanrı sırrını kutlasın, Mevlânâ Bahâeddin Veled'den gelen bir hikâye vardır: Bir gün ashap onu dalmış buldular. Namaz vakti de geldi-çattı. Bâzı müritler Mevlânâ, sözlerine aldırış

bile etmedi. Onlar kalktılar, namaza koyuldular. İki mürit Şeyh'e uydu, namaza kalkmadı. Namaza durmayan o iki müritten birinin adı Hâcegî'ydi. Bu zat, can gözüyle ap-açık gördü ki imamla beraber namaza duran ashabın hepsi de kıbleye arka vermiş; yalnız Şeyh'e uyan o iki müridin yüzleri kıbleye karşı.

Çünkü Şeyh, bizden-benden geçmiştir, onun, o oluşu yok olmuş-gitmiştir; varlığı kalmamıştır; Tanrı ışığında helâk olmuştur; "ölmeden önce ölün" sırrına ermiştir. Artık o Tanrı ışığı haline gelmiştir. Kim Tanrı ışığından yüz çevirir de yüzünü duvara tutarsa kesin olarak kıbleyi arkasına almıştır; çünkü o şeyh, kıblenin de canı

kesilmiştir. Hani şu halk yüzlerini Kâ'be'ye çevirirler ya; o Kâ'be'yi bir peygamber yapmıştır. O evi, o yaptığı

için de o ev, dünyanın kıblesi olmuştur. Peki, o ev kıble olursa peygamber, haydi-haydi kıble olur-gider; çünkü o ev, o peygamber yüzünden kıble olmuştur.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, bir gün, bir dostu, seni çağırdım, nasıl oldu da gelmedin diye azarladı. O dost, namaz kılıyordum dedi. Mustafâ dedi ki: Seni ben çağırmadım mı? Adam, çaresizim ben dedi. Mustafâ buyurdu ki:

Her vakit kendini çaresiz görürsen iyidir. Bunda kaldığın zaman nasıl kendini çaresiz görüyorsan, her halde, hattâ gücün-kuvvetin yeterken de çaresiz görmelisin. Çünkü senin gücünün- kuvvetinin üstünde bir güç-kuvvet var ve sen, her halde Hakka karşı yok olmuş-gitmişsin. İkiye bölünmüş değilsin sen ki kimi zaman çaren elinde olsun, kimi zaman çaresiz kalasın. Onun gücünü-kuvvetini gör de kendini her zaman çaresiz, elsiz-ayaksız, bunalmış yoksul olmuş bil. Arık bir adamın da yeri mi var, sözü mü olur? Arslanlar, kaplanlar, timsahlar bile onun karşısında hep çaresizdir, tir-tir titrerler. Gökler, yerler, hep çaresizdir, onun buyruğuna uymuştur. O pek büyük bir padişahtır; onun ışığı, ayın, güneşin ışığına benzemez ki o ışık varken herhangi birşey, olduğu yerde kalakalsın. Onun ışığı, perdesiz yüz gösterdi mi, ne gökyüzü kalır, ne yeryüzü... Ne güneş kalır, ne Ay. O padişahtan başka kimsecik kalmaz. "Herşey helâk olur, ancak onun hakikati kalır"

Padişahın biri, bir dervişe, Tanrı tapısından dedi, bir tecelliye uğrarsan, o tapıya bir yakınlık elverirse

sana, beni de an. Derviş, ben dedi, o tapıya ulaştım mı, o güzellik güneşi vurdu mu, kendimi bile hatırlayamam, seni nasıl anayım?

Fakat Ulu Tanrı, bir kulu seçti de kendisinden geçirdi mi, kim onun eteğini tutarsa, kim ondan muhtaç

olduğu birşeyi isterse, o ulu kişi, Tanrı katında onu anmasa, istemese de Hak, onu yerine getirir. Hani bir hikâye söylerler; bir padişah varmış, onun da pek özel, pek yakın bir kulu varmış. O kul, padişahın sarayına gideceği vakit ihtiyacı olanlar dertlerini anlatırlar, ona, padişaha sunsun diye yazılı kağıtlar verirlermiş. O da bu kâğıtları cüzdanına kormuş. Fakat padişahın tapısına var di mı, padişahın güzelliğinin ışığı o kula vururmuş da kul, padişahın karşısında kendinden geçer-gidermiş. Padişahsa benim güzelliğime dalıp giden kulumun nesi var-nesi yok diye âşıkçasına onun göğsünü, cebini yoklar, cüzdanını ararmış. Derken o yazdı

kâğıtları bulur, neler yazılmışsa hepsini yazar, tekrar kâğıtları cüzdanına kormuş. Böylece o söylemeden herkesin ihtiyacını giderir, bir tanesini bile reddetmezmiş. Hattâ dileklerini kat-kat, dilediklerinden de fazla verirmiş. Aklı başında olan, ihtiyacı olanların dileklerini padişaha söyleyebilir başka kulların yüz tane dileklerinden bir tanesini bile arada-sırada yerine getirirmiş.

4. BÖLÜM - Birisi, burada birşey unutmuşum dedi. (Mevlânâ) buyurdu ki: Dünyada unutulmaması gereken birşey var. Herşeyi unutsan da onu unutmasan korku yok. Fakat herşeyi yerine getirsen, hatırlasan, unutmasan da onu unutsan hiçbir şey yapmamış olursun. Hani bir padişah seni belli bir iş için bir köye yollasa, sen de gitsen de o işten başka yüzlerce iş basarsan, hangi iş

için gittiysen onu yapmadın, başarmadın ya, hiçbir iş başarmamış sayılırsın. Şu halde insan dünyaya bir tek iş için gelmiştir, maksat odur. Onu başarmadı mı, hiçbir iş başarmamış demektir. "Gerçekten de biz, arzettik emâneti göklere ve yeryüzüne ve dağlara. Derken onlar, onu yüklenmekten çekindiler ve ondan korktular ve onu yükledik insana; şüphe yok ki çok zalim oldu, çok bilgisiz bir hale geldi o." O emâneti göklere arzettik, kabul edemedi. Bir bak da gör, göklerden aklı şaşırtan ne işler meydana gelmede. Taşları

l'âl, yakut yapıyor; dağları altın, gümüş madeni haline getiriyor. Bitkileri, yeryüzünü coşturuyor, diriltiyor, ölümsüz cennete döndürüyor. Yeryüzü de tohumları benimsiyor, meyveler veriyor, ayıpları örtüyor, anlatılmasına imkân bulunmayan yüz binlerce şaşılacak işler başarıyor, şaşılacak şeyler meydana getiriyor.

Dağlar da çeşit-çeşit madenler veriyor. Bütün bunları yapıyorlar, yapıyorlar amma onlardan o bir tek iş

meydana gelmiyor da o tek işi insan görüyor, başarıyor, "And olsun ki Ademoğul arını ululadık" dedi,

"Göğü, yeri aluladık" demedi. Şu halde insanın elinden bir iş geliyor ki ne göklerin elinden geliyor o iş, ne yerlerin, ne dağların. O işi de gördü mü, onda

ne zalimlik kalıyor, ne bilgisizlik. Amma sen, o işi görmüyorsam bunca iş görüyorum ya dersin; dersin amma seni öbür işler için yaratmadılar ki. Bu, şuna benzer: Padişahların hazinelerinde bulunabilen, değer biçilmez bir çelik Hint kılıcını tutmuşsun da kokmuş

öküz etine satır olarak kullanıyor, sonra da boşu-boşuna bırakmadım ya, böylesine bir işe kullanıyorum onu diyorsun. Yahut da zerresiyle yüzlerce tencere alınabilen bir altın tencereyi getirmişsin, içinde şalgam pişiriyorsun. Yahut da mücevherlerle bezenmiş bir bıçağı kırık bir kabağa mıh yapmışsın da diyorsun ki; İş

görüyorum; kabağı ona asıyorum, şu bıçağı öylece bırakmıyorum ya. Acınacak, gülünecek işler değil de nedir bunlar? O kabak, bir pul değerindeki bir tahta, yahut demir çiviye de asılabilirken yüz dinarlık bıçağı

bu işe kul anmak, akıl işi midir ki?

Ulu Tanrı, sana pek büyük bir değer vermiştir. Buyurdu ki: "Gerçekten de Al ah, cennet karşılığı olarak inananların canlarını, mal arını satın almıştır."

Değer bakımından iki dünyadan da artıksın;
Fakat neyleyeyim ki değerini sen bilmiyorsun

Kendini ucuz satma; çünkü değerin pek fazla senin.

Ulu Tanrı buyuruyor ki: Sizi de, soluklarınızı da, vakitlerinizi de, mallarınızı da, zamanınızı da satın aldım ben; bana harcarsanız, bana verirseniz karşılığı ölümsüz cennettir; değerin budur işte bence. Fakat sen, tutar da kendini cehenneme satarsan kendine zulmetmiş olursun. Hani o yüz dinarlık bıçağı duvara saplayıp ona bir kabak, yahut bir testi asan kişi gibi.

Şimdi gelelim sözümüze.

Bahane getiriyor da ben kendimi yüce işlere harcamadayım. Fıkıh, hikmet, mantık, nücûm, tıp, daha

da başka bilgiler öğreniyorum diyorsun. Sonucu, bunların hepsi de senin içindir. Fıkıh öğreniyorsan kimse elinden ekmeğini kapmasın, elbiseni soymasın, seni öldürmesin de sağ-esen kalasın diye öğreniyorsun.

Yıldız bilgisini öğreniyorsan gökyüzünün hallerini, yıldızların yeryüzüne tesirlerini anlamak, yeryüzünde ucuzluk mu olacak, pahalılık mı; eminlik mi hüküm sürecek, korku mu; bilmek için öğreniyorsun; bunların hepsi de sana ait. Yıldız kutlu olur, kutsuz olur, senin talihinle ilgiliyse bu da senin için. Düşünürsen anlarsın ki temel sensin, onların hepsi de senin parça-buçuğun. Parça-buçuğunda bunca yayılış, bunca şaşılacak şeyler, bunca şaşılacak haller, sonsuz âlemler olursa artık var da gör, sen asılsın, sen de ne haller var. Çünkü parça-buçuklarında bile can âleminde ne çıkışlar var, ne inişler var, ne mutluluklar var, ne kutsuzluklar var, faydalar var, zararlar var. Hani, filân canda şu Özellik var, ondan şu iş meydana gelir, filân şu işe yarar dersin ya.

Senin şu uykudan, şu yiyip içmeden başka bir gıdan daha var. "Rabbime konuk olurum, o beni doyurur, suvarır" denmiştir ya. Bu dünyada o gıdayı unutmuşsun da şu gıdaya dalıp gitmişsin; gece-gündüz bedeni beslemedesin. Sonucu şu beden, atındır senin, bu dünya da o atın ahırı. Atın gıdası, ata binene gıda olamaz; onun da kendisine göre gizli bir uykusu, gizli bir gıdası,

gizli bir beslenmesi var. Fakat sana hayvanlık üst olmuş da atın başucunda, atların ahırında kalakalmışsın; ölümsüzlük dünyasının padişahlarının, beylerinin safında yerin yok. Gönlün orda amma beden üst olmuş da o yüzden gönlün de bedenin buyruğuna uymuş, ona tutsak olup kalmış. Hani Mecnun, Leylâ'nın bulunduğu yere giderken aklı başında olunca deveyi o tarafa sürerdi. Fakat bir soluk da Leylâ'ya daldı mı

kendisini de unuturdu, deveyi de. Devenin de köyde bir köşesi vardı. Fırsat buldu mu geri döner, köye giderdi. Mecnun kendine geldi mi bir de bakar, görürdü ki iki günlük yolu gerisin-geriye dönmüş-gitmiş.

Böylece üç ay yollarda kaldı da bu deve, başıma belâ oldu diye bağırıp deveden yere atladı, yaya olarak yürümeye koyuldu.

Şiir:

Devemin dileği geride, benim dileğim ilerde;
Dilekte onunla benim aramda ayrılık var.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Tanrı sırrını kutlasın Seyyid Burhâneddîn-i Muhakkik söz söyler, sohbet ederken birisi, senin medhini filândan duydum dedi. Seyyid, bir göreyim, bakayım buyurdu, o filân da kim? Kimin nesi? Beni tanıyacak, övecek bir derecede mi? Beni sözle tanıdıysa tanımamış demektir. Çünkü bu söz kalmaz; bu harf, bu ses kalmaz. Bu dudak, bu ağız kalmaz. Bunların hepsi de arazdır. İşimle tanıdıysa gene böyle. Yok, beni zâtımla tanıdıysa o vakit anlarım-bilirim ki o, beni övebilir, o övüş, bana aittir, beni övüştür.

Hikâye: Bu, şuna benzer hani. Derler, anlatırlar ya; padişahın biri, oğlunu, yıldız, remil bilgileriyle başka bilgileri öğrenmesi için hünerli bir topluluğa vermişti. Çocuk, pek aptal olmakla beraber bu bilgileri elde etmiş, tam usta olmuştu. Bir gün padişah, yüzüğünü avucuna aldı, oğlunu sınamak için gel dedi, söyle bakalım, avucumda ne var? Çocuk, avucundaki dedi, yuvarlak, sarı, ortası boş. Padişah, doğru buldun dedi, peki, söyle bakalım, bu ne çeşit birşey, ne olabilir? Çocuk kalbur olacak dedi. Padişah dedi ki: Akılları

şaşırtacak kadar ince vasıflarını bilgi kuvvetiyle bildin de kalburun avuca sığamayacağını nasıl bilemedin?

Şimdi zamane bilginleri de böyledir işte. Bilgilerde kılı kırk yararlar, kendilerine ait olmayan şeyleri iyiden-iyiye bellemişlerdir; onları iyice kavramışlardır. Fakat asıl önemli olan, bütün bunlardan fazla kendilerine yakın bulunan, kendi varlıklarıdır; kendi-kendilerini bilmezler. Herşeye helâldir, haramdır diye hüküm verirler, bu caizdir, o caiz değildir, şu helâldir, şu haramdır diye hükmederler de kendileri helâl midir, yoksa haram mı; caiz midir, değil mi; temiz midir, pis mi; onu bilmezler. Şu içi boş oluş, sarılık, şekil, yuvarlaklık, yüzün için eğretidir. Yüzüğü ateşe attın mı bunların hiçbiri kalmaz; hepsinden arı olan özü, zâtı

kalır. İşte herşeyin vasfını söylemek, bilgilere, işlere, sözlere ait övüşlerde bulunmak da böyledir; buna benzer; bütün bunlardan sonra baki kalan zâtiyle ilgisi yoktur bunların. Onların övüşleri şuna benzer; Hep bunları söylerler, anlatırlar da sonunda, avuçtaki kalburdur hükmüne varırlar; çünkü asıl olan

şeyden haberleri yoktur.

Meselâ ben kuşum, duduyum, yahut bülbül. Bana, bir başka türlü öt derlerse ötemem. Çünkü dilim, budur benim, başka türlü söz söyleyemem ben. Bu, şunun aksinedir amma. Birisi kuşların ötüşünü taklit eder, onlar gibi öter, fakat kuş değildir, kuşların düşmanıdır, avcısıdır o. Öter, şakır; maksadı, kuşların kendisini kuş sanmalarını sağlamaktır. Ona, başka türlü seslen deseler seslenebilir; çünkü bu ötüş, onun ötüşü değildir, eğretidir onda; başka türlü ses de çıkarabilir o. Çünkü o, insanların kumaşlarını çalmak, her evden bir başka kumaş göstermek için öğrenmiştir bunu.

5. BÖLÜM - Dedi ki :

Bu ne lûtuftur ki Mevlânâ şereflendirdi bizi; hiç beklemezdim; gönlümden bile geçmezdi; buna lâyık da değilim. Benim gece-gündüz el kavuşturup onun kul arının-kölelerinin safında bulunmam gerekti; halbuki ona bile lâyık değilim hâlâ. Bu ne lûtuf?

(Mevlânâ) buyurdu ki: Bütün bunlar, himmetinizin yüceliğinden. Yüce, büyük bir dereceniz var. Ağır, yüce işlere koyulmuşsunuz. Himmetinizin yüceliği yüzünden gene de kendinizi kusurlu görüyorsunuz; buna razı olmuyorsunuz; kendinize birçok şeyleri gerekli biliyorsunuz. Gönlümüz daima tapınızda; fakat, bedenle de şereflenmeyi diledik. Fakat bedenin de pek büyük bir itibarı var; hattâ itibarın da yeri mi? Beden, özle ortak. Özsüz beden, nasıl bir işe yaramazsa bedensiz öz de bir işe yaramaz. Hani tohumu, kabuksuz olarak yere ekersen baş vermez, tutmaz; fakat kabuğuyla ekersen tutar, büyük bir ağaç olur. Şu halde bu bakımdan bedenin de büyük bir kadri var; böyle de olması gerek zâti. Onsuz bir iş görülemez; hiçbir maksada ulaşılamaz; evet, val ahi de böyledir bu. Asıl, anlamı bilene, anlam haline gelene göre anlamdır.

Hani derler ya "İki rek'at namaz, dünyadan da hayırlıdır, dünyadakilerden de." Amma bu, herkese göre değil; birisi olsa da dünya yüzünde ne varsa hepsine sahip olsa, bütün dünyanın malına-mülküne sahipken hepsi elinden çıksa, iki rek'at namazını kaçırmak, ona bundan da daha zor gelirse işte o kişiye göredir bu.

Dervişin biri, bir padişahın yanına vardı. Padişah ona, ey zâhit dedi. Derviş, zâhit sensin dedi. Padişah, ben nasıl zâhid olabilirim ki dedi, bütün dünya benim. Derviş, hayır dedi, ters görüyorsun sen. Dünya da, âhiret de, bütün mal-mülk de benim, âlemi ben zaptetmişim; bir lokmayla bir hırkayı yeter bulan sensin.

"Artık nereye dönerseniz dönün, Allahın zâtına dönersiniz." Bu, boyuna böyledir, tecelli hiç kesilmez, sonsuzdur, ölümsüzdür. Âşıklar, kendilerini o zâta feda etmişlerdir, karşılık da istemezler. Âşıklardan başkalarıysa yayılan hayvanlara benzerler.

Buyurdu ki: Yayılan hayvanlardır amma kendilerine nimet verilmeye de lâyıktır bunlar. Ahırdadır onlar amma ahır sahibinin makbulüdür onlar. Dilerse içlerinden birini alır, has ahırına götürür. Hani önceden yoktu, onu varlığa getirdi. Varlık tavlasından cansızlar arasına getirdi; cansızlar tavlasından bitkiler tavlasına, bitkilikten hayvanlığa, hayvanlıktan insanlığı, insanlıktan da melekliğe getirdi; bunun da sonu yoktur zâti. Bütün bunları da, onun bu çeşit pek çok, birbirinden yüce tavlaları olduğunu ikrar etmen için gösterdi. "Elbette geçeceksiniz bir halden bir hale; artık ne oluyor onlara ki inanmıyorlar?" Bunu, ilerdeki katları ikrar etmen için gösterdim, inkâr edip var olan budur ancak demen için değil. Bir usta, sanatını, hünerini, halkı kendisine inandırmak, göstermediği başka hünerlerine de ikrar edip var olan budur ancak demen için değil. Bir usta, sanatını, hünerini, halkı kendisine inandırmak, göstermediği başka hünerlerine de ikrar ettirmek, inandırmak için gösterir. Hani padişah da, kendisinden daha başka şeyler de istesinler, umsunlar, bu umutlarla keseler örsünler, diksinler diye bağışlarda, ihsanlarda bulunur. İşte bu, bu kadardır, padişah artık başka birşey vermez; verip vereceği budur ancak desinler diye değil. Hattâ padişah, birisinin böyle diyeceğini, bu düşünceye kapılacağını bilse ona asla ihsanda bulunmaz.

Zâhid ona derler ki işin sonunu görür, dünya ehliyse ahiri görür. Fakat Tanrıya tam yaklaşmış arifler, ne sonu görürler, ne ahiri. Onlar, öne bakarlar da her işin başlangıcını bilirler. Hani bilen biri buğday eker; bilir ki buğday bitecektir, buğday biçecektir o. Sonu, önceden görmüştür. Arpa, pirinç, başka şeyler eken de böyle. Madem ki önü gördü, sona bakmaz artık; bütün sonlar, önceden malûmdur ona; fakat bunlar azdır. Sonu görenlerse orta hallilerdir. Ahırdakilere gelince yayılan hayvanlardır.

İnsana yolu gösteren derttir, hem de her işte. İnsan, hangi işe koyulura koyulsun, o işin derdi, o işin hevesi, aşkı, gönlünde doğmazsa adam, o işe girişemez; o iş, dertsiz kolay gelmez ona. İster dünya olsun, ister âhiret... İster alış-veriş olsun, ister padişahlık... İster bilgi olsun, ister yıldız; isterse başkası; hepsi de böyledir. Meryem de doğum ağrısı başlamadan baht ağacının yanına gitmedi. "Doğum ağrısı, onu hurma ağacının dibine sevk etti." Onu, ağaca götüren o dertti de kuru ağaç meyve verdi. Beden Meryem'e benzer.

Her birimizin bir Îsâ'sı var. Bizde dert meydana gelirse Îsâ'mız doğar; fakat dert olmazsa Îsâ, geldiği o gizli yoldan gider, gene aslına kavuşur; ancak biz mahrum kalırız; faydalanamayız ondan.

Can, iç âlemde yokluk-yoksulluk içinde; tabiat dışarda nimetlere gark olmuş

Şeytan, yiyip içmeden mîde fesâdına uğramış, Cemşîd'se daha sabah kahvaltısı bileetmemiş.

Mesîh'in yeryüzündeykeni hastalığını tedâvi ettir;

Mesîh göğe ağmaya koyuldu mu derman, elden çıkar-gider.

6. BÖLÜM - Bu söz, anlaması için söze muhtaç olan kişiyedir. Fakat söz söylenmeden de anlayan kişiye söz söylemeye hacet mi var? Gökler, yerler, anlayan kişiye hep sözdür. Bunların hepsi de "ol der, oluverir" sözüyle bildirildiği gibi sözden doğmuştur. Yavaş söylenen sözü bile işiten kişiye anlatmaya koyulmanın, bar-bar bağırmanın ne lüzumu var? ,

Bir Arap şâiri, padişahın birinin tapısına geldi. Padişah Türk'tü, Farsça bile bilmiyordu. Şâir, padişaha arapça pek güzel bir kaside düzmüştü. Padişah tahtına oturmuştu. Bütün dîvan ehli huzurdaydı. Beyler, vezirler, teşrifata göre sıralanmıştı. Şâir, ayağa kalktı. Getirdiği kasideyi okumaya başladı. Padişah beğenilecek yerlerde başını sallıyor, şaşılması gereken yerde şaşkınlık gösteriyor, gönül alçaklığı

gösterilmesi gereken yerlerde iltifatlarda bulunuyordu. Dîvan ehli şaşırdılar. Padişahımızın arapça bir söz bile bilmezdi; tam yerinde nasıl oluyor da başını sallıyor; yoksa arapça biliyordu da bunca yıldır bizden mi gizliyordu; arapça edebe aykırı bir söz söylediysek vay bizim halimize diyorlardı..Padişahın pek sevdiği bir kölesi vardır. Ona at verdiler, katır verdiler, mal verdiler; bir o kadar daha vermeyi de boyunlarına aldılar.

Bize şu hali bildir, padişah arapça biliyor mu, bilmiyor mu? Tam yerinde nasıl baş sal ıyordu; yoksa bu, keramet miydi, ilham mıydı, öğren de haber ver bize dediler.

Köle bir gün fırsat buldu. Ava gitmişlerdi, birçok av avlanmıştı. Padişahı memnun gördü, hali sordu.

Padişah güldü de vallahi dedi, ben arapça bilmem; amma başımı sallıyordum, çünkü o şi rden maksadı

nedir, onu anlıyordum da başımı sallıyor, anlıyor, beğeniyordum.

Artık anlaşıldı ya, temel olan, maksattır, o şiirse maksadın parça buçuğudur; o maksat olmasaydı o şiir söylenmezdi. Maksada bakılırsa ikilik

kalmaz. İkilik, parça-buçuklardadır; temelse birdir. Nitekim şeyhlerin yolları, görünüşte çeşit-çeşittir. Hallerinde, sözlerinde, hareketlerinde aykırılık vardır; fakat maksat bakımından hepsi de birşeydir; o da Tanrıyı aramaktan, dilemekten ibarettir. Hani şu konağa bir yeldir, eser, gelir. Halının bir ucunu kaldırır; kilimleri oynatır; çer-çöpü havalandırır; havuzun suyunu zerre-zerre dalgalandırır; ağaçları, dalları, yaprakları oynatır. Bütün bu birbirine aykırı, çeşit-çeşit halleri belirtir amma maksat, temel, gerçek bakımından hep bir şeydir; çünkü hepsinin hareketi bir yeldendir.

(Biri dedi ki: Kusurumuz var. (Mevlânâ) buyurdu ki:

Kim bu düşünceye düşer, ah ne haldeyim, neden böyle yapıyorum derse bu, dostluk ve yardıma uğrayış delilidir. "Azarlayış kaldıkça sevgi de vardır" derler. Çünkü dostlar azarlanır, yabancılar azarlanmaz.

Amma azarlayışta da fark var. İnsanı dertlendiren, müteessir eden, akıl andıran azar, sevgiye, yardıma delildir. İnsana dert vermeyen, geçip giden azar, sevgiye delil olamaz. Hani tozu gitsin diye halıyı döverler ya, akıllılar buna azar demezler. Fakat baba çocuğunu, adam sevdiğini döverse buna azar derler; sevgi delili, böyle bir vakitte meydana çıkar. Şu halde madem ki kendinde bir dert, bir pişmanlık görüyorsun; bil ki bu, Tanrının yardımına, sevgisine delildir. Kardeşinde bir ayıp görüyorsan o ayıp, sendedir de onda görüyorsun. Dünya aynaya benzer. Kendini onda görüyorsun sen. Çünkü "inanan, inananın aynasıdır." O

aybı kendinden gidermeye bak. Çünkü ondan incindiğin zaman, kendinden inciniyorsun demektir.

Dedi ki: Bir fili, su içsin diye bir su kaynağına götürdüler. Fil, kendini suda görüyor, başka bir fil var sanıyor, ürküyordu. Bilmiyordu ki kendinden ürkmekdedir. Zulüm ediş, kin güdüş, hasret, hırs, insafsızlık, ululuk gibi bütün kötü huylar, sende oldu mu incinmezsin. Fakat bunları bir başkasında gördün mü

ürkersin, incinirsin. Bil ki kendinden ürkmedesin, kendinden incinmedesin. İnsan, kendi kelliğinden, kendindeki çıbandan iğrenmez; yaralı elini yemeğe sokar, parmağını yalar, gönlüne hiç de tiksinti gelmez.

Fakat bir başkasında küçücük bir çıban, yahut azıcık bir yara görse onun yediği yemekten tiksinir, o yemek, içine sinmez. İşte kötü huylar da kelliliklere, çıbanlara benzer. İnsan, bunlar kendisinde oldu mu incinmez; fakat bir başkasında bu huyların pek azını bile görse ondan incinir, tiksinir. Sen ondan ürküyor, kaçıyorsun ya, o da senden ürker, incinirse mâzur gör; senin incinişin de onun için bir özürdür; çünkü sen onu görünce inciniyorsun ya, o da aynı şeyi görüyor da senden inciniyor. "İnanan, inananın aynasıdır" dedi,

"kâfir, kâfirin aynasıdır" demedi. Amma bu, kâfirin aynası yok demek değildir; onun da aynası vardır amma aynasından haberi yoktur.

Bir padişahın gönlü daralmıştı, bir ırmak kıyısına oturmuştu. Beyler, ondan ürküyorlar, korkuyorlardı.

Hiçbir suretle gülmüyordu yüzü. Bir maskarası vardı; pek yakındı ona. Beyler onu çağırdılar. Eğer dediler, padişahı güldürebilirsen sana şu kadar dünyalık veririz. Maskara, padişahın yanına gitti, fakat ne kadar çalıştı-çabaladıysa bir türlü güldüremedi. Padişah ona bakmıyordu ki bir maskaralık yapsın da onu güldürsün; boyuna suya bakıyor, başını kaldırmıyordu bile. Maskara, padişaha, suda ne görüyorsun dedi.

Padişah, bir kaltaban görüyorum deyince maskara, a âlemin padişahı dedi, bu kul da kör değil ya.

İşte buna benzer hani; sen onda bir şey görüyorda inciniyorsan o da kör değil ya, senin gördüğünü o da sende görürsün.

Ona karşı iki "ben" olamaz; oraya iki "ben" sığamaz. Sen de "ben" diyorsun, o da "ben" diyor. Ya sen onun Önünde öl, ya o senin önünde ölsün de ikilik kalmasın. Fakat o ölmez, buna imkân yok. Ne dış

âlemde ölür o, ne zihinde; çünkü "o, bir diridir ki ölmez". Mümkün olsaydı ikilik kalksın diye senin için ölürdü de hani; bu kadar da lütfü vardır onun. Madem ki onun ölmesine imkân yok, sen öl de o, sana tecelli etsin, ikilik kalksın-gitsin. İki kuşu birbirine bağlasan, ikisi de aynı cinstendir, iki kanat dört kanat olmuştur, fakat gene de uçamazlar; çünkü arada ikilik vardır. Fakat ölü bir kuşu, diri bir kuşa bağlasan diri kuş uçar; çünkü ikilik kalmamıştır.

Güneşte öylesine bir lütuf var ki yarasaya karşı ölür; amma buna imkân yoktur da a yarasa der, lûtfum herşeye ulaşmış, sana da ihsanda bulunmayı isterim. Sen öl; çünkü senin ölmen mümkün. Öl de ululuk ışığımdan faydalan, yarasalıktan çık, yakınlık Kafdağı'nın Zümrüdüanka'sı ol.

Tanrı kullarından bir kulda bile kendisini bir dost için feda etme gücü vardır. Böyle bir kul, Tanrıdan dostunun sağlığını istemedeydi. Tanrı kabul etmiyordu. Ses geldi, ben onu istemiyorum dendi. O Tanrı kulu ısrar etmede, duadan vazgeçmemedeydi. Tanrım diyordu; onun sağlığını dilemeyi gönlüme veren sensin; bu istek gitmiyor benden. Sonunda ses geldi: Dilediğinin olmasını istiyorsan başını ver, sen yok ol, kalma, geç-git şu dünyadan. O kul, Yârabbi dedi, razı oldum. Öyle yaptı, dost için başıyla oynadı da işi oldu. Bir kulda bu lûtuf olur, bir günü bile, önü-sonu bütün dünya ömrüne değen ömrünü feda ederse o lûtfu yaratanda böyle bir lûtuf olmaz mı? İmkân mı var buna? Madem ki onun yok olması mümkün değil, bari sen yok ol gitsin.

Ağır canlı biri geldi de (1) büyük bir kişinin (2) üst tarafına geçti-kuruldu. (Mevlânâ)buyurdu ki:

(1) Selim Ağa nüshasında kelimenin altına kırmızı mürekkeple "Şeyh Seref-i Herevî" yazılmıştır (109 a). İzzet Koyunoğlu nüshasında da gene kırmızı

mürekkeple "Müstevfî'nin evinde oldu. Şeyh Herevî idi." mealinde "Şeyh Herevî bûd der hâne-i Müstevfî kaydı ilâve edilmiştir. (2) Selim Ağa nüshasında gene alta "Çelebi Hüsâmeddîn" yazılmıştır (109 a).

Işığın üst yanında olmuşlar, yahut alt yanında olmuşlar, ne farkı var

onlarca? Işık yücelik dilerse kendisi için dilemez; maksadı başkalarına fayda vermektir; başkalarının da ışığından faydalanmasını ister.

Yoksa mum, nerde olursa olsun, ister aşağıda bulunsun, ister yukarıda, her halde de mumdur o. Mumun da yeri mi? Onlar ölümsüz güneştir. Dünyada mevki, yücelik dilerlerse maksatları şudur: Halkta onların yüceliğini görecek göz yoktur; onlar isterler ki dünya tuzağıyla dünya ehlini avlasınlar da halk, öbür yüceliğe yol bulsun, âhiret tuzağına düşsün. Hani Mustafâ da Mekke'yi, başka şehirleri, onlara muhtaç

olduğundan zaptetmiyordu; herkese yaşayış bağışlamak, aydınlık vermek, görüş lûtfetmek için zaptediyordu. "Bir avuçtur bu avuç ki vermeye alışmıştır; almaya alışık değildir."

Onlar halkı aldatırlar amma bağışta bulunsunlar diye aldatırlar, onlardan birşey almak için değil. Bir adam, hileyle kuşçağızları tuzağa düşürmek, onlara yemek, satmak için tuzak kurar; buna düzen derler.

Fakat bir padişah, kendindeki hünerden haberi bile olmayan değersiz, acemi doğanı tutup elinde- bileğinde besleyip terbiye etmek, yüceltmek, ona avlanmayı belletmek için tuzak kurarsa buna düzen demezler.

Görünüşte düzendir amma doğruluğun, verginin, bağışın, ölüyü diriltmenin, taşı lâ'l haline getirmenin, ölü

erliksuyunu insan şekline sokmanın ta kendisidir; hattâ bunlardan da üstün bir şeydir bu. Doğan, kendisini niçin tutuyorlar, bunu bir bilseydi yeme muhtaç olmazdı da canla-gönülle tuzağı arardı; padişahın eline kendiliğin- uçar, konardı.

Halk, onların sözlerinin dış yüzüne bakar da der ki: Biz, bu sözleri çok işittik. İçimiz, kat-kat dolu bu sözlerle. "Kalblerimizde kılıf var; hayır, Allah küfürleri yüzünden lânet etmiştir onlara." Kâfirler, gönüllerimiz, bu çeşit sözlerin kılıfıdır, bu sözlerle dop-doluyuz biz derler de Tanrı, onlara cevap vererek buyurur ki: Hâşâ, gönüllerimiz bu sözlerle değil, vesveselerle, hay.allerle, ikilikle, hattâ lanetle doludur.

Çünkü "küfürleri yüzünden Allah lâ-net etmiştir onlara." Keşke o hezeyanlardan boş olsaydı da bu sözlerin bir kısmını kabullenseydiler; fakat bu kabiliyet de yok onlarda. Gözleri, bir başka renk görsün, Yûsuf'u kurt görsün; kulakları bir başka türlü ses duysun, hikmeti saçma-sapan bir söz saysın, gönülleri bir başka renge boyansın, vesveselerin, hayallerin yeri-yurdu olsun diye Ulu Tanrı, onların kulaklarını, gözlerini, gönüllerini mühürlemiştir. Gönülleri kışa dönmüştür; buzdan, soğuktan ne varsa derilmiş, toplanmıştır gönüllerinde.

"Allah, gönüllerine ve kulaklarını mühür vurmuştur ve gözlerinde de örtü var onların." Hattâ bunlarla dolu olduğunu söylemenin de yeri mi? Ne onlar, ne onlarla övünenler, ne de soyları-sopları, ömürleri boyunca gerçeğin kokusunu bile duymamışlardır, gerçeğe ait bir tek söz bile işitmemişlerdir. Bir testi var, Ulu Tanrı

onu bâzı kimselere suyla dolu gösterir, onları bu suyla suvarır, kanakana içerler. Bâzı kimselereyse boş

gösterir, dudakları bile ıslanmaz. Testiden su içemeyen ne diye şükretsin? Bu testiyi dolu gören kişi şükreder.

Ulu Tanrı, "Allah Âdem'in balçığını kırk gün yoğurdu" hükmünce onu düzdü-koştu, bunca zaman yeryüzünde kala-kaldı. Lânet olasıca İblis, yere inmişti. Âdem'in kalıbına rastladı. O kalıba girdi, damarlarında döndü-dolaşti; iyice seyretti; kanla dolu olan damarlarını, sinirlerini, hıltlarını gördü. Dedi ki: Arş ayağında görmüştüm, bir İblis yaratılacak diye yazılıydı. Eyvahlar olsun, şaşarım doğrusu İblis bu değilse; olsa-olsa budur mutlaka.

Esenlik size dedi de kalktı (Mevlânâ).

7. BÖLÜM -Atabek'in oğlu geldi. (Mevlânâ) buyurdu ki: Baban boyuna Tanrıyla meşgul, inançı

da üstün; bu, sözünden anlaşılıyor. Bir gün Atabek dedi ki: Rum kâfirleri, Tatar'a kız verelim de din bir olsun; şu yeni din, şu Müslümanlık ortadan kalksın dediler. Dedim ki: Bu din, ne vakit bir olmuş ki? Daima ikiydi, üçtü. Dindarların arasında da boyuna savaş vardı, öldürme vardı. Dini nasıl olur da bir yapabilirsiniz siz?

Mevlânâ bu hususta birçok faydalı şeyler söyledi de dedi ki:

Din orda, yâni kıyamet kopunca âhirette bir olur. Fakat burada, dünyada buna imkân yoktur. Çünkü

burada herkesin bir dileği var, herkes bir başka havada; bu, burada birliğe imkân vermez. Fakat kıyamette olur; çünkü herkes bir olur, bir yere bakar, birşey duyar, birşey söyler. İnsanda birçok şeyler vardır. Fare vardır, kuş vardır. Kimi olur, kuş, kafesi yüceye ağdırır; kimi olur, fare, aşağıya çeker. İnsanda yüz binlerce birbirine aykırı canavarlar vardır. Ancak oraya giderlerse fare, fareliği bırakır, kuş, kuşluğundan geçer; hepsi de bir olur-gider. Çünkü istenen şey, ne yücelerdedir, ne aşağılarda. İstenen meydana çıktı mı ne yukarıya uçar insan, ne aşağıya iner. Birisi bir şey kaybetse sağı-solu arar,

önde-ardda aranır. Fakat onu buldu mu ne yukarıyı arar, ne aşağıyı; ne solda arar, ne sağda; ne önde arar, ne ardda; her yan derilir, bir yerde toplanır-gider. Kıyamet gününde de herkesin görüşü bir olur; herkes bir dili söyler, bir sözü duyar, bir şeyi düşünür. Hani on kişinin bir bağı, yahut dükkânı olsa, onu da ortak olsa sözleri de bir olur, dertleri de; oyalandıkları şey de birdir.

İstenen bir kimsedir. Bu yüzden kıyamet gününde de herkesin işi Tanrıya düşer de herkes bir olur-gider. Bu bakımdan dünyada herkes, bir başka işle uğraşır. Birisi kadın sevgisine düşer, öbürü mal sevdasına. Biri kazanca düşer, öbürü bilgiye. Herkes, dermanım, zevkim, hoşluğum, rahatım ondadır der, buna inanır. Bu, Tanrının bir rahmetidir. İnsan dilediği, aradığı şeye yönelir; fakat bulamayınca geri döner.

Bir an durur, düşünür de der ki: O zevk, o rahmet, aranası birşey; galiba iyi aramadım, tekrar arayayım.

Gene arar, fakat-bulamaz. Böyle aranır-dururken ansızın rahmet, perdesiz olarak yüz gösterir. Ondan sonra anlarbilir ki yol, o değilmiş.

Fakat Ulu Tanrının öylesine kul arı da vardır ki kıyametten önce de böyledir onlar, gerçeği görür-dururlar. Tanrı yüzünü, özünü ululasın. Ali, buyurur ki: "Perde açılsa da yakıynim artmaz." Yâni "kalıbı

kaldırsalar, kıyamet belirse, gene yakıynim ziyadeleşmez."

Bu, şuna benzer hani: Bir topluluk, kap-karanlık bir evde her biri bir yana yüz tutup namaz kılsa gündüz olunca, yüzlerini kıbleden başka bir yana çevirmiş, o yana namaz kılmış olanların hepsi de namazlarını kaza ederler; fakat geceleyin yüzünü kıbleye tutan, kıbleye yönelip namaz kılan, ne diye kaza etsin? Zâten hepsi de onun döndüğü tarafa dönecekler. Şu halde şu gece çağında ona yüz tutan, ondan başkasından yüz çeviren kullar var ya, kıyamet, onlarca ap-açık meydandadır, kopmuş-gitmiştir zâten.

Sözün sonu yoktur; fakat isteyen ne kadar isterse o kadar iner. "Hiçbir şey yoktur ki hazineleri katımızda olmasın, fakat onu, ancak bilinen bir miktarda indiririz." Hikmet yağmura benzer. Madeninde sonsuzdur, fakat ne kadar gerekse o kadar yağar. Kışın, baharın, yazın, güzün, miktarınca; baharın biraz daha çok, yahut az. Amma geldiği yerde sonsuzdur o. Şekerciler şekeri, eczacılar ilâcı kâğıda korlar. Fakat şeker, kâğıtta olduğu kadar değildir. Şekerin madenleri, ilâçların madenleri sonsuzdur; kâğıda nerden sığacak?

Hani kınamışlardı da Tanrı esenlik versin ona, Kur'ân Muhammed'e neden âyet-âyet iniyor da sûre-sûre inmiyor demişlerdi. Tanrı rahmet etsin, esenlik versin ona, Mustafâ buyurdu ki: Bu ahmaklar ne söylüyorlar? Bana tam olarak birden inseydi yanar-giderdim., kalmazdım ki. Çünkü bilip anlayan, azdan çoğu anlar, birşeyden birçok şeyleri, bir satırdan defterleri. Bu, şuna benzer: Bir topluluk oturmuş, bir hikâye dinliyordu. İçlerinden biri, anlatılanı tam olarak biliyordu, olayın içinde bulunmuştu o. Bir işaretten olayın hepsini anlıyordu. Sararıyordu, kızarıyordu, halden hale giriyordu. Başkaları, duydukları kadar anlıyordu, çünkü o hallerin hepsini bilmiyorlardı ki. Fakat bilen, o kadarından pek çok şey anlamıştı.

Geldik sözümüze: Evet, aktarın yanına geldin mi, şekeri çoktur amma kaç parayla geldin, ona bakar, o kadar şeker verir. Burada da gümüş para, himmettir, inançtır. İnanç ve himmet miktarınca artar-durur söz.

Şeker almaya geldin mi çuvalına bakarlar, ne kadarsa o kadar tartarlar; bir kile, yahut iki kile verirler.

Fakat adam, tutmuş da deve katarları getirmişse, birçok çuvallarla gelmişse kilecilerin gelmelerini buyururlar. Çünkü bu iş uzun sürecek, çabuk savulmayacak, kileci gerek derler; kilecileri getirirler. Böylece bir insan vardır; ona denizler bile yetmez; bir insan da vardır, birkaç katre yeter ona;

fazlası ziyan verir.

Bu, yalnız anlam, bilgiler, hikmet âleminde böyle değildir. Mal arda-mülklerde, altınlarda, madenlerde hep böyledir. Hepsi de sınırsızdır, sonsuzdur; fakat adamına göre sunulur. Çünkü insan, fazlasına dayanamaz; deli-divâne olur. Görmez misin Mecnun'u, Ferhat'ı, onlardan başka âşıkları? Bir kadının aşkı yüzünden dağlara-ovalara düştüler. Çünkü onlara, dayanamayacakları kadar istek sunuldu. Görmez misin Firavun'u?

Ona fazla mal-mülk sunuldu, Tanrılık dâvasına girişti. "Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri katımızda olmasın." İyiden-kötüden hiçbir şey yoktur ki katımızda, haznemizde sonsuz defineleri bulunmasın; fakat herkese, dayanacağı kadar göndeririz, çünkü uygun olanı da budur.

Evet, bu adam inanmıştır, fakat inanç nedir, onu bilmez. Çocuk da ekmeğe inanmıştır amma inandığı

nedir, onu bilmez ya, tıpkı onun gibi işte. Bitkiler de böyledir. Ağaç,susuzluktan sararır-solar, kurur; fakat susuzluk nedir, bilmez. İnsanın varlığı bir bayrağa benzer. Önce bayrağı dikerler; sonra akıl, anlayış, kızış, öfke, yumuşaklık, lûtfediş, korku, umut gibi sayısını ancak Tanrının bildiği sonsuz huylardan meydana gelmiş orduları, her yandan, o bayrağın altına gönderirler. Uzaktan bakan, yalnız bayrağı görür; fakat yakından bakan, bayrağın altındaki topluluğu da görür. Yâni gaflette olan, ancak şu bedeni görür, bilense bakınca onda ne inciler-mücevherler var, ne anlamlar var, anlayıverir.

Birisi geldi. (Mevlânâ) dedi ki: Nerdeydin Özlemiştik, neden geciktin?

O zat, böyle rastladı dedi. (Mevlânâ) bizde dedi, dua ediyorduk, bu rastgeliş dönsün-gitsin, kalksın aradan. Ayrılık getiren rastlayış gerekmez. Evet, vallahi herşey Tanrıdandır amma Tanrıya göre iyidir; bize göre değil. Hani şu dervişler söylerler, herşey iyidir derler ya, doğru söylerler. Herşey Tanrıya göre iyidir, olgundur; fakat bize göre değil. Zina etmek, namaz kılmamak, namaz kılmak, kâfir olmak, Müslüman olmak, Tanrıya eş-ortak tanımak, Tanrıyı bir, eşsiz-ortaksız bilmek... Hepsi de Tanrıya göre iyidir; fakat bize göre zina etmek, doğrulukta bulunmak, kâfir olmak, Tanrıya eş-ortak tanımak, kötüdür; namaz kılmak, hayırlarda bulunmak iyidir; Tanrıya göreyse hepsi de bir. Nasıl ki bir padişahın mülkünde, zindan da var, darağacı da var; elbise de verir, mal-mülk de ihsan eder; maiyetinde adamlar da bulunur; düğün-dernek de olur, zevk-neş'e de; davul da vardır, bayrak da... Hepsi vardır, hem de padişaha göre hepsi iyidir. Hani elbise vermek, onun saltanatının yüceliğindendir ya;darağacı, zindan, öldürüş de saltanatının yüceliğindendir. Ona göre hepsi de olgunluktur; fakat halka göre elbise vermekle darağacına çekmek, nasıl olur da bir olur?

8.BÖLÜM - Çaçaoğlu, namazdan daha üstün nedir diye sordu.

(Mevlânâ), bir kere dedi, namazın canı namazdan üstündür diye bu soruya cevap vermiştik, etraflıca anlatmıştık, ikinci cevap da şu:

İman namazdan üstündür. Çünkü namaz, beş vakitte farzdır; imansa sürüp

giden bir farz. Namaz, bir özürle kılınmayabilir, geciktirilmesi caizdir; burda da imanın namazdan bir üstünlüğü var; çünkü iman hiç

bir özürle bırakılamaz, geri atılamaz. Namazsız imanın faydası vardır, imansız namazsa fayda vermez; iki yüzlülerin namazı gibi. Her dinin namazı bir başka çeşittir; fakat hiçbir dinin imanı değişmez. Namazın şekilleri, kıblesi, başka şeyleri değişebilir; daha başka farklar da var; dinleyenin zevkine, özleyişine göre meydana çıkar. "Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri katımızda olmasın, fakat onu, ancak bilinen miktarda indiririz. "Dinleyen, hamur yoğuranın önündeki hamura benzer; söz de suya benzer. Hamura, ne kadar su

gerekse o kadar su döker.

Şiir:

Gözüm, bir başkasına bakıyorsa ne yapayım ben?

Kendinden şikâyetlen; çünkü onun ışığı sensin.

Gözüm başkasına bakıyor, yâni başka bir dinleyen arıyor senden başka; ne yapayım ben, gözümün ışığı sensin. Sen, senliğindesin, kendinden, varlığından kurtulmamışsın ki aydınlığın yüz bin kat artsın.

Hikâye: Bir adam vardı, pek arıktı, pek aşağılıktı; bir serçe kuşuna benzerdi, gözlere o kadar küçük görünürdü. Onu görmeden, çirkinliklerinden arılıklarından şikâyet eden aşağılık kişiler bile onu gördüler mi, Tanrı'ya şükrederlerdi. Bütün bununla beraber padişahın divanında vezirin yüzüne karşı sert sözler söylerdi, büyük lâflar ederdi. Vezir, bu yüzden dertlenir, fakat hazmederdi. Sonunda bir gün vezir kızdı; ey divan ehli, bu olmayasıca, onmayasıca herifi ben tuttum, topraktan kaldırdım, besledim-geliştirdim. Bizim, bizim atalarımızın ekmeğiyle, nîmetiyle, bizim soframızda adama döndü de yüzümüze karşı bu çeşit sözler söyleyecek bir dereceye geldi diye bağırdı. Adam sıçrayıp kalktı da a divan ehli, a devletin büyük adamları , a devletin direkleri dedi; doğru söylüyor. Onun ve atalarının nimetiyle, artık ekmeğiyle beslendim, büyüdüm de sonunda böyle aşağılık bir hale geldim, böylesine rezil-rüsvây oldum işte; başka birinin ekmeğiyle nimetiyle beslenseydim belki yüzüm de, boyum-posum da, değerim de bundan iyi olur, bundan üstün olurdu; o beni yerden kaldırdı amma ben, boyuna "keşke toprak olsaydım" deyip durmadayım; bir başkası beni topraktan kaldırsaydı belki

böyle maskara olmazdım.

Şimdi, Tanrı eri tarafından terbiye edilen mürîdin canı kanatlanır. Fakat bir müzevvir, bir gösterişçi tarafından terbiye edilen ondan bilgi belleyen, terbiyeyi, savaşmayı ondan öğrenen, canı onun yüzünden sararıp solan kişi, tıpkı onun gibi aşağılık, arık, bunalmış, gamlı bir hale gelir, işkillerden kurtulamaz, duyguları noksan kalır. "Onlar ki inanmazlar, dostları şeytandır onların, onları ışıktan karanlıklara çıkarır."

Canı, gizli şeyleri görsün-göstersin diye bütün bilgileri, insanın mayasına katmış, o mayayı öyle yoğurmuş.

Hani arı-duru su, dibinde taş mı var; çakıl mı, başka şey mi, ne varsa, yüzünde de ne yüzüyorsa hepsini gösterir ya; bu, sonradan birşey yapılarak suya verilen eğreti bir hal değildir, onun temelinde, aslında vardır bu, yaratılıştan verilmiştir ona; fakat su toprakla, yahut başka renklerle bulandı mı o hâssa, o hüner , ondan ayrılır, onu unutur-gider.

İşte Ulu Tanrı, bulanmış, bir başka renge girmiş küçük sular, onlara karıştı mı, bulanıklıklarından kurtulsunlar, o eğreti renkten halâs olsunlar diye peygamberleri, erenleri, arı-duru ulu sular gibi gönderdi.

Küçük su, kendisini arı-duru görünce hatırına gelir, önce böyle arı-duruydum gerçekten de der; bilir ki bulanıklıklar da eğretiymiş, renkler de eğreti. Bu eğreti şeylere uğramadan önceki halini hatırlar da "bu birşey ki, bundan önce de bununla rızıklanmıştık biz" der. Şu halde peygamberlerle erenler, insana önceki hali hatırlatırlar, mayasına yeni birşey eklemezler insanın. Şimdi büyük suyu bilip tanıyan, ben ondanım, onunum diyen her bulanık su, akar, ona kavuşur, karışır-gider. Fakat büyük suyu tanımayan, onu kendisinden başka gören, kendi cinsinden başka bir cinsten sanan bulanık su, renklerle, bulanıklıklara sığınır; sonunda da ona karışmaz; denizden uzak mı, uzak düşer. Hani (Peygamber) buyurmuştur ya:

"Canlardan, bilişenler uyuşurlar; bilmeyenler, hoşlaşmayanlar aykırılığa düşer." Onun gibi işte. Gene bunun için (Tanrı) buyurmuştur: "And olsun ki, size, sizden bir peygamber geldi." Yâni ulu su, küçük suyun cinsindendir, ondandır, onun mayasındandır. Küçük su, ulu suyu kendinden görmüyor, onu inkâr ediyor, tiksiniyor ondan ya, bu da suyun kendinden değildir; bir kötü eş-dostun yüzündendir; onun sekli suya vurur da ondan. O kötü eş-dost, onunla öylesine karılmış-birleşmiştir ki ulu sudan, denizden ürküp kaçması, kendinden midir, yoksa o kötü eş-dostun kendine vuruşundan, kendisinde görünüşünden midir, bunu bile bilemez, anlayamaz; hani tıpkı toprak yiyen gibi, o da toprağa meylim, huyumdan mıdır, yoksa tabiatıma karışmış bir hastalıktan mı der; bilemez de bilemez.

Bil ki tanık olarak söze gelen her beyit, her âyet, her hadîs, çeşitli olayları görmüş iki tanığa benzer; nerde tanıklık ederlerse oraya uygun tanıklıkta bulunurlar. Hani iki tanık, bir evin vakıf olduğuna tanık olurlar. Gene o iki tanık, bir dükkânın satışına tanıklıkta bulunurlar. Aynı iki tanık, bir nikâha da tanık olurlar. Hangi olayda bulunurlarsa o olaya göre tanıklık ederler. Tanığın görünüşü bu, anlamı ayrı. Tanrı

bizi de faydalandırsın, sizi de. "Renk, kan rengi amma koku, misk kokusu."

9. BOLÜM - O dedik, sizi görmeyi arzuluyor; Hudâvendgâr'ı görmeyi dilemekteyim deyipduruyor.

Mevlânâ buyurdu ki:

Hudâvendgâr'ı şu anda, gerçek olarak göremez.Çünkü onun Hudâvendgâr'ı görsem diye görmeyi arzuladığı şey, Hudâvendgâr'ın yüzündeki örtüdür; bu anda Hudâvendgâr'ı örtüsüz göremez. Halkın babaya, anaya, kardeşe, dostlara, göklere, yerlere, bağlara, bahçelere, sayvanlara bilgilere, ibadetlere, yiyeceklere, içeceklere, hâsılı bu çeşit şeylere duyduğu istek, beslediği sevgi onları benimseyip esirgeyiş de buna benzer. Hepsi de Tanrıyı özler, onu ister. Bu şeylerin hepsi de örtüdür. Bu dünyadan geçtilerde o padişahı örtüsüz gördüler mi bilirler-anlarlar ki onların hepsi de perdeymiş, yüze tutulan örtüymüş; diledikleri, gerçekte o bir tek şeymiş. İşte o vakit bütün güçlükler çözülür, gönüllerindeki bütün soruların, cevabını işitirler; herşey açığa çıkar. Tanrının cevabı her müşkülü teker-teker, ayrı-ayrı cevaplandırmayı da gerektirmez. Bir cevapla bütün sorular, bir uğurdan bilinir, müşkül çözülür-gider. Hani kışın, herkes, elbisesine bürünür, kürkünü giyer, bir tandır başına çöker. Emekliye-sürüne soğuktan bir bucağa girer, sığınır ya. Ağaç, ot, daha başka bütün bitkiler de soğuktan meyvesiz, yapraksız kalırlar; soğuk, bir zarar vermesin diye varlarını-yok-larını içlerine çeker, gizlerler. Bahar görünüp de cevaplarını verince, onların ölümü-dirime, bitkiye ait çeşitli soruları bir uğurdan cevaplandırılmış olur, müşkülleri hallolur-gider. Hepsi de baş çıkarırlar, o belâ neden gerekmiş, anlarlar, bilirler. Ulu Tanrı bu örtüleri, bir iş için yaratmıştır.

Tanrının yüzü, örtüsüz görünseydi biz ona dayanamazdık, faydalanamazdık da; örtüler yüzünden yardım görmedeyiz, faydalanmadayız. Şu güneşi görüyorsun ya, hani onun ışığıyla yol yürüyoruz, görüyoruz, iyiyi kötüden ayırdediyoruz; onunla ısınıyoruz; ağaçlar, bağlar-bahçeler meyve veriyor; ham meyveler, ekşi, acı

meyveler, onun ısısıyla oluyor, olgunlaşıyor, tatlılaşıyor; altın, gümüş, lâ'l, yakut madenleri, onun tesiriyle oluyor, türlü sebeplerle bunca faydalar

veren şu güneş, daha yakına gelse hiç bir fayda vermez; hattâ

bütün dünya, bütün halk yanar-gider, birşeycik kalmaz. Ulu Tanrı dağa, örtüyle-perdeyle görününce dağı, ağaçlarla, güllerle, yeşilliklerle dolduruyor,süslenmiş-bezenmiş bir hale sokuyor;, fakat örtüsüz-perdesiz göründü mü, onu alt-üst ediyor, zerre-zerre parçalayıp gidiyor. "Rabbi, dağa göründü mü onu param-parça etti."

Birisi, kışın da aynı güneş yok mu diye sordu (Mevlânâ) dedi ki:

Bizim koyundan bahsedişimiz, örnek getirmektir; maksadımız budur. Yoksa orda ne koyun vardır, ne deve. Örnek başkadır, denk-eşit oluş başka. Akıl, onu çabasıyla anlayamaz; anlayamaz amma çabasından da ne vakit kurtulur akıl? Çabasını bırakırsa akıl değildir o. Anlaşılmaz, anlamaya imkân yoktur amma akıl, ona derler ki gece-gündüz, o tek sevgiliyi anlamak için düşüncelere dalar, çalışır-çabalar, kıvranır-durur, kararsız bir hale düşer. Akıl, pervaneye benzer, sevgiliyse mum gibidir. Pervane, kendini muma vurur, yakar, helak olur-gider; fakat pervane de ona derler ki o yanıştan zarar görse, elemlere düşse bile muma dayanamasın; kendisini atsın-gitsin. Bir yaratık olsa da pervaneye benzese, fakat mumun ışığına dayansa, kendisini ona atıp yakmasa o yaratık, pervane değildir. Pervane de kendisini mumun ışığına vursa da o ışık pervaneyi yakmasa ona da mum demezler. Şu halde Tanrıya dayanan, ona ulaşmak için çalışıp çabalamayan kişi, insan değildir; fakat Tanrıyı anlar-bilirse o bilinen-anlaşılan da Tanrı değildir. İnsan ona derler ki çalışıp çırpınır, Tanrının ululuk ışığının çevresinde rahatı-kararı kalmaz.Tanrı da odur ki insanı

yakar-yandırır, yok eder-gider, fakat hiçbir akıl, onu anlayamaz.

10. BÖLÜM - Pervâne dedi ki: Mevlânâ Bahâeddin, Hudâvendgâr yüz göstermeden önce, Mevlânâ, bunun için Emir benim ziyaretime gelmesin, yorulup zahmet çekmesin; çünkü bizim türlü-türlü hallerimiz vardır. Bir hale düşer, söz söyleriz de, bir hale uğrar, söz söyleyemeyiz; bir halimiz olur, halkla ilgileniriz; bir halimiz olur, yalnızlığa çekiliriz; bir halimiz de olur ki dalar-gideriz, şaşırır-kalırız; olur ya, Emîr, ben öyle bir haldeyken gelir ki gönlünü alamayız; onunla konuşmaya, ona Öğüt vermeye gücümüz yetmez; onun için şu daha iyi: Dostlarla oyalanmaya, onları faydalandır maya, gücümüz olursa biz gideriz, dostları ziyaret ederiz buyurmuştu diye özür getirdi.

Emîr, Mevlânâ Bahâedin'e cevap verdim de dedim ki dedi: Ben, Mevlânâ benimle meşgul olsun, benimle konuşsun diye gelmiyorum ki; onunla şeref bulayım, kul arının arasına katılayım diye geliyorum.

Şimdicek oluveren olayların biri şu: Mevlânâ diyelim kî meşguldü, yüzünü göstermedi, uzun bir zaman beni bekletti. Bu bekletiş, Müslümanlar, iyi kişiler, benim de kapıma gelince onları bekletirim, tez yol vermem,

bunun bu kadar güç, bu kadar zor olduğunu bilmem içindir; Mevlânâ, başkalarına bu çeşit davranmamam için beni terbiye etti.

Mevlânâ, (bu sırada gelip) buyurdu ki:

Hayır, sizi bekletmem, lütfûn da kendisidir. Hani anlatırlar ya, Ulu Tanrı,

a kulum buyurur; duâya koyulup feryâda başladın mı isteğini tez yerine getirirdim; fakat senin ah etmen, feryât etmen, hoşuma gidiyor; onun için geciktiriyor, duânı tez kabul etmiyorum; fazla feryât etmeni istiyorum; çünkü sesin, feryâdın hoşuma gidiyor. Meselâ bir adamın kapısına iki yoksul gelse, birisi, sevilir, istenir biri olsa, öbürü

de hiç hoşa gitmez biri bulunsa ev sahibi, kölesine, tez, durup dinlenmeden o hoşuma gitmeyen herife bir ekmek parçası ver de çekilip gitsin der. Sevileneyse vaatlerde bulunur; daha ekmek pişmedi, dayan da ekmek pişsin der.

Çok defa gönlüm ister ki dostları göreyim, onları doya-doya seyredeyim; onlar da beni doya-doya görsünler. Burada iyi öze sahip dostlar, birbirlerini iyiden-iyiye görürlerse o dünyada toplandıkları vakit bildiklik, tanışıklık, pekişmiş olacağından birbirlerini gene tanırlar, bilirler de dünya yurdunda da beraberdik biz derler, birbirlerine bir hoşça sarılırlar; bağdaşırlar; çünkü insan, dostunu tez kaybeder. Görmez misin ki bu dünyada birisiyle dost olursun, sevgili dersin ona; gözünde bir Yûsuf kesilmiştir o. Fakat bir kötü iş

yüzünden silinir-gider; onu kaybedersin; Yûsuf luk, kurtluğa, dönüverir; önceden Yûsuf gördüğünü şimdi kurt şeklinde görürsün. Görünüşü de değişmemiştir, neyse gene odur o; fakat şu bir tek eğreti hareket yüzünden onu yitirdin-gitti. Halbuki yarın, bir başka türlü toplanış belirecek; onun özü de bir başka öze dönecek. Onu iyi tanımazsan, özüne iyiden-iyiye dalmazsan nasıl tanıyabilirsin onu? Hâsılı insanların birbirlerini iyiden iyiye görüp tanımaları, her adamda eğreti olan iyi ve kötü huyları bir yana bırakıp özlerine dikkat etmeleri, özlerini iyiden-iyiye görüp bilmeleri gerek. Çünkü insanların birbirlerine naklettikleri şu vasıflar, insanın asıl vasıfları değildir. Hani bir hikâye söylemişlerdir: Birisi, ben filân adamı iyi tanırım, onun huyunu-husunu anlatayım size der. Buyur derler. Der ki: Benim seyisimdi, iki kara öküzü vardı. Şimdi, halkın, filân dostu gördük, onu tanırız demeleri de bunun gibidir. Söyledikleri her söz, gerçekte, iki kara öküzü vardı diyenin hikâyesidir âdeta. O anlatış, onu anlatış değildir;- o anlatış, hiçbir işe yaramaz. Şimdi insanın iyi-kötü, işlediği işleri bir yana bırakmak, özüne dalmak, nasıl bir özü var, ne çeşit bir mayası var, onu anlamak, bilmek gerektir; zâten görmek, bilmek de budur.

Şaşarım insanlara; erenler, âşıklar, yeri-yurdu olmayan, şekli bulunmayan, neliği-niteliği de olmayan âleme, neliksiz-niteliksiz âlemine nasıl âşık olurlar, nasıl o âlemden yardım görürler, güç-kuvvet bulurlar, o âlemin tesiri altında kalırlar derler. Halbuki kendileri de gece-gündüz o âleme girerler. Bir adam, bir adamı

sever, ondan yardım görür. Bu yardımı onun lûtfundan, ihsanından, bilgisinden, anışından, düşünüşünden, onun neş'esinden, gamından elde eder. Bütün bunlar da mekânsızlık âlemindedir. O, soluktan soluğa bu anlamlardan yardıma ulaşır, bunların tesiri altında kalır da buna şaşmaz; fakat tutar, erenler, âşıklar mekânsızlık âlemine nasıl âşık olurlar, o âlemden nasıl yardım görürler diye şaşırır-kalır.

Bir filozof vardı; bu anlamı inkâr ederdi. Bir gün hastalandı, elden çıktı. Hastalığı uzadıkça uzadı. Tanrı

hikmetini elde etmiş bir er, filozofun halini-hatırını sormaya gitti; filozofa, ne istiyorsun, dedi. Filozof, sağlık istiyorum dedi. Eren, şu sağlığın şekli ne biçim, söyle bakalım, nasıl şey bu sağlık... Arılayayım da elde edeyim dedi. Filozof, sağlığın şekli yoktur deyince eren, madem ki dedi şekli yok, o neliksiz-niteliksizdir, onu nasıl isteyebiliyorsun? Söyle bakalım, sağlık nedir? Filozof, şunu bilmiyorum ki dedi, sağlık gelince güç-kuvvet elde ederim, şişmanlar-gelişirim; betim-benzim ap-ak, al-al olur; açılır-neş'elenirim; tazeleşir-giderim. Eren, ben dedi, senden sağlığın kendisini soruyorum; sağlık ne biçim şeydir? Filozof, bilmiyorum dedi, neliksiz-niteliksiz. O er, Müslüman olur, önceki yolunu-yordamını bırakırsan sana ilâç veririm, sağlamlaştırır, iyileştiririm, sağlığı ulaştırırım sana dedi.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin Mustafâ'dan, şu anlamlar neliksiz-niteliksiz amma görünen şekiller vasıtasiyle insan, o anlamlardan faydalanabilir mi diye sordular. Buyurdu ki: İşte buracıkta gökyüzü, yeryüzü... Şu şekil yüzünden o tüm anlamdan faydalan. Dönüp duran gökyüzünün tesirlerini, bulutların, vaktinde yağmur yağdırdığını, yazı-kışı, zamanın değişmesini görüyorsun; hepsi de doğru-düzen, hepsi de bir hikmete dayanmada. Şu cansız bulut, ne bilir vaktinde yağmur yağdırmayı; şu yeryüzünü görüyorsun, bitkiyi nasıl kabulleniyor, bire nasıl on veriyor; elbette bunları birisi yapıyor; onu gör, şu dünya vasıtasiyle ondan yardım elde et; hani insanın da kalıbını görüyor, anlamından yardım elde ediyorsun ya; dünya vasıtasiyle de dünyanın anlamından yardıma er.

Peygamber esridi, kendinden geçti de söz söylemeye başladı mı, "Allah dedi ki" derdi. Halbuki görünüşte onun dili söylüyordu. Fakat o, arada yoktu; gerçekte söyleyen, Tanrıydı. Fakat o evvelce kendini görürdü; bu yüzden de bu çeşit söz söylemeyi bilmez-anlamazdı; böyle sözlerden haberi bile yoktu.

Şimdiyse ondan böyle sözler doğuyor, biliyor ki evvelki varlığı yoktur; bu, Tanrının tasarrufudur. Nitekim

Tanrı esenlikler versin, Mustafâ, kendinden bu kadar bin yıl önceki insanlardan, gelmiş-geçmiş

peygamberlerden, tâ dünyanın sonunadek olacak şeylerden; Arş'tan, Kürsî'den, varlıktan-yokluktan bahsediyordu; halbuki varlığı, dünkü varlıktı; onun, sonradan meydana gelen bu dünkü varlığı, bunları

söylemiyordu. Sonradan meydana gelen, evveline evvel olmayandan nasıl haber verir; şu halde anlaşıldı ki o söylemiyor, Tanrı söylüyor. "Kendi dileğinden söz söylemez; söylediği, ancak kendisine vahyedilen sözdür." Tanrı, sesten, harften münezzehtir. Tanrının sözü, harften, sesten dışarıdır. Fakat sözünü de, dilediği her harften, her sesten, her dilden akıtır-gider. Hani yollarda, kervansaraylarda havuz başlarına taştan bin insan, yahut bir kuş yaparlar; o heykel erin ağızlarından su akar, havuza dökülür. Bütün akıllılar bilirler ki o su, taştan yapılma kuşun ağzından gelmiyor, bir başka yerden geliyor. Bir adamı tanımak istersen söze getir, konuştur. Konuşmaya başladı

mı, onu anlar-tanırsın. Bir yankesici olsa, birisi de ona, adamı sözünden tanırlar dese, anlaşılmaması için mahsustan söz söylemez; söylemekten çekinir. Hani bir hikâye vardır: Bir çocuk, ovada annesine, kapkara gecede bana, dev gibi koca bir karartı görünüyor, pek korkuyorum der. Annesi korkma der, onu gördün mü yürekli bir halde saldır üstüne, görür-anlarsın ki bir hayaldir o. Çocuk, peki anne der; o kara şeye de anası bu çeşit bir tenbihte bulunduysa ne yaparım ben?

Ona da annesi, konuşma da anlamasınlar seni dediyse nasıl anlarım-tanırım onu ben? Annesi, onun karşısında sus, kendini ona ver, dayan. Olur ya, belki ağzından bir söz çıkar; çıkmasa bile senin ağzından, istemeden bir söz çıkar, yahut da hatırına bir söz gelir, aklında bir düşünce başgösterir; o düşünceden, o sözden, onun halini anlarsın. Çünkü onun tepkisi altında kaldın ya; aklına gelen söz, içinde beliren o düşünce, onun, ondaki hallerin sana vuruşudur der.

Şeyh Serrezî, mürîtlerinin arasında oturmuştu. Mürîdin birinde kebap olmuş baş iştahı belirdi. Şeyh, filâna kebap olmuş baş getirin diye emir verdi. Dediler ki: A şeyh, onun kebap olmuş baş istediğini ne bildin? Şeyh dedi ki: Otuz yıldır ki bende istek kalmamıştır; kendimi bütün isteklerden arıttım, hepsinden de münezzehim; ayna gibi tertemizim, safım. Hatırıma kebap olmuş baş geldi; kebap olmuş başı içim çekti; bildim ki bunu isteyen filândır. Aynada hiçbir şekil yoktur, bir şekil görünürse aynadan değildir, bir başkasındandır o.

Bir aziz, bir isteğini elde etmek için çileye girmişti. Ona, böyle bir yüce istek, çileyle elde edilemez-

çileden çık da ulu bir erin bakışı sana düşsün, isteğini elde et diye bir ses geldi. Eren, o ulu eri nerde bulayım dedi. Camide dediler. Bunca kişinin arasında nasıl tanıyayım, hangisidir dedi. Dediler ki: Git, o seni tanır, sana bakar; bunu da şöyle anlarsın: Bakışı sana düştü mü, ibrik elinden düşer, kendinden geçersin; anlarsın ki sana bakmıştır. Öyle yaptı; eline içi suyla dolu bir ibrik aldı, mescitteki topluluğa su sunmaya başladı. Safların arasından geçerken ansızın onda bir hal belirdi; bir nâra attı; ibrik elinden düştü, kendinden geçti; bir bucakta kala-kaldı. Herkes gitti. Kendisine gelince yapa-yalnız olduğunu gördü.

Kendisine bakan padişahı orda görmedi amma maksadına da erişti.

Tanrının öyle erleri vardır ki pek yüce olduklarından, Tanrı da onları kıskandığından halka yüz göstermezler; fakat dileyenleri, pek büyük dileklere kavuştururlar; onlara ihsanlarda bulunurlar. Bu çeşit ulu padişahlar, hem pek azdır, hem pek nazlı olurlar.

Sizin yanınıza geliyorlar mı o büyükler dedik. Dedi ki:

Bizim yanımız kalmamış ki. Nice zamandır ki ne yanımız var, ne önümüz. Geliyorlarsa inandıkları, düşüncelerinde yarattıkları varlığa geliyorlar, İsa'ya, evine geleceğiz dediler. Dedi ki: Dünyada bize ev nerde, ne vakit evimiz olabilir ki? Anlatmışlardır hani, Tanrı esenlik versin, İsâ, bir ovada geziyordu. Derken bir sağnaktır, tutturdu. İsâ, bir karakulağın inine

girdi, yağmur dininciye dek orda kalmak üzere inin bir bucağına sığındı. Senin yüzünden karakulağın yavrucakları huzursuz bir hale geldi, karakulağın yavrularının evi var da Meryemoğlu'nun evi yok; karakulağın yavrusuna bile bir sığınak, bir yer-yurt var da Meryemoğlu'nun ne sığınağı var, ne yeri-yurdu, ne evi-barkı.

Mevlânâ buyurdu ki:

Karakulak yavrusunun evi var, fakat böylesine bir sevgilisi yok ki onu evden sürsün, çıkarsın. Senin, seni evden sürüp çıkaran böylesine bir sevgilin varken evin yokmuş, ne korkun var. Böylesine bir sürüp çıkaranın lûtfuna-ihsanına, böyle bir ağır elbiseye lâyık oldun; bu lütuf sana mahsus oldu; artık onun seni sürüp çıkarması, yüzlerce milyon göğe, yere, ahrete, Arş'a, Kürsî'ye değer; hattâ daha da artıktır bu lütuf, daha üstündür bunlardan.

Buyurdu ki:

Emîr geldi, biz de tezcek görünmedik ya; hatırının kalmaması gerektir. Çünkü bu gelişinden maksadı, ya bizi ağırlamaktı, ya kendini ağırlamak. Bizi ağırlamaya geldiyse fazla oturdu, bizi bekledi, böylece de bizi fazla ağırlamış oldu; maksadı da yerine geldi. Yok, maksadı kendini ağırlamaksa, sevaba girmekse fazla beklediğinden, bekleyiş zahmetini fazla çektiğinden fazla sevaba girdi. .Hâsılı şu iki halde de maksadı neyse

maksadına kat-kat erişti, fazlasıyla dilediğini elde etti. Bu yüzden gönlünün hoş olması, sevinmesi gerekir.

11. BÖLÜM - Hani "Gönül er görür -görüşür" derler ya; bir laftır, bir sözdür, bir hikâyedir; söyler-dururlar amma onlara da anlamı açılmamıştır; yoksa söze ne hacet vardı? Gönül tanıklık ettikten sonra dilin tanıklığına ne hacet?

Emîr Nâip dedi ki:

Evet, gönül tanıklık veriyor amma gönlün aldığı ayrı bir tat var, kulağın aldığı ayrı bir tat, gözün aldığı

ayrı bir tat, dilin aldığı ayrı bir tat. Daha fazla fayda elde etmek için herbirine ihtiyaç var.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Gönül dalar-batarsa hepsi, onunla yok olur-gider, dile ihtiyaç kalmaz.

Sevgisi, Tanrı sevgisi değildi; bedene, nefse aitti; Leylâ da balçıktan yaratılmıştı; fakat bu sevgi, Leylâ'nın sevgisi, Mecnûn'u öylesine bir almıştı, Mecnûn, o sevgiye öylesine bir dalmıştı, batıp gitmişti ki Leylâ'yı gözle görmeye de muhtaç değildi; sözlerini kulakla duymaya da muhtaç değildi. Leylâ'yı, kendisinden ayrı görmüyordu ki.

Hayalin gözümde, adın ağzımda;
Anışın gönlümde; nereye mektup yazayım?

Şimdi bedene ait sevgide bile bu güç-bu kuvvet oluyor, âşığı bir hale getiriyor ki kendisini, sevgiliden ayrı göremiyor; duyguları hep onda gark olup gidiyor; gözü, kulağı, burnu, başka âzasından hiçbiri, ayrı bir tat istemiyor, hepsini bir yerde toplanmış görüyor; hepsini bir yerde hazır buluyor. Şu söylediğimiz uzuvlardan bir tanesi, tam bir zevk duydu mu, hepsi de onun zevkine dalıp-gidiyor, başka bir zevk istemiyor. Bir duygunun ayrı bir zevk istemesi, alması gereken zevki-tadı tam almadığına delildir zâti; bir zevk duymuştur amma noksan bir zevktir bu; o zevke dalamamıştır da öbür duyguları da zevk ister, çeşitli zevkler isteğine düşer; her duygu, ayrı bir zevk peşine düşer. Halbuki duygular, anlam bakımından birdir, görünüş bakımından ayrıdır, çeşitlidir. Fakat bir uzuv daldı-gitti mi, hepsi onunla beraber dalar-gider. Hani sinek gibi. Sinek yücelerde uçtukça kanadı da oynar, başı da oynar, bütün parçaları da oynar. Fakat bala battı mı bütün parçaları bir olur, hiçbiri oynamaz. Dalıp batmak, ona derler ki dalan-batan, arada kalmasın, onun çabası da bitsin, işi de, hareketi de. Batmak, ona derler ki ondan meydana gelen her iş, onun işi olmasın, suyun işi olsun. Hâlâ suda elini-ayağını oynatıyorsa buna batış demezler. Ah, battım, boğuldum diye bağırıyorsa buna da batmak-boğulmak demezler.

Halk "Ben Tanrıyım" demeyi büyük bir dâva sanır; halbuki "Ben kulum" demek büyük bir dâvâdır.

"Ben Tanrıyım" demek, büyük bir gönül alçaklığıdır. Çünkü "Tanrı kuluyum" diyen, iki varlık ispat eder; bir kendisini, bir de Tanrıyı isbata kalkışır. Fakat "Ben Tanrıyım" diyen, kendisini yok etmiştir, yele vermiştir;

"Ben Tanrıyım" der; yâni ben yokum, hep odur, Tanrıdan başka varlık yoktur; ben salt yokluğum, hiçim der. Gönül alçaklığı, bunda daha artıktır; bundan dolayı da halk anlamaz. İşte buracıkta bir kişi, Tanrı

rızâsıyçin Tanrıya kulluk eder; kul uğu meydandadır; Tanrı için kul ukta bulunur amma kendisini de görür, yaptığını da görür, Tanrıyı da görür; o suya batmamıştır, suda boğulmamıştır. Suda boğulan o kişidir ki onda hiç-bir hareket, hiç-bir iş kalmaz; hareketi, suyun hareketinden ibarettir. Bir arslan, bir ceylânın peşine düşmüştü hani. Ceylân ondan kaçıyordu. Kaçtıkça da iki varlık vardı: Biri arslanın varlığı, öbürü

ceylânın varlığı. Fakat arslan ona erişince ceylân, onun pençesinin altında kahroldu, arslanın korkusundan kendinden geçti, arslanın önünde yere serildi mi, o anda artık, yalnız arslanın varlığı kalmıştır, ceylânın varlığı yok olmuş-gitmiştir.

Batıp boğulmak şudur: Ulu Tanrı, halkın arslandan, kaplandan, zâlimden

korkmasından başka bir korkuyla erenleri, kendi zâtından korkutur; ona açar, bildirir ki korku da Tanrıdandır, eminlik de Tanrıdan...

Zevk-neş'e de Tanrıdandır, yiyip içme de Tanrıdan. Ulu Tanrı, gözü açıkken ona, özel ve görülür-duyulur şekilde bir arslan, bir kaplan, bir ateş gösterir. Bunu göstermesi de erenin, gördüğüm arslan şekli, kaplan şekli, gerçekte bu âlemden değil, gayb âlemindendir demesini, bunu anlamasını sağlamaktır. Böylece pek güzel, pek alımlı bir şekilde gösterir. Gene böyle bağlar-bahçeler, ırmaklar, huriler, köşkler, yenecek-içilecek şeyler, ağır elbiseler, binilecek hayvanlar, şehirler, konaklar, çeşit-çeşit, renk-renk şaşılacak şeyler gösterir. Gerçek olarak anlar-bilir ki bunlar, bu âlemden değildir, Tanrı onları, gözüne göstermede, bu şekillere bürümede... Bütün rahatlıklar da ondandır, görülen-seyredilen şeyler de. Şimdi onun korkusu,

halkın korkusuna benzemez; çünkü gördüğü şeyleri delille bilmiş, anlamış değildir; çünkü Tanrı, herşeyin Tanrıdan olduğunu ona ap-açık göstermiştir.

Filozof da bunu bilir amma delille bilir; delilse boyuna durmaz. Birisine delil getirdin mi hoşlanır, ısınır, tazeleşir; fakat delil söylendi de geçildi mi, onun da sıcaklığı, hoşluğu kalmaz, geçer-gider. Hani birisi, delille bilir ki şu evin bir mîmarı vardır; gene delil e bilir ki o mimarın gözü vardır, kör değildir; gücü-kuvveti yeter, güçsüz-kuvvetsiz değildir; vardır, yok değildir, diridir, ölü değildir; evi yapmadan önce vardı, güçlüydü-kuvvetliydi; bütün bunları bilir. Bilir amma delil e bilir; delilse durmaz, tez unutulur. Ariflere gelince: Onlar mîmarı tanımışlar, ona hizmette bulunmuşlardır; gözleriyle görmüşlerdir onu; beraber tuza banmışlardır, ekmek yemişlerdir onunla; görüşüp konuşmuşlar, koklaşmışlardır onunla. Mîmar, hatırlarından asla çıkmaz, gözlerinden yitmez onların. İşte böyle adam, Tanrıda yok olur; ona göre artık suç da suç değildir, günah da günah değildir; çünkü o, suya alt olmuştur, suda boğulup gitmiştir.

Bir padişah, kölelerine, herbiriniz elinize altınla bezenmiş birer kadeh alın, konuk geliyor diye emretti.

Kendisine yakın olan köleye, sen de bir kadeh al dedi. Fakat padişah yüz gösterince o öz köle, kendisinden geçti, esridi, kadeh elinden düştü, kırıldı. Başkaları onun bu hareketini görünce demek ki böyle gerekmiş

dediler, kadehlerini mahsustan atıp kırdılar. Padişah, neden böyle yaptınız diye onları azarladı. Sana yakın olan o köle de böyle yaptı ya dediler. Padişah, a aptallar dedi, o hareketi o yapmadı, ben yaptım.

Görünüşte bütün hareketler suçtu; fakat o tek suç, ibâdetin ta kendisiydi; hattâ ibâdetten de üstündü, günahtan da. Zâten o kölelerin hepsinden de maksat, o köleydi, geri kalan köleler, hep onun buyruğuna uymuşlardı, onun adamlarıydı. Çünkü o köle padişahtı gerçekten. Söylediğimiz şu anlama göre bütün köleler, padişahın buyruğuna uymuşlardı amma asıl o köleye uymuşlardı onlar; çünkü o, padişahın ta kendisiydi; ondaki kölelik, bir görünüşten başka birşey değildi; o, padişahın güzelliğiyle dop-doluydu.

Ulu Tanrı buyurur: "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım." Bu söz de

"Ben Tanrıyım" demektir. Anlamı

, "Gökleri kendim için yarattım" demektir; bu da, başka bir dille, başka bir tarzda ben Tanrıyım demektir.

Tanrı birken, yol birken söz, nasıl olur da iki olur? Görünüşte aykırı görünebilirse de anlam bakımından birdir. Ayrılık, aykırılık, görünüşte; görünebilirse de anlam bakımından birdir. Hani bir bey, çadır yapın dese birisi ip büker, birisi mıh kakar, birisi bez dokur, birisi diker, birisi biçer, birisi iğne batırır. Görünen bu işler, dış yüzden ayrıdır, çeşit-çeşittir, dağınıktır amma anlam bakımından birdir; hepsi de bir iş görmektedir. Bu dünyanın halleride böyledir. Dikkat eder, bakarsan görürsün ki suçlu olsun, iyi olsun; isyan etsin, itâat etsin; şeytan olsun, melek olsun; herkes Tanrıya kulluk etmektedir. Meselâ padişah, kölelerini sınamak, ayak direyenle diremeyeni meydana çıkarmak, ahdinde duranıyla durmayanı ayırdetmek, vefalıyı

vefasızdan ayırmak istese onlara vesvese veren, onları heyecana getiren biri gerektir ki avak direyenin ayak direyişi meydana çıksın. Böyle biri olmasa onun ayak direyişi nasıl meydana çıkar? Şu halde onlara, vesvese veren, heyecanlandıran kişi de padişaha kulluk etmektedir; çünkü padişahın dileği, böyle yapmasıdır onun. Ayak direyenin ayak diremeyenden ayrılıp meydana çıkmasını ister; sivrisineği ağaçtan-daldan, bağdan-bahçeden sürüp çıkarmak, atmacayı bırakmak diler de bir yeldir, estirir. Bir padişah, bir câriyeciğe, kendini süsle, beze de kölelerime görün; böyle yap da onların eminlikleriyle hainlikleri belli olsun diye emreder. Şimdi o câriyeciğin yaptığı iş, görünüşte suç gibi görünür amma gerçekte padişaha kulluk etmektedir.

Şu kullar, bu âlemde delille, taklitle değil de ap-açık, örtüsüz-perdesiz gördüler ki herkes, iyiden-kötüden, ne yapıyorsa Tanrıya kullukta bulunuyor. "Hiçbir şey yoktur ki onu överek noksan sıfatlardan arı

olduğunu söylemesin" şu halde bu âlem, onlar için kıyamettir. Kıyamet, şundan ibarettir hani: Herkes Tanrıya kulluk etmektedir; ona kulluktan başka bir işe-güce koyulmamaktadır. Bu anlamı onlar, buracıkta görürler. "Perde kaldırılsa bile, inancım, bilgim artmazdı" denmiştir hani. Bilgin sözünün anlamı bakımından bilgin kişinin ârifden daha yüce olması gerekmez. Tanrıya bilici, bilen derler de ârif demek yaraşmaz. Ârif sözünün anlamı, "Bilmiyordu, öğrendi, bildi"den ibarettir; Tanrıya bu sözü söylemek, bu vasfı vermek, yakışık almaz; bu, böyle. Fakat örf bakımından ârif, daha ileridir. Çünkü ârif, bildiğini delilsiz bilir; bilgiyi görüşle, bakışla görmüş de elde etmiştir. Ârifler, bu çeşit kişiye ârif derler. Hani söylerler ya; bir bilgin, yüz zahitten yeğdir. Bir bilgin nasıl olur da yüz zâhitten yeğ olabilir? Sonunda bu zâhit de zâhitliğe bilgiyle ulaşmıştır; bilgisiz zâhitlik mümkün değildir, olamaz. Peki, zâhitlik nedir? Dünyadan yüz çevirmek, ibâdete ve ahrete yüz tutmak. Şu halde dünyayı bilmesi gerek; ahretin güzel iğini geçici olmayışını bilmesi gerek; ibadet etmeye çalışıp çabalaması gerek; nasıl ibadet edeyim, hangi ibadete koyulayım demesi gerek. Bütün bunlar da bilgidir. Şu halde bilgisiz zâhitlik olamaz. Demek ki o zâhit, aynı zamanda hem bilgindir, hem zâhit. Peki, yüz zahitten yeğ olan bu bilgin, nasıl bir bilgindir, bu nasıl oluyor? İşte bunun

anlamını

anlamamışlardır. Tanrı, önceden sahip olduğu bilgiden ve câhitlikten sonra ona bir başka bilgi vermiştir; bu ikinci bilgi, o bilgiyle câhitliğin meyvesidir. Kesin olarak da bu çeşit bilgiye sahip olan bilgin, yüz câhitten yeğdir; bu çeşit bilgin kesin olarak yüz câhitten yeğ. Bu, şuna benzer hani: Bir adam bir ağaç diker, ağaç

da meyve verir. Kesin olarak o meyve veren ağaç, meyve vermeyen yüz ağaçtan yeğdir; çünkü yolda âfetler çoktur, bu yüzden o ağaçlar meyve vermeyebilirler. Kâbe'ye varmış bir hacı, çölde yol aladuran yüz hacıdan yeğdir; çünkü erişebilecekler mi, erişemeyecekler mi diye korku içindedir onlar. Fakat bu gerçekten de ulaşmıştır; bir gerçekse bin sanıdan yeğdir.

Emîr Nâib dedi ki: Erişmeyen de umutlanır ya.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Nerde umutlanan, nerde ulaşan? Korkuyla eminlik arasında çok fark var. Hattâ bu farktan söz açmaya bile ne hacet... Bu fark, herkesçe görünüp durmadadır. Söz, asıl şunda: Eminlikten eminliğe de pek büyük farklar var. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın peygamberden üstün oluşu, eminlik yüzündendir. Yoksa bütün peygamberler eminliktedir, korkudan geçmişlerdir; ancak eminlikte de duraklar vardır, "Bâzılarını, dereceler bakımından bâzılarından üstün ettik, "denmiştir. Korku alemiyle korku duraklarını söyleyip göstermeye imkân vardır, fakat eminlik duraklarının ne izi vardır-ne tozu. Herkes Tanrı

yoluna ne bağışlıyor diye korku âlemine bir bakılsa görülür ki biri bedenini bağışlamada, biri mal bağışlamada, biri de can bağışlamada... Biri oruç tutuyor, öbürü namaz kılıyor... Biri on rek'at kılıyor, öbürü

yüz rek'at. Şu halde onların durakları meydandadır, besbellidir, onları göstermek de mümkündür. Şuna benzer hani; Konya'ya yahut Kayseri'ye giden yolların konaklan bellidir; Kaymaz, Ubruh, Sultan, daha da başka duraklar meselâ. Fakat Antakya'dan Mısır'a dek denizdeki konakların izi-tozu yoktur; onları kaptan bilir, karadakilere söylemez; çünkü zâten de anlamaz onlar.

Emîr dedi ki: Söyleme de bir fayda verir; dinleyenler, hepsini anlamasalar da birazını anlarlar, izine düşerler, tahminlere kalkışırlar ya.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

And olsun Tanrıya, bir kimse kap-karanlık gecede elbette gündüze kavuşacağım, ona doğru gitmedeyim deyip de bu kuruntuyla otursa, uyumasa, ne biçim gittiğini bilmese de mademki gündüzü

bekliyor, gündüze yaklaşıp durmadadır. Yahut da birisi, kap-karanlık, bulutlu bir gecede bir kervanın peşine düşse de gitse, nereye ulaştı, nereyi aşıyor, ne kadar yol aldı; bunları bilmez amma sabah olunca nereye vardığını görür, ne kadar yol aldığını anlar. Hattâ birisi, Allah için gözlerini yumup açsa bu bile yitmez.

"Kim zerre ağırlığında hayır yapsa karşılığını görür." Ancak şu var ki: İçi karanlıktır, özü perdelidir de ne kadar ilerledi, göremez bunu; fakat sonunda görür. "Dünya, ahretin tarlasıdır." Kim ne ekerse burada, onu biçer orda.

Tanrı esenlik versin, Îsâ çok gülerdi. Tanrı esinlik versin, Yahya da çok ağlardı. Yahya, Îsâ'ya dedi ki:Yoksa sen, Tanrının inceden ince düzenlerinden adam-akıl ı emin mi oldun ki böyle gülüyorsun? Îsâ da ona, yoksa sen de Tanrının inceden ince, güzel, görülmemiş yardımlarından, lûtuflarından adam-akıllı

gaflete mi daldın ki böyle ağlıyorsun? Erenlerden biri, bu olayda bulunmuştu. Tanrıya, bu ikisinden hangisinin makamı daha yüce diye sordu. Bana karşı sanısı daha güzel olanın makamı daha yüce diye cevap geldi. Yâni, "Ben kulumun sanısının katındayım." Kulumun sanısı neredeyse ordayım, beni nasıl sanırsa oyum ben. Her kulumun bir çeşit düşüncesi, bir çeşit hayâli vardır; o, beni nasıl hayâl ederse ordayım. Tanrının bulunduğu hayâle kulum-köleyim ben; bezmişim o gerçekten ki Tanrı orda olmasın. A kullarım, hayallerinizi, kuruntularınızı arıtın ki benim yerim-yurdumdur, benim konağımdır onlar. Şimdi sen kendini bir dene-sına; ağlayıştan, gülüşten, oruçtan, namazdan, yalnızlıktan, topluluktan... daha da başka şeylerden hangisi daha faydalı; hal erin hangi yolda yürürsen daha doğru bir şekle girmede, hangisi seni daha yüceltmede? Bunu anla da o işe sarıl. "Müftüler fetva bile verseler kalbine danış." Gönlünde bir anlam var senin, müftülerin fetvalarını ona bildir de hangisi uygunsa ona uysun. Hani hekim de hastanın yanına geldi mi içindeki hekimden sorar. Çünkü senin içinde bir hekim vardır ki o, tabiatındır senin; birşeyi istemez, birşeyi kabul eder. Bundan dolayı da dıştaki hekim, içtiğin filân şey nasıldı, ağır mıydı, hafif mi, uykun nasıl diye sorar. O, dıştaki hekime içinden haber verir, dıştaki hekim de ona göre bir hükme varır, bir hüküm verir. Şu halde asıl hekim, içteki hekimdir, insanın tabiatıdır. Bu hekim zayıflarsa, insanın mizacı

bozulursa bu arıklık yüzünden herşeyi ters görür insan da eğri hükümler verir. Şekere acı der de sirkeye tatlı der. Bu yüzden de tabiatın önceki haline gelmesi için ona yardım edecek bir dış hekime muhtaç

olmuşuzdur. Fakat bundan sonra da hasta, gene kendisini kendi hekimine gösterir, ondan fetva alır. Tıpkı

bunun gibi anlam bakımından da insanın bir mizacı,bir tabiatı vardır; o arıklaştı mı iç duyguları, ne görür, ne söylerse tersinedir. Peygamberlerle erenler de hekimlerdir. Mizacının, tabiatının doğru-düzen bir hale gelmesi, gönlünün, dininin kuvvetlenmesi için ona yardımda bulunurlar. Çünkü (Muhammed bile), "Herşey nasılsa, olduğu gibi göster bize" demiştir.

İnsan, pek büyük birşeydir. Onda herşey yazılmıştır. Fakat perdeler, karanlıklar, kendisindeki o bilgiyi okumasına meydan vermez. Perdeler, karanlıklar da bu çeşit-çeşit, renk-renk oyalanmalardır; bu çeşitli

dünya tedbirleridir; bu çeşitli istekler, özlemlerdir. Bütün bunlarla beraber karanlıklarda olduğu,perdelerle örtülmüş bulunduğu halde gene de birşey okuyor, ondan haberi var. Bir seyret de gör; şu karanlıklar, şu perdeler kalkınca nasıl da anlar, bilir, ne bilgiler çıkarır meydana, bir kıyasla artık. Terzilik, mimarlık, dülgerlik, kuyumculuk, bilgi, yıldız, hekimlik gibi çeşitli zenaatler, sanatlar, bilgiler bunlardan başka daha çeşit-çeşit sayılamayacak kadar çok sanat, hep insanın içinden belirir, meydana çıkar; taştan, kerpiçten meydana gelmez. Hani bir karga, insana, ölüyü gömmeyi bel etti derler ya; bu da insandaki bilginin kargaya vurusundan meydana gelmiştir; insanın dileği, isteği yaptırmıştır o işi kargaya. İnsan da hayvanın, canlı yaratığın bir parçasıdır ya; parça-buçuk,nasıl olur da tüme birşey belletebilir? Hani insan, sol eliyle yazı yazmak ister; kalemi eline alır; yüreğinde güç-kuvvet vardır amma yazarken eli titrer; titrer amma gene de eli, gönlünün buyruğuyla yazar.

Emîr bildiği için Mevlânâ pek büyük yüce sözler söylüyor (dediler. **Mevlânâ) buyurdu ki:** Söz zâten kesilmiş değil; söz, söz ehli olana, o da, söze boyuna ulaşır. Kışın ağaçların yaprakları

yoktur, meyve vermezler amma işte-güçte değil sanmasınlar onları; daima iştedir-güçtedir onlar. Kış gelir zamanıdır, yazsa harcamak zamanı. Harcamayı herkes görür, fakat geliri görmez. Meselâ birisi konuk konuklasa. paralar harcasa bunu herkes görür. Fakat toy için parasını azar-azar, ucun-ucun birikmişti ya; onu ne kimsecikler görür, ne kimsecikler bilir. Temel olan da gelirdir, çünkü gelir yüzünden harcayabiliriz.

Biz, bizimle olan, bize ulaşmış bulunan kişiyle soluktan-soluğa konuşurdururuz. Susarken de, o yokken de, yanımızdayken de, hattâ savaşırken de onunla beraberiz, onunla karılmışız, birleşmişiz. Birbirimizi yumruklasak bile onunla konuşmadayız, biriz onunla, ulaşmışız ona, birleşmişiz biz. Onu yumruk görme, o yumrukta kuru üzüm var. İnanmıyorsan aç da gör. Hattâ kuru üzümün de yeri mi? Değerli incilerin de sözü

mü olur?

Başkaları da nazım olsun, nesir olsun, güzelim sözler söylerler, ince konulara dalarlar, irfana ait sözlerde bulunurlar. Fakat Emîr'in meyli bu yanadır, bizedir; irfana, ince konulara, öğütlere değil. Çünkü

her yerde bu çeşit sözler vardır, hem de az değil mi hani. İşte buracıkta, bizi seviyor, bize meyli var; bu, apayrı birşey, başkalarında gördüğünden ap-

ayrı birşey görüyor bizde; başka bir aydınlık gerekiyor ona.

Hani anlatırlar; padişahın biri Mecnûn'u çağırdı da ne olmuş sana dedi; neye uğramışsın? Kendini rezil-rüsvây etmişsin, evinden-barkından, soyundan-sopundan olmuşsun; yıkılmış, yok olmuş-gitmişsin; Leylâ dediğin de kim oluyor, ne güzelliği var ki? Gel de sana güzel er, alımlı dilberler seyrettireyim, onları

sana feda edeyim, hepsini de sana bağışlayayım.

Güzelleri çağırdılar, Mecnûn'un yanına getirdiler. Güzeller cilvelenmeye başladı. Mecnûn, başını önüne eğmişti, önüne bakıp durmadaydı. Padişah, başını kaldır da bir bak dedi. Mecnûn dedi ki: Leylâ'nın aşkı

kılıcını çekmiş, başımı kaldırırsam korkuyorum, başımı uçuruverir.

Mecnûn, Leylâ'nın aşkına dalmış, bu hale gelmişti işte. Başkalarında da göz vardı, yüz vardı, dudak vardı, burun vardı; onda ne görmüştü de bu hale gelmişti?

12. BÖLÜM - Özledik, fakat biliyoruz ki halkın işyeriyle meşgulsünüz; onun için zahmet vermiyoruz; onun için uzun bir zamandır, gelmedik.

Bu, bize gerekti, ziyâretinize bizim gelmemiz lâzımdı. Korku çağı geldi-geçti artık; bundan böyle tapınıza biz geliriz dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Arada bir fark yok, hepsi de bir; öyle bir lütuf var ki sizde, hepsi de bir oluyor. Zahmetlerle nasılsınız?

Bugün biliyoruz ki hayırlar,güzel işler yapmadasınız; bu yüzden size başvuruyoruz. Şimdi şundan bahsediyorduk: Birinin çoluğu-çocuğu olsa, başkasının da olmasa, ondan kesseler de buna verseler görünüşe bakanlar, çoluğu-çocuğu olandan kesiyor da çoluğu-çocuğu olmayana veriyorsun derler. Fakat dikkat edersen gerçekten çocuğu-çocuğu olan, asıl odur. Hani mayası temiz bir gönül ehli, birisini dövse, başını, burnunu, ağzını kırıp dağıtsa herkes, bu adam mazlum der; fakat gerçekte hiç de zulüm görmemiştir o. Zâlim, gereken işi yapmayan adamdır. O dayak yiyen, başı yarılandır zulmeden; şu dövense işkilsiz mazlumdur; çünkü özü temizdir, Tanrıda yok olmuştur; yaptığı Tanrı işidir; Tanrıya da zâlim denmez. Nitekim Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ da öldürüyordu, kan döküyordu, yağma ediyordu; bütün bunlarla beraber zâlim onlardı, kendisiyse mazlumdu. Meselâ Mağrib ilinde oturan bir

Mağripli olsa, doğulu biri de kalksa Mağrib iline gelse garip, o Mağripli dir; doğudan gelen şu adam değil.

Çünkü bütün dünya, bir evden daha geniş değildir. Bu evden kalktı, o eve gitti o; yahut da şu bucaktan o bucağa gitti; sonunda gene şu evde değil mi? Fakat o özü temiz Mağripli, evin dışından gelmiştir;

"Müslümanlık garip olarak başladı" demişlerdir; "Doğulu garip doğdu" dememişlerdir. Nitekim Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, bozguna uğrasa da mazlumdu, bozsa da mazlumdu; çünkü her iki halde de

hak, onun elindeydi. Mazlum o kişidir ki hak, onun elinde olsun. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin Mustafâ'nın tutsaklara gönlü yandı. Ulu Tanrı, elçisinin hatırını yapmak için vahiy gönderdi de onlara de ki dedi, bağlarla, zincirlerle bağlanmışsınız amma bu halde de iyi niyet kurarsanız Ulu Tanrı, sizi bundan kurtarır, elinizden çıkanı, hattâ kat-kat fazlasını gene verir, başka şeyler de ihsan eder size; ahrette de sizden razı olur. İki hazne var; biri elinizden çıkan, biri de ahret haznesi.

Kul, ibâdette bulunur, hayır yaparsa o başarı, o hayır, yaptığı ibâdetten mi meydana gelir, yoksa Tanrı

vergisi midir diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Tanrı vergisidir, Tanrı başarısı. Fakat Ulu Tanrı, lûtfunun sonsuzluğundan ikisini de kula verir de ikisi de sendendir der. "Yaptıkları şeylere karşılıktır."

Mademki dedi, Tanrının böylesine lûtfu var; kim gerçek olarak birşey diler, isterse onu bulur, elde eder demektir.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Evet amma birisine uymadan da olmaz. Nitekim kavmi, Mûsâ'ya uydular, buyruğunu dinlediler, denizde yol ar açıldı, denizi tozuttular, geçtiler-gittiler. Fakat buyruğunu tutmamaya başladılar, filân çölde bunca yıllar kaldılar. Başbuğ, eli altındakilerin kendisine uyduklarını, buyruğunu dinlediklerini gördü mü, onları düzene koyma kaydına düşer. Meselâ, şu kadar asker, bir kumandanın emri altında olsa kumandana itâat ederler, buyruğunu dinlerlerse o da onların işlerini düzene sokmak için akıl yorar, onları düzene koyma kaydında olur. Fakat itaat etmezlerse nerden onların işlerini düzene koyma kaydına düşecek? Akıl da insanın bedeninde bir başbuğa benzer, bedenin uzuvları ona itâat ettikçe bütün işleri düzeninde gider; fakat itâat etmezlerse hepside bozulur. Görmez misin, şarap içen sarhoş oldu mu, şu elinden, ayağından, dilinden, bedeninin uzuvlarından ne bozgunluklar meydana gelir. Ertesi günü ayıldı da kendine geldi mi, ah der, ne yaptım ben? Neden dövdüm, neden sövdüm? Bir köyde köy ağası olursa işler düzeninde gider; köylüler ona itaat ederler. Şimdi akıl, şu uzuvlar onun buyruğunu tuttukça onları düzene sokmak kaydında bulunur. Meselâ, ayak onun buyruğuna uyarsa gideyim düşüncesinde bulunur; buyruğunu tutmuyorsa bu düşünceye düşmez. Şimdi akıl, nasıl bedende buyruk sahibiyse halk dediğimiz şu varlıklar da kendi akıllarıyla, anlayışlarıyla, görüşleriyle, bilgileriyle bir uğurdan, tek bir erene nisbetle salt bedendir; onlardaki akıl, odur. Şimdilik beden mesabesinde olan halk, akla itaat etmezse işi, boyuna darmadağın olur, ömrü

pişmanlıkla geçer. Nasıl itaat etmeliler? O ne yaparsa ona uymaları gerek; kendi akıllarına değil. Çünkü

olabilir ya, akıllarıyla anlayamazlar; fakat gene de ona uymaları gerektir. Hani bir çocuğu bir terzi dükkânına verirler; onun ustasına itaat etmesi gerektir. Teyel verirse teyellemesi, yama verirse yamaması

gerek. Öğrenmek istiyorsa başına buyruk olmadan vazgeçmesi, tamamiyle ustasının buyruğuna uyması

lâzımdır. Umarız Ulu Tanrıdan ki bir hal belirir; o da ancak onun lûtfudur; bu lûtuf, yüz binlerce çalışıp çabalamadan da üstündür. "Kadir gecesi, bin Aydan da hayırlıdır." Bu sözle "Tanrı çekişlerinden bir çekiş, insanların ibâdetlerinden de yeğdir, cinlerin ibâdetlerinden de" sözü birdir. Yâni onun lûtfu-keremi gelip çattı mı bu, yüz binlerce çalışıp çabalamanın yaptığı işi, hattâ daha da fazlasını başarır. Çalışmak da pek güzeldir, pek iyidir, pek faydalıdır amma lûtfun-keremin karşısında ne olabilir ki?

Lûtuf da çalışıp çabalama gücü vermez mi diye sordu.

(Mevlânâ) nasıl vermez dedi; lûtuf-kerem geldi mi, çalışıp çabalama gücü de gelir. Fakat Tanrı

esenlikler versin, Îsâ neye çalıştı da beşikte "Gerçekten de Tanrı kuluyum ben, bana kitap verdi" dedi; daha anasının karnındayken Yahyâ onu övmedeydi.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Tanrı Elçisi Muhammed de çalışmadan mı buldu dedi.

(Mevlânâ) dedi ki: "Allah göğsünü açmadı mı ki?" İlk olan şey, lûtuf-tur-keremdir; temel budur; çünkü sapıklıktan uyanış, onunla gelir; o, Tanrının lûtfudur-keremidir; onun salt vergisidir. Onunla görüşüp konuşan dostlarda ne diye bu hal belirmedi? O lûtuftan, o ihsandan sonradır ki kıvılcım gibi birşeydir, sıçrar. Önü Tanrı vergisidir amma sen pamuk korsun, o kıvılcımı geliştirir, çoğaltırsın; bundan sonrası da gene Tanrı lûtfudur, Tanrı ihsanıdır. İnsan, ilk kertede küçücük, arık bir yaratıktır. "İnsan arık olarak yaratılmıştır." Hani çakmaktan elbiseye sıçrayan kıvılcım da önce küçücük birşeydir. "İnsan arık olarak yaratılmıştır." Fakat o arık ateş geliştirilirse bir âlem olur, bir dünyayı yakar-gider; o önemsiz, o küçük ateş, büyük, ulu bir ateş olur. "Gerçekten de sen, pek büyük bir huya sahipsin elbet."

Mevlânâ, sizi çok seviyor dedim

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Hayır; ne ziyarete gelmem, sevgi miktarıncadır, ne söz söylemem. Ne gelirse içimden, onu söylüyorum ben. Tanrı dilerse şu azıcık sözü faydalı bir hale getirir; onu gönüllerinizde saklatır, unutturmaz; pek büyük faydalar verir size. Fakat dilemezse yüz bin söz söylenmiş say; hiçbiri de gönülde durmaz, akılda kalmaz; hepsi geçer, unutulur-gider. Hani elbiseye sıçrayan kıvılcım gibi... Tanrı dilerse bir tek kıvılcım, sönmez de büyüdükçe büyür. Fakat diledi mi de yüz kıvılcım sıçrarsa hepsi söner, hiçbir şeycik yapmaz. "Göklerin orduları, Tanrınındır." Bu sözler de Tanrı ordularıdır; Tanrının izniyle kaleleri açar, zapteder. Bu kadar bin atlı, gidin filân kaleye, kendinizi gösterin, fakat kaleyi almayın diye buyurursa öyle yaparlar. Amma bir tek atlıya, git, o kaleyi al buyruğunu verirse o tek atlı, kalenin kapısını açar, kaleyi zapteder. Bir sivrisineği Nemrûd'a musallat eder, onunla Nemrûd'u öldürür. Hani derler ya; Ârifin katında pulla dînâr, arslanla kedi birdir. Ulu Tanrı bereket verirse bir pul, bin dînârın yaptığı işi yapar, hattâ daha da fazlasını başarır. Fakat bin

dinârdan bereketi kaldırdı mı bir pulun gördüğü işi bile göremez. Birisine de kediyi musallat etse,Nemrûd'u bir sivrisinek nasıl öldürdüyse o kedi de onu öldürür; fakat dilemezse arslan bile onun karşısında tir-tir titrer; yahut da ona binek kesilir. Nitekim dervişlerden bâzıları arslana biner; nitekim ateş, İbrâhim'e karşı soğumuştur, esenlik olmuştur; yeşermiştir, güllük-gülüstanlık kesilmiştir; çünkü Tanrı, onu yakmak için izin vermemişti ateşe. Hâsılı herşeyin Tanrıdan olduğunu bilenlerin katında hepsi de birdir. Tanrıdan umudumuz var, siz de bu sözleri içinizden duyarsanız, can kulağıyla işitirsiniz, fayda veren de budur zâten. İçerden bir hırsız yardım etmez de kapıyı açmazsa dışarıdaki bin hırsız, kapıyı

açamaz. Dışardan bin söz söylesen içerde bir gerçekleyici olmadıkça fayda vermez. Bir ağacın kökünde yaşlık olmazsa bin sel akıtsan fayda etmez hani. Onun kökünde bir yaşlık olmalı ki, ona yardım etsin.

Yüz binlerce ışık görse bile

Işığın aslı neredeyse ancak orda oturur

Bütün dünyayı ışık kaplasa gözünün ışığı olmayan kişi, o ışığı asla göremez. Şimdi asıl olan nefisteki kabiliyettir. Nefis başkadır, can başka. Görmez misin, insan uykudayken nefis nerelere gider; cansa bedendedir. Nefis döner-dolaşır, başka birşey olur.

Dedi ki: Ali, "Nefsini bilen, rabbini bilir" demiştir; bu nefse mi demiştir?

(Mevlânâ) dedi kî: Bu nefse demiştir desek de küçük bir iş değildir. O nefsi anlatırsak bu nefsi de anlar o; çünkü o, o nefsi bilmiyor ki. Meselâ eline küçücük bir ayna almış; ayna iyi de gösterse, büyük de gösterse, küçük de gösterse gösterdiği odur. Sözle anlaşılmasına imkân yoktur; sözle ancak bu kadar anlaşılabilir; onda da bir şüphedir, belirir. Söylediğimiz sözlere sığmayan bir âlem var, onu dileyip isteyelim.

Bu dünya, bu dünyadaki hoşluklar, insandaki hayvanlığın payıdır; bütün bunlar, insanın hayvanlığına kuvvet verir; insanın aslıysa eriyip gitmededir. Hani derler ya; insan, söz söyleyen hayvandır; şu halde insan iki şeyden ibâret. Şu dünyada hayvanlığının payı olan şu özentilerdir, şu dileklerdir. Onun özüne gıda olanlarsa bilgidir, hikmettir, Tanrıyı görüştür. İnsanın hayvanlığı, Tanrıdan kaçmadadır, insanlığı, dünyadan kaçmada.

"Sizden kâfir olan var, inanan var."

Şu bedeninde iki şahıs savaşmaktadır;

Bakalım, baht kimin olacak, kimi sevecek?

Bunda şüphe yok ki bu dünya kıştır. Cansız şeylere neden cemâdât derler? Çünkü hepsi de donmuştur. Şu taş, şu dağ, bedene giyilen şu elbise, hepsi de donmuştur. Kış değilse dünya ne diye donmuştur? Salt anlamdır da göze görünmez; fakat eserleriyle bilinebilir ki bir yel, bir kış var. Bütün şu dünya kış mevsimi gibi, herşey donmuş. Fakat ne çeşit kış? Akıl a anlaşılır kış, duyguyla duyulan, gözle görülen kış değil. Fakat o Tanrısal hava geldi mi, bütün dağlar erimeye başlar, dünya su kesilir. Hani Temmuz sıcağı geldi mi, bütün donmuş şeyler erimeye başlar ya; tıpkı onun gibi.. Kıyâmet günü o hava geldi mi, herşey erir.

Ulu Tanrı bu sözleri, sizi çepe-çevre kuşatmak, sizinle düşman arasında bir duvar ödevi görmek, düşmanları, amma içteki düşmanları kahretmek için bizim askerlerimiz etmiş, ordu yapmış bize. Dıştaki düşmanlar birşey bile değildir; ne olabilir ki zâten? Görmüyor musun? Bu kadar bin kâfir, padişahları olan bir tek kâfire tutsak olmuş; o kâfirse kendi düşüncesine tutsak. Anladık ya artık; iş düşüncede. Bir arık, bir bulanık düşünceye bu kadar bin halk, hattâ dünya tutsak olursa sonsuz düşüncelerin hüküm sürdüğü orda ne olmaz? Bir dikkat et de gör. ne ululuğu vardır, ne büyüklüğü vardır o âlemin; düşmanları nasıl kahreder, ne âlemleri râmeder o âlem. Çünkü ap-açvk görüyoruz, sonsuz yüz binlerce şekil, ovalar, yazılar dolusu ordu, bir kişiye tutsak, o kişi de bayağı, aşağılık bir düşüncenin tutsağı... Demek ki bütün bunlar, bir düşünceye tutsak kesilmiş; peki; ulu, yüce, kutsal sonsuz düşünceler ne yapmaz; anladık ya artık, iş,

düşüncelerde. Şekiller, hep düşüncelere uymuş, düşüncelerin aracı; düşünce olmadı mı, hepsi de işsiz-güçsüz, hepsi de donmuş, buz kesmiş. Şu halde şekli gören de donmuş; anlama yolu yok; görünüşte ihtiyar olsa, yüz yaşına gelmiş bulunsa bile çocuk, ergen değil. "En küçük savaştan en büyük savaşa döndük." Yâni şekillerle, göze görünür düşmanlarla savaşıyorduk; şu anda düşünce ordularıyla savaşıyoruz; iyi düşünceler, kötü düşünceleri kırsın, bozguna uğratsın, beden ilinden çıkarsın; bunun için savaşa girişmişiz; işte en büyük savaş da budur. Bu savaşta düşünceler, bedensiz işte-güçtedir. Hani akl-ı fa'âl de araçsız olarak göğü döndürüyor da âdeta araca hâcet yok diyor ya, onun gibi işte.

Mısra':

Sen cevhersin, her iki dünyada sana karşılık arazdır.

Madem ki arazdır, ona sarılıp kalmamak gerek. Çünkü bu cevher, misk ceylânına benzer; şu dünya, şu hoşluklar da misk kokusudur sanki. Bu misk kokusu kalmaz, çünkü arazdır. Kim bu kokuyu duyar da miski arar, kokuyu yeter bulmazsa iyidir; fakat misk kokusunu yeter bulan, ona sarılıp kalan, kötüdür; çünkü öyle birşeye el atmıştır ki o, elinde kalmayacaktır. Çünkü koku, miskin sıfatıdır. Misk, bu dünyaya yüz tuttukça kokusu duyulur; perde ardına girer, öbür dünyaya yüz tuttukça kokusu duyulur; perde ardına girer, öbür dünyaya yüz tutarsa kokuyla diri olanlar ölür-giderler. Çünkü koku,

miskle beraberdir; misk nerde cilveleniyorsa koku da oraya gitmiştir; şu halde bahtı yaver olan, devlete kavuşan o kişidir ki kokuyu duymuş, miske ulaşmıştır; miskin ta kendisi olmuştur; artık ona yokluk yoktur, miskin ta kendisi olmuştur; onunla kalır, misk hükmünü alır o. Artık dünyaya o, koku salar, dünya onunla dirilir; eski varlığından kalan, bir addır ancak. Hani bir at, yahut başka bir hayvan, tuzlaya düşüp tuz olsa onda attıktan addan başka birşey kalmaz; o da tuz denizi olur-gider; işte de tesirde de o adın ne ziyanı dokunur ona? O ad, onu tuzluktan çıkaramaz ki. Hattâ şu tuz denizine bir başka ad taksan bile tuzluktan çıkmaz. Şu halde insanın, Tanrının Tanrının aksi olan şu hoş şeylerden, şu lûtuflardan geçmemesi gerek; rakat bu kadarını da yeter bulmaması gerek. Her ne kadar şu miktar da Tanrı lûtfundandır, onun güzelliğinin ışığındandır amma Ölümsüz değildir; Tanrıyla ölümsüzdür amma halka göre ölümsüz değildir. Hani güneşin ışığı gibi... Evlere vurur, parlar; güneşin ışığıdır amma güneşle beraberdir. Güneş dölündü mu, aydınlık da kalmaz. Şu halde ayrılık korkusunun kalmaması için güneş olmak gerek.

Tanrı vergisiyle yol alış var; bir de irfan sahibi oluş var. Bâzı kimseye Tanrı lûtfetmiştir, fakat irfânı

yoktur, bilmez. Bâzı kimsenin de irfânı vardır, fakat Tanrı vergisini elde edemez. Amma birisinde şunun her ikisi de olursan ne mutlu ona; ne de büyük başarılı kişidir o kişi;böyle kişinin eşi-benzeri yoktur. Bu, şuna benzer: Meselâ birisi yol yürür, fakat gittiği yol, doğru yol mudur, yoksa sapa yol mu, bunu bilmez; kör-körüne gider-durur. Olur ya, birden-bire bir horoz sesi duyuverir, yahut gözüne yapılar, tarlalar görünüverir. Bu nerde, ize, belirtiye muhtaç olmadan yürüyen, yol alan nerde? İş, onun işi; şu halde irfân, hepsinin de ötesinde, hepsinden de üstün.

13. BÖLÜM- Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, **Peygamber dedi ki:** "Gece uzundur, uykunla kısaltma onu; gündüz ışıtır; suçlarınla bulandırma, karartma onu."

Gece, sırlarını söylemek, dileklerini dilemek için uzundur. Halkın zihin bulandırması, dostların-düşmanların zahmet verişleri yoktur. İnsan yapayalnız kalmıştır; gönül, tesellisini bulmuştur. Ulu Tanrı, yapılan işler, edilen ibâdetler, gösterişten saklı kalsın, korunsun, Ulu Tanrı için özden yapılsın diye bir perdedir, çekmiştir. Gösterişçi kişi, geceleyin özü temiz kişiden ayrılır; gösterişçi, rezil-rüsvây olur-gider.

Geceleyin herşey, geceyle örtülmüştür; gündüzün meydana çıkar. Gösteriş yapan, geceleyin rezil-rüsvây olur; mâdemki der, kimsecikler görmüyor, kimin için kulluk edeceğim? Ona derler ki: Bir kişi var, o görüyor; fakat sen adam değilsin ki onu göresin. O görüyor ki herkes, onun kudret elindedir; bunalınca herkes onu çağırır; diş ağrıyınca, göz ağrıyınca, kulak ağrıyınca, bir suçla töhmetlenince, birşeyden korkunca, eminlik-esenlik kalmayınca herkes, gizlice onu çağırır; inanır-güvenir ki işitir-duyar, dilekleri verir. Kullar, her çeşit kazayı-belâyı gidermek, sağlıktan sağlığa kavuşmak için gizli-gizli

sadaka verirler; inanırlar ki bu vergiyi alır, sadakayı kabul eder o. Fakat onlara sağlık-esenlik verdi mi, o kesin inanç gene gider de kuruntulara düşme çağı gelir-çatargene. Yârabbi derler, o ne haldi ki dos-doğru bir özle o zindanın bucağından seni çağırıyorduk; bin kere, bıkmadan-usanmadan "Kul hüval ahü" okuyup dua ediyorduk; dileklerimizi verdin, şimdi zindandan dışardayız amma zindandayken nasıl muhtaçsak gene muhtacız sana; bizi şu karanlık dünya zindanından da kurtar; peygamberlerin ışıklı dünyasına ulaştır. Şimdi zindandan dışardayız amma zindandayken nasıl muhtaçsak gene muhtacız sana; bizi şu karanlık dünya zindanından da kurtar;

peygamberlerin ışıklı dünyasına ulaştır. Şimdi zindandan dışardayız, derdimiz yok; neden o öz doğruluğu yok bizde; neden o doğruluk gelmiyor bize? Acaba fayda eder mi, etmez mi diye binlerce hayâller, binlerce kuruntular kurmadayız; bu hayâlin, bu kuruntunun tesiri de binlerce usanç veriyor; nerde hayâlleri yakıp yandıran o kesin inanç?

Tanrı, cevap verir de buyurur ki:

"Düşmanımı, düşmanınızı dost tutmayın" demiştim ya; sizin hayvanî nefsinizdir; size de düşmandır o, bana da. Bu düşmanı, daima savaşma zindanında hapsedin. Çünkü o zindanda oldukça, belâlara düştükçe, zahmetlere uğradıkça senin öz doğruluğun yüz gösterir, kuvvetlenir. Bin kere sınamışındır; diş ağrısından, baş ağrısından, baş korkusundan öz doğruluğu beliriyor sende; peki, ne diye bedenine rahatlık verme kaydındasın; ne diye onu besleyip geliştirmeye koyulmuşsun? Bu ip-ucunu unutmayın; boyuna nefsi, dileğine erişmemiş bir halde tutun da ölümsüz dileğe ulaşın, karanlıklar zindanından kurtulun. "Nefsi, dileğinden alıkoyanın yurdu, gerçekten de cennettir."

14- BÖLÜM- Şeyh İbrâhim dedi ki: Seyfeddîn Ferruh, birisini döverken bir başkasına da neden dövdüğünü anlatmaya koyulurdu; derken onlar da o adamı dövmeye başlarlardı, böylece de hiç kimsecikler o adama acıyıp bağışlanmasını dilemezdi.

Mevlânâ buyurdu ki:

Bu dünyada gördüğün herşey, o dünyada da tıpkı-tıpkısına var; hattâ

bütün bunlar, o dünyadan birer örnek. Bu dünyadaki herşeyi o dünyadan getirmişlerdir. "Hiçbir şey yoktur ki hazineleri katımızda olmasın; ancak onu, bilinen bir miktarda indiririz" Aktar, çeşit-çeşit tablaların, ilâçların üstüne bir tas kor. Her ambardan bir avuç şey vardır tasta; bir avuç biber, bir avuç sakız. Ambarların sonu yoktur; fakat tablasına bundan fazlası sığmaz. İşte insan da bu tas gibidir; yahut da bir aktar dükkânıdır ki orda Tanrı sıfatlarının hazinelerinden avuç-avuç, parça-parça şeyler vardır. Bu dünyada, lâyığınca, alış-verişte bulunsun diye onları

kaplara, tablalara koymuşlardır; duymaktan bir parça, görmekten bir parça, söylemekten bir parça, akıldan bir parça, keremden-ihsandan bir parça, bilgiden bir parça. Şu halde insanlar, Tanrının gezip dolaşan satıcılarıdır, dönüp dururlar. Gece-gündüz tablaları o doldurur, sen boşaltırsın; yahut da yitirirsin, yahut da onunla bir kazanç elde edersin. Gündüz boşaltırsın; yahut da gece gene doldururlar, kuvvet verirler. Meselâ

gözün aydınlığını görüyorsun ya; o dünyada da gözler var, bakışlar var, görüşler var; hem de çeşit-çeşit.

Sana ondan bir örnektir, yolladılar ki dünyayı seyredesin. Yoksa görüş, bu kadar değildir; fakat insan, bundan fazlasına tahammül edemez. "Hiçbir şey yoktur ki onun hazineleri katımızda olmasın." Bu sıfatlar da sonsuz olarak katımızdadır bizim; bilinen bir parçasını göndeririz sana. Artık bir düşün; bu kadar binlerce yüzyıllar, bunca soylar-boylar geldiler; bu denizden doldular, derken gene boşaldılar; bir seyret de gör. ne ambardır bu. Şimdi kimin gönlü, o denizi daha fazla anladıysa onun gönlü, tabladan o kadar soğur. Şu halde bütün dünya, para basılan yerden çıkıp geliyor; gene dönüp para basılan yere gidiyor. "Gerçekten de Tanrınınız biz ve gerçekten gene dönüp ona varanlarız." Gerçekten de biz, yâni bizim bütün parça-buçuklarımız oradan gelmiştir; oranın örnekleridir; küçük-büyük, canlı-cansız herşey, dönüp gene oraya gider. Fakat bu, şu tablada hemencecik görünür; tabla olmadıkça görünmez. Neden şaşıyorsun, neden tuhaf geliyor sana? Görmüyor musun bahar yelini? Esti mi ağaçlar yeşerir, çayırlar-çimenler biter, gül bahçeleri bezenir, çiçekler açar; baharın güzelliğini onlarla seyredersin. Fakat bahar yelinin kendisine bakarsan bunların birini bile göremezsin. Fakat bu, bu görülesi şeyler, bu gül bahçeleri onda yok demek değildir. Hepsi de onun ışığından değil mi? Hattâ onda dalga-dalga gül bahçeleri, dalga-dalga çiçekler vardır; fakat lâtif dalgalar olduğundan vasıtasız göze görünmezler; lâtif olduklarından belirmezler. Tıpkı

bunun gibi insanda da gizli vasıflar vardır; fakat birinin sözü, birinin zarara uğrayışı, birinin savaşması, barışması gibi içten, yahut dıştan bir vasıta olmadıkça görünmez; insandaki sıfatlar ancak bunlarla meydana çıkar. Görmüyor musun? Kendi kendine bir düşünceye dalsan hiçbir şey görmezsin, kendini, bu sıfatlardan bom-boş sanırsın. Sen neysen gene osun; değişmiş değilsin; fakat onlar sende gizlidir. Denizdeki suya benzer onlar; su, denizden ancak bir bulut vasıtasıyla ayrılır; ancak dalga vasıtasıyla belirir, görünür. Dalga, dıştan bir sebep olmadan içten coşup köpürmendir senin. Fakat deniz süt-limansa hiç mi, hiç görmezsin; bedenin deniz kıyısındadır, canınsa bir deniz. Görmüyor musun, o denizden bu kadar bin yılanlar, balıklar, kuşlar, çeşit-çeşit, renk-renk yaratıklar çıkıyor, kendilerini gösteriyor da gene denize dalıp gidiyor. Öfke, haset, imrenip özleyiş bunlardan başka sıfatların da denizden baş çıkarır. Şu halde sıfatların, Tanrı âşıklarıdır amma lâtiftir; bu yüzden de dil elbisesine bürünmedikçe görmek mümkün değildir onları; soyundular mı, lâtif olduklarından göze görünmezler.

15. BÖLÜM - İnsanda öylesine bir sevgi, öylesine bir dert, bir istek, öylesine bir özleyiş, bir umuş

vardır ki yüz bin dünyaya sahip olsa dincelmez, rahatlaşmaz. Şu halk, bir işe-güce koyulmuş, bir zenaate, bir alış-verişe girişmiş, bir sanat, bir mevki sahibi olmuş, bilgi elde etmiş, yıldız bilgini olmuş, daha da başka bilgileri öğrenmiştir amma hiç de rahata kavuşmamıştır; çünkü dilenen, istenen şey elde edilmemiştir.

Sevgiliye dil-ârâm-gönül huzûru, can rahatı derler ya; gönül onunla rahatlaşıyor, huzura kavuşuyor demek; başkasıyla nasıl esenleşir, nasıl rahata kavuşabilir ki? Bütün bu hoşluklar, dilekler, merdivene benzerler.

Merdiven basamakları, oturup kalınacak yer değildir, geçilip gidilecek yerdir. Ne mutlu o kişiye ki daha çabuk geçip gider, daha çabuk uyanır, anlar da uzun yol kısalır ona; merdiven basamaklarında harcatmaz ömrünü.

(Birisi) sordu, dedi ki: Moğollar, bizim mallarımızı alıyorlar; bâzı-bâzı da bize malbağışlıyorlar. Acaba hükmü nasıldır?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Moğol, neyi alırsa Tanrının eline düşmüş, haznesine girmiş sayılır. Hani denizden bir testi, yahut bir küp su doldurursun; o, senin malın olur. O su, testide, yahut küpte durdukça kimse ona dokunamaz; kim senden izin almadan o küpü götürürse gasbetmiş olur. Fakat tekrar denize dökülürse herkese helâl olur; senin malın olmaktan çıkar. Şu halde bizim mallarımız onlara haramdır, onların mal arıysa bize helâldir.

"Müslümanlıkta keşişlik yoktur; topluluk rahmettir." Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, topluluğu sağlamaya çalıştı; çünkü canların topluluğunda pek büyük, pek ulu tesirler vardır; teklikle-yalnızlıkla bu, elde edilemez. Bu yüzden, mahalleli orda toplansın, daha fazla rahmete erişsin, daha fazla faydalansın diye mescitler kurdular. Evleri ayrı-ayrı yapmalarının sebebiyse halkı ayırmak, ayıpları örtmek için; faydası budur ancak. Şehirlinin toplanması için cami yaptılar. Dünya halkının çoğu şehirlerden, ülkelerden gelip orda toplansın diye de Kâb'e'ye varmayı farz ettiler.

(Birisi) dedi ki: Moğollar, bu ile ilk geldikleri vakit çıplaktılar. Binekleri öküzdü, silâhları

tahtadandı. Şimdiyse ululandılar, doydular. En iyi Arab atları, en güzel silâhlar onların.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Gönülleri kırık, kendileri arık, güçsüz-kuvvetsiz bir haldeyken Tanrı onlara yardım etti, yalvarışlarını

kabul etti. Şimdiyse ululandılar, kuvvetlendiler; onların, kendi güçleriyle-kendi kuvvetleriyle değil, Tanrı

yardımıyla üst olduklarını, dünyayı o yüzden zaptettiklerini bilsinler diye Ulu Tanrı, halk zayıf bile olsa gene de onları kahreder.

Buyurdu ki:

Onlar, ilkin bir ovadaydılar. Halktan uzak, azıksız, yoksul, çır-çıplaktılar. İhtiyaç içindeydiler. Ancak içlerinden bâzıları alış-veriş için Hârezm-şâh'ın iline gelirler, alımda-satımda bulunurlar, kendilerine elbise yapmak için kaba keten kumaşlar alırlardı. Hârezmşâh onları men'etti; tacirlerinin öldürülmesini buyurdu; onlardan vergi alınmasını da emretti. Tacirlerinin, ülkesine girmesini de men'etti. Tatarlar, padişahlarının tapısına gidip öldük diye yalvardılar. Padişahları, onlardan on gün mühlet istedi. Gitti, bir karanlık mağaraya girdi. Oruç tuttu, yalvarıp yakarmaya koyuldu. Ulu Tanrıdan, yalvarışını duydum, duânı kabul ettim, dışarı

çık, nereye gidersen üst olacaksın diye ses geldi. İşte sebep buydu, dışarı çıkınca Tanrı buyruğuyla üst oldular, dünyayı zaptettiler.

(Birisi) dedi ki: Tatarlar da öldükten sonra dirileceklerine inanmıyorlar, bir yargılanmaolacak, mutlaka bir gün soru-sual, hesap-kitab olacak diyorlar.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Yalan söylüyorlar. Biz de ikrar ediyoruz, biz de biliyoruz demek, böylece de Müslümanlarla kendilerini eş tutmak istiyorlar. Deveye, nerden geliyorsun demişler, hamamdan demiş. Dizinden-ökçenden belli demişler. Şimdi haşre inanıyorlarsa nerde izi-eseri bu inancın? Şu suçlar, şu zulüm, şu kötülük, kat-kat toplanmış karlara-buzlara benzer. Özünü Tanrıya veriş, pişman oluş, öbür dünyadan haber alış, Tanrıdan korkuş güneşi doğunca bütün o suç karları, o suç buzları erir-gider; tıpkı güneşin karları-buzları erittiği gibi.

Bir kar, bir buz, ben güneşi gördüm, Temmuz güneşi bana vurdu dese, fakat olduğu gibi buz halinde, kar halinde kala-kalsa akıl ı kişinin inanmasına imkân yoktur. Çünkü Temmuz güneşi vursun da karı-buzu eritmesin, mümkün değil. Ulu Tanrı, iyiliğin-kötülüğün karşılığını kıyamette vermeyi vâdetmiştir amma peşin olarak da onun örneği, dünya yurdunda soluktan-soluğa, bakıştan-bakışa belirip durmadadır. Bir insanın gönlüne bir neş'e, bir sevinç gelse bu neş'e, bu sevinç, birisini neşelendirmesine, sevindirmesine karşılıktır.

Sıkılır, gamlanırsa da birisini sıkmıştır, birisini gamlandır mıştır. Bunlar, öbür dünyanın armağanlarıdır; ceza gününü gösterir; şu azıcık şeyler o çok şeyi anlatır; hani buğday dolu bir ambardan bir avuç buğday gösterirler ya,

tıpkı onun gibi.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın, o ululuğuyla, o büyüklüğüyle gene de bir gece eli ağrımaya başladı. Abbâs'ın elinin ağrımasının tesiridir diye ilham geldi. Abbâs'ı tutsak etmişti; bütün esirlerle beraber onun da elini bağlamıştı. Bağlaması Tanrı buyruğuylaydı amma sana gelip çatan şu can sıkıntılarının, şu karanlıkların, şu hoşa gitmeyen şeylerin, birisini incitmen, kırman, bir suç işlemen yüzünden meydana geldiğini bilesin diye karşılığı gelip-çatar. Ne ettin, ne yaptın, etraflıca hatırında değildir amma karşılığından çok kötü bir iş yaptığını anla; onun kötü olduğunu ya bilgisizliğinden, ya gafletinden, yahut da suçları kolayca sana yaptıran dinsiz bir eş-dost yüzünden suç saymıyorsun, bilmiyorsun onu; fakat karşılığına bak da ne kadar ileri gittiğini, ne kadar sıkıldığını anla. Kesin olarak can sıkıntısı, suç karşılığıdır; gönül ferahlığı ibâdet, itaat karşılığı.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, parmağındaki yüzüğü döndürdüğünden seni oyalanmak.-oynamak için yaratmadık diye paylandı. Var, bundan kıyasla da günün, suçla mı geçiyor, ibâdetle mi, bir düşün.

Mûsâ'yı halkla oyalandırdı, bu da Tanrı emriyleydi, aynı zamanda Tanrıyla da meşguldü; fakat bir yandan da öyle gerektiğinden halkla oyalandırmıştı onu. Hızır'ıyla tümden kendisiyle meşgul etmişti.Tanrı

rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'yı önce tümden kendisiyle meşgul etti; ondan sonra halkı çağır, halka öğüt ver, onları düzene sok diye emretti. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, ah, ne suç

işledim de beni tapından sürüyorsun? Ben halkı istemem diye ağlayıp inlemeye de beni tapından sürüyorsun? Ben halkı istemem diye ağlayıp inlemeye koyuldu. Ulu Tanrı, ey Muhammed dedi, gam yeme, seni halkla oyalanmaya koymam ben; onlarla oyalanır, uğraşırken de benimle meşgul olursun; şimdi neysen halkla uğraşırken de benimle meşgul olursun; şimdi neysen halkla uğraşırken de bu halinden bir kıl kadar eksik bir hale düşmezsin; ne işle meşgul olursan ol, vuslatın ta kendisindesin, benimlesin sen.

(Birisi), ezelî hükümler, Tanrının takdir etmiş olduğu şeyler, hiç değişmez mi diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Ulu Tanrı, kötünün kötülük, iyinin iyilik bulmasını hükmetmiştir ya; o hüküm, asla değişmez. Çünkü Ulu Tanrı, hüküm ve hikmet sahibidir; nasıl olur da kötülük et de iyilik bulasın der. Buğday eken, arpa biçer mi; yahut arpa eken buğday devşirir mi; mümkün müdür bu? Bütün erenler, bütün peygamberler, iyiliğin karşılığı kötülüktür demişler. "Zerre ağırlığınca hayır yapan, hayrını mükâfakıtını görür; zerre ağırlığınca şer yapan, şerrini, cezasını görür." Ezelî hükümden maksadın, söylediğimiz, anlattığımızsa, Tanrı korusun, bu, asla değişmez. Yok, iyiliğe, kötülüğe karşı sevabın, cezanın artıp artmayacağını, değişip değişemeyeceğini soruyorsan, yâni maksadın, ne kadar çok iyilikte bulunursan o kadar çok iyilik bulup bulamayacağını, ne kadar çok zulümde bulunursan o kadar çok kötülüklere uğrayıp uğramayacağını

anlamaksa, bu, değişir; fakat temel hüküm değişmez.

Boş-boğazın biri, sordu da görüyoruz biz dedi, kötü, iyi oluyor, iyi de kötü oluyor.

Buyurdu ki: O kötü, iyilik etmiştir, yahut iyilik etmeyi düşünmüştür de iyi olmuştur. Kötü olan o iyi kişi de ya kötülük etmeyi düşünmüştür, yahut da kötülük etmiştir de kötü olmuştur. Hani İblis, Tanrı esenlik versin, Âdem hakkında, "Beni ateşten yarattın, onu topraktan yarattın" diye îtirazda bulundu da meleklerin hocasıyken sonsuz lânete uğradı, tapıdan sürüldü-gitti. Biz de ancak bunu söylemedeyiz: İyiliğin karşılığı

iyiliktir, kötülüğün karşılığı kötülük.

(Birisi) bir kişi, bir gün oruç tutayım diye adak adar, sonra da orucunu bozarsa kefaretgerekir mi, gerekmez mi diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Tanrı rahmeti ona, İmâm Şâfiî mezhebinde, bir hükme göre kefâret gerektir. Çünkü Şâfiî, adağı and sayar; andını bozana da kefaret gerekir. Fakat Abû-Hanîfe'ye göre adak, yemin sayılmaz; bundan dolayı da kefâret gerekmez. Adak iki türlüdür. Biri şarta bağlı değildir, biri şarta bağlı. Şarta bağlı olmayanı, bir gün oruç tutayım demektir. Şarta bağlı olanıysa, filân gelirse bir gün oruç tutayım demektir.

[Dedi ki:] Birisinin eşeği yitmişti. Eşeğini bulma umusuyla üç gün oruç tuttu. Üç gün sonra eşeğini ölmüş buldu. İncindi de bu incinişle yüzünü göğe çevirdi; bu üç güne karşılık dedi, Ramazandan altı gün yemezsem adam

değilim; bedava mal mı almak istersin benden?

Birisi, "et-tahiyyât"ın anlamı nedir; "tayyibât", "salevât" ne demektir diye sordu.

(Mevlânâ) cevap verdi de buyurdu ki:

Bu sorular, bu tapı kılışlar, bu kulluklar, bu hatır gözetişler, hep Tanrının bağışıdır, Tanrının malı.

Çünkü Tanrı, bize sağlık vermeseydi bu soruları soramazdık, hal-hatır gözetemezdik; esenleşemezdik ki. Şu halde gerçekte, tayyibât dua, salevât da, tahiyyât da Tanrınındır; bizim değil, hepsi de onundur, onun malıdır. Hani baharın halk, eker, ovaya-tarlaya çıkar, yolculuk eder, yapılar yapar; onun gibi... Hepsi de baharın bağışıdır, baharın vergisi. Bahar olmasaydı kışın olduğu gibi bütün halk, evlerde, mağaralarda mahpus kalırdı. Şu halde gerçekte bu ekim, bu gezip tozma, bu nimetlenme, hep baharındır; nimet sahibi odur. Halk sebeplere, işlere bakar; işleri sebeplerden bilir-anlar. Fakat erenlerce açıkça anlaşılmış, görülmüştür ki sebepler, sebepleri yaratanı görüp bilmek için bir perdedir ancak. Hani birisi, perde ardında söz söyler; sanırlar ki perde söz söylüyor, bilmezler ki perdede iş yok, o bir örtüden ibâret. Fakat adam, perde ardından çıktı mı bilinir-anlaşılır ki perde bahaneymiş. Tanrı erenleri sebeplerin dışında işler görmüşlerdir ki düzülüp koşulmuş da meydana çıkıvermiş. Dağdan deve çıktı, Mûsâ'nın sopası yılan oldu, katı

kayadan on iki kaynak fışkırdı-aktı ya; tanrı rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ, ayı araçsız yardı; Âdem, babasız-anasız var oldu; Îsâ babasız doğdu; Îbrâhim'e ateşten güller bitti, gülistanlar düzüldü-koşuldu ya; bunlar gibi sonu gelmez neler oldu; tıpkı bunlar gibi işte. Bunları gördüler de sebeplerin bahane olduğunu, iş görenin başka olduğunu, sebeplerin, halk onlarla oyalansın diye yüz örtüsünden, perdeden başka birşey olmadığını anladılar. Ulu Tanrı, Zekeriyyâ'ya, sana bir oğul vereceğim diye vaitte bulundu. O, ben ele ihtiyarım, karım da ihtiyar; buluşma aracı da pörsümüş-gitmiş. Karım, bir yaşa gelmiş, bir hale düşmüş ki çocuk yapmasına, doğurmasına imkân yok; yârabbi, böylesine bir kadından çocuk nasıl olur diye feryada başladı. "Dedi ki: Rabbim, benden nasıl bir erkek çocuk meydana gelir; karım da kısır; ihtiyarladım ben de." Cevap geldi: Aklını başına al ey Zekeriyyâ; gene ipin ucunu kaçırdın. Yüz bin kere sebeplerden dışarı işler gösterdim, onları unuttun-gitti. Bilmiyor musun ki sebepler bahanedir. Benim, karısız, doğumsuz, gözünün önünde senden, yüz bin çocuk meydana getirmeye gücüm-kuvvetim yeter; hattâ bir buyursam dünyalarca halk belirir, hem de hepsi tam, ergen, bilgin. Ben seni, can âleminde anasız-babasız var ettim; tâ önceden sana ne lûtuflarım var, ne yardımlarım; hem de şu varlık âlemine gelmeden önce; niçin unutuyorsun onu?

Peygamberlerin, erenlerin, halkın, iyinin, kötünün; yerlerine, mayalarına göre örneği şudur: Kâfir ilinden Müslüman iline oğlanlar getirirler, satarlar. Kimisini beş yaşındayken getirirler, kimisini on yaşındayken, kimisini on beş yaşındayken. Çocukken getirilen, uzun yıllar Müslümanların arasında yetişir-gelişir, büyür, kocar; o ilin hallerini tümden unutur, o ilden hiçbir şey hatırlamaz. Bir parça daha büyükse azıcık hatırlar. Fakat adam-âkıllı büyük olan, daha çok hatırlar. Canlar da buna benzer; "Sizin rabbiniz değil miyim? Evet dediler" var ya; canlar Tanrı tapısındaydı. Yedikleri-içtikleri, harfsiz, sessiz Tanrı sözüydü, onunla güç-kuvvet elde ediyorlardı. Kimisini çocukken getirdiler; o sözü duyunca o halleri hatırlamaz, o sözü

kendine yabancı bulur; bu bölük, perde ardında bırakılmış bir bölüktür; tümden kâfirliğe, sapıklığa baş-aşağı

dalar-gider. Kimisi biraz hatırlar, o yanın coşkunluğu, o yanın havası, onlarda başgösterir; bunlar, inananlardır. Kimileriyse o sözü duydular mı, eskiden olduğu gibi o hal, gözlerini önüne gelir, belirir, perdeler tümden kalkar, o buluşmaya ulaşır-giderler. Bunlar da peygamberlerle erenlerdir.

Dostlara ısmarıcım olsun (*), içyüzden anlam gelinleri size yüz gösterdi, gizli şeyler açıldı mı, sakının-sakının, onu yabancılara söylemeyin, anlatmayın; duduğunuz şu sözlerimi herkese söylemeyin. Çünkü

"Hikmeti, ehli olmayandan başkasına vermeyin; ona zulmetmiş olursunuz; ehlinden de esirgemeyin, ehline zulmedersiniz" denmiştir. Eline bir güzel, bir sevgili geçse, ben seninim, beni kimseye gösterme; evinde gizle dese onu çarşılarda-pazarlarda dolaştırman, herkese, gel de şunu bir gör demen, yerinde bir iş midir; o sevgilinin de hiç hoşuna gidermi bu iş? Onlara gitmez amma sana da kızar. Ulu Tanrı, bu sözleri onlara haram etmiştir. Hani

cehennemlikler, cennetliklere, nerde verginiz, nerde adamlığınız? Tanrının size verdiği, bağışladığı şeylerden birazcığını sadaka olarak, kulların gönüllerini almak için döküp saçsanız, bize bağışlasanız ne olur ki?

Büyük kişilerin kadehinde yeryüzünün de bir payı var.

Çünkü biz bu ateşin içinde yanıyor, eriyoruz; o meyvelerden birazcığını verseniz, o arı-duru, soğuk mu soğuk cennet sularından bizim de canımıza dökseniz ne çıkar ki? diye bağırırlar ya... "Cehennemlikler, cennettekilere; sudan, Tanrının size rızk olarak verdiği şeylerden bize de dökün-saçın derler; cennettekiler de derler ki: Gerçekten de Allah her ikisini de kâfirlere haram etmiştir." Cennettekiler, onu Tanrı haram etmiştir size derler; bu nîmetin tohumu dünyada ekilecekti; mademki orda ekmediniz, ekmeye de çalışmadınız, burada ne biçeceksiniz, ne elde edeceksiniz? Büyüklük etsek de size versek bile mademki Tanrı, onu size haram etmiştir, boğazınızı yakar, boğazınızdan aşağıyşa gitmez o. Bir keseye koysanız kese yırtılır, dökülür-gider. İşte tıpkı bunun gibi.

Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ'nın yanına, münâfıklardan, yabancılardan bir topluluk geldi.

Sahâbe, gizli şeyleri anlatmada, Mustafâ'yı övmedeydi. Peygamber, üstü kapalı olarak sahâbeye buyurdu ki:

"Kaplarınızın ağızlarını kapatın." Yâni testilerin, kâselerin, tencerelerin, kapların-kacakların, küplerin ağızlarını örtün; örtülü tutun; pis, zehirli hayvanlar vardır; testilerinize düşerler Tanrı esirgesin; siz de

bilmeden o testiden su içersiniz; size ziyanı dokunur. (Mustafâ) böylece onlara, yabancılardan hikmeti gizleyin; yabancıların önünde ağzınızı-dilinizi kapatın; çünkü onlar fârelerdir; bu hikmete, bu nîmete lâyık değildir onlar buyurdu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Tapımızdan kalkıp dışarıya giden o bey, sözümüzü etraflıca anlamadı amma kısaca anladı ki biz onu gerçeğe çağırmadayız. Onun o yalvarışını, o baş sal ayışını, o sevisini anlayış yerine tutuyoruz. Hani bir köylü,şehre gelir de ezan sesini duyar; ezanın anlamını etraflıca anlamaz amma maksat nedir, bunu anlar ya.

(*) "Bir nesnenin işlemesini bir âdeme, bir kimsenin eylediği siparişe ve ısmarıca dinür..." Kaamûs tercemesi, Matbaa-i Bahriye, 1305, c.IV, s.1219. Kaamûs tercemesi taranmadı mı, tarandıysa "Vasıyyet" karşılığı olan "ısmarıç" sözü nasıl atlandı? Kaamûs tercemesinde bulundurana göre bu sözün, dilde yaşayan bir söz olduğu kesin olarak anlaşılmıyor mu? Hele "tutsu" sözünden daha güzel, daha anlaşılır bir söz değil mi? Bilmem, bilemem.

16. BÖLÜM- (Mevlânâ) buyurdu ki:

Sevilen herşey güzeldir; fakat aksine her güzel olanın sevimli olması gerekmez. Güzellik, sevimliliğin bir parçasıdır; sevimli olmaktır temel olan. Sevimlilik oldu mu, elbette güzellik de olur: birşeyin parçası, tümünden ayrılamaz; onunla beraberdir, birdir. Mecnûn'un zamanında Leylâ'dan daha güzel olanlar vardı; fakat Mecnûn'a, Leylâ'dan daha güzel olanlar var, onları getirelim dediler. Dedi ki: Leylâ'nın şeklini sevmiyorum ki ben; Leylâ bir şekil değil; Elimde bir kadehe benzer Leylâ. Ben o kadehle şarap içerim. Şu halde ben, içip durduğum o şaraba âşığım. Siz kadehi görüyorsunuz, şaraptan haberiniz bile yok. Bana altınlarla bezenmiş, mücevherlerle süslenmiş kadeh sunsalar, fakat içinde sirke olsa, yahut şaraptan başka birşey bulunsa ne işim var o kadehle benim? İçinde şarap olan eski kırık bir kabak o kadehten, hattâ o kadeh gizi yüzlerce kadehten daha iyidir bence; fakat şarabı kadehten ayırdedebilmek için bir aşk, bir şevk gerek. Hani aç, on gün birşey yememiş biriyle günde beş kere yemek yemiş bir tok... İkisi de ekmeğe bakar amma tok, ekmeğin şeklini görür; açsa ekmeği değil, canı görür; can görünür ona ekmek. Çünkü

ekmek kadehe benzer, tadıysa içindeki şaraptır sanki; o şarap ancak iştah, özleyiş gözüyle görülebilir.

Şimdi iştahlan, özle de şekli görme, varlık âleminde, her yerde sevgiliyi gör. Şu halkın şekli, kadehlere benzer; şu bilgiler, hünerler, sanatlar da kadehteki nakışlardır. Görmez misin, kadeh kırıldı mı, o nakışlar kalmaz. Şu halde iş, kalıp kadehlerindeki şarapta, o şarabı içen ve gören kişide. "Kalanlar, iyi şeylerdir."

Soru soranın sorucu alabilmesi için önceden iki şeyi düşünmesi gerek. Birisi şu: Soracağım, soracağım amma ne soracağım, yanılıyor muyum, soracağım şeyden başka birşey var mı? İkincisi de şu: Düşünmeli ki benim bilmediğim bundan daha iyi, daha yüce bir soru, bir hikmet var mı? Artık anladık, bildik ya; "Soru, bilginin yarısıdır." Bu yüzdendir ki herkes, birisine yüz tutmuştur. Fakat herkesin dilediği Tanrıdır; o umuyla ömrünü harcar-gider. Yalnız bu arada doğruyu bulan, yüzünde padişahın çevgeninin izi olan kimdir, bunu ayırdedip bilecek biri gerek ki Tanrı birdir desin, Tanrıyı bir bilsin. Suya dalıp boğulan, o kişidir ki su, istediği gibi oynar onunla, o suyla oynayamaz. Yüzen de, boğulan da, ikisi de sudadır amma bunu su götürür, su taşır; yüzense kendi gücüyle, kendi dileğiyle yüzer. Boğulanın her oynayışı,

her işi, her sözü, sudandır, kendinden değil. O arada, bir bahanedir. Hani duvardan bir ses duyarsın ya; bilirsin ki duvardan gelmiyor o ses, duvarı söyleten biri var. Erenler de böyledir işte... Ölmeden önce ölmüştür onlar; kapı-duvar kesilmişlerdir; onlarda kıl kadar bir varlık bile kalmamıştır. Tanrı gücünün- Tanrı kuvvetinin elinde bir kalkana benzerler. Kalkanın oynayışı, kendiliğinden değildir. "Ben Tanrıyım" demenin anlamı da budur işte.

Kalkan der ki: Ben arada yokum, oynayışım, Tanrı elinin oynayışından. Bu kalkanı Hak görün, Hakla pençeleşmeye kalkışmayın. Çünkü böylesine bir kalkanı yaralamaya kalkışanlar, gerçekte Tanrıyla savaşa girişmişler, Tanrıya saldırmışlardır. Âdem'in zamanından şimdiyedek başlarına neler gelmiştir bu çeşit kişilerin, duy da anla. Firavun, Şeddâd, Nemrûd, Âd kavmi, Lût kavmi, Semûd kavmi gibi... Sonları da yok hani. Öylesine kalkan, kıyâmetedek var, zamandan zamana ulanır-gider. Kimisi peygamberler şeklinde görünür, kimisi erenler şeklinde; böylece de iyileri kötülerden ayırdederler, düşmanları dostlardan ayırırlar.

Şu halde her eren, Tanrının kesin delilidir halka; halkın mertebesi, makamı, ona olan ilgisi kadardır. Ona düşmanlıkta bulunursa Tanrıya düşmanlık etmiş olurlar. Dostluk etmeye çalışırlarsa Tanrıya dostluk ederler.

"Onu gören beni görür, ona kasteden bana kasteder." Tanrı kulları, Tanrı hareminin mahremleridir.

Hadımlar gibi hani; Tanrı, varlık, istek, hıyânet damarlarını tâ kökünden koparıp kesmiş, onları tertemiz bir hale getirmiştir; böylece de bütün dünya onlara hizmetçi olmuştur. Onlar, öylesine sırlara mahrem olmuşlardır ki "Tertemiz olanlardan başkaları dokunamaz onlara, anlayamaz onları."

(Mevlânâ) buyurdu ki;

Büyüklerin kabrine arkasını çevirmiştir amma inkârından, gafletinden değil; yüzünü onların canına çevirmiştir o. Çünkü ağzımızdan çıkan bu söz, onların canıdır. Bedene arkasını döner, yüzünü cana tutarsa ziyanı yok.

Bir huyum var benim; hiçbir gönlün bana kırılmasını istemem. İşte şuracıktaki bir bölük halk, semâ'

ederken bana çarparlar. Bâzı dostlar da onları men'eder. Bu, bana hoş gelmez. Yüz kere söylemişimdir, benim için kimseye birşey söylemeyin; ben râzıyım ona. O kadar gönül alıcıyım, gönül yapmayı isterim ki yanıma gelen şu dostların canlan sıkılır korkusuyla şi r söylerim, onunla oyalanmalarını dilerim. Yoksa ben nerdeyim, şi r nerde? Vallahi şiirden usanmışım ben; bence şiirden beter birşey yok. Hani şuna benzer bu: Birisi, konuğunun dileğine uyar da o işkembeye el atar, onu yıkamaya koyulur; çünkü konuğun iştahı

işkembeyedir. Bana da şiir söylemek gerek. İnsan, filân şehirde hangi kumaş gerek, hangi kumaşı alıyorlar; buna dikkat eder de onu alır, onu satar; isterse matahların en aşağısı olsun. Bilgiler elde etmeye çalıştım; öğrendim-belledim. Yüksek kişiler, gerçeğe erenler, akıllı-fikirli adamlar, uzağı görenler, derin bilginler, yanıma gelince onlara eşi olmayan, güzel mi güzel, ince mi

ince şeyler anlatayım diye bütün o bilgileri burada topladı, o zahmetleri buraya getirdi, yığdı; ben ne yapabilirim? Bizim ilimizde, bizim toplumumuzda şâirlikten daha ayıp bir iş yoktu. O ilde kalsaydık onların tabiatlarına uygun bir ömür sürer, ders vermek, kitaplar meydana getirmek, öğüt vermek, va'zetmek, zâhitlikte bulunmak, ibâdetlere koyulmak gibi onların istediği şeylere sarılırdık. Emîr Pervâne bana dedi ki: Temel olan ibâdettir. Dedim ki: İbâdet ehlini, ibâdet dileyeni göster de ben de onlara ibâdet nedir, göstereyim. Sen şimdi söz istiyorsun, kulağını vermişsin, birşey işitmek, birşey duymak isteğindesin; söylemezsem üzülürsün. İbâdet iste de ibâdet nedir, göstereyim sana. Biz, dünyada er arıyoruz ki ona ibâdet nedir, gösterelim. İbâdet müşterisi bulamıyoruz, söz müşterisi buluyoruz da sözle oyalanıyoruz. Mâdem ki ibâdet etmiyorsun, ne bilirsin sen, ibâdet nedir?

İbâdet, ibâdetle öğrenilebilir; bilgi bilgiyle anlaşılabilir. Şekil, şekille öğrenilir; anlam, anlamla. Biz yolda olmuşuz, ibâdete koyulmuşuz, ne çıkar; kim görebilir bizi? Yolcu yok, yol, ıpıssız. Zâten bu ibâdet, namaz, oruç değil ki. Bunlar, ibâdetin şekil eri; asıl ibâdet, özdeki anlam. Âdem'in zamanında tâ, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Muhammed'in zamanınadek namaz, oruç bu şekilde değildi, fakat ibâdet genede vardı. Şu halde bu, ibâdetin şeklidir, ibâdetse insandaki anlamdır. Hangi ilaç tesir etti dersin ya; orda tesir edişin şekli yoktur, ancak anlamdır orda bulunan. Bu adam, filân şehirde vergi memurudur derler fakat memurluğun şeklini göremezler ki... Onunla ilgili işler yüzünden ona vergi memuru derler. Şu halde ibâdet de halkın anladığından başkadır. Onlar, ibâdet, şu görünen şekildir sanırlar. İki yüzlü, içi dışına uymaz biri, o ibâdeti yerine getirse kendisine hiçbir faydası yoktur; çünkü onda gerçeklik ve inanç anlamı yoktur ki.

Herşeyin temeli sözdür, söz. Senin sözden haberin yoktur da ondan hor görüyorsun onu. Söz, ibâdet ağacının meyvesidir; çünkü ibâdet de sözden doğar. Ulu Tanrı, evreni sözle yarattı; "Ol, der, olur" dedi.

İnanç gönüldedir, sözle söylemezsen fayda etmez. Namaz bir iştir; fakat Kur'ân okumazsan doğru olmaz.

Sözün değeri yoktur dediğin zaman bile bu değersizliği gene sözle söylüyorsun; nasıl olur da değeri olmaz sözün? Sözün değeri yoktur sözünü duyuyoruz ya senden; bunu da sözle söylüyorsun.

Birisi, bir hayır işler, bir güzel iş yaparsak Tanrıdan karşılığını ummamızın, beklememizinziyanı var mıdır, yok mudur diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki: İy vallâh, umut beslemek gerek. İnanç da bu korkudur, bu umuttur. Birisi benden, ummak güzel, hoş, bu korku da ne diye sordu. Dedim ki: Sen bana umutsuz bir korku göster; yahut korkusuz bir umut göster. Çünkü bunlar, birbirinden ayrılmaz; biri olmadan öbürü olmaz; nasıl oluyor da böyle bir soru soruyorsun? Meselâ birisi buğday eker, buğdayın bitmesini umar elbet; umar amma bu umuda ya bir ziyan gelirse, ya bir afata uğrarsa diye bir korku da vardır. Şu halde anlaşıldı ya, korkusuz umut yok; umutsuz korku, yahut korkusuz umut, hiç mi hiç düşünülemez. Şimdi umutlanır, karşılık olarak bir lûtuf bekler, umarsa biri, kesin olarak o işe daha

sıkı sarılır, daha çok çalışır- çabalar. O umu, kanadıdır onun; kanadı ne kadar kuvvetli olursa uçuşu, o kadar çok olur. Umutsuz kalırsa tembelleşir, artık onun elinden ne birşey gelir, ne kul uk eder. Hani sayrı, acı ilâcı içer, on tane tatlı şeyden vazgeçer ya; onun gibi.

Sayrı, sağlık umusunu beslemeseydi nerden, nasıl dayanırdı buna?

İnsan, konuşan hayvandır, insan hayvanlıktan, bir de sözden meydana gelmiştir. Hayvanlık, boyuna ondadır, ayrılmaz ondan; söz de böyledir, boyuna vardır onda. Görünüşte söz söylemese bile boyuna söyler, konuşur insan. Toprakla bulanmış suya benzer insan, arı-duru su, onun sözüdür, toprağı da hayvanlığı. Fakat toprak, eğretidir onda. Görmüyor musun? O topraklar, o bedenler, geçip gittiler, çürüyüp eridiler, iyiye-kötüye âit sözleri, hikâyeleri, bilgileri kaldı ancak.

Gönül sahibi, tümdür. Onu gördün mü herkesi, herşeyi görmüş olursun. Çünkü "Bütün avlar yaban eşeğinin karnında." Dünyadaki bütün halk, onun parça-buçuğudur, odur tüm.

Şiir

İyi-kötü, herşey, herkes, dervişin parça-buçuğudur;
Böyle olmayan adam, derviş değildir.

Şimdi tüm olan onu gördün mü, kesin olarak bütün kâinatı görmüş olursun. Onu gördükten sonra kimi görürsen bir kere daha onu gördün demektir. Onların sözleri de tümün sözleridir. Onların sözlerini duyduktan sonra duyduğun her söz, bir kere daha duyulmuş, işitilmiş sözdür.

Kim onu bir konakta görürse sanki
Bütün insanları görmüştür, bütün yerleri (*)

A insan, Tanrı kitabı sensin, sen.
Padişahın güzelliğine bir aynasın sen.
Kâinatta ne varsa senden dışarda değil;
Ne istiyorsan kendinden iste, kendinde ara...
Ne arıyorsan sensin, sen.

(*)Arapçadır.

17. BÖLÜM - Nâib dedi ki:

Bundan önce kâfirler, putları öperler, putlara secde ederlerdi. Biz de şu zamanda onuntıpkısını yapıyoruz. Gidiyor, Moğollara secde ediyoruz; sonra da kendimizi Müslümansayıyoruz. Ayrıca içimizde hırs, istek, kin, haset gibi bunca put var; bunların hepsine de itâatetmedeyiz; hem içten, hem dıştan biz de aynı işi yapıyoruz; sonra da kendimizi Müslümansayıyoruz.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Amma burda bir başka şey var. Hatırınıza şu kötüdür, beğenilmeyecek birşeydir düşüncesi geliyor ya; gönül gözünüz, kesin olarak niteliksiz bir pek büyük şey görmüştür ki bu, size kötü, çirkin görünüyor. Acı

su, tatlı suyu içmiş olana acı gelir. "Herşey, zıddiyle meydana çıkar." Şu halde Ulu Tanrı canınıza inanç

ışığını vermişki bu işleri çirkin görüyorsunuz. Demek ki güzelin karşısında bu çirkin görünüyor. Böyle olmasaydı neden başkalarında bir dert yok; ne haldeyseler hal erinden memnunlar; iş bundan ibâret diyorlar. Ulu Tanrı, size dileğinizi verecektir; elde etmeye çalıştığınızı elde edeceksiniz. "Kuş kanatlarıyla uçar, inanç sahibi himmetiyle."

Yaratıklar üç sınıftır. Kimisi meleklerdir, salt akıldır hepsi; ibâdet, kulluk, Tanrıyı anış, onlara tabiattır, yiyip içmedir, onunla geçinirler, onlara yaşayış budur; hani balığın suda yaşadığı gibi; balığın canı da sudur; yatağı, yastığı da. Meleğe teklif de yoktur; çünkü şehvetten arınmıştır, ter-temizdir. Şehvete düşmüzse, nefsine, havasına uymazsa ne var ki? Zaten bunlardan arınmıştır o. Hiç savaşmaz nefsiyle. İbâdet etse bile ibâdetini saymazlar; çünkü bu, onun yaratılışından ileri gelir, onsuz olamaz ki. Yaratıkların kimisi de hayvandırlar. Onlar salt şehvettir, kötülük yapma diyen akıl yoktur onlarda; insanlara olduğu gibi onlara teklif yoktur. Yoksul insana gelince; O, akılla şehvetten meydana gelmiştir Yarısı melektir, yarısı hayvan.

Yarısı yılandır, yarısı balık. Balık oluşu, suya çeker, yılanlığı toprağa sürer onu; çekiştedir, savaşta. "Aklı

şehvetini yenen, meleklerden yücedir; şehveti aklını yenen hayvanlardan aşağı."

Melek bilgiyle kurtuldu; hayvan bilgisizlikle kurtuldu;
İnsanoğluysa ikisinin arasında çekişe-dövüşe kaldı-gitti.

Şimdi insanların kimisi, akla o kadar uydu ki tümden melek oldu, salt ışık kesildi-gitti. Bunlar peygamberlerdir, erenlerdir; korkudan da kurtulmuşlardır, umudan da. "Ne korku vardır onlara, ne hüzünlenirler onlar." Kimisinin de şehveti, aklına üst olmuştur. Bunlar da tam hayvan olmuşlardır. Kimisi de

kavga, savaş içinde kalmıştır. Bunlar içlerinde dert, ağrı, feryâd, özleyiş beliren bir bölüktür; bu çeşit yaşayışlarını hoş görmez bunlar. Bunlar, inananlardır. Erenler, bunları konaklarına ulaştırmayı, kendilerine döndürmeyi beklerler, şeytanlar da onları aşağılıkların en aşağısına çekmeyi beklerler.

Şiir
Biz de istiyoruz, başkaları da istiyor;
Bakalım, baht kimin olacak, devlete kim ulaşacak?

"Allahın yardımı gelince.... Sûrenin sonunadek." Zâhir müfessirleri şöyle tefsîr ederler: Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin. Mustafâ, dünyayı Müslüman edeyim, Tanrı yoluna sokayım diye çalıştı, çabaladı.

Öleceğini anlayınca âh dedi, ömrüm yetmedi ki halkı çağırayım. Ulu Tanrı dedi ki: Gam yeme, şu anda geçip gidiyorsun; orduyla, kılıçla iller aldın, şehirler zaptettin ya, ben ordusuz olarak her yeri, herkesi sana uydurayım, inanç sahibi edeyim. Bunun nişânesi de işte şu: Ölürken halkın, kapıdan bölük-bölük girdiğini, takım-takım Müslüman olduğunu göreceksin. Bunu gördün mü de bil ki yolculuk vaktin geldi-çattı; Tanrının noksan sıfatlarından arı olduğunu söyle, ondan yargılanma dile ki oraya göçeceksin artık. Fakat gerçeğe ulaşanlar derler ki manası şudur; insan sanır ki, kötü işleri kendi gücüyle, kendi çabasıyla kendisinden giderebilirler. Fazla savaşır, gücünü-kuvvetini daha çok harcar, fakat gideremez; umutsuz bir hale düşer.

Ulu Tanrı ona der ki: O işi gücünle-kuvvetinle başaracağını sandın. Bu bir yol-yordamdır ki koymuşum; yâni neyin varsa yolumuza dök-saç; ondan sonra bizim bağışımız gelir-çatar. Şu sonu gelmez, bitip tükenmez yolda bu arık elle, bu arık ayakla yürü, yol al; biz biliyoruz ki şu arık ayakla bu yolu aşamazsın sen. Hattâ

yüz bin yıl yürüsen bir konaklık yol bile gidemezsin. Fakat mâdemki bu yola düştün, elden-ayaktan kaldın, düşüp yerlere serildin, artık hiç gücün-kuvvetin kalmadı mı, ondan sonra Tanrı yardımı elinden tutar. Hani çocuk süt emdikçe kucakta taşınır, büyüdü mü yürüsün diye onu kucaktan indirirler, yere bırakırlar. Şimdi de gücün-kuvvetin bitti artık. Gü-cün-kuvvetin varken savaşıp dururdun; arada-sırada uykuyla uyanıklık arasında, yahut da uyanıkken sana bir lûtufta bulunurduk da onunla biz arama yolunda kuvvet bulurdun, umutlanırdın. Şimdi, şu anda araç da kalmadı ya; artık bizim lûtuflarımızı, bağışlarımızı, yardımlarımızı

seyret; bölük-bölük başından dökülür-saçılır onlar. Yüzbinlerce çalışıp çabalamayla bir zerresini bile göremezsin bu lûtufların. Şimdi bunları gördün, bu devlete erdin ya;"Rabbin: Överek noksan sıfatlardan arı

olduğunu söyle onun" o işi kendi-kendine başarırsın, elinden gelir o iş sanmıştın ya, o sanıdan, o düşünceden tövbe et artık. Bu işi başarmayı kendinden bildin, bizden değil; fakat şimdi gördün ya; bu işi başarma, bizdendir; "Yarlıganma dile; gerçekten de o, tövbeleri kabul eder."

Biz Emîr'i dünya için, yahut bilgisi, ibâdete koyulması yüzünden

sevmiyoruz. Başkaları bunlar için severler; çünkü Emîr'in arkasını görmüşlerdir, yüzünü değil. Emîr aynaya benzer, bu huylar da tıpkı değerli incilerdir, altınlardır; bunları aynanın ardına koymuşlardır. Altına âşık olanların, inciye tutulanların gözleri aynanın ardındadır. Aynaya âşık olanların gözleriyse altında, incide değildir; onlar boyuna aynaya yüz tutmuşlardır; aynayı ayna olduğu için sever onlar; çünkü aynada güzel yüz seyredeler; usanmazlar aynadan. Fakat yüzü çirkin olan, ayıplı olan, aynada bir çirkin, bir ayıplı yüz görür, aynanın yüzünü çevirir; o incileri mücevherleri diler. Evet; aynanın ardına binlerce çeşit nakışlar yaparlar, mücevherler korlar; bundan aynaya ne ziyan var. Ulu Tanrı, hayvanlıkla insanlığı karıştırdı, ikisi de meydana çıksın diye;

"Herşey zıddıyla bel i olur, meydana çıkar." Çünkü zıddı olmadıkça, zıddını söylemedikçe hiçbir şey, târif edilemez; imkân yoktur buna. Ulu Tanrının zıddı yoktur da onun için "Ben bir gizli defineydim, bilinmeyi diledim, sevdim" demiş, ışığı meydana çıksın diye karanlıktan ibaret olan şu kâinatı yaratmıştır; gene böylece peygamberlerle erenleri meydana çıkarmış, "Sıfatlarımla halka görün" demiştir. Onlar, düşmanın dosttan, tek, eşsiz kişinin yabancıdan ayrılması, bel i olması için Tanrı ışığını elde etmiş olanlardır. O

anlama, zâten anlam bakımından zıt yoktur, görünüşte zıddı vardır onun. Hani Adem'in karşısında İblis, Mûsâ'nın karşısında Firavun, İbrâhim'in karşısında Nemrûd, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın karşısında Abû-Cehl gibi tıpkı... Sonu da yoktur bunun. Şu halde anlam bakımından zıddı

yoktur amma erenlerle Tanrıya bir zıt belirlemede; hem de halk, onlara ne kadar düşmanlık ederse, ne kadar aykırı hareket ederse işleri o kadar yücelmede onların, o kadar yayılıp tanınmada. "Tanrı ışığını

nefesleriyle söndürmek isterlerse de Tanrı, kendi ışığını tam parlatır; kâfirler hoş görmeseler de böyledir bu."

Ay, ışığını saçar, köpek de ürür-durur;
Ayın ne suçu var? Köpeğin huyu bu.
Gökyüzünde ne varsa Ayla ışıklanır;
Yeryüzünde bir kırağdan ibâret olan köpek de nedir ki?

Birçok kişiler vardır ki Ulu Tanrı onları nîmetle, malla, altınla, beylikle azâplandırır; oysa ki onların canları, bunlardan kaçar. Bir Tanrı yoksulu, Arab ilinde, ata binmiş bir bey gördü; alnında peygamberlerin, erenlerin ışığı vardı. Bunu gördü de dedi ki: Kullarını nimetlerle azaplandıran Tanrı, arıdır noksan sıfatlardan.

18. BÖLÜM - Şu hâfız Kur'ân'ı doğru okuyor. Evet, Kur'ân'ın şeklini doğru okuyor amma anlamdan haberi yok. Delili de şu: Anlamı söylersen reddeder, sözleriyle korü-körüne okur-durur. Şuna benzer bu: Adamın biri, eline bir kunduz alır. Ondan daha güzel bir kunduz getirirler, istemez. Anlarız ki kunduzu tanımıyor, bilmiyor bu adam. Birisi bu kunduzdur demiş ona, o da ona uyup kunduzu eline almış. Hani ceviz oynayan çocuklar gibi; oynarlar amma cevizin içini versen, yağını versen istemezler; ceviz, şa-kır-

şakır ses çıkaran şeydir, bununsa şakır şakır şakırdaması yok derler. Tanrının hazneleri çoktur. Tanrının bilgileri çoktur. O hâfızın bilgisi var da Kur'ân'ı okuyorsa peki, neden öbür Kur'ân'ı reddediyor? Bir hafıza söyledim, anlattım; dedim ki: Tanrı Kur'ân da diyor ki: "Söyle, deniz sözlerine mürekkep olsa o mürekkep, Rabbimin sözleri bitmeden tükenir-gider." Şimdi, bu Kur'ân, elli dirhem mürekkeple yazılabilir. Bu söz, Tanrı bilgisine bir işarettir; Tanrı bilgisiyse yalnız bu kadar değildir. Bir aktar, bir parça kağıda bir ilâç kosa, sen de bütün aktar dükkânı bu kağıt parçasındandır desen aptallıktır bu. Mûsâ'nın, İsâ'nın, bunlardan başka peygamberlerin zamanında da Kur'ân vardı, Tanrı sözü vardı, fakat arapça değildi. Bunu anlattım, o hafıza tesir etmedi; ben de vazgeçtim.

Rivayet etmişlerdir, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber'in zamanında sahabenin herbiri, bir sûre, yarım sûre ezberlemişti. Ezberleyeni de pek büyük görürler, bir sûre ezberinde diye parmakla gösterirlerdi. Bunun sebebi de şuydu: Onlar, Kur'ân'ı içiyorlardı, yiyorlardı, sindiriyorlardı. Bir batman, yahut iki batman ekmek yemek, büyük bir iştir. Ancak ağza alınır, çiğnenir, çıkarılırsa bin eşek yükü ekmek de yenebilir. "Nice Kur'ân okuyan var ki Kur'ân, lanet eder onlara" denmiş. Bu söz, Kur'ân'ın anlamını

anlamayanadır. Amma bu da iyidir. Tanrı şu dünyayı kursunlar, yapsınlar diye bir bölük halkın, gafletle gözlerini bağlamıştır. Kimisini öbür dünyadan gaflete salmasaydı dünya, hiçbir vakit mâmur hale gelmezdi.

Kuruluşları, mâmurluğu meydana getiren gaflettir. Şu çocuk da gafletle büyür, boy atar. Aklı olgunlaştımı

artık boy atmaz. Şu halde mâmurluğu meydana getiren, kurup yapmaya sebep olan gaflettir; yıkıma sebep olan da uyanıklıktır.

Şimdilik söz söylüyorum ya, sebebi ikiden artık değil. Ya hasetten söylüyorum, ya esirgeme yönünden. Hased olamaz, hâşâ... Çünkü hased etmeye değen birşeye hased etmek yazıktır, değmiyene hased etmek de ne oluyor ki? Sözüm, ancak pek esirgediğimdendir, pek acıdığımdan; istiyoruz ki aziz dostu anlama çekelim.

Anlatırlar ya hani, bir adam Hacca giderken çöllere düştü. Pek susadı. Tâ

uzakta küçücük bir çadır gördü. Oraya gitti, bir halayıkçağız gördü. Adam, konuğum ben, dileğim var diye bağırdı. Oraya vardı, su istedi. Öylesine bir su verdiler ki ateşten sıcaktı, tuzdan acı. Dudaktan damağa damaktan karna giderken gittiği her yeri yakıyordu. Adam, pek acıdı da o kadına öğüt vermeye koyuldu; dedi ki: Sizin bende hakkınız var, çünkü sizin yüzünüzden biraz esenleştim. Kayırmam coştu da ondan söylüyorum; sözlerimi dinleyin.

Bağdat şuracıkta, Kûfe de, Vâsıt da, başka büyük şehirler de yakın size. Kötürüm bile olsanız sürüne sürüne yuvarlana-yuvarlana oralara varabilirsiniz. Oralarda pek güzel, pek tatlı sular vardır; çeşit çeşit yemekler, hamamlar, nîmetler, hoşluklar vardır. O şehirlerin tatlarını saydı-döktü. Derken, o Arabın kocası

geldi. Birkaç çöl fâresi avlamıştı. Karısına pişir şunları dedi. Ondan konuğa da verdiler. İster-istemez yedi.

Konuk geceyarısı çadırın dışında uyudu. Kadın, bu konuk neler dedi, neler anlattı, duydun mu dedi.

Konuğun anlattıklarını bir eksiksiz kocasına anlattı. Kocası olan Arap, hay karı dedi, bu çeşit şeyleri dinleme; dünyada hasetçiler çoktur; esenliğe, devlete kavuşanları gördüler mi hased ederler; onları bu esenlikten etmek, bu devletten yoksun bırakmak isterler.

Şimdi bu halk da böyledir. Esirgeme yüzünden birisi öğüt verse hased ediyor derler. Fakat o adamda bir maya varsa sonunda anlama yüz tutar. Çünkü ona Elest gününde bir katredir, damlamıştır; sonunda o katre, işkillerden, mihnetlerden kurtarır onu. Gel, niceyebir uzak kalacaksın bizden, niceye bir ilişkiler, sevdâlar içinde bunalıp duracaksın? Fakat insan, bir topluluğa ne söz söyliyebelir ki o topluluk, o çeşit sözü

ne bir kimseden duymuştur, ne şeyhinden.

Mayasında ululuk olmayan,
Büyüklerin adlarını duymaya dayanamaz.

Anlama yüz tutmak, önce o kadar güzel görünmez amma gittikçe tatlılaşmaya başlar. Görünüşün tersinedir bu. Şekil önce güzel görünür, onunla ne kadar çok düşer-kalkarsan o kadar soğursun ondan.

Nerde Kur'ân'ın şekli, görünüşü, nerde Kur'ân'ın anlamı. İnsana bak;

nerde şekli, nerde anlamı? İnsanın şeklindeki anlam gitti mi bir soluk bile evde bırakmazlar onu.

Tanrı sırrını kutlasın, Mevlânâ Şemseddîn buyurur, anlatırdı. Büyük bir kervan bir yere gidiyormuş.

Çöle düşmüşler. Ne bir mâmurluk bulmuşlar, ne bir içim su. Derken ansızın bir kuyuya raslamışlar; fakat kovası yokmuş. Bir kab elde ederler, ip bulurlar. Kaba bağlayıp kuyuya sallarlar. Çekince bakarlar ki ip kesilmiş kova yoktur. Bir kap daha bulup sallarlar. Çekince bakarlar ki ip kesilmiş, kova yok. Bir kap daha bulup sal arlar. Gene ip kesilir. Derken kervandan birini iple kuyunun dibine indirirler, o da çıkmaz, orda kalır. Kervanda akıllı biri varmış; o, ben ineyim der. Onu sallarlar. Kuyunun dibine varması yaklaşınca korkunç bir Zenci karşısına çıkar. Akıllı adam, bundan kurtulmama imkân yok, bâri aklımı başıma devşireyim, kendimi kaybetmeyeyim, bakalım, başıma ne gelecek der. Zenci, uzun masal söyleme der, tutsağımsın benim, doğru cevap vermedikçe hiçbir şeyle kurtulamazsın. Adam, buyur der. Zenci, yerlerden neresi daha iyidir diye sorar. Akıllı adam, kendi-kendine tutsağım, çaresizim onun elinde; Bağdat desem, yahut başka bir şehri söylesem belki onun yerini kınamış olurum der. İnsana nerde bir eş-dost bulunursa orası daha iyidir; isterse orası kuyu dibi olsun, orası daha iyi; isterse fâre deliği olsun, orası daha iyi diye cevap verir. Zenci, beğendim-beğendim, kurtuldun; dünyada bir tek adam var, o da sensin; Şimdilik seni bıraktım-gitti; senin yüzünden öbürlerini de âzâd ettim; bundan böyle hiç kan dökmeyeceğim; dünyadaki bütün insanları senin sevginle sana bağışladım der. Sonra da bütün kervan halkını suvarır, kandırır. Şimdi bundan maksad, anlamdır; bu anlamı bir başka çeşit söyleyebilmek de mümkün, fakat mukal id, ancak şu şekli görür; onlara söz söylemek güçtür. Şimdi bu sözü başka bir örnekle söylesen de duymazlar.

19. BÖLÜM - Tâceddin Kabaî'ye, şu mollalar aramıza giriyorlar, halkı, din yoluyla inançsız bırakıyorlar dediler buyurdu. (Sonra da) dedi ki:

Hayır, onlar bizim aramıza girip bizi inançsız edemezler. Hâşâ, bizden değildir onlar. Hani bir köpeğe altın tasma takarlar ya. Takarlar amma bu yüzden o köpeğe av köpeği demezler ki. Avlanmak, av köpeğindeki bir huydur, bir hünerdir; ister altın tasma tak, ister yün. Bilginlik de cübbeyle, sarıkla değildir bilginlik, bilgin kişinin özündeki bir hünerdir; bilgin, ister ağır kumaştan yapılmış kaftan giysin, ister abaya-kebeye bürünsün, farketmez. Nitekim Peygamberin zamanında da münâfıklar, din yolunu kesmek istediler; mukallidi din yolunda gevşetmek için namaz elbisesi giyindiler. Çünkü kendilerini Müslümanlardan göstermeselerdi bunu başaramazlardı. Yoksa bir Firenk, yahut Musevî, dini kınasa sözünü dinlerler mi hiç?

"Vay o namaz kılanlara ki namazlarının şartlarını unuturlar önem vermezler, gösteriş için kılarlar, en değersiz şeyi bile vermezler."

Sözün tümü şu: O ışık sende de var, fakat insanlık yok; insanlık iste; maksat budur; bundan ötesi boş

söz ancak. Söz fazla bezenince maksat unutulur. Bir bakkal, bir kadını

seviyordu. Kadının cariyeciliğiyle, şu halde, bu haldeyim, seviyorum, yanıyorum, kararım yok, sitemlere uğramışım, cefâler çekmedeyim, dün şöyleydim, dün akşamım şu halde geçti diye haberler yolladı; uzun-uzadıya masallar okudu. Cariyecik, kadının yanına varınca dedi ki: Bakkalın selâmı var; gel de diyor, seni şöyle böyle edivereyim. Kadın, bu kadar soğuk mu söyledi dedi. Cariye, o uzun-uzun söyledi-durdu amma maksadı bu, temel olan da maksattır, ötesi başağrısı dedi.

20. BÖLÜM - (Mevlânâ) buyurdu ki:

Gece-gündüz uğraşıyor, kadının huylarını güzelleştirmeye çalışıyorsun. Kadının pisliğini kendinle temizlemedesin; kendini onunla temizlersen daha iyi olur; çünkü onu da kendinle beraber temizlemiş

olursun. Kendini, onun için temizle; ona doğru git. Sence olmayacak bir söz bile söylese doğru söylüyorsun de. Kıskançlığı bırak. Kıskançlık, erkek huyudur amma şu bir tek iyi huyla birçok kötü huylar peydahlanır sende. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber, bunun için "Müslümanlıkta keşişlik yoktur"

buyurdu; keşişler yalnız yaşarlar, dağlara çıkarlar, evlenmezler, dünyadan vazgeçerler; bunlar yoktur Müslümanlıkta. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber'e ince, gizli bîr yol gösterdi yüce, büyük Tanrı. Nedir o yol? Kadınların cefâlarını çekmek, olmayacak sözlerini dinlemek, onlara üst olmak, kendi huylarını temizlemek, güzelleştirmek için evlenmek. "Gerçekten de sen, pek büyük, pek güzel huylara sahipsin."

İnsanların cefâlarına, eziyetlerine dayanmak, kendi pisliğini onlara sürmek gibidir. Senin huyun, onların kötülüklerine dayanman yüzünden güzelleşir, iyileşir; onların huylarıysa bu saldırma, bu haddini aşma yüzünden kötüleşir. Bunu bildin ya, kendini temizlemeye bak. Onları, kendi pisliğini onunla temizlediğin bir çaput bil. Nefsini yenemezsen aklını başına devşir de tutalım, aramızda nikâh yok; başı boş

bir sevgili o; istek üstün olunca yanına gidiyorum de; kızgınlığını, hasedini, kıskançlığını bu yolda yen, gider kendinden; onların cefâsına dayanmak, olmayacak şeylerine tahammül etmek tadını alıncaya dek bu dersi ver kendine. Ondan sonra artık bu ders olmadan da dayanmaya başlarsın,

kendine zulmetmeye alışır gidersin; çünkü artık faydanı, apaçık bunda görürsün.

Rivâyet etmişlerdir; Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber, sahâbeyle bir savaştan gelmişti.

Bu gece şehrin dışında yatacağız, yarın gireceğiz şehre diye davul çalın buyurdu. A Tanrı elçisi dediler, sebebi ne? Olabilir ya dedi, kadınlarınızı yabancı erkeklerle buluşmuş görürsünüz; canınız sıkılır; bir fitnedir, kopar. Sahâbeden biri dinlemedi; kalkıp gitti; karısını bir yabancıyla buldu. Peygamber'in yolu buydu: Kıskançlığı, öfkeyi gidermek için zahmet çekmek; kadını doyurmak, giydirip kuşatmak için zahmet çekmek; yüz binlerce hadsiz-hesapsız zahmetler tatmak; böylece de Muhammed'lik âlemi yüz gösterinciyedek dayanmak, Îsâ'nın yolu, çabalamak, yalnızlık, isteğe uymamaktı; esenlikler ona, Muhammed'in yoluysa kadının ve insanların derdini-cefâsını çekmek. Mâdemki Muhammed'in yoluna gidemiyorsun, bâri Îsâ'nın yoluna git de bir uğurdan yoksun kalma. Sende bir arılık varsa yüz sille yersin, meyvesini, karşılığını ya görürsün, yahut da göreceğine inanırsın; mademki buyurmuşlardır, haber vermişlerdir, elbette böyle birşey var, sabredeyim de zamanı gelir, birdenbire o haber verdikleri şey bana da ulaşır dersin; ulaştığını da görürsün. Değil mi ki bu zahmetler yüzünden şu anda hiçbir şey elde edemedim amma sonunda defineler bulacağım diyorsun. Bunu gönlüne koymuşsun; defînelere ulaşırsın, beklediğinden, umduğundan fazlasını

elde edersin. Bu söz, şimdi tesir etmez amma bir zaman sonra daha pişkin, daha olgun bir hale gelirsin, o vakit adam-akıllı tesir eder sana.

Kadın nedir, dünya ne? İster söyle, ister söyleme; o, neyse gene odur, yaptığını bırakmayacaktır o.

Hattâ söyledikçe daha da beter olur. Meselâ bir somun al, koltuğuna koy, sakla, bunu kimseye vermeyeceğim de vermeyeceğim; vermek şöyle dursun, göstermeyeceğim de de. Ekmek, bolluğundan, ucuzluğundan yerlere dökülüp saçılmıştır, köpekler bile yemiyor amma vermemeye, göstermemeye kalkıştın mı, bütün halk ona düşer; sakladığın, göstermediğin o ekmeği mutlaka göreceğiz diye yalvarmaya, seni kınamaya, sövmeye koyulur. Hele koltuğuna-yenine sakladığın, vermemeye, göstermemeye savaştığın o ekmeğe öylesine düşerler ki bu düşkünlük, haddi-sınırı aşar-gider. Çünkü

"İnsan men'edildiği şeye düşer." Kadına gizlen diye emrettikçe onda, kendini gösterme isteği çoğalır-durur; halkta da o kadın ne kadar gizlenirse onu görmek isteği o kadar artar. Şu halde sen oturmuşsun, iki tarafın da isteğini kızıştırıyorsun. Sonra da bunu doğru-düzen bir iş sanıyorsun; oysa ki bu iş, bozgunculuğun ta kendisi. Mayasında kötü bir işte bulunmamak varsa, yapma desen de, demesen de iyi huyuna, temiz yaratılışına uyacak, ona göre hareket edecektir o; bırak, işkillenme sen. Yok, tersine, mayası pisse gene kendi yolunu tutacaktır o. Gerçekten de yapma-etme, görünme demek, isteği arttırır ancak; başka şeye yaramaz.

Şu adamlar, Tanrı sırrını kutlasın, Tebrizli Şemseddîn'i gördük diyorlar. A

hoca diyor, onu gördüm ben.

A kızkardeşi orospu, nerde gördün? Damdaki deveyi görmeyen, iğne yordamını gördüm, ipliği de geçirdim diyor. Ne hoş söylemişler o hikâyeyi; hani, iki şeye güleceğim geliyor demiş; biri, Zencinin parmak uçlarını

karaya boyaması, öbürü körün pencereden başını çıkarması. Onlar da tıpkı buna benzer. Can gözü kör olanlar, beden pencerelerinden başlarını çıkarmışlar; ne görecekler ki. Onların beğenmelerinden, inkâr

etmelerinden ne çıkar? Akıllıya göre ikisi de birdir. Beğenen de, beğenmeyen de... İkisi de görmemiştir, saçma-sapan söylenip durmada. Önce görüşü elde etmek gerek, ondan sonra bakmak. Görüş elde edildikten sonra da nasıl görülecek onlar? Dünyada bunca görüş sahibi, gerçeğe ulaşmış erenler var; onlardan başka da erenler var; onları bunlar bile göremezler. Onlara "Tanrının örttüğü, gizlediği erenler"

derler. Şu erenler, yârabbi, gizli erenlerinden birini göster bize diye yalvarıp yakarırlar. Fakat onlar dilemedikçe, onlara gerekmedikçe ne kadar gözleri açık olsa göremezler o gizli erenleri. Şu başı boş

kahpelerden hiçbiri, onlarca gerekmezse ulaşamaz onlara, göremez onları. Tanrının gizli erenlerini, o gizli erenler dilemedikçe görmeye-tanımıya imkân mı var? Bu iş kolay bir iş değil. Melekler bile bunda kaldılar da "Biz seni överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemedeyiz, seni kutlamadayız", hepimiz de seviyoruz seni, hepimiz de candanız, salt ışığız; şunlar, şu bir avuç topraktan ibâret, obur insanlar, "Kan dökecekler" dediler. Şimdi bütün bunlar, insanın ibret alıp tir-tir titremesi içindir. Kutsal meleklerin ne malları vardı, ne mevkileri. Ne perdeleri vardı, ne örtüleri. Salt ışıktı onlar. Tanrı güzelliğiyle, salt aşkla gıdalanırlardı. İleriyi görürlerdi; gözleri keskindi. Böyle olmakla beraber insanın, eyvahlar olsun; ben kim oluyorum ki; nerden neyi tanıyacağım diye tir-tir titremesi, hattâ insana bir ışık ışısa, bir zevk yüz gösterse bile ben buna nerden layıkım ki deyip Tanrıya binlerce defa şükretmesi için melekler, inkârla ikrar arasında kala-kaldılar.

Bu sefer Şemseddîn'in sözünden daha da çok zevk duyacaksınız; çünkü insanın beden gemisinin yelkeni inançtır. Yelken oldu mu, yel, onu büyükbir yere sürer-götürür. Fakat yelken olmazsa söz, bir yeldir ancak.

Ne hoştur sevenle sevilenin arasında hiçbir teklif-tekellüfün olmayışı. Bütün bu teklif-tekel üfler, yabancılar içindir. Aşktan başka herşey haramdır âşığa. Bu sözü iyice, tam anlatırdım amma yeri-sırası

değil. Suyun gönül havuzuna akması için çok arklar açmak, dereler kazmak gerek. Yoksa ya dinleyen topluluk usanır, yahut da söyleyene usanç gelir, bahaneler getirir; dinleyenlerden usancı gideremeyen kişininse iki pul bile değeri yoktur. Âşık, sevgilinin güzelliğine delil getirmez kimseye. Hiç kimse de sevgilinin güzel olmadığını belirten bir delili âşığın gönlüne

yerleştiremez. Şu halde anlaşıldı ki burada delilin işi yok; burada aşk istemek gerek. Şimdi beyitte mübalâğa yapsak da âşık hakkında mübalâğa değildir o. Görüyoruz hani, mürîd , şeyhin görünüşüne, şekline özünü, anlamını saçıp döküyor da, **A şekli bile binlerce anlamdan daha da hoş olan**

diyor. Çünkü zâten şeyhe gelen mürîd, önce kendi özünden, varlığından geçer, şeyhe muhtaç olur.

Bahâeddin, şeyhin şekli için kendi anlamından geçmiyor, kendi anlamından, şeyhincanına ulaşmak, anlamına varmak için geçiyor, değil mi diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Böyle olamaz; böyle olursa her ikisi de şeyh olur. Şimdi içinde bir ışık elde etmelisin ki şu işkil yükünden kurtulasın, emin olasın, içinde böyle ışık bulunan kişinin gönlünde, beylik, vezirlik gibi dünyâyla ilgili düşünceler parlasa bile bir şimşek gibi çakıp geçiverir. Hani dünya ehlinin gönlünde de Tanrı korkusu, erenlerin âlemini özleyiş gibi görünmeyen dünyâyla ilgili düşünceler parlasa bile bir şimşek gibidir bunlar, çakar-gider. Tanrı ehli olanlarsa tümden Tanrıya vermişlerdir kendilerini; Tanrıya tutmuşlardır yüzlerini; Tanrıyla oyalanırlar; Tanrıya dalmış-gitmiştir onlar. Dünya hevesleri, erkekliği kalmamış adamdaki istek, gibi bir yüz gösterir, fakat durmaz, geçer-gider. Dünya ehli de ahret hal erinde tam bunun tersinedir.

21. BÖLÜM -Şerîf-i Pâ-sûhte der ki:

Dünyaya aldırış bile etmeyen o kutlu nîmet sahibi,
Herkesin,herşeyin canıdır da cana boşverir
Vehmin neyi kavrarsa
Onun kıblesidir o, fakat vehme aldırış bile etmez.

Bu söz, berbat bir sözdür. Ne padişahı övüştür, ne kendini övüş. A adamcık, o, sana aldırış bile etmesin, bundan ne zevk alırsın sen? Dostların sözü değil, düşmanların sözü bu. Adam, düşmanına, sana boşvermişim, aldırmıyorum bile der. Şimdi şu ateş gibi giden âşık Müslümanı bir seyret, sevgiliden zevk-

şevk elde etmiş de sevgili diyor, bana aldırış bile etmiyor. Bu, şuna benzer: Bir külhancı, külhanda oturmuş

da padişah diyor, sana da aldırış etmez, bütün külhancılara da boşverir. Şu külhancı adamcağızdan padişah vazgeçmiş, ona aldırış bile etmiyor; peki bu adamcağız, ne zevk alabilir bundan? Evet, söz şuna devler, ki külhancı, ben külhanın damına çıkmıştım; padişah geçiyordu. Selâm verdim ona; bana birhayli baktı da geçti-gitti; sanki hâlâ da bana bakmada desin. Bu bir sözdür ki o külhancıya zevk verir. Fakat padişah külhancılara boşverir sözü, ne padişahı övüştür, ne külhancıya zevk verir. "Vehmin neyi kavrarsa" diyor. A adamcık, senin vehmine de esrarkeşin vehminden başka ne olabilir ki?

İnsanlar, senin vehmine de aldırış

etmezler. Vehminle onlara hikâyeler anlatsan usanırlar, kaçarlar. Vehim de ne oluyor ki Tanrı ona aldırış

etmesin. Aldırış etmeyiş âyeti kâfirler hakkındadır; hâşâ, mü'minler hakkında olamaz. A adamcık, Tanrının aldırış etmeyişi meydanda, herkes bilir bunu; sende bir hâl olur da bir-şeye değerse üstünlüğü ne kadarsa o kadar aldırış eder sana.

Şeyh-i Mahalle de derdi ki: Önce görüş gerek; söyleyip duymak sonra. Nitekim padişahı

görürler amma padişaha yakın olan, onunla görüşüp konuşan adamdır.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu eğri, berbat, tersine bir söz. Tanrı eserlik versin, Mûsâ söyledi, işitti de ondan sonra görmeyi diledi. Söz makamı Mûsâ'nın, görme, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ'nın. Öyleyse bu söz nasıl doğru olur, ne biçim sözdür bu?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Birisi, Tanrı sırrını kutlasın, ârifler padişahı Tebrizli Şemseddîn'in katında dedi ki: Bu sabah, kesin delille Tanrının varlığını isbât ettim. Mevlânâ Şemseddîn buyurdu ki: Demin melekler gelmişlerdi; Tanrı

ömürler versin, dünyadakilere karşı kusurda bulunmadı da hamdolsun Tanrıya, Tanrımızın varlığını isbât etti diye duâ ediyorlardı bu adama. A adamcağız, Tanrının varlığı zaten meydanda; onu isbâta delil gerekmez ki. Sen bir iş yapacaksan onun katında bir mertebe, bir makam sahibi ol, o mertebede, o makamda kendini isbât et; yoksa o, senin delilin olmasa da vardır. "Hiçbir şey yoktur ki onu överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin."

Bunda şüphe yok ki bu fakıyhler zekidir, kendi alanlarında gördükleri şeyleri yüzde yüz, tam görürler.

Fakat onlarla öbür dünyanın arasına, caizdir, caiz değildir düzeninin kurulması için bir duvardır, çekmişlerdir. Bu duvar, onlara engel olmasaydı o bilgiyi hiç okumazlardı; o iş, öylece kala-kalırdı. Tanrı

sırrını kutlasın ulu Mevlânâ da buna benzer bir örnek getirir de buyururdu ki: O dünya bir denize benzer, bu dünyâsa köpük gibidir. Üstün ve Ulu Tanrı, köpükçeğizi de mâmur bir hale getirmeyi diledi de bir bölük halkın arkasını o denize döndürdü; onlar, bununla oyalanmasalar halk, birbirini yok eder, köpükçeğiz de bu yüzden yok olur-gider. Bir çadırdır, padişah için kurmuşlar. Bir bölük halkı da bu çadırın kurulmasına memur etmişler. Birisi, ben ipi germeseydim der, çadır nasıl düz dururdu.

Öbürü ben mıhı çakmasaydım der, ipi nereye bağlarlardı. Herkes de bilir ki bunların hepsi, çadırda oturup sevgiliyi seyretmek isteyen padişahın kullarıdır. Çulha vezirlik isteğine düşseydi de bez dokumasaydı bütün dünya halkı, çır-çıplak kalırdı. Ona, bu işe karşı bir sevgi, bu işte bir zevk verdiler de işini yeter buldu. Şu halde bu topluluğu, bir köpükçeğizden ibâret olan

dünyayı düzene sokmak için yaratmışlardır; dünyayı da o erenin düzeni için. Ne mutlu o kişiye ki dünyayı, onun düzeni için yaratmışlardır; onu, dünyanın düzeni için değil. Şu halde üstün, Büyük Tanrı, herkese, giriştiği işte bir yetiniş, bir tat veriyor; yüz bin yıl ömür sürse o işi bırakmıyor; her gün o işe karşı sevgisi daha da artıyor; o işte, o sanatta mahareti artıp duruyor; ondan lezzetler buluyor, hoşlanıyor. "Hiçbir şey yoktur ki onu överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin"

demişler ya. İp gerenin ayrı bir tesbihi var, mıh çakanın ayrı bir teşbihi. Direği yonan, yapan marangozun ayrı bir tesbihi var, çadır bezini dokuyanın ayrı bir tesbihi; çadırda oturup zevk eder, safâ süren erenlerinse bam-başka bir tesbihi.

Şimdi bu topluluk, yanımıza geliyor ya; sussak usanırlar, incinirler; bir-şey söylesek onlara lâyık olan sözü söylemek gerek, o vakit de biz inciniriz. Giderler, bizden bezmiş, kaçıyor diye kınarlar bizi. Odun tencereden kaçar mı hiç? Kaçsa-kaçsa tencere kaçar, tencere dayanamaz, Ateşin odundan kaçması, kaçmak değildir. Onu arık görmüştür de o yüzden uzaklaşmıştır ondan. Gerçekte, ne halde olursa olsun tencere kaçmaktadır. Şu halde bizim çekinip kaçmamız, onların çekinip kaçmasıdır. Biz aynayız; onlarda bir kaçış varsa o görünür bizde; onlar için kaçarız biz. Ayna, içinde insanın kendisini gördüğü bir araçtır. Bizi usanmış görüyorsan o usanç, onların usancından ileri gelir; çünkü usanç, arıklık sıfatıdır; buraya usanç

sığmaz; ne işi var usancın burada?

Şöyle rasgeldi, hamamda Şeyh Salâhaddin'e fazla tapı kıldım. O da bana karşı fazla bir gönül alçaklığında bulundu. O gönül alçaklığından şikâyet ettim. Bu sırada gönlüme şu düşünce geldi; kendi-kendime, tapı kılmada aşırı vardın; gönül alçaklığını yavaş-yavaş göstermek gerek;önce elini ovarsın, sonra ayağını. Derken azar-azar, işi bir yere vardırırsın ki artık o tapı kılma, o gönül alçaklığı, görünmez olur; o da

buna alışır-gider. Hâsılı onu zahmete sokmamak, alçak gönül ülüğe karşılık alçak gönüllülük etmeye zorlamamak gerek... Onu buna alıştırırsan yavaş-yavaş alıştırırsın. Dostluğu da böyle yapmak gerek, düşmanlığı da böyle azar-azar. Önce öğüt verirsin; dinlemezse döversin, gene dinlemezse kendinden uzaklaştırırsın. Kur'ân'da da deniyor ya: "Kadınlara öğüt verin,

yataklarınızı ayırın onlardan, dövün onları."

Dünya işleri de böyle gider. Görmez misin? İlkbaharın barışı, dostluğu, başlangıçta azar-azar bir ısı

gösterir; derken daha çok, derken daha da çok. Ağaçlara bak; yavaş-yavaş gelişirler. Önce bir gülümseme; derken yavaş-yavaş yapraklanırlar, meyve verirler, varlarını-yoklarını elde ederler; dervişçe, sûfîce, neleri varsa ortaya korlar; hepsini de oynarlar, yutulurlar.Dünya işlerinde olsun, ahret işlerinde olsun, işe ilk girişmede aşırı gidene o iş, kolaylaşmaz. Meselâ rıyâzat mı yapacak, yolunu şöyle göstermişler: Bir batman ekmek yiyorsa her gün bir dirhem azaltır; bir-iki yıl geçti mi yediği ekmeği yarım batmana indirmiş olur.

Öylesine azaltır ki bedene onun azalışını göstermez. İbâdet de, ibâdete yüz tutuş da, namaz da böyle. Hiç

mi namaz kılmıyor; namaza başladı mı, Önce beş vakit namaz kılar, onu bırakmamaya gayret eder, ondan sonra boyuna arttırmaya koyulur.

22. BÖLÜM (*)- Temel olan, İbni Çâvûş'un, Tanrı sırrını kutlasın, Şeyh Salâhaddin'in aleyhinde bulunmamasıdır. Böylece faydalar elde eder, şu karanlıklardan kurtulur, perdeler, önünden kalkar. Bu İbni Çâvûş, neler diyor onun hakkında? İnsanlar, şehirlerini, babalarını, analarını, ayâllerini, soylarını-boylarını

bırakırlar da Hintten-Sintten yola düşerler, giydikleri demir çarıklar paralanır-gider. Maksatları da o âlemden koku almış bir eri bulmaktır. Niceleri vardır, bu özleyişle ölürler de aradıklarını bulamazlar. Bu çeşit bir eri, evinde hazır bulmuşsun da ondan yüz çeviriyorsun; bu, büyük bir belâ, büyük bir gaflet değil de nedir?

Tanrı saltanatını ebedî kılsın, Şeyhlerin Şeyhi, Tanrı ve din Salâh'ı hakkında bana Öğüt verir, gerçekten de büyük bir adam, pek ulu bir er; yüzünde de görünüyor zâten; en önemsiz şey şu: Hangi gün yanına gittiysem bir kere bile adınızı, efendimiz, mevlâmız şeklinden başka bir şekilde andığını duymadım; günlerden bir gün bile bu sözleri değiştirmedi derdi. Onu perdeleyip bu halden başka bir hale düşüren, kötü

garezleri değil de nedir? Şimdi de Şeyh Salâhaddin hiçbir şey değil diyor. Salâhaddin, onun kuyuya düşmek üzere olduğunu görüyor da başka insanları da kavrıyan esirgeyiciliği yüzünden kuyuya düşme diyor; başka ne yapıyor ki ona. Bu esirgemeden tiksiniyor o.

Salâhaddin'in râzı olmadığı bir şey yaparsan kahrının tâ içine dalarsın. Onun kahrında oldukça da nasıl için açılır? Gittikçe cehennem dumanına dalarsın, gittikçe kararırsın. Oysa öğüt veriyor sana, diyor ki: Kahrımda kalma; kahır yurdumdan, gazep yurdumdan lûtuf, rahmet yurduma taşın; çünkü benim râzı

olduğum şeyi işlersen sevgi yurduma, lûtuf yurduma girersin; bu yüzden de gönlün açılır, ap-aydın olur. O

sana, senin iyiliğin için, hayrın için öğüt veriyor; sense bu esirgemeyi, bu öğüt vermeyi kötü bir düşünceye, bir gareze veriyorsun. Böylesine bir erin,

senin gibisine karşı ne gibi bir kötü düşüncesi, ne gibi bir garezi olabilir? Sen, haram olan şaraptan, yahut afyondan; yahut semâ'dan, yahut bu çeşit bir başka sebepten sarhoş olursun da o anda bütün düşmanlarından razı olursun, onların suçlarını bağışlarsın, ayaklarını-ellerini öpmek istersin. Kâfir, mü'min, bu anda bir görünür sana. Şeyh Salâhaddin'se bu zevkin temelidir; zevk denizleri onun katındadır. Tanrı korusun, nasıl olur da birisine kin güder, birisine garez besler o. Bu sözleri, bütün kulları kavrayan esirgeyişinden, acıyışından söylüyor ancak; yoksa bu çeşit çekirgelere, kurbağlara ne garezi olabilir ki? Bu saltanat, bu ululuk ıssı, hiç şu yoksullarla eşit olur mu?

Bengisu karanlıktadır derler. Karanlık, erenlerin bedenleridir; bengisu da onlardadır. Bengisuya, ancak karanlıkta ulaşabilirsin; şu karanlıktan çekinirsen, kaçarsan bengisuya nasıl ulaşacaksın? Puştlardan puştluğu, kahpelerden kahpeliği öğrenmek istersen binlerce istemediğin şeye, köteğe, dilemediğin şeylere katlanmak gerek, bunu belleyip elde etmek için dayanmak gerek değil mi? Bu, böyleyken peygamberlerin, erenlerin durağı olan ölümsüz, sürüp giden yaşayışı istiyorsun da sonra hoş görmediğin birşeye uğramamak, sendeki bâzı huylardan vazgeçmemek dileğindesin; nasıl olur bu?

Şeyh sana, eski şeyhler gibi karını, evlâdını, malını, mevkiini bırak demiyor. Eski şeyhler, bunları

derlerdi. Hattâ karını bırak derlerdi, onu biz alacağız; mürîtler de dayanırlar, katlanırlardı buna. Size kolay bir öğütte bile bulunsa neden katlanmıyorsunuz, neden tutmuyorsunuz bunu? "Nice şeyler var, tiksinir, çekinirsiniz, oysa ki hayırdır size." Üstlerine körlük, bilgisizlik çöken şu insanlar, ne söylüyorlar; hiç

düşünmüyor bunlar. İnsan bir çocuğu, bir kadını sevse neler yapar, ne düşkünlüklere katlanır; onu kandırmak için malını-mülkünü feda eder, varını-yoğunu verir de gönlünü eder; gece-gündüz vazgeçmez ondan, usanmâz-bezmez; fakat ondan başka herkesten usanç gelir ona. Şeyhin, Tanrının sevgisi, bundan önemsiz midir? En aşağı bir buyruktan, en küçük bir öğütten alınıyor da çekiniyor, vazgeçiyor şeyhten.

Anlaşıldı ki o ne âşık, ne de istekli. Âşık olsaydı, isteği bulunsaydı söylediklerimizin kat-kat fazlasına katlanırdı; gönlüne baldan da, şekerden de

tatlı gelirdi.

(*) Bu bölüm arapçadır.

23. BÖLÜM- (Mevlânâ) buyurdu ki:

Tokat tarafına gitmek gerek; o tarafın havası sıcak; Antalya da sıcak amma ordakilerin çoğu Rum; sözümüzü anlamazlar. Amma Rumların arasında da öyle kişiler var ki anlıyorlar. Birgün, bir topluluk içinde konuşuyordum. Aralarında kâfirler de vardı. Söz arasında ağlıyorlar, tat duyuyorlar, halden hâle giriyorlardı.

Birisi, onlar ne anlarlar, ne bilirler ki... Bu çeşit sözü, seçkin Müslümanların bile binde birianlayabilirken onlar ne anlıyorlar da ağlıyorlar diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu sözün özünü anlamaları gerekmez; sözden maksat neyse onu anlarlar ya. Sonunda hepsi de Tanrının birliğini söyler; hepsi de der ki: Tanrı yaratıcıdır, rızık veren odur, herşeyde tedbir, tasarruf ıssıdır, herkes dönüp ona varır; ceza da ondandır, bağışlama da. Bu söz, Tanrıyı anlatıyor, Tanrı anışsı; bu sözü

duydular ya; herkes heyecana düşer, tat alır; özleyişi artar herkesin; çünkü bu sözden sevgilinin, özlenenin, istenenin kokusu geliyor. Yollar ayrı amma maksat bir. Görmez misin? Kâ'be'ye giden yollar çok. Kimisi Anadolu'dan gider; kimisi Şam'dan, kimisi İran'dan, kimisi Çin'den. Kimisi de deniz yoluyla Hint'ten gelir, Yemen'den gelir. Yol ara bakarsan büyük bir ayrılık var, sınırsız bir ayrılık var. Fakat maksada bakarsan hepsi de birleşmiş, bir. Herkes gönlünden Kâ'be'ye gitmeyi geçirmede; gönüllerin Kâ'be'ye büyük bir bağlılığı, sevgisi var, bu isteğe hiç mi hiç ayrılık, aykırılık sığmıyor. Bu istek, ne küfürle ilgili, ne îmanla. O

ilgide hiçbir bulanıklık yok. Hani ayrı-ayrı yollar var dedik ya; herkes oraya vardı mı yoldayken birbirleriyle çekişip savaşmaları da kalmaz, ayrılık-aykırılık da biter-gider, dedi-kodu da. Yolda giderlerken bu, ona, senin tutuğun yolun aslı yok, sen kâfirsin derdi; o da bunu öyle görürdü ya; Kâ'be'ye vardılar mı bilirler, anlarlar ki o savaş, yoldaymış maksatları meğerse birmiş. Meselâ kâsenin canı olsaydı kâseciye kul-köle kesilirdi; onunla aşk oyununa girişirdi. Şimdi şu kâseyi yapmışlar ya; kimisi bunu sofraya böyle koymak gerek der; kimisi içini yıkamalı der; kimisi tekmil yıkamalı der; kimisi yıkamak gerekmez der. Ayrılık-aykırılık bu şeylerdir. Fakat kesin olarak kâseyi bir yapan, bir yaratan var; kendi-kendine meydana gelmemiştir; bunda herkes birdir; bunda hiç kimsenin ayrılığı yoktur.

Şimdi geldik insanlara. İnsanlar, gönül erinde Tanrı sevgisini taşırlar, onu dilerler, ona yalvarırlar; herşeyi ondan umarlar; ondan başka herşeyi düzüp-koşan, herşeye gücü yeten birini tanımazlar. Bu çeşit anlayışsa ne küfürdür, ne îman. İçyüzde bir adı yoktur amma o anlam suyu içten coşup dil oluğundan aktı

mı donar, şekle, söze girer; o vakit adı, küfür olur, îman olur; iyi olur, kötü olur. Hani bitkiler yerden biter ya; önce bir şekli yoktur onların. Şu dünyaya yüz tuttular mı başlangıçta güzel, ince görünürler, renkleri aktır. Dünyaya ne kadar ayak basarlar, dünyaya ne kadar gelirlerse o kadar kaba bir hale gelirler, o kadar katılaşırlar, başka bir renge bürünürler. İnananla inanmayan, bir arada otursa, fakat birşey söylemese ikisi de birdir. Düşünce yüzünden hiç kimse sorumlu olamaz. Adamın içi, hürlük dünyasıdır. Çünkü düşünceler göze görünmezler; düşüncelere göre hüküm verilemez. "Biz görünüşe, dışa göre hüküm veririz; gizli şeyleriyse Tanrı bilir." Düşünceleri Ulu Tanrı belirtir sende; sen yüz binlerce çabada bulunsan, lâhavle çeksen düşünceleri uzaklaştıramazsın kendinden. Hani Tanrının araca ihtiyacı yoktur derler ya; görmez misin, şu düşünceleri sende, araçsız, kalemsiz, şekilsiz-renksiz nasıl belirtmede. Düşünceler, havada uçan kuşlara, ormanda gezen ceylânlara benzer. Kuşu tutup kafese koymadıkça şerîatta satman, doğru olmaz; zâti havadaki kuşu satamazsın; buna gücün yetmez: Satımda satılan şeyi alana vermek şarttır. Elinde değil ki neyi vereceksin? Düşünceler, içte kaldıkça adsız-sansızdır; onlara hüküm yürütemezsin; ne küfür diyebilirsin, ne Müslümanlık. Kadı, içinden şunu ikrar ettin, bu çeşit bir satışta bulundun; gel, içinden şu düşünceyi geçirmediğine and iç der mi hiç? Diyemez; çünkü hiç kimse gönülden geçene, hatıra gelene hüküm yürütemez. Düşünceler, havadaki kuşlardır. Şimdi söze geldi mi, o anda küfür, yahut Müslümanlık olduğuna, iyi, yahut kötü bulunduğuna hükmedilebilir. Nitekim bedenler bir âlemdir, hayaller bir âlem, vehimler bir âlem. Ulu Tanrıysa bütün âlemlerin ardında; ne o âlemlerin içindedir, ne dışında. Şimdi şu

düşüncelerde Tanrının tedbirine bak, kullanışını seyret; bunları nasıl neliksiz-niteliksiz yaratmada; nasıl kalemsiz, araçsız düzüp koşmada. O hayali, o düşünceyi araşan, göğsünü yarsan, zerre-zerre etsen bulamazsın, orda. Kanda da bulamazsın, damarda da. Yukarda da bulamazsın, aşağıda da. Hiçbir yerde bulamazsın. Yanı-önü yoktur onun; neliksiz-niteliksizdir o. Dışarda da bulamazsın onu. Tanrının düşünceleri düzüp koşması bu kadar göze görünmez, bu kadar adsız-sansız olursa bütün bunları yaradanın izi-tozu belirmez, gözlere görünmez de görünmez olduğunu artık var, seyret. Hani şu kalıplar, anlamlara karşı, göze görünür şeylerdir, bu anlamlarsa göze görünmez, neliksiz-niteliksizdir ya; Tanrının lûtfu karşısında âdeta bedenler, göze görünür şekillerdir.

Perdeler ardından o kutsal can bir görünseydi,
İnsanlardaki akılları da beden sayarlardı, canları da.

Ulu Tanrı, düşünceler âlemine sığmaz; hiçbir âleme de sığmaz ya. Düşünceler âlemine, yahut bir başka âleme sığsaydı düzülüp koşulanın onu kavraması, düşüncelerin yaratıcısı olmaması gerekirdi. Şu halde bilindi-anlaşıldı ya, o bütün âlemlerin ötesinde.

"Tanrı, and olsun ki Elçi sinin rüyasını gerçekleştirdi; Tanrı izin verirse Mescidül Harâma, kesin olarak gireceksiniz." Herkes Kâ'be'ye gireceğiz der. Kimisi de Tanrı izin verirse gireceğiz der. Tanrı izin verirse diyenler âşıklardır.

Çünkü âşık, kendini bir iş-güç görüyor, dilediğini yapıyor görmez; sevgilinin işine-gücüne koyulmuş görür. Bu yüzden de sevgili dilerse gireriz der. Şimdi zâhir ehline göre Mescidül Harâm, halkın gittiği bu Kâ'be'dir. Âşıklara, haslara göreyse Mescidül Harâm, Tanrıyla buluşmadır. Onun için de Tanrı

dilerse derler, ona ereriz, görme yüceliğine ulaşırız. Fakat sevgilinin Tanrı izin verirse demesine az rastlanır.

Bir garibin hikâyesi vardır hani. Fakat garip gerek ki garibin hikâyesini işitsin, duyabilsin.

Tanrının öylesine kulları vardır ki onlar, özlenilenlerdir, sevilenlerdir. Ulu Tanrı onları diler. Âşıkların ödevleri neyse Tanrı, onlara karşı, o ödevleri işler; böylesine bir iştir, işler-durur. Hani âşık, Tanrı izin verirse varırız diyordu ya; Ulu Tanrı, o üstün ere karşı bunu der. Bunu anlatmaya koyulsak Tanrıya ulaşmış erenler bile ipin ucunu yitirirler; iş böyleyken bu çeşit haller, bu çeşit gizli şeyler, halka nasıl söylenebilir?

Kalem buraya geldi de başı yarıldı-gitti.

Minâre üstündeki deveyi göremeyen devenin ağzındaki bir tek kılı nasıl görebilir? Biz gelelim ilk hikâyeye:

Tanrı izin verirse diyen âşıklar, yâni sevgilinin işine-gücüne koyulmuş olanlar, sevgili izin verirse, dilerse diyenler var ya; onlar Tanrıya dalmışlardır. Oraya yabancı sığmaz; orda yabancıyı anmak haramdır.

Yabancının da yeri mi? Kendisini yok etmeyen oraya sığmaz. "Evde-barkta Tanrıdan başka şey yok." Şimdi buracıkta işte; "Tanrı Elçisinin rüyasını" diyor ya; şimdi bu rüya, âşıkların, gerçeklerin, özliyenlerin rüyasıdır.

Yoruluşu da öbür dünyada meydana çıkar. Zâti bütün dünya hayal eri rüyadır; yoruluşu da öbür dünyada meydana çıkar. Hani bir rüya görürsün, ata binmişsin. Umduğunu bulacaksın derler. Atla umudun ne ilgisi var? Sana ter-temiz paralar verirler, bunu görürsün; bir bilginden, güzel, temiz şeyler duyacaksın diye yorarlar. Para, söze ne diye benzesin? seni darağacına asmışlar görürsen; bir topluluğun başı olursun.

Darağacı, ne diye başlığa, başbuğluğa benzesin? Böylece dedik ya, dünyanın halleri bir rüyadır. "Dünya, uykuya dalmış kişinin saçma-sapan düyasına benzer." Yoruluşları da öbür dünyada bir başka çeşit olur; buna benzemez. Onu Tanrısal düş yorucu yorar; çünkü ona herşey ap-açıktır. Bu, şuna benzer hani; bir bahçıvan, bahçeye girer; ağaçlara bakar; dallarda meyveleri görmeden bu hurmadır, bu incirdir, bu nardır, bu armuttur, bu elmadır diye hükmeder; çünkü bu bilgiyi elde etmiştir o; yorduğu şeylerin, verdiği hükümlerin gerçek olduğunu görmesi, o rüyanın sonucu ne oldu, bunu anlaması için kıyâmetin kopması

gerekmez. Bahçıvan, bu dal ne meyve verir, nasıl önceden bilirse o da bu rüyanın yorumu nedir, önceden görmüştür. Mal, karı, elbise... Dünyanın herşeyi, bir başka şey için gerektir, özü, kendisi gerek değildir bunların. Görmez misin? Yüz bin dirhemin olsa, sen de aç kalsan, hiç de ekmek bulamazsan o paraları

yemen, onlarla geçinmen mümkün mü? Kadın, çocuk meydana getirmek,

isteği gidermek için gerek. Elbise soğuktan korunmak için gerek. Böylece bütün şeyler birbirine ulanır-gider; tâ, ululandıkça ululansın, Tanrıya varır, zâti asıl istenen de odur; öbürünü onun için isterler, başka bir şey için değil; çünkü o, hepsinin ötesindedir, hepsinden iyidir, hepsinden daha yücedir, hepsinden daha güzeldir. Peki, hal böyleyken onu, ondan daha aşağı birşey için nasıl isterler? "Herşey döner, ona varır-dayanır." Ona erişenler, tümden dileğe erişir; artık ondan daha sonra geçilip gidilecek bir yer yoktur.

İnsan, kuşkular işkiller içindedir. Ondan kuşkuyu, işkili gidermeye imkân yoktur; meğer ki âşık olsun.

Âşık oldu mu, onda ne kuşku kalır, ne işkil. "Birşeyi sevdin mi ona karşı kör eder, sağır eder seni o sevgi."

İblis Âdem'e secde etmedi; buyruğa karşı geldi; dedi ki: "Beni ateşten yarattın, onuysa topraktan yarattın." Benim özüm ateşten, onun özüyse topraktan. Yücenin, aşağılık kişiye secde etmesi nasıl yaraşır?

Bu suç, bu karşı koyuş, Tanrıyla bu çekişme, İblis'i lânete uğrattı, uzaklaştırdı da yarâbbi dedi, hepsini sen yaptın, senin sınamandı bu; sonra da bana lânet ediyorsun, uzaklaştırıyorsun kendinden beni. Âdem'se suç

işledi; Ulu tanrı onu cennetten çıkardı. Ulu Tanrı Âdem'e dedi ki: A Âdem, seni suçlandırdığım, yaptığın suç

yüzünden seni sıkıştırdığım zaman niçin benimle çekişmedin; elinde delil de vardı; bana, herşey senden, sen yaptın; dünyada ne dilersen o olur; dilemediğin şey asla olmaz demedin. Elinde böylesine doğru, sağlam bir delil varken neden böyle bir söz söylemedin? Âdem, yârabbi dedi, bilmeye biliyordum amma sana karşı

edebi bırakmadım elden, bir de sevgim, sana karşı koymaya bırakmadı beni.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu şerîat, su içilecek bir kaynaktır. Padişahın dîvanına benzer hani. Orda yapılması gereken, yapılmaması buyurulan şeyler, öldürme, adâlette bulunma gibi halkın geri kalanlarıyla, ileri gidenleriyle ilgili buyruklar var. Padişahın dîvanından çıkan buyruklar sayısızdır, sayılamaz onlar. Pek de güzeldir, pek de faydalıdır. Dünya o buyruklarla durur. Fakat dervişlerin, yok-yoksul kişilerin hali, padişahla görüşüp konuşmaktır; buyruk verenin bilgisini

öğrenmektir. Nerde buyrukları bilmek, nerde buyruk vereni bilmek, padişahla konuşup görüşmek. Arada pek büyük bir fark var. Padişahla konuşup görüşenlerin halleri bir medresedir sanki. Orda fakıyhler var. Her fakıyhin bir müderrisi var; yaratılışına göre ders veriyor. Buna karşılık da ona aylık veriyor. Birine on, öbürüne yirmi, daha öbürüne otuz. Sözü, herkesin kendi anlayışına göre söylüyoruz. "İnsanlara, akılları miktarınca söz söyleyin, akıllarınıza göre değil; böyle hareket edin de Tanrıyı, Elçi'sini yalanlamasınlar."

24. BÖLÜM- Bu imâreti herkes bir kuruntuyla yapar. Ya vergili olduğunu göstermek için, ya adının anılmasını sağlamak için, yahut da bir sevâb elde etmek için. Ulu Tanrının maksadı da erenlerin rütbelerini yüceltmek, yattıkları yerleri ululatmaktır. Onların ululanmaya ihtiyaçları yoktur, zâten uludur onlar. Mumu yüksek bir yere koymak isterler ya; bu, mum için değildir, başkaları içindir. Ona aşağı nedir, yukarı ne?

Mum, nerde olursa olsun ışıklıdır. Fakat ışığın başkalarına da ulaşmasını isterler. Şu güneş de gökyüzündedir; aşağıda olsa gene güneştir o; güneştir amma dünya karanlıkta kalır. Şu halde onun yukarda olması, kendi için değildir, başkaları içindir. Hâsılı erenler de yüceden, aşağıdan, halkın ululamasından münezzehtir, böyle şeylere aldırış bile etmezler. Sana da o âlemin zerre kadar bir tadı, bir bakımlık lütfü yüz gösterse o solukta yüceden de, aşağıdan da, alışverişten de, başbuğluktan da usanırsın; herşeyden daha yakındır varlığın sana ya ; ondan da bezersin; hatırına bile gelmez. O ışığın mâdenidir onlar; o tadın özüdür onlar; artık aşağıyla, yukarıyla bağları mı olur? Onların övünmeleri Tanrıyladır; Tanrı da yukardan, aşağıdan münezzehtir. Şu aşağı-yukarı, bize göredir; çünkü ayağımız, başımız var bizim. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ buyurdu ki: "Onun ağması balık karnında oldu, bense göğe ağdım, Arş'a vardım dîye beni, Yûnus'tan üstün tutmayın." Yâni, beni dedi, bu yüzden üstün tutacaksanız tumayın; çünkü onun ağması balık karnında oldu; bense göklerin yücesine ağdım; fakat Ulu Tanrının ne aşağısı vardır, ne yukarısı. Yukarıya nasıl vurur, görünürse, aşağıya da öyle vurur; öyle görünür; balık karnına da öyle vurur, Öyle görünür. O yüceden de münezzehtir, aşağıdan da. Her yer birdir onca.

Çok kimseler vardır ki başarırlar, maksatları bam-başkadır; Tanrının maksadıysa bam-başka. Tanrı, Muhammed dinini ululamak, yaymak, dünya durdukça durdurmak istedi. Bak da gör; Kur'ân için ne kadar tefsîrler yapıldı; onar-onar ciltler, sekizer-sekizer ciltler, dörder-dörder ciltler. Bunları meydana getirenlerin maksatları, kendi üstünlüklerini göstermek. Zemahşerî, kendi üstünlüğünü göstermek için bunca gramer, lûgat, yerinde kullanılmış söz incelikleriyle "Keşşâfi" meydana getirdi; maksadı kendi üstünlüğünü, kendi bilgisini göstermekti; fakat bununla da asıl maksat meydana geliyordu ki o da Muhammed dininin ululanmasıydı. Şu halde bütün halk, tanrı işini görmede; fakat Tanrının maksadından haberleri bile yok; onların maksatları başka.

Tanrı, dünyanın durmasını istiyor da onları isteklere düşürüyor. Kadına, zevk almak için yaklaşırlar; fakat ondan bir oğlan doğar. Böylece güzelliği için, tatlılığı yüzünden bir işe koyulurlar; fakat o iş âlemin durmasına sebep olur . Demek ki gerçek yönünden Tanrıya kulluk ediyorlar; ediyorlar amma o kuruntuyla yapmıyorlar bu işi. Gene bunun gibi hani, mescitler yaptırırlar; kapısına, duvarına, tavanına bunca paralan harcarlar. Fakat itibar kıbleyedir; maksat odur; ululanan kıbledir; yapanların, düzüp-koşanlann maksadı bu değildir amma bu işlerle kıble, ululandıkça ululanır.

Erenlerin şu büyüklüğü, görünüşte değildir. İyvallâh, onların yüceliği, büyüklüğü var amma neliksiz-niteliksiz. Şu dirhem puldan üstündür ya, görünüşte değildir bu. Meselâ dirhemi dama koysan, altını da aşağıya; kesin olarak herhalde üstün olan altındır; inci, lâ'l de altından üstündür; ister aşağıda olsun, ister

yukarda. Hani kepek, kalburun üstündedir de un altında kalmıştır; onun gibi tıpkı; kesin olarak üst olan undur, isterse altta olsun. Şu halde yücelik görünüşte değildir; anlamlar dünyâsındadır; o öz, onda varken herhalde odur üst olan, odur yüce olan.

25. BÖLÜM- Birisi içeriye girdi (Mevlânâ) buyurdu ki:

Sevgilidir, alçak gönüllüdür o. Bu, mayasında var onun. Hani meyvesi çok olan dal gibi; o meyve onu aşağıya eğer. Meyvesi olmayan dalsa selvi gibi yücelere baş çeker. Meyve haddini aştı mı da büsbütün yerlere döşenmesin diye o dala direkler dayarlar. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamberimiz pek alçak gönüllüydü; çünkü önden-sondan bütün dünyanın meyvesi onda toplanmıştı; bu yüzden de herkesten daha alçak gönül üydü. "Selâm vermede Tanrı Elçisi'ni kimse geçememiştir."

Peygamber'den önce kimse ona selâm verememiştir; çünkü Peygamber, sonsuz bir gönül alçaklığıyla ondan önce selâm verirdi. Fakat tutalım önce selâm vermesin, gene de gönlü alçak olan oydu, selâmda ilk davranan oydu; çünkü selâmı ondan öğrendiler, ondan duydular. Öncekiler de, sonra gelenler de, hepsi onun vuruşudur, hepsi onun gölgesi. Bir kişinin gölgesi, eve ondan önce girse gölge, görünüşte öncülük eder görünür amma gerçekte ilk giren, o

kişidir. Çünkü gölge, ona uyar. Bu huylar, şimdi meydana gelmiş de değil. Tâ o vakitten, Âdem'in zerrelerinde vardı. Onun parça-buçuklarında vardı bu zerreler. Kimisi aydındı, kimisi yarı aydın, kimisi de karanlık. Bu, şimdi meydana çıkmada. Fakat bu aydınlık, bu ışıklık, daha öncedir; onun zerresi Âdem'de hepsinden daha arıydı, daha aydındı, daha alçak gönüllüydü.

Kimi insan vardır, öne bakar; kimi insan vardır, sona bakar. Sona bakanlar üstündür, büyüktür; çünkü görüşleri sonadır son-uca. Öne bakanlarsa daha has kişilerdir. Onlar, sona bakmamıza ne hacet var derler. Mademki buğday ekmişlerdir önce, elbette arpa bitmeyecek sonunda. Arpa ekenler de buğday biçmeyecekler. Şu halde onlar öne, başlangıca bakarlar. Bir bölük halk da vardır, daha da hastır onlar; ne öne bakarlar, ne sona. Onların hatırına ne ön gelir, ne son; onlar. Tanrıya dalıp gitmişlerdir. Bir bölük halk daha var ki dünyâya dalmış... Onlar da öylesine gaflete dalmışlardır ki ne öne bakabilirler, ne sona; bunlar, cehennem otlarıdır. Şu halde anlaşıldı ya, temel Muhammed'dir; "Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım" denmiştir ona. Yücelikten, gönül alçaklığından, buyruk yürütmeden, yüksek rütbelerden ne varsa hepsi de onun bağışıdır, onun gölgesi; çünkü ondan meydana gelmiştir bunlar. Hani şu el ne yaparsa aklın gölgesidir o; onun gibi, aklın gölgesi vuruyor ele. Aklın gölgesi yok amma gene de gölgesiz bir gölgesi var; hani kimi insanın varlıksız bir varlığı vardır ya; tıpkı onun gibi. Bir adama aklın gölgesi vurmasa bütün uzuvları hareketten kalır. El, tutup kav-rayamaz; ayak, adım atıp yol yürüyemez; göz, birşey göremez; kulak, bir-şey duysa ters duyar. Şu halde bu organların hepsi de aklın gölgesi yüzünden doğru, düzgün, iyi işler görüyorlar, yerinde işler başarıyorlar; gerçekte bütün o işler, akıldan meydana geliyor, organlar birer araç. Böylece bir insan da vardık ki pek büyüktür, vaktin halîfesidir; o Akl-ı Küll'e benzer; insanlarsa onun organlarıdır sanki; ne yaparlarsa onun gölgesiyle yaparlar. Onların birinden ters işler meydana gelirse bu, Akl-ı Küll'ün gölgesini, o adamın başından aldığındandır. Bir adam delirmeye başlar hani, beğenilmeyecek işlere koyulur; herkes de anlar ki aklı başından gitmiştir onun; akıl, gölge salmamaktadır ona; aklın gölgesinden, aklın korunmasından uzak düşmüştür o. Akıl, melek cinsindendir.

Meleğin şekli yoktur amma kolu-kanadı vardır; aklınsa ne şekli vardır, ne kanadı; böyle olmakla beraber gerçekte birdir onlar; bir işi başarırlar; huyları da birdir. Mâdemki bir işi görmedeler, görünüşe bakmamak gerek. Onların görünüşünü yaktın, erittin mi hepsi de akıl olur; ne kolu kalır, ne kanadı. Demek ki bildik, öğrendik ki hepsi de akıl olur; ne kolu kalır, ne kanadı. Demek ki bildik, Öğrendik ki hepsi de akıldır; fakat bedene bürünmüş; bu yüzden de onlara görünen akıl derler. Hani mumdan bir kuş yaparlar; o gene o mumdur, bir şekle bürünmüştür amma gene o mumdur o. Buz da böyledir. Erittin mi su olur. Buz haline gelmeden önce de suydu; kimse onu eliyle tutamazdı, ele-avuca sığmazdı. Fakat buz haline gelince el e tutulabilir, eteğe konabilir. Aradaki fark bundan ibârettir. Yoksa buz, o sudur, ikisi de birşeydir.

İnsanın hali de şöyledir: Meleğin kanadını, getirip eşeğin kuyruğuna bağlamışlar; olabilir ya demişler, eşek, meleğin ışığından ışıklanır; onunla görüşüp konuşma yüzünden melek olur. Eşeğin onun rengine boyanması, melek olması mümkündür çünkü,

Beyit
Îsâ, akılla yüceldi, göklere ağdı;
Eşeğinin de yarım kanadı olsaydı eşeklikte kalmazdı.

Eşeğin insan olmasına ne diye şaşılsın; Tanrının herşeye gücü yeter. Şu çocuk, ilk doğduğu zaman eşekten de beterdir(*). Elini pisliğe atar, yalamak için ağzına götürür. Anası döver, bırakmaz onu.

Eşeğinse bari bir ayırdedişi var; işerken, üstüne sidik sıçramasın diye ayaklarını açar. Ulu Tanrı, eşekten beter olan bir çocuğu insan ederse, eşeği insan yaparsa ne diye şaşılsın. Tanrının katında şaşılacak hiçbir şey yoktur. Kıyamette insanın bütün organları teker-teker, ayrı-ayrı, eli, ayağı, öbür organları söz söyleyecek. Felsefeciler bunu te'vîl ederler de el nasıl söz söyleyebilir derler; elde bir iz, bir eser peydahlanır da söz yerine geçerse o başka. Hani bir yara olur, bir çıban çıkar da el söz söylüyor, isilik veren birşey yedim de böyle oldum diyor denebilir. Yahut el yaralansa, yahut da kararsa el söz söylüyor, beni bıçak kesti, yahut isli tencereye süründüm diyor denebilir. Elin, öbür organların söz söylemesi böyle olabilir derler. Sünnîler hayır derler; olamaz. O el, o ayak, duyulacak sözler söyler; dil nasıl söylerse hani.

Kıyamet gününde insan, ben çalmadım diye inkâr eder. El, evet, çaldın, ben de aldım diye apaçık söyler.

Adam, yüzünü eline, ayağına tutar da sen söz söylemezdin, nasıl oluyor da konuşuyorsun der. "Herşeyi söyleten Tanrı bizi konuşturdu" derler; herşeyi söze getiren; kapıyı, duvarı, taşı, kerpici söyleten, bizi de söyletti; herşeye söz söyleme gücünü veren Yaratıcı, nasıl senin dilini söze getirdiyse bizi de söze getirdi derler. Dilin bir et parçasıdır, elim bir et parçası. Bir et parçası olan dilin söz söylemesi akla sığar mı? Çok et parçası görmüşsündür; söz söylemeleri sence mümkün görünmez; görünmez amma Tanrıya göre dil bir bahanedir: Söz söyle buyurdu mu söz söyler. Neye de söyle buyurur, hükmederse söyler.

Söz, dinleyenin miktarına göre söylenir. Bizim sözümüz su gibidir; subeyi

akıtır onu. Su ne bilsin subeyi hangi eliyle hıyar ekilmiş yere mi akıtmıştır onu, lâhana ekilmiş yere mi, yoksa soğan ekilmiş yere mi? Şunu biliriz ancak; su çok geldi mi o yerler daha susuzdur; az gelirse orası dar bir yerdir; bir bahçedir, yahut dört duvarla çevrilmiş küçücük bir yerdir. "Tanrı, dinleyenlerin anlayışlarına göre hikmet ilham eder öğüt verenlere." Ben ayakkabı dikicisiyim; deri geniş amma ayak ne kadarsa o kadar keserim, o kadar dikerim.

İnsanın gölgesiyim, insanın boyuncayım;
Boyu ne kadarsa o kadarını ben.

Yeraltında hayvancıklar vardır; yeraltında yaşarlar; karanlıktadır onlar. Yaşadıkları yerde göze, kulağa muhtaç değillerdir. O yüzden de gözleri, kulakları yoktur. Göze, kulağa ihtiyâcı olmayana ne diye göz, kulak versin? Yoksa Tanrıda göz, kulak az değil, yahut nekeslik yok. Fakat birşeyi ihtiyâca göre verir.

İhtiyâcı olmayana birşey verecek olursa o şey, ona yük olur. Tanrının hikmeti, lütfü, keremi yükü almaktır; iş böyleyken nasıl olur da birisine yük yükler? Meselâ keser, testere, törpü gibi dülger araçlarını bir terziye versen, bunları al desen, ona yük olur bunlar; terzi bu araçlarla iş göremez ki. Şu halde Tanrı, birşeyi ihtiyâca göre verir. Bu, şuna benzer hani; yeraltında yaşayan o kurtlar, o karanlıkta yaşar-giderler. Bir bölük halk da vardır; şu dünyâyı yeter bulurlar, bu dünyâya ihtiyaçları yoktur; Tanrıyla buluşmayı

özlemezler. Can gözü, akıl kulağı, ne işlerine yarar onların. Şu baş gözüyle bu dünyâ işi olur-gider; o yana gitmeyi kurmazlar bile; onlara nasıl olur da can gözü verir? İşlerine yaramaz ki.

Sanma ki yol alanlar yok,
İzleri belirmeyen olgun kişiler yok
Sen sırlara mahrem değilsin de
Sanıyorsun ki başka çeşit erler yok.

Şimdi dünya, gafletle durur. Gaflet olmasa bu dünya kalmaz. Tanrıyı özleyiş, ahreti anış, esriyip kendinden geçiş öbür dünyanın mîmârıdır. Tümden yüz gösterse bunlar, tümden o dünyâya gideriz, burada kalmayız. Ulu Tanrı burada kalmamızı, iki dünyânın olmasını diledi de iki kâhya dikti. Biri gaflet, öbürü uyanıklık; böylece iki dünyâ da mâmur olur-gider.

(*) Satırın kenarına arapça, "hamdolsun Tanrıya ki insan şeklinde eşek yarattı-hadîs" sözü yazılmıştır.

26. BÖLÜM - (Mevlânâ) buyurdu ki:

Katımda, yahut ben yokken lûtuflarda bulunuyorsunuz, çabalarda bulunuyorsunuz. Açıkça teşekkür etmiyorsam, sizi ululamıyorsam, sizden özür dilemiyorsam, bunlarda kusur ediyorsam kendimi büyük gördüğümden, yahut aldırış etmediğimden, yahut da nîmet verenin hakkını, karşılığında

sözle, işle ne mükâfatta bulunacağını bilmediğimden değil. Fakat sizin ter-temiz inançınızdan biliyorum ki siz, onu özden, Tanrı için yapıyorsunuz, ben de özrünü Tanrı dilesin diyorum, ona bırakıyorum. Mâdemki yaptığını

onun için yaptın; teşekkür etmeye kalkışsam, dille sizi ululasam, övsem Tanrının vereceği sevâbın bir kısmını ben vermiş olurum. Çünkü bu gönül alçaklığı göstermeler teşekkür etmeler, övmeler, dünya tadıdır. Dünyâda bir zahmettir, çekersin ya; bu, bir mal vermeye, bir mevki bağışlamıya benzer; bunun karşılığının da tümden Tanrıdan gelmesi daha iyi. Bu yüzden teşekkür etmiyorum. Zâti teşekkürde bulunmak, dünya istemektir. Çünkü mal yenmez ki, mal olduğundan istenmez mal. Malla at alırlar, halayıkçağız alırlar, köle alırlar; bir mevki elde etmek isterler; böylece de övülmeyi dilerler. Zâti dünyâ

dediğin de adamın büyük, saygı değer olmasıdır; böyle olan adamı överler, sayarlar.

Buhârâ'nın Dokumacı Şeyhi, büyük bir erdi; gönül ehliydi. Bilginler, büyükler, onun katına gelirler ziyâretine varırlar, tapısında diz çökerler, otururlardı. Şeyh, anadan doğduğu gibiydi, okuma-yazma bilmezdi. Kur'ân'ın tefsîrini, hadîsi onun dilinden duymak isterlerdi. Derdi ki: Ben arapça bilmem; âyeti, hadîsi benim dilime çevirin de anlamını söyleyeyim. Âyeti diline çeviririlerdi. O tefsîr etmeye, gerçek anlamlarını söylemeye koyulurdu. Tanrı rahmet etsin, esenlik versin derdi; Mustafâ, filân duraktayken bu âyeti söyledi. Sonra o durağın makamları böyledir der, o durakların, o yol arın hallerini, oraya ağmayı

etraflıca anlatırdı. Bir gün Muarrif Alevî, onun tapısında kadıyı övüyor, dünyâda böyle bir kadı olmaz, rüşvet almıyor; eşi yok; pervâsız; özü doğru; Tanrı için halka adâletle muâmele etmede diyordu. Şeyh dedi ki: Şimdilik rüşvet almıyor diyorsun; biyol yalan bu söz. Sen Alevîsin, Mustafâ soyundansın, sonra da tutuyor, onu övüyorsun; bu rüşvet değil mi? Onun karşısında onu övüyor, onu anlatıyorsun; bundan daha iyi rüşvet mi olur?

Tirmiz Şeyhülislâmı, Seyyid Burhâneddin, gerçekle ilgili sözleri güzel söylüyor; bunun sebebi de şeyhlerin kitaplarını, sözlerini, onların sırlarıyla ilgili yazıları okumuş olması dedi. Birisi, sen de okuyorsun; nasıl oluyor da Öyle söz söylemiyorsun dedi. Dedi ki: Onda dert var, savaşma var, ibâdet var. Adam peki dedi, neden bunu söylemiyorsun, neden bu, hatırına bile gelmiyor da okumasını söylüyorsun? Temel olan bu, biz onu söylüyoruz, sen de onu söylesene. Onlarda, o dünyânın derdi yok. Kimisi ekmek yemeğe gelmiş, kimisi ekmeği seyretmeye. Bu sözleri öğrenip satmayı isterler. Bu sözler, bir geline, güzel bir halayıkçağıza benzer; onu, satmak için alırlar hani. O halayıkçağız, onu ne diye sevsin, ne diye ona gönül versin. O alış-verişte bulunan kişinin aldığı tat, satıştadır; erliği yoktur onun; halayıkçağızı satmak için alıyor; erliği, erkekliği yok ki halayıkçağızı kendisi için alsın. Puştun eline, güzelim bir Hint kılıcı geçse onu, satmak için alır. Yahut bir babayiğidin yayı, eline düşse onu da satmak için alır. Çünkü onra o pazı yoktur ki tutsun da o yayı çeksin. O, yayı istese bile kirişi için ister; fakat kirişi çekecek gücü de yoktur; sadece kirişi sever. Onu da sattı mı, parasını allığa, rastığa verir

puşt, başka ne yapacak ki? Onu sattıktan sonra ondan daha iyi ne alacak acaba?

Süryancadır bu söz; sakın anladım demeyin. Ne kadar çok anlar, bellersen o kadar uzak düşersin anlamaktan, bellemekten. Bunun anlayışı, anlayışsızlıktır. Senin uğradığın belâ, düştüğün musibet, elde ettiğin yoksunluk, o anlayıştandır. O anlayıştan kurtulman gerek ki birşey olasın. Sen diyorsun ki kırbamı

denizden doldurdum, deniz, kırbama sığdı; mümkünü yok bunun. Evet, kırbamı denizde yitirdim dersen bu söz güzel; temel olan da bu. Akıl, seni padişahın kapısına götürünceyedek güzeldir, dilenir. Onun kapısına geldin mi aklı boşa; o anda akıl, ziyan verir sana; yolunu keser. Meselâ biçilmemiş bir kumaştan bir kaftan, yahut bir cübbe diktirmek istiyorsan akıl, seni tutar, terziyedek götürür. Akıl, bu ânadek iyidir; seni terziye ulaştırır. Şimdi bu anda aklı boşamak gerek; terziye karşı kendi düşünceni bırakmak gerek. Hasta da böyledir. Aklı o zamanadek iyidir ki onu tutar, hekime götürür. Hekime vardıktan sonra aklı bir işe yaramaz artık; kendisini hekime tapşırması gerek.

Senin gizli-gizli attığın nâralar, dostların kulaklarına geliyor; duyuyorlar onlar.Birşeyi olan, bir özü, bir derdi bulunan kişi anlaşılır. Deve katarının içindeki esrik deve, gözünden, yürüyüşünden, ağzının köpürüşünden, daha da başka şeylerinden belli oluverir: "Secdelerinin izleri yüzlerinden belli olur, yüzlerinde görünür." Ağacın kökü ne yiyorsa ağacın gövdesinden, başından, dallarından, yapraklarından, meyvelerinden belli olur. Birşey yiyip içmemiş ağaçsa solar-sararır; nasıl olur da attığınız şu yüce nâralar gizli kalır? Bu nâraların sırrı, bir sözden sözler anlamanız, bir harften nice şeyler duymanızdır. Hani birisi, Vasît okumuştur, büyük-büyük kitaplar okumuştur. Tenbîh'ten bir sözdür, duyar; onun şerhini okumuştur; o bir tek meseleden temeller, meseleler anlar. Tenbîh'in bir tek harfini duyunca hay der, yâni ben bu sözde birçok şeyler görmedeyim; onu elde etmek için zahmetler çekmişim, gecelerimi gündüz etmişim, defîneler bulmuşum demek ister. "Göğsünü açıp ferahlatmadık mı" denmiştir ya, gönül anlatılmaya kalkışılsa sonu gelmez. Oysa o şerhi okumuştur; bir işâretten birçok şeyler anlar. Fakat okumaya daha yeni

başlayan, o sözden anlamını anlar; ne haberi vardır onun, ne de hay-hay eder, nâralar atar.

Söz, duyanın miktarına göre söylenir, dinleyen, o hikmeti ne kadar çekmeye uğraşır, ne kadar onunla gıdalanırsa hikmet, o kadar söylenir. O istemezse hikmet de söylenmez, yüz göstermez. Ne şaşılacak şey der, neden söz söylemiyor? Söyleyecek olan da ne şaşılacak şey diye cevap verir, neden söz söyletmiyor? Sana dinleme gücünü vermeyen, söyleyene de söyleme isteği vermiyor. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin; Mustafâ'nın zâmanında bir kâfirin Müslüman bir kölesi vardı; mayası temiz bir köleydi.

Sahibi, tasları al da hamama gidelim dedi. Yolda mescidin önünden geçiyorlardı. Mustafâ, sahâbeyle mescidde namaz kılıyordu. Köle, efendim dedi, Ulu Tanrı hakkıyçin şu tası bisoluk tut da iki rek'at namaz kılıvereyim;

kılar-kılmaz gelirim. Köle mescide girdi, namaz kıldı. Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, dışarı çıktı; bütün sahâbe de dışarı çıktı. Köle mescidde yapayalnız kaldı. Efendisi, kuşluk çağınadek bekledi, a köle, çık dışarı diye bağırdı.Köle, bırakmıyorlar beni diye cevap verdi. İş sınırı aşınca adam, başını mescidden içeri uzattı; bırakmayan kimdir, onu görmek istiyordu. Ne kimseyi gördü, ne kimsenin gölgesini, ne bir ayakkabı vardı, ne kımıldayan kimsecik. Köleye, seni dışarı bırakmayan kim dedi. Köle, seni içeriye sokmıyan biri var ya dedi, beni dışarı bırakmayan o. Sen onu görmezsin hani, zâti insan, görmediği, duymadığı, anlamadığı şeye âşıktır. Gece-gündüz onu arar, ister; görmediğime kulum-köleyim ben der. Anladığından, gördüğünden usanır, kaçar. Bu yüzdendir ki filozoflar, Tanrının görüleceğini inkâr ederler; derler ki görürsen doyabilir, usanabilirsin, buysa olamaz. Sünnîlerce o, bir renkte, bir şekilde görünürse usanılır. Her solukta yüzlerce renkte, yüzlerce şekildedir. "Hergün bir iştedir o." Yüz binlerce yıllar görünse bir görünüşü, bir görünüşüne hiç mi benzemez. Sen de şu anda Tanrıyı

izlerinde, işlerinde görüp duruyorsun. Her solukta çeşit-çeşit görmedesin; bir işi, bir işine hiç benzemiyor.

Sevinç vaktinde bir başka görünüş, ağlayış vaktinde bir başka görünüş, korku vaktinde bir başka görünüş, umut vaktinde bir başka görünüş. Tanrının işleri, işlerinin görünüşü, izlerinin-eserlerinin görünüşü, renk-renk, çeşit-çeşit olur, bir-birine benzemezse elbette zâtının görünüşü de böyledir, işlerinin görünüşüne benzer. Onu, bununla kıyasla. Sen de bir parça-buçukken Tanrının gücüyle bisolukta bin hale geliyorsun, bir kararda durmuyorsun.

Kul ardan kimi kul ar vardır, Kur'ân'dan Tanrıya varırlar; kimisi de vardır, hastır; Tanrıdan gelirler de Kur'ân'ı burada bulurlar; bilirler, anlarlar ki onu Tanrı yollamıştır. "Biziz Kur'ân'ı indiren; ve gerçekten de biziz onu koruyacak olan." Müfessirler derler ki bu âyet, Kur'ân hakkındadır. Bu tefsîr de iyidir amma şu da var: Yâni sana bir öz, bir istek, bir sürek verdik; onu koruyan, yitirmeyen, bir yere ulaştıran da biziz. Sen bir kere Tanrı de, ondan sonra ayağını dire; bütün belâlar sana gelir-çatar. Birisi, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ ya dedi ki: Gerçekten de seni seviyorum ben. Mustafâ dedi ki: Aklını başına al, ne diyorsun sen? Adam, seni seviyorum dedi. Mustafâ, aklını başına al, ne diyorsun sen dedi. Adam tekrar, seni seviyorum ben deyince Mustafâ, öylesine ayağını dire dedi; kendi elinle seni öldüreceğim, vay sana. Birisi, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ'nın zamanında, tapısına geldi de dedi ki: Senin bu dinini istemiyorum, vallahi istemiyorum, bu dini geri al. Senin dinine girdim gireli bir gün olsun, dincelmedim; mal gitti, kadın gitti, çocuk gitti; saygı görmem kalmadı, gücüm-kuvvetim kalmadı, dileğim-isteğim kalmadı. Mustafâ, hâşâ dedi; benim dinimin şânından değildir ki bir yere gitsin, birinin gönlüne yerleşsin de o adamı kökünden söküp atmasın; evini-barkını silip süpürmesin, ter-temiz etmesin de geri gelsin; "Ona ancak ter-temiz olanlar dokunabilirler." Nasıl sevgilidir o ki sende kıl kadar bile olsa, kendini sevmek, varlığına

bağlanmak varken kendisine yol versin sana. Dostun yüz göstermesi için adamın, tümden kendinden de, dünyadan da usanması, kendine düşman kesilmesi gerek. Bizim dinimiz de hangi gönülde yerleşirse o gönlü Tanrıya ulaştırmadıkça, gerekmeyen şeyleri o gönül ısından ayırmadıkça ondan el çekmez. Peygamber buyurdu ki: Şunun için din-celmedin, gam yemedesin: Gam yemen, önceki sevinçleri, neş'eleri kusmandır. Mîdende onlardan birşey kaldıkça yemen için sana birşey vermezler; kusarken kimse birşey yiyemez. Kusması kesildi mi, o vakit yemek yer. Sen de sabret, gam yeme; gam yemen kusmaktır; kusman bitti mi bir neş'edir, çıkagelir; hem öylesine bir neş'e ki gam yok onda; öylesine bir gül ki tiken yok onda; öylesine bir şarap ki başağrısı vermez o. Dünyâda gece-gündüz dincelme, esenleşme istiyorsun. Bunun dünyâda olmasına imkân yok; amma gene de bir soluk bile isteği bırakamıyorsun. Dünyâda bir rahata ersen, bir huzur bulsan bile o rahat, o huzur, çakıp giden, durmayan bir şimşek gibidir. Hem de nasıl bir şimşek? Dolularla dop-dolu, yağmurlarla dop-dolu, karlarla dop-dolu, mihnetlerle dop-dolu bir şimşek. Meselâ birisi, Antalya'ya gitmek istese, fakat Kayseri yolunu tutsa, Antalya'ya varacağını umsa da, çabadan vazgeçmese de bu yoldan Antalya'ya ulaşması mümkün değildir; ancak Antalya yolunu tutarsa, topal da olsa, arık da olsa gene varır, erişir; çünkü yolun sonu orası. Dünya işi bile zahmetsiz, eziyetsiz kolaylaşmıyor, ahret işi de böyle.Bâri şu zahmeti, şu eziyeti ahretten yana harca da yitmesin. Sen diyorsun ki: Ey Muhammed, al benim dinimi, dincelmiyorum ben. Bizim dinimiz, adamı dilenen şeye ulaştırmadıkça bırakır mı hiç?

Hani anlatırlar, bir öğretmen, yoksulluğundan kış günü, sâdece ketenden bir cübbe giyinmişti.

Olacak bu ya, sel de dağdan bir ayıyı sürükleyip götürüyordu. Ayının başı, su içindeydi, gizlenmişti.

Çocuklar sırtını gördüler de hoca dediler, işte bir kürk, suya düşmüş, sen de üşüyorsun; al onu. Hoca pek muhtaçtı, pek üşüyordu. Bu yüzden postu almak için suya atıldı. Ayı, hocaya pençe attı. Adamcağız, su içinde ayıya tutulmuş-kalmıştı. Çocuklar, öğretmen, kürkü getir, getiremiyorsan bırak da sen gel diye bağırdılar. Öğretmen, ben kürkü bırakıyorum amma kürk beni bırakmıyor, ne yapacağım, ben de bilmiyorum dedi.

Tanrı özleyişi ne vakit bırakır seni? Burada şükretmek gerek ki irâdemiz, elimizde değil, Tanrı

elindeyiz biz. Hani çocuk, küçükken sütten, anasından başka birşey bilmez; tapacak odur ancak ona. Ulu Tanrı, hiç onu, bu halde bırakır mı? Daha ileri çeker; ekmek yemeye, oyun oynamaya düşürür. Derken oradan da çeker, akıl durağına ulaştırır. Şu çocukluk, öbür dünyâya göre de tıpkı-tıpkısınadır; öbür dünyâda da bir başka meme var; seni hâline koymaz, Öylesine bir yere ulaştırır ki o hâlin çocukluk olduğunu, hiçbir şeye yaramadığını anlarsın. "Şaşarım bir bölük halka ki onları zincirlere bağlarlar da cennete sürüklerler."

"Tutun, bağlayın onları zincirlerle." Sonra nîmetlere ulaştırın, sonra da olgunluğa ulaştırın. Balıkçılar, balığı birden avlamazlar. Olta, balığın boğazına takıldı mı, kanı aksın, gevşesin, arıklasın diye birazcık çekerler. Sonra hâline bırakırlar. Derken gene çekerler. Sonunda tam arık-laşır, o vakit tutup alırlar. Aşk oltası da insanın boğazına takıldı mı, kendisinde bulunan güç, pis kan, yavaş-yavaş

ondan akıp gitsin diye Ulu Tanrı, onu yavaş-yavaş çeker. "Gerçekten de daraltan da Tanrıdır, genişleten de."

"Tanrıdan başka yoktur tapacak" sözü, herkesin inancıdır. Bir de hasların inancı var. Hasların inancı, "Ondan başka varlık yoktur" sözüyle belirtilir. Hani bir kişi, rüyâda padişah olduğunu görür. Tahta kurulmuştur; kul ar, perdeciler, beyler, çevre yanında ayakta durmadadır. Padişah olmam gerek, hem de benden başka padişah yok der. Bir de uyanır, bakar ki evde, kendisinden başka kimsecikler yok. Bu kez, benim der, benden başka kimse yok. Fakat buna uyanık göz gerek, uykulu göz, göremez bunu, onun işi değildir bu. Her bölük, öbür bölüğe aslı yoktur der. Bunlar, gerçek biziz, vahiy bize gelmiş, onların aslı yok der. Onlar da bunlara bu çeşit söyler. Böylece yetmiş iki millet, birbirlerine, aslı yok der. Şu halde hepsi de şunda birleşiyor: Diyorlar ki hepsine de vahiy gelmemiş; demek ki vahyin yokluğunda birleşiyorlar; gene bir bölüğe vahiy geldiğinde de hepsi bir, bunda da birleşiyorlar. Şimdi aklı-fikri başında bir ayırdeden inanç

ıssı gerek ki o bir bölük hangisidir, bunu bilsin, anlasın, "İnanan, anlayışlıdır, ayırdedicidir."

(Birisi) sordu, dedi ki: Bilmeyenler, anlamayanlar çok, bilenler, anlayanlar az.

Bilmeyenlerle, özü düz olmayanlarla bilenleri ayırdetmeye kalkışsak bu iş uzun sürmez mi?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bilmeyenler çoktur, bilenler azdır amma o azı bildin mi hepsini bilmiş olursun. Hani bir avuç

buğdayı bildin mi, dünyâdaki bütün buğday ambarlarını bilmiş olursun ya; hani birazcık şekeri tattın, tadını

anladın mı, yüz çeşit tatlı yapsalar şekeri biliyor, anlıyorsan, yediğin şeyde şeker bulunduğunu bilir, anlarsın ya; onun gibi işte. Boynuz kadar bir şeker kamışını emen kişinin şekeri tanıyıp bilmemesi için iki boynuzlu olması gerek.

Size bu söz, tekrar gibi görünür; bu da ilk dersi anlamamış olmanızdandır; bu yüzden bize de hergün, bunu söylemek gerekiyor. Hani bir öğretmen, bir çocuğu üç ay okutmuş, çocuk gene de "elifte birşey yok"

sözünü geçememiş. Çocuğun babası gelmiş de galiba demiş, hizmette kusurumuz var; bir kusurda bulunduysak buyurun da daha çok ağırlayalım sizi. Öğretmen, yok demiş; sizin kusurunuz yok; fakat çocuk bu dersi geçemiyor. Çocuğu çağırmış; "elifte birşey yok" de demiş. Çocuk, "birşey yok" demiş,

"elifte" diyememiş. Muallim demiş ki: "Görüyorsun, hal, gördüğün gibi; bu dersi bile geçemedi, bunu bile öğrenemedi; ona yeni bir ders nasıl vereyim?

(Mevlânâ) hamd âlemlerin rabbi Allah'a dedi de sonra buyurdu ki:

Şimdicek, hamd âlemlerin rabbi Allaha dedik ya; ekmek, nîmet azaldı, yedik, bitirdik diye değil bu hamd. Nîmetin sonu yok; fakat iştah kalmadı, konuklar doydular; o yüzden hamd Allaha dendi. Bu ekmek, bu nîmet, dünyâ ekmeğine, dünyâ nîmetine benzemez; çünkü dünyâ ekmeğini, dünyâ nîmetini, iştahsız olarak da, dilediğin kadar zorla yiyebilirsin; çünkü canı yoktur; nereye çekersen seninle gelir; canı yoktur ki senden çekinsin, dilemediği yere gitmesin. Bu, Tanrısal nîmetin tersinedir. Tanrısal nîmet, hikmettir; canlı bir nîmettir. İştahın varsa, adam-akıllı üstüne düşersen senin yanına gelir, sana gıdâ olur. Fakat iştahın kalmadı, üstüne düşmedin mi, onu zorla yiyemezsin, zorla kendine çekemezsin. Yüzünü örter, kendini göstermez sana.

Kerâmet hikâyelerini söyledi de buyurdu ki:

Birisi, bir gün içinde, yahut bir solukta Kâbe'ye gider; bu o kadar şaşılacak birşey de değildir, kerâmet de değil. Sam yelinde de bu kerâmet var; bir günde, bir solukta dilediği yere gider. Kerâmet, ona

derler ki seni aşağılık bir halden yüce bir hale getirsin de oradan buraya, bilgisizlikten akla, cansızlıktan canlılığa sefer edesin. Hani önce topraktın, cansızdın; seni bitki âlemine getirdi. Bitki âleminden pıhtılaşmış

kan, et âlemine, pıhtılaşmış kan, et âleminden hayvanlık âlemine, oradan da insanlık âlemine sefer ettin.

Keramet budur işte; ulu Tanrı, böylesine bir yolculuğu sana yakınlaştırdı, yakın gösterdi; oysa şu açtığın yollan nasıl aşacaksın, şu konaklarda nasıl konaklayacaksın; gelecek misin, hangi yoldan geleceksin; hatırında bile yoktu, vehmine bile gelmezdi. Fakat geldin ya, seni getirdiler ya; ap-açık görüyorsun ki geldin. Böyelce seni, çeşit-çeşit, renk-renk yüzlerce bam-başka âlemlere de götürürler. İnkâr etme; bundan haber verirlerse kabul et.

Tanrı ondan râzı olsun, Ömer'e armağanlar getirdiler, bir de zehir dolu bir kâse sundular. Bu neye yarar dedi. Dediler ki: Birisini ap-açık öldürmeyi uygun bulmazlarsa bundan birazcık sunarlar ona; içer, gizlice ölür-gider. Kılıçla öldürülemeyecek bir düşman varsa gizlice ona, bundan birazcık sunup

öldürürler onu. Ömer, pek güzel birşey getirdin dedi; verin bana onu da içeyim. Bende pek büyük bir düşman var, kılıç erişmiyor ona; düyâda ondan daha düşman kimsecik yok bana. Hepsini birden içmeye hacet yok, bunun bir zerresi yeter; bu, yüz bin kişiye yeter dediler. Bu düşman da bir kişi değil dedi Ömer; bin kişinin yerini tutar; yüz binlerce kişiyi tepesi üstü yerlere yıkmıştır. Kâseyi aldı, birden başına dikti. Ömer, zehri içince orda bulunanlar, bir uğurdan Müslüman oldular; senin dinin gerçek dediler. Ömer dedi ki: Hepiniz Müslüman oldunuz da bu kâfir, hâlâ Müslüman olmadı.

Ömer'in bu inanışı söylemeden maksadı, herkesin inanışını bildirmek değildi. Onda o inanç vardı, hattâ daha da çok vardı; gerçeklerin inançı vardı onda. Fakat maksadı, peygamberlerin, hasların, gözleriyle görmüş kişilerin inancıydı; o inançı umuyor, istiyordu. Hani, dünyânın bucaklarına bir arslanın ünü yayılmıştı. Halk o arslanı görüp meraktan kurtulmak için uzak yollardan o ormana yöneldi. Konaklar aşıp o ormana vardılar, arslanı uzaktan görünce öylece kalakaldılar, ileriye bir adım bile atamadılar. Bu arslanı görme sevdasıyla bu kadar yol aştınız; bu arslanın bir huyu vardı: Kim, yüreklice yanına varırsa sevgiyle elini uzatır, okşar onu; hiçbir ziyan vermez ona, fakat ondan biri ürker-korkarsa arslan, kızar ona; hattâ böylelerin kimisine, benim hakkımda ne de kötü bir sanısı var diye saldırır da; bunca adım attınız, yüz yıllık yol aştınız; şimdi arslana yaklaştığınız halde bu durmak da ne? Bir adım ileri atıverin dediler.

Fakat kimsede o yürek yoktu ki ileriye bir adım atabilsin. Bütün o adımları attık ya dediler, hepsi de kolaydı; fakat buradan ileriye bir adım bile atamıyoruz.

Şimdi Ömer'in de o inanışı söylemeden maksadı, arslanın karşısına varınca ona doğru atılması

gereken o bir adımdı işte. O adımı pek az adam atabilir; haslardan, Tanrı yakınlarından başkalarının işi değil bu. O inanç, peygamberlerden başkasına nasib olmaz; çünkü onlar, canlarından el yumuşlardır.

Dost, güzel şeydir; çünkü dost, dostun hayaliyle kuvvet bulur, gelişir, canlanır. Mecnûn' a Leylâ'nın hayâlinin kuvvet vermesine, o hayâlin, Mecnûn'a gıda olması şaşılır mı? Geçici sevgiyle sevilen sevgilinin hayâlinde bu kadar güç-kuvvet, bu kadar etki olur, sevgilisine bu kadar kuvvet bağışlarsa gerçek dosta, kuvvetler bağışlıyor diye neden şaşıyorsun? Onun hayâli, görünse de vardır, görünmese de. Hattâ hayâlin de yeri mi? O, zâti gerçeklerin canı. Ona hayâl derler amma dünyâ da hayâlle durur. Bu dünyâya gerçek diyorsun ya, göze görünüyor, duyuluyor da ondan. O anlamlaraysa hayâl diyorsun; oysa ki bu dünyâ, o dünyânın parça-buçuğu. İş tersine; hayâl olan asıl bu dünyâ.Çünkü o anlam, bu dünya gibi yüzlercesini meydana getirir de hepsi eskir, çürür, yıkılır, yok olur-gider. Gene bir başka, bir yeni dünya meydana getirir. Fakat temel olan anlam âlemi güzeldir, eskimez; yenilikten de münezzehtir, eskilikten de. Onun parça-buçuklarıdır eskiliğe, yeniliğe bürünen. Onları meydana getirense ikisinden de münezzehtir, ikisinin de ötesindedir. Bir mühendis, içinden bir ev kurmayı geçirir, genişliği şu kadar,

uzunluğu bu kadar olsun...

Sofası şöyle olsun, girilecek yeri böyle olsun diye hayâl ederse buna hayâl demezler; çünkü o gerçek, bu hayâlden doğmadadır; bu hayâlin parça-buçuğudur. Evet, mühendis olmayan, gönlünden böyle birşey geçirir, böyle bir düşünceye kapılırsa ona hayâl derler. Halkın da, mîmar olmayan, mîmarlık bilgisini bilmeyen böyle bir adama sen hayâl kurmadasın demesi, süre-gelmiş bir âdettir.

27. BÖLÜM - Dervişten birşey sormamak daha iyidir. Çünkü ona bir-şey sorman, âdeta onu kışkırtman, yalan icad etmeye zorlamandır. Neden mi? Çünkü ona, bedenine bağlı biridir soru soran. Ona da bu soruya cevap vermek gerek. Gerçeği söyleyemez; çünkü dinleyen kabul etmez; o kişiliğin ağzı-dudağı, bu çeşit bir lokmaya lâyık değildir. Şu halde ona, anlayışına göre bir yalan cevap uydurmak gerek ki çekilip gitsin. Dervişin söyleyeceği her söz de gerçektir, yalan değildir hani; fakat o soruya verilmesi gereken cevâba, kendince söz denecek söze, gerçeğe karşı o cevap, yalan sayılır; duyanaysa doğrudur,

doğrudan da üstündür.

Dervişin birinin bir yamağı vardı. Onun içir birşeyler derer-devşirirdi. Günün birinde derip- devşirdiği şeylerle dervişe yemek getirdi. Derviş yedi, yattı. Geceleyin düşü azdı. Bu yemeği kimden aldın, getirdin diye sordu. Yamak, güzel bir kız verdi bana dedi. Derviş, vallahi dedi yirmi yıldır, düşüm azmamıştı. Bu, onun verdiği yemekten oldu.

Böylece dervişin de çekinmesi, herkesin lokmasını yememesi gerektir. Çünkü derviş lâtiftir, herşey tesir eder ona, herşey görünür, belirir onda. Hani temiz, ak bir elbisede azıcık bir karalık olsa hemen görünür ya... Onun gibi. Amma bunca yıldır, pislikten kararmış, aklığı karalığa dönmüş kap-kara bir elbiseye binlerce çeşit yağ damlasa, bu elbisede binlerce çeşit kir-pas bulunsa, halka da görünmez, o elbiseyi giyene de. Mâdemki iş böyle, dervişin de zâlimlerin, haram yiyenlerin, bedenine tapanların lokmalarını yememesi gerek. Çünkü, o kızın lokmasından dervişin nasıl düşü azdıysa bu çeşit adamların lokması da dervişe tesir eder, o yabancı lokmanın kötü, bozuk-düzen düşüncelere dalar.

28. BÖLÜM- Dileyenlerin, gerçek yolcularının virdleri, çabaya, kul uğa koyulmalarıdır. Zamanı, işlere bölmek, her iş için bir zaman ayırmak gerek. Böyle yapan, her işi zamanında yapmayı âdet edinen kişiyi zaman, bir memur gibi o işe çeker, sürükler. Meselâ sabahleyin kalkınca ibâdete koyulmak daha iyidir. Nefis daha yatışmıştır, daha esendir, daha arı-durudur; herkes, kendisine yaraşan kul uğu, kendi miktarınca yapar, yerine getirir. "Gerçekten de biz saf kurmuşuz elbet; gerçekten de biz, noksan sıfatlardan arı olduğunu söyleriz onun." Yüz binlerce saf var; ne kadar daha temiz olursa o kadar ileri geçirirler adamı; ne kadar noksanı varsa o kadar geri safa korlar. "Onları Tanrı geriye atmıştır; siz de geriye atın." Bu, bir uzun hikâyedir; fakat hiç kaçılamaz bundan. Kim bu uzun hikâyeyi kısaltırsa aziz ömrünü, tatlı canını kısaltmış olur; Tanrı korursa o başka. Erenlerin virdlerine gelince: Anlayabileceğin kadar söyleyeyim. Şudur onların virdleri...

Sabahleyin kutlu canlar, tertemiz melekler, Tanrıdan başka kimseciklerin bilemediği halk; çünkü Tanrı pek kıskançtır, bu yüzden adlarını bile halktan gizli tutar; evet, bunlar, onlarla dolaşmaya, onlara selâm vermeye gelirler. "İnsanların, bölük-bölük Tanrı dinine girdiklerini görürsün." "Melekler, her kapıdan, onların, tapılarına girerler. Sen onların yanına oturmuşsun; fakat göremezsin onları, duyamazsın o sözleri, o selâmlan, o gülüşleri. Şaşılmaz buna; hasta, ölüme yakın hayaller görür; yanıbaşında oturandan haberi bile yoktur, ne dediğini duymaz bile. O gerçekler, bu hayallerden bin kere lâtiftir. Bu hayalleri bile insan öylesine hastalanmadıkça göremiyor, duyamıyor; o gerçekleri de ölmedikçe ölümden önce göremez.

Erenlerin hallerindeki inceliği bilen, onların ululuğunu anlayan ziyâretçi, erenin tapısına çın seherden beri bunca meleğin, bunca tertertemiz canın geldiğini bilir; böyle bir evrâd arasında şeyhe zahmet vermemek için bekler de bekler. Hani padişahın kapısında, sarayında köleler vardır. Her sabah virdleri vardır onların...

Herbirinin bel i bir durağı, bel i bir kul uğu, bel i bir ibâdeti vardır. Kimisi uzaktan tapıkılar; padişah bakmaz onlara; görmezlikten gelir onları. Fakat kullar, padişahı da görürler, ne yaptığını da görürler. Adam padişah oldu mu virdi şudur artık: Kullar her yandan, onun tapısına gelsinler; çünkü kulluk kalmamıştır artık: "Tanrı

huylarıyla huylanın" hükmü yerine gelmiştir. "Ona kulak olurum, göz kesilirim" buyruğu meydana gelmiştir.

Bu, pek ulu bir duraktır; söylemek de yazıktır. Çünkü ululuğu, u'yla, le'yle, u'yla anlaşılmaz; onun ululuğundan birazcığı yol bulsa bu yana; ne u kalır, ne u'nun söylenirken çıktığı yer... Ne le kalır, ne le'nin söylenirken çıktığı yer. Ne el kalır, ne bel. Varlık biter; ışıklar ordusundan varlık şarı yıkılır-gider. "Gerçekten de padişahlar, bir şara girdiler mi, yıkarlar-yakarlar o şarı." Bir deve, küçücük bir eve girse o ev yıkılır-gider amma o yıkık yerde de binlerce defîne bulunur.

Defîne yıkık yerde olur;

Mâmur yerdeyse köpek bulunur, köpek.

Yolcuların duraklarını uzun-uzadıya anlattık; fakat erenlerin hallerinden ne anlatalım? Ona son yok; yolcuların hallerineyse son var. Yolcuların son durağı ulaşmaktır. Erenlerin son durağı nedir? Öylesine bir buluşma ki ayrılığı yok mu, yok. Üzüm, tekrar dönüp koruk olmaz; olmuş meyve, bir daha ham bir hale gelmez artık.

Halkla konuşmayı haram bilirim;

Fakat senin sözün açıldı mı, sözü uzatır da uzatırım.

Vallahi uzatmayacağım, kısa keseceğim.

Kan içiyorum da sen şarap sanıyorsun;

Can buluyorsun da sanıyorsun ki can veriyorsun.

Bunu kısa kesen, doğru yolu bırakmış, filân ağaç yakındır diye öldürücü çöle dalmış kişiye benzer.

29. BÖLÜM- Hıristiyan Cerrah dedi ki:

Şeyh Sadreddin'in ashâbından bir bölük halk, yanımda yediler-içtiler; sonra dediler ki:Sizin sandığınız gibi Îsâ Tanrıdır, bunun gerçek olduğunu biz de biliyoruz, fakat şerîatikorumak için mahsustan gözlüyoruz, mahsustan inkâr ediyoruz.

Tanrı aziz sırrını kutlasın, Mevlânâ dedi ki:

Tanrının düşmanı, yalan söylüyor; hâşâ, olamaz bu. Bu söz, azdırıcı, azmış, aşağılatıcı, aşağılanmış, Tanrı eşiğinden sürülmüş. Şeytanın şarabının verdiği esriklikten doğma bir söz. Yahûdilerin düzeninden tundan tuna kaçan, boyu iki arşından kısa olan arık bir adamın yedi kat göğü koruması nasıl mümkün olur?

Her göğün kalınlığı beş yüz yıllık yol; her göğün, öbür gökle arası beş yüz yıllık yol. Her yeryüzünün kalınlığı

beş yüz yıllık yol; her yeryüzünün, öbür yeryüzüyle arası beş yüz yıllık yol. Arş'ın altında bir deniz var; onun da derinliği bu kadar. O denizde Tanrının bir meleği var; deniz, topuğunu aşmıyor. Daha da kat-kat artık şeyler var. Nasıl olur da aklın, bütün bunları düzüp koşanın, o arıkların arığı olduğunu söyler? Sonra Îsâ'dan önce göklerin, yeryüzünün yaratıcısı kimdi? Zâlimlerin dediklerinden arıdır o.

Hıristiyan dedi ki (1): Topraktan olan toprağa gitti; temiz olan da temize ulaştı (2).

(1-2) Bu cümleler farsçadır.

(Mevlânâ) dedi ki:

Îsâ'nın canı Allah'sa canı nereye gitti? Çünkü can, aslına, yaratanına gider. Asıl oysa, yaratan oysa nereye gitti öyleyse?

Hıristiyan, biz böyle bulduk, bulduğumuz yolu tuttuk dedi. Ben de dedim ki: Babandan, babanın bıraktığı şeyler arasında kalp, kapkara bir altın bulur da ayarı tam, başka birşeyle karışmamış altın eline geçtiği halde değiştirmez, kalpı kabul eder, ben bulmuşum, yeter dersen; yahut babandan

sana, çolak bir el kalsa, sonradan da bir ilâç, çolak elini iyi edecek bir hekim bulur da ilâç

kul anmaz, hekime başvurmaz, ben elimi böyle çolak bulmuşum, iyileşmesini istemem dersen; babanın öldüğü, senin büyüdüğün yerin suyu tuzlu olur, sonra da suyu tatlı, bitkisi tatlı, halkı sağ-esen bir yere yol bulur da oraya göçmeyi dilemez, senden sayrılıkları giderecek tatlı suyu içmek istemez, biz bu yeri, sayrılıklar veren bu acı suyu bulmuşuz; bulduğumuza sarılmışız dersen bu, akıl işi değildir. Akıl ı olan, sağduyu ısısı bulunan kişi, hâşâ, bu işi yapmaz, bu sözü söylemez. Ulu Tanrı sana, babanın aklından başka bir akıl, babanın görüşünden başka bir görüş, başka bir ayırdediş vermiş; görüşünü, aklını boşlama; seni aşağılık bir hale sokan, sana doğru yolu buldurmayan akla uyma. Yutaş'ın babası, ayakkabı dikerdi. Oysa padişahın tapısına ulaştı. Padişah ona, padişahların tapısında yapılması gereken edepleri, silâh kullanmayı

öğretti, ona en yüce bir mevki verdi; o da kesin olarak, biz babamızdan ayakkabı dikmeyi öğrendik; bu mertebeyi istemeyiz; a padişahım, sen çarşıda bir dükkân aç bana da ayakkabı dikmeye başlayayım, geçinip gideyim demedi. Köpek bile köpekliğiyle av avlamayı öğrendi mi, padişahın avcısı olur; babasından, anasından bulduğunu- gördüğünü unutur. Oysa ki samanlıklarda, yıkık yerlerde otururdu; leşe düşkündü.

Fakat şimdi padişahın ordusuna uymada, onların peşine düşmede. Doğan da böyle. Padişah onu terbiye ettikten sonra biz, babamızdan, dağlardaki kovuklarda yuva kurmayı, leş yemeyi gördük, padişahın davuluna kulak asmayız, avının peşine düşmeyiz demiyor. Hayvanın aklı bile babasından-anasından bulup gördüğü şeyden daha güzelini buldu mu ona sarılıyor da insan, aklıyla, ayırdedişiyle, yeryüzündeki yaratıkların hepsinden üstünken, anamdan-babamdan böyle gördüm diyor; Allah korusun, ne de kötü

insandır bu çeşit insan. Evet, esenlik ona, Îsâ'nın rabbi, Îsâ'yı üstün etti, kendisine yaklaştırdı; Îsâ'ya tapı

kılan, rabbe tapı kılmıştır; Îsâ'ya uyan, rabbe uymuştur derse doğrudur bu söz. Tanrı Îsâ'dan daha üstün bir peygamber yolladı da onun elinden Îsâ'dan beliren şeyleri, hattâ daha da üstününü belirtti mi, o peygambere uymak gerektir; hem de Tanrı için uymak gerek, kendisi için değil. Ona tapı kılmak, ancak Tanrı içindir. Onu kendisi için değil, Tanrı için sevmek gerek. Zâti Tanrıdan başkasını sevmek de Ulu Tanrıyı

sevmektir. "Sonucu rabbine varır." Yâni Tanrıdan başkası için birşey sevsen, Tanrıdan başkası için arayıp dilesen gene o sevgi, Tanrıya varır-dayanır; onu da ancak onun için seversin sen.

Kâ'be'yi örtüyle örtmek, bir hevese uymadan başka birşey değil;
But olmaktan kurtulup Beyt oldu ya; beyt sözündeki "y"
süs olarak yeter ona (*).

(*) Bu beyit farsçadır.

"Gözlerin yaratılıştan kara oluşu, sürme çekmeye benzemez." Hani elbisenin yırtık-pırtık oluşu, zenginliğin güzelliğini, debdebesini örter ya; elbisenin yeniliği, güzelliği de yoksul arın yüzlerini, güzelliklerini, olgunluklarını örter; buna benzer işte. Yoksulun elbisesi yırtıldı mı, yüreği açılır, gönlü genişler (*).

(*) Bu bölüm, notlarda belirtilen parçalardan başka, tüm olarak arapçadır.

Baş vardır, altın taçla bezenir; baş vardır, altın taç, mücevherlerle süslü taç, onun büklüm-büklüm saçlarının güzelliğini örter. Çünkü güzellerin kıvırcık saçları, aşkı çeker mi çeker; gönüllerin taht kurduğu yerdir o baş. Altın taçsa cansızdır; o gönül sevgilisini örter.

Süleyman'ın yüzüğünü her yerde, herşeyde aradık; yoklukta bulduk. Bu güzelle bunca düştük-kalktık; yokluğa râzı olduğu gibi hiçbir şeye râzı olmadı. Zâti ben, küçüklüğümden beri orospulara düşkünüm; işim-gücüm buymuş benim; bilmiyorum işte; engel eri yokluk gidermede; perdeleri o yakmada. Bütün ibâdetlerin temeli bu; geri kalanlar parça-buçuk. Hani koyunun boğazını kesmezsin de ayağına üfler-dururşun; ne faydası var bunun? Oruç, adamı yokluğa götürür; bütün güzelliklerin hazneleri de ordadır. "Tanrı, sabredenlerledir."

Çarşıdaki dükkânda bulunan yenecek, içilecek, kullanılacak, alınacak şeylerin, bir sanatla ilgili nesnelerin herbirinin ipucu, insanın özündeki ihtiyaçtır. Fakat o ipucu gizlidir. O şey gerekmiyorsa o ipucu oynamaz, meydana çıkmaz. Böylece her şerîatin, her dînin, her kerâmetin, peygamberlerden beliren her mûcizenin, her halin... bunların herbirinin, insanın canında bir ipucu vardır; o gerekmedikçe ipucu oynamaz, görünmez. "Biz, ap-aydın kitapta herşeyi sayıp döktük, takdir ettik."

Kötülüğü, iyiliği yapan bir midir, iki midir diye (birisi) sordu. (Mevlânâ) cevap verdi:

Karşılıklı konuşurken, işkile düşünce kesin olarak iki olur. Çünkü hiç kimse kendisine aykırı olamaz, kendisiyle karşılaşamaz. Bu yüzden de kötülük, iyilikten ayrılamaz. Çünkü iyilik, kötülük olmadıkça olmaz.

Anlaşıyorlar ya, iyilikten vazgeçmek de kötülükle olur; kötülüğe düşkünlük olmasaydı kötülükten vazgeçmeye de kalkışılmazdı; hiçbir şey de meydana gelmezdi. Hani Mecûsîler derler ya; Yezdan, iyilikleri yaratandır, Ahriman kötülükleri, istenmeyen şeyleri yaratan. Cevap verir de deriz ki onlara: Sevilen şeyler, sevilmiyen, istenmeyen şeylerden ayrılmaz ki. Çünkü istenmeyen, sevilmeyen bir tarafı olmayan sevgili bulunamaz. Zâti sevgili, istenmeyen, hoşlanılmayan şeyleri bulunmayan kişidir; fakat istenmeyen, hoşlanılmayan şeylerin yok olması, o çeşit şeyler olmadıkça mümkün değildir. Sevinç, gamın yok olmasıdır hani; amma gamın yok olması, gam olmadıkça mümkün değildir; şu halde her ikisi de, birbirinden ayrılmayan tek birşeydir.

Bir de dedim ki:

Birşey yok olmadıkça faydası görünmez; hani söz gibi. Sözün harfleri bitmeden, söz söylenmeden dinleyen, faydalanamaz. Ârif kişi hakkında kötü

söyleyen, gerçekte iyi söylüyor sayılır. Çünkü ârif, o kınanan huydan zâti kaçar, o huya düşmandır. Şu halde o huyu kınayan, ârifin düşmanını kınamada, ârifiyse övmededir; sebebi de şu ki: Ârif, öylesine kınanan kötü huydan kaçmadadır; kötülükten kaçansa övülmeye geder; "Herşey, zıddiyle belirir." Öyleyse ârif, gerçek olarak bilir de der ki: O adam, benim düşmanım değil, beni kınamıyor. Ben, kutlu, güzel bir bahçeyim, çevremde de duvar var. O duvarın üstünde pislikler var, tikenler var. O bahçeye yolu düşen, bahçeyi görmüyor da o duvarı, o pisliği görüyor, onun kötülüğünü

söylüyor. İş böyle olunca bahçe, o dama ne diye kızsın? Bu kötü söz, bahçeye girmek için duvarı aşmaya uğraşan kişiye zarar verir. Demek ki duvarı kınayış, bahçeden uzak kalıyor; kötüleyen, kınayan da kendisini öldürmüş oluyor. Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ da "Bengüle-güle öldürenim" buyurmuştu ya.

Yâni benim bir düşmanım yoktur ki kızarak öldüreyim onu demektir bu. Mustafâ, o kâfir, kendi kendini yüz çeşit öldürmesin diye onu bir çeşit öldürür-gider de bu yüzden güle-güle öldürmüş olur.

30. BOLÜM - Polis, tutmak için boyuna hırsızları arar; hırsızlar da ondan kaçar. Hırsızın polisi tutmak için araması, görülmemiş birşeydir. Ulu Tanrı, Bayezîd'e, ey Bayezîd dedi, ne istiyorsun? Bayezîd, istememeyi istiyorum dedi. Şimdi, insanda iki hal vardır ancak; ya ister, ya istemez. Şimdilik hep istememek, insanlık huyu değildir. Kendisinden tümden boşalmış, varlığı hiç kalmamış kişinin halidir bu.

Varlığı kalmış olsaydı onda, o insanlık huyu da kalırdı; yâni isterdi, istemezdi. Ulu Tanrı onu olgunlaştırmak, tümden şeyh yapmak istemişti. Bundan sonra da onda öylesine bir hal belirir ki oraya artık ikilik, ayrılık sığmaz, tümden ulaşmak belirir, birlik meydana gelir. Birşey istersin, o da kolay-kolay ele geçmez; bütün zahmetler, bundan meydana gelir; istemedin mi, zahmet de kalmaz.

İnsanlar kısım-kısımdır; bu yolda mertebeleri vardır onların. Kimisi, çalışa-çabalıya bir yere ulaşır ki içinden geçen şeyi, düşüncesine gelen şeyi yapar; insanın da elindedir bu. Fakat içine bir istek gelmesin, bir düşünceye

kapılmasın; bu, adamın elinde değildir. İsteği,düşünceyi Tanrı cezbesinden başka birşey gideremez insandan. "De ki: Gerçek geldi, aslı olmayan gitti." "Geç a inanç ısısı; ışığın ateşimi söndürdü."

İnanç ısısı, gerçek inanca tümden ulaşırsa o, Tanrı ne dilerse onu yapar, ister onun cezbesi olsun, ister Tanrı

cezbesi olsun.

Hani peygamberlerden, Mustafâ'dan sonra başkalarına vahiy gelmez artık diye bir sözdür, söylerler ya; neden gelmesin? Gelir; gelir amma vahiy demezler ona; anlamı da şu: "İnanan, Tanrı ışığıyla bakar-görür."

derler hani. Tanrı ışığıyla bakan, herşeyi görür; önü de görür, sonu da; önünde olmayanı da görür, olanı da.

Tanrı ışığından nasıl olur da birşey örtülü kalır? Örtülü kalırsa Tanrı ışığı değildir o. Şu halde vahiy demeseler de vahyin anlamı var.

Tanrı râzı olsun ondan, Osman, halîfe olunca minbere çıktı. Halk, ne diyecek diye bekliyordu. Sustu, hiç söylemedi, halka bakmaya koyuldu. Halka öylesine bir hal geldi, öylesine vecde daldılar ki dışarı

çıkmalarına imkân kalmadı; birbirlerinden, nerde oturduklarından haberleri bile yoktu. Yüz öğütle, yüz hutbeyle bu güzelim hali elde edemezlerdi. Öyle faydalar elde ettiler, öylesine sırlar açıldı onlara ki bunca ibâdetle, bunca öğütle bunları elde edememişlerdi. Meclisin sonunadek öylece bakıyordu onlara, hiçbir şey söylemiyordu. Minberden ineceği zaman "İş gören imam, söz söyleyen imamdan daha hayırlıdır size"

buyurdu. Çünkü sözden maksat, dinleyene fayda vermek, gönlünü yumuşatmak, huylarını değiştirmektir.

Sözden elde ettiklerinin kat-kat fazlasını sözsüz elde ettiler. Bu bakımdan buyurduğu söz, gerçeğin ta kendisiydi. Şimdi geldik şuna: Kendisine iş gören dedi amma minberdeyken gözle görülebilecek bir iş de yapmadı. Namaz kılmadı, Hacca gitmedi, sadaka vermedi, birşey okumadı, söylemedi; hutbe bile okumadı.

Anladık ya artık; iş-güç bu görünen iş-güç değil yalnız. Şu görünenler, o işin-o gücün şekli, o iş-güçse bunun canı. İşte şimdilik Mustafâ, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, "Sahâbem yıldızlara benzer, hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz" buyurdu ya; birisi yıldıza bakar, gidilecek yolu gidilmeyecek yoldan ayırdeder, yola düşer. Yıldız, ona söz söyler mi hiç? Ancak yıldıza bakar, yolunu bulur, varacağı yere varır.

Böylece Tanrı erenlerine de bakarsın; olabilir ki onlar, sende tasarruf ederler de sözsüz-lâfsız, dedisiz-kodusuz maksadını elde edersin, ulaşma, buluşma durağına götürürler seni.

Sevgiyi kolay sanan bir bana baksın;

Halim anlatır ona; korkutur onu elbet.

Tanrının dünyâsında olmayacak şeye dayanmadan daha güç hiçbir şey yoktur. Meselâ, bir kitabı

okumuşsun, düzeltmişsin, harekelemişsin; birisi, yanında oturmuş, o kitabı yanlış okuyor; dayanabilir misin buna? Mümkünü yok. Onu okumamış

olsaydın, ister doğru okusun, ister yanlış, bir farkı olmazdı sence; çünkü yanlışını doğrusundan ayırdedemezdin. Şu halde olmayacak şeye dayanmak, pek büyük bir savaştır.

Şimdi peygamberlerle erenler de kendilerini savaşa sokmazlar, güce koşmazlar. Önce dilerlerken, nefislerini öldürmek, dileklerinden, özlemlerinden geçmek için savaşmışlardır; bu, en büyük savaştır. Eriştiler mi, eminlik durağını yurt edindiler mi, onlara eğri-doğru, herşey açılır, görünür artık. Doğruyu eğriden ayırdederler, görürler. Fakat gene de büyük bir savaş içindedir onlar. Çünkü bu halkın bütün işi-gücü

eğridir. Onlar da görürler, dayanırlar. Yüz tane eğriden birini söylerler; o işi işleyene güç gelmesin derler; geri kalan eğri işlerini örterler. Üstelik o eğri iş doğrudur diye onu överler de; böylece birer-birer o eğrilikleri bırakmasına çalışırlar. Hani bir öğretmen, çocuğa yazı öğretir. Çocuk, harfleri öğrenip yazmaya başladı mı

bir satır yazar, öğretmene gösterir. Öğretmene göre hepsi de eğridir, hepsi de kötü. Fakat öğretmenlik sanatı dolayısiyle hoşgörür de hepsi güzel, ne de güzel yazmışsın, tuh-tuh nazar değmesin; yalnız şu harfi kötü yazmışsın; şöyle yazman gerek bir de şu harfi kötü yazmışsın der; bir satırdan birkaç harfi kötüler,

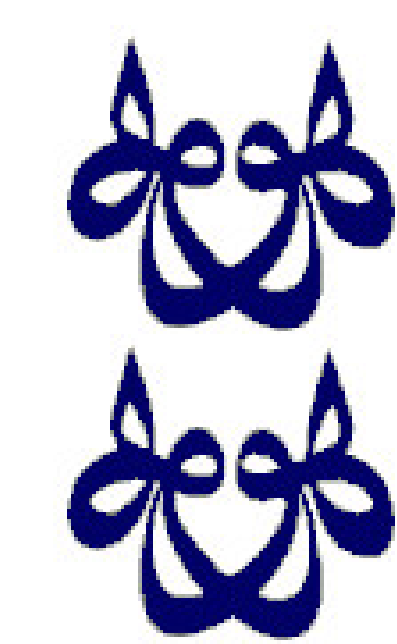

şöyle yazman gerek diye ona gösterir. Çocuğun gönlüne ürküntü gelmesin, yüreği gevşemesin diye geri kalan harfleri beğenmiş görünür. Çocuk da bu beğenişe aldanır, yüreğine güç-kuvvet gelir. Böylece çocuğa yavaş-yavaş öğretir, yardımda bulunur.

Tanrı dilerse umarız ki Ulu Tanrı, Emîr'in dileklerini kolaylaştırır; gönlünde ne varsa, neyi istiyorsa verir.

Gönlünde bulunan, fakat ne olduğunu bilmediği için istemediği devletleri de kolaylaştırır, verir de onları

görüp seyredince, kendisine ulaşan o bağışları elde edince önceki dileklerine bakar da utanır; önümde böyle birşey varmış, böylesine bir devlet, böylesine bir nimet varken nasıl oldu da o dileklerde bulundum diye utançlara dalar-gider. Şimdi vergi ona derler ki insanın ne vehmine gelir, ne aklından geçer. Çünkü insanın vehmine gelen şey, kendi himmetincedir, kendi miktarınca; Tanrı vergisiyse Tanrı miktarıncadır. Şu halde Tanrı vergisi, Tanrıya lâyık olan vergidir, kulun vehmine, kulun himmetine lâyık olan değil. "Ne göz görmüştür, ne kulak duymuştur, ne de insanın hatırından geçmiştir." Her ne kadar sen, vergilerimi umuyordun amma gözlerin gördüğü, kulakların, o çeşit şeyleri duyduğu, gönüllere onlara benzer şeylerin geldiği nimetleri umuyordun; benim vergimse bütün onlardan dışarı, bütün onların ötesinde.

31. BÖLÜM -Yakıyn sıfatı, olgun bir şeyhtir; güzel, gerçek sanılar da onun müritleridir. Ayrı-ayrı

dereceleri var, bunların. Sanı, doğruya yakın sanı, doğruya daha da yakın sanı; böylece gider işte. Sanı, ne kadar artık olursa inanca o kadar yakındır, yalandan-yalanlamadan o kadar uzak. "Abû-Bekr'in inancı

tartılsa." Bütün doğru sanılar, inançtan süt emerler de gelişirler. Bu süt emme, büyüyüp gelişmede bilgiyle, işle sanının artmasına işarettir; böylece herbir sanı, inanç olur, inançta tümden yok olur-gider; çünkü inanç

haline geldi mi, sanı kalmaz. Şu bedenler dünyasında görünen şeyhlerle müritler, o inanç şeyhiyle müritlerinin şekil eridir. Delili de şu: Bu görünen şekiller, zamandan zamana, yüzyıldan yüzyıla değişirler; fakat inanç şeyhiyle çocukları sayılan doğru sanılar, devirler geçer, yüzyıllar aşar da gene dünyada, değişmeden dururlar. Yanıltıcı, azdırıcı, yalanlayıcı sanılar da inanç şeyhinin sürgünleridir. Hergün ondan, biraz daha uzaklaşırlar; hergün biraz daha alçalırlar; çünkü hergün, o kötü sanıyı çoğaltmaya, geliştirmeye uğraşırlar. "Gönül erinde sayrılık var da Tanrı, sayrılıklarını arttırır onların." Deve sahipleri hurma yer, develer de tiken yer. Ulu Tanrı demiştir: "Bakmazlar mı deveye?" "Ancak tövbe eden, inanan, iyi işte bulunan başka"; "Tanrı onların kötülüklerini iyiliklere döndürür." Sanıyı bozup kötüleştirmek için uğraşmaya koyuldu mu, o anda sanıyı düzene sokmaya kuvvet olur bu uğraşma. Bu, şuna benzer hani: Bilgin bir hırsız tövbe eder de polis olur. Hırsızken hırsızlık, yankesicilik için çalışıp uğraşması, artık adalette bulunmasına, ihsanda bulunmasına bir kuvvet olur. Önce hırsız olmayan öbür polislerden de üstündür. Çünkü hırsızlıkta bulunmuş olan bu polis, hırsızların yolunu-yordamını bilir, hırsızların halleri kapalı-örtülü kalmaz ona. Bu çeşit adam, şeyh olursa pek olgun olur, dünyada kılavuz kesilir, zamanın Mehdî' si olur.

32.BOLÜM- Bizden kaçın, yaklaşmayın bize dediler; İhtiyacım size, nasıl çekinir, kaçarımsizden? (l)

Şunu bilmek gerek ki herkes, nerde olursa olsun, muhtaç olduğu şeyin

yanıbaşındadır, ondan ayrılamaz. Her hayvan, muhtaç olduğu şeyin yanı-başındadır, onunla beraberdir. "Muhtaç olduğu şey, ona babasından da yakındır, anasından da; onunla bitişiktir o"(2) muhtaç olduğu şey, onun bağıdır, onu bir yular gibi o yana bu yana çeker-durur. Bir adamın kendi kendini bağlamasına imkân yoktur; çünkü insan, bağdan kurtulmayı ister. Bağdan kurtulmak isteyenin bağlanmayı istemesine imkân yok. Öyleyse kesin olarak onu, bir başkası bağlamıştır. Meselâ sağlık isteyenin kendini sayrı etmemesi gerekir. Çünkü hem sayrılık istemesine, hem de sayrık istemesine imkân yok. Madem ki muhtaç olduğu şeyin yanıbaşındadır; muhtaç olduğu şeyi verenin de yanıbaşındadır o. Madem ki yularlıdır; yularını çekenin, kendisine yular takanın da yanıbaşındadır. Yalnız gözü yulardadır da o yüzden üstün değildir, o yüzden değersizdir o. Gözü

yuları çekende olsaydı yulardan kurtulurdu; yuları çeken, yular kesilirdi ona. Çünkü yularsız, yuları çekenin peşine düşmez de o yüzden yular takılır ona; gözü, yuları çekende değildir. Hasılı " Büyüyüp bir hortuma dönen burnuna yakında, bir damgadır, vururuz" Madem ki yularsız peşimizden gelmiyor; biz de ağzına, burnuna gem vuralım da istemeden çekelim-sürüyelim onu.

Sekseninden sonra oyun olur mu derler;

Ben de sekseninden önce oyun olur mu dedîm(3)

Ulu Tanrı, kendi lûtfundan ihtiyarlara öylesine bir çocukluk bağışlar ki çocukların haberleri bile yoktur ondan. Çocuklar, dünyâyı yeni görmüşlerdir; bıkmamışlar, usanmamışlardır dünyâdan; bu yüzden çocukluk, onları yep-yeni bir yaşayışa atar da sıçratır, hoplatır, güldürür onları; oynama isteği verir onlara. Bu ihtiyar da dünyâyı yeni görür.

Gerçekten de ihtiyarlığın kadri pek yüce;

Saçlar ağarmaya başladı mı yeniden oyuna dalıyor insan.(4)

Demek ki ihtiyarlığın ululuğu, Tanrı ululuğundan artmada; kadri, Tanrı yüceliğinden yücelmede; çünkü

Tanrı ululuğunun baharı beliriyor. Güz mevsimine benzeyen ihtiyarlık o baharı yenebilir mi, güzlük huyunu bırakmaz mı? Böyle bir şey olsa Tanrı baharının üstünlüğünün arıklaşması gerekir; bir dişin düşmesiyle Tanrı

baharının gülmesi azalır; bir saçın ağarmasıyla Tanrı ihsanının yeşilliği

kaybolur-gider; güz yağmurlarının yağmasıyla gerçekler bahçesi sararır-solar demektir. "Tanrı, zâlimlerin dediklerinden çok yücedir, münezzehtir o sözlerden."

(1) Bu beyit arapçadır.
(2) Tırnak içindeki cümle arapçadır.
(3-4) Aynı şiirden olan bu iki beyit de arapçadır.

33. BÖLÜM - Onu vahşi bir hayvan şeklinde gördüm.(*) Üstünde bir tilki postu vardı. Tutmak istedim.

Küçücük bir odadaydı; deliklerden dışarıya bakmadaydı. Derken el erini kaldırdı; şu yana-bu yana sıçramıya koyuldu. Sonra onun yanında Tebrizli Celâl'i gördüm. Bir hayvan şeklindeydi; benden ürktü. Yakaladım onu; beni ısırmak istiyordu. Başını ayağımın altına aldım, adam-akıllı ezdim onu; içinde ne varsa dışarıya fırladı.

Ondan sonra derisinin güzel iğine baktım. Bu deriye dedim, altın, mücevher, inci, yakut, bunlardan da kıymetli şeyler doldurulsa değer. Sonra da dedim ki: Ben alacağımı aldım; a ürkek hayvan; sen dilediğin yere kaç; ne yanı görürsen o yana sıçra. Zâti o, yenilmeden korktu da o yüzden sıçradı; oysa ki kutluluğu, yenilmesindeydi. Gerçekten de o, akan yıldızların âni hareketlerini ve bundan başka daha da bâzı şeyleri gösteriyordu sanki. Onun gönlüne, herşeyi anlama dileği geldi. Fakat bu yolu tutup herşeyi bel emeye çalışan ve bundan tat duyan herkes, bunu elde edemez; buna imkân yoktur. Çünkü ârifin öylesine bir hali vardır ki bu tuzaklarla avlanamaz; bu av, ne kadar düz ve sağlam olursa olsun, bu tuzaklarla avlanmaya da lâyık değildir. Anlayışlı birinin, kendisini anlayabilmesi, ancak ârifin elindedir. Hiçbir kimse, o istemezse ârifi anlayamaz. Sen pusuya oturmuşsun; avlanmak istiyorsun.Avsa seni görüyor; ne kurduğunu, ne düzende bulunduğunu da görüyor. Av, dilediğini yapabilir; geçip giderken senin tasarladığın yoldan senin pusu kurduğun yerden geçmez; kendi bildiği, dilediği yoldan geçer-gider. "Tanrının yeryüzü geniştir." "Onun bilgisinden, dilediği miktardan başkasını kavrayamazlar." Sonra bu incelikler, senin diline, senin anlayışına düştü mü, incelikleri kalmaz ki; hattâ sana ulaştıklarından bozulur-gider onlar, Hani bozuk olsun, düzgün olsun, ârifin ağzına düşen, anlayışına-kavrayışına ulaşan herşeyin, Tanrı yardımlarıyla, Tanrı lûtuflarıyla örtülüp bambaşka birşeye döndüğü gibi. Sopayı görmez misin hele? Mûsâ'nın elinde nasıl değişti, sopalığı

kalmadı. Hannâne direğiyle Peygamber'in elindeki çöp, Mûsâ'nın ağzındaki duâ, Dâvûd'un elindeki demir de böyle; Dâvûd'a karşı dağlar da böyle; bunlar da oldukları halde kalmadılar, olduklarından bam-başka bir hale döndüler. İşte ince anlamlar, dualar da karanlık, beden âlemine bağlı bir ele düşerlerse oldukları gibi kalmazlar.

Senin varlığın sende oldukça

İbadet bile etsen Kâ'be meyhâneye döner.

"Kâfir, yedi mîdeyle yemek yer." Bilgisiz döşemecinin seçtiği şu eşek sıpası da yetmiş mideyle yemek yiyor; bir mîdeyleyse bile öyle geliyor adama. Çünkü sevilmeyen adamın herşeyi, her işi sevilmez. Sevilenin yaptığı herşey sevimli görünür. Döşemeci burada olsaydı yanına gider, ona öğüt verirdim; onu evden atıp kendinden uzaklaştırıncaya dek de yanından ayrılmazdım. Çünkü o, döşemecinin kanını, gönlünü, canını, aklını bozuyor. Keşke şarap içmek gibi kötülüklere alıştırsaydı onu; çünkü bunlar, yardımcının yardımlarıyla düzelir-gider. Oysa ki o, evi seccâdelerle doldurdu. Nolurdu döşemeci, onu bu seccâdelere sarıp da

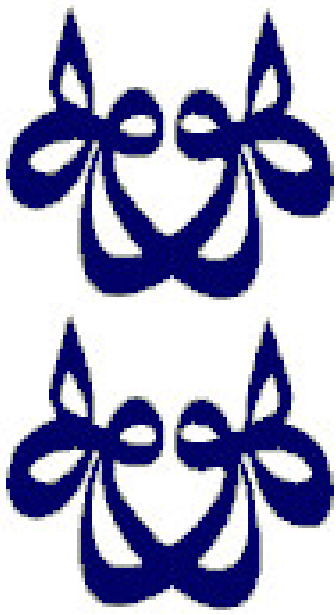

yaksaydı; döşemeci, ondan da kurtulurdu, şerrinden de; çünkü o, yardımcı hakkındaki inancını bozuyor, göz göre-göre önünde alay ediyor, kovuculukta bulunuyor da döşemeci susup duruyor, kendini öldürüyor âdeta.

Döşemeciyi tesbihlerle, virdlerle, namazlarla avlamış. Dilerim Tanrı, bir gün döşemecinin gözlerini açsın; elbette açar; açar da ne yoksunluklara düştüğünü, yardımcı Tanrının rahmetinden ne kadar uzaklaştığını

görür, eliyle başını keser onun; ona der ki: Beni öldürdün; bütün suçlar bende toplandı; bütün kötü işlere ben daldım; kötü işlerimi, azgın, bozuk inançlarımı, evin bir bucağında otururken sırtıma yüklenmişim; bunu böyle gördüler; bunları yardımcıdan gizliyordum; hepsini de sırtıma yüklenmiştim; oysa, ondan gizlediklerimi hep anlıyordu da ne diye saklıyorsun diyordu bana; canım, elinde olana and olsun, o gizli şekilleri bir çağırsam hepsi de birer-birer önüme gelir, ap-apaçık görünür; kendini gösterir, halinden haber verir. İbâdet yolunu tutarak kul arı Tanrı yolundan azdıran, onların yol arını kesen bu çeşit yol kesicilerden Tanrı kurtarsın mazlumları.

Padişahlar, savaşlarda bulunamayan şehir halkına, savaş erlerinin savaşını seyrettirmek, düşmanların başlarını nasıl kestiklerini, kellelerin meydanda nasıl yuvarlandığını, erlerin saldırışını, geri çekilişini, kaçışını göstermek için meydanda top-çevgen oynatırlar. Meydandaki bu oyun, gerçek savaşı göstermek için bir usturlaptır sanki. Tanrı ehlinin namaz kılması, semâ 'etmesi de buna benzer işte. Gizlilik âleminde kendilerine has olan Tanrı buyruklarına nasıl uyduklarını, Tanrının yapma dediği işlerden nasıl çekindiklerini göstermek içindir namazları, semâ'ları. Semâ'da nağmeler inşâd eden, namazdaki imama benzer; semâ edenler de ona uymuşlardır. Nağmeci, ağır ırlarsa semâ' da ağır olur, hızlı ırlarsa semâ'da hızlaşır. Bu da, özden gelen, içten duyulan yap, yapma diye buyruk verenin buyruğuna uymayı gösterir.

(*) Bu cümle farsça, ondan sonra bu bölüm, bir beyitten başka sonuna dek arapçadır.

34. BÖLÜM- Şaşarım şu hâfızlara; nasıl da âriflerden bir koku bile almazlar. Tanrı anlatır da "Uyma çok and içenlerin hiçbirine" der ya; bunu okur; fakat kovucunun da ta kendisidir o. Filânın sözüne kulak asma, o ne derse desin, sana karşı öyledir diye kovuculuk eder. "Ayıp arayan, kovucu, söz getirip götürücüye; hayrı tümden men'edene" (diye de gene okur).

Kur'ân, şaşılacak kıskanç bir büyücüdür. Öylesine bir göz bağlar, kulak tıkar ki. Açıkça düşmanın kulağına okur; o da sözüm ona, anlar, fakat hiç haberi olmaz. Yahut da verir, gerisin-geriye alıverir. "Tanrı mühürlemiştir, kapamıştır." Mühürleyişi, kapayışı, ne de hoş; duyuyor da anlamıyor; okuyor, söylüyor da gene anlamıyor. Tanrı lâtiftir, kahrı da lâtîf, kilitleyişi de lâtîf. Amma kilitleyişi açışı gibi değil; açışının güzelliği tarifsiz, övülmeye bile sığmaz. Bütün organlarımı döküp-saçarsam bu, onun sonsuz güzelliğindendir; kilitler açıcılığındaki tattandır; onun neliksiz-niteliksiz açıcılığındandır. Sakının, benim için hastalığı kınamayın; ölümü yermeyin. Sayrılık, ölüm, gizlemek için bir sebep; asıl beni öldüren, bu güzelliktir, bu eşsizlik. Ortaya gelen o bıçak, o kılıç, yabancının kem gözü, bu öldürüş alanına değmesin diye yabancıların gözlerini oradan uzaklaştırmak içindir.

35. BÖLÜM- Şekil, aşkın parça-buçuğudur; aşksız o şeklin değeri yoktur. Parça-buçuk, tümsüz-temelsiz olamaz. Tanrıya şekil diyemezler; çünkü şekil, parça-buçuktur; ona parça-buçuk denemez ki.

(Birisi,) aşk da şekilsiz düşünülemez, şekilsiz meydana gelemez; şu halde şeklin parça-buçuğu olmuyor mu dedi. Dedik ki: Neden şekilsiz düşünülemesin aşk? Oysa ki şekilleri meydana getiren odur. Yüz binlerce şekil, aşktan kopar; bu şekiller, hem göze görünürler, hem gerçekleşmişlerdir. Şekil, resim, şekli yapandan, ressamdan ayrı değildir; ressam da resimsiz

ressam olamaz amma resim, parça-buçuktur, ressamsa tümdür-temeldir. Hani parmağın, yüzükle oynayışı gibi (*). Ev sevgisi olmadan mühendis, evin şeklini, evi düşünür mü hiç? Hani buğday bir yıl altın pahasınadır, bir yıl toprak pahasına; şekliyse neyse odur gene. Demek ki buğdayın şeklindeki değer, aşka göre meydana geliyor. Böylece dilediğin, sevdiğin hünerde ne kadar istekliysen sence o kadar değerlidir; ne kadar seviyorsan o kadar yücedir sence. Bir zaman bir hünerin, bir san'âtın dileklisi olmasa o hüneri, o san'atı hiç öğrenmezler; onun üstüne hiç mi hiç düşmezler. Aşk yoksulluktur, bir şeye muhtaç oluştur; demek ki muhtaç oluş, temeldir, kendisine muhtaç olunan şeyse parça-buçuktur derler ya; biz, şu sözü söylüyorsun ya deriz, muhtaç olduğundan söylüyorsun; demek bu söz, senin

ihtiyacından meydana geldi. Çünkü bu sözü söylemek istedin, o yüzden doğdu bu söz. Şu halde muhtaç

olmak daha önce geliyor; bu söz de ondan doğuyor; söz yokken de muhtaç oluş var demek; böyle olunca da aşk ve muhtaç oluş, parça buçuk olmaz.

(Birisi,) peki dedi; o muhtaç oluştan maksat, bu sözün söylenişiydi; maksat, nasıl olur da parça-buçuk olur?

Dedi ki: Maksat daima parça-buçuktur; ağacın kökünden maksat, ağacın parça-buçuğudur, dalıdır, meyvesidir.

(*)Bu cümle arapçadır.

36. BÖLÜM-(Mevlânâ) buyurdu ki:

O cariyeciğin dâvasına giriştiler ya; yalan bir dâvâ, ileriye de gitmez; fakat o yüzden şu topluluğun vehmine bir tozdur, konu işte.

İnsanın vehmi, insanın içi, koridora benzer. Gelenler, önce koridora girerler, ondan sonra eve gelirler.

Bütün dünya, bir evdir sanki. Bu eve giren, bu dehlize dalan, elbette evde görünecektir. Meselâ içinde oturduğumuz şu evin şekli, önce mühendisin gönlünde belirdi, ondan sonra bu ev meydana geldi. Bütün dünya bir evdir dedik ya; vehim, tasarlayış, düşünce, bu evin koridorudur. Koridorda beliren,

gözüne görünen şey gerçek olarak bil ki evde de görünecektir. Dünyada beliren, görünen hayır-şer, herşey, önce koridorda belirmiştir; ondan sonra burada, dünyada. Ulu Tanrı, dünyada görülmemiş, şaşılacak çeşit-ceşit renk renk şeyler, bağlar, bahçeler, çayırlar... bilgiler çeşit-çeşit kitaplar meydana getirmeyi istedi mi, o isteği, o ihtiyacı

önce gönüllere koyar, ondan sonra da onları, bu istekten, bu ihtiyaçtan meydana getirir. Böylece bu dünyada ne görüyorsan bil ki o dünyada var. Meselâ bir nemde ne görüyorsan bil ki denizde de var. Çünkü bu nem, o denizden. Böylece Ulu Tanrı, bu göğü, bu yeri, Arş'ı, Kürsî'yi, başka şaşılacak şeyleri yaratmak dileyince, bunların isteğini, önce gelip-geçenlerin gönüllerine verdi; kâinat, bu yüzden meydana geldi.

Halkın kimisi, dünyanın önüne ön yoktur, der; bunların sözleri nasıl dinlenebilir? Kimisi de sonradan yaratılmıştır der; bunlar erenlerdir, peygamberlerdir; bunlar, kâinattan da önce vardır. Ulu Tanrı kâinatın yaratılması isteğini onların canlarına vermiştir de sonra bu âlem meydana gelmiştir. Demek ki bunlar, gerçek olarak biliyorlar ki âlem, sonradan meydana gelmiştir, çünkü kendi duraklarından haber veriyor bunlar.

Meselâ, şu oturduğumuz evdeyiz, ömrümüz altmış-yetmiş olmuş; görmüşüz ki bu ev yoktu; birkaç yıldır, yapıldı bu ev. Şimdi bu evde, kapının dibinden, duvarın kovuğundan, tahta kurdu, fâre, yılan, başka küçücük hayvanlar doğar ya; onlar evi, yapılmış-kurulmuş görürler de bu evin önüne ön yoktur diyebilirler. Fakat deseler de bu söz, bize delil olamaz ki. Çünkü biz görmüşüz ki bu ev, sonradan yapılmıştır. Böylece evin kapısında, duvarında meydana gelen, bu evden başka birşey bilmeyen, görmeyen şu hayvancıklar, bu dünya evinden meydana gelen topluluktur. Onlarda bir öz, bir maya yoktur. Buradan bitmedir onlar, gene burada yere gömülürler, yiter-giderler. Şimdi bunlar, âlemin önüne ön yoktur derlerse sözleri, peygamberlerle erenler katında delil olur mu hiç? Peygamberler, erenler, âlemden yüz milyonlarca yıl önce vardı; hattâ yılın-sayının da yeri mi? Onların varlığına ne sınır var, ne sayı. Senin, şu evin sonradan yapıldığını gördüğün gibi onlar da kâinatın sonradan yapıldığını görmüşlerdir. Sonra da o filozofçuk, Sünnîye âlemin sonradan yapıldığını neyle bildin diyor. A eşek, âlemin önüne ön olmadığını sen neyle bildin? Âlemin önüne ön yok demenin anlamı, âlem yaratılmamıştır demektir. Bu, birşeyin olmadığına tanıklık etmektir; oysa ki birşeyin varlığına tanıklık, yokluğuna tanıklıktan daha da kolaydır. Çünkü yokluğuna tanıklık etmenin anlamı, meselâ, filân adam, feşman işi yapmamıştır demektir. Fakat bunu bilip anlamak güçtür; tanıklık edenin, ömrü boyunca o adamla beraber bulunması gerektir ki bu tanıklıkta bulunsun; hem de gece-gündüz, uykuda-uyanıklıkta beraber olmalı ki bu işi yapmamıştır diye tanıklık etsin. Bu da gerçek olmayabilir. Bu adam uyuyabilir, yahut o dama aptesaneye gitmiş olabilir; bu hallerde de beraber bulunamazlar ya. Bu sebeple bir işin olmadığına tanıklık etmek doğru olamaz; çünkü buna imkân yoktur. Fakat birşeyin varlığına, olduğuna tanıklık mümkündür, kolaydır. Çünkü bir soluk onunlaydım, şöyle dedi, böyle yaptı diyebilir insan. Hâsılı bu tanıklık, kabul

edilir, çünkü adamın elindedir, mümkündür. Şimdi a köpek, âlemin sonradan yaratıldığına tanıklık ediyor ya şu adam; bu tanıklık, senin âlemin önüne ön yoktur diye ettiğin tanıklıktan daha da kolay. Çünkü tanıklığından çıkan sonuç şu: Âlem yaratılmamıştır diyorsun, demek ki birşeyin olmadığına tanıklık etmedesin. Amma her

ikisine de delil yok; âlem sonradan mı yaratıldı, yoksa önüne ön yok mu, görmemişsiniz ki. Sen ona, sonradan yaratıldığını neden bildin diyorsun; o da sana, a kaltaban diyor, yaratılmadığını, önüne ön olmadığını sen, neden bildin? Senin dâvân, daha zor, daha olmayacak bir dâvâ.

37. BÖLÜM- Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, sahabeyle otururken kâfirler, îtirâza başladılar. Buyurdu ki: Hepiniz şunda birleşmişsiniz ki dünyada biri vardır, vahiy ıssı odur, ona vahiy gelmededir; herkese gelmemededir. O kişinin de işinde, sözünde, yüzünde, bütün varlığında bunun izi vardır. Şimdi o izleri gördünüz ya, ona yüz tutun, ona sıkı yapışın da elinizden tutsun sizin. Onlar alt olup bu söze karşılık söz bulamayınca kılıçlarına el atarlardı. Sonra gene gelip sahâbeyi incitirler, döverler, aşağılarlardı. Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, dayanın da buyururdu, bize üst oldular, zorla dinlerini yaymak istiyorlar demesinler; Tanrı bu dini yayacak. Sahâbe, zamanlarca gizli namaz kıldılar, Mustafâ'nın adını gizli andılar. Bir zaman sonra, siz de kılıç çekin, savaşın diye buyruk geldi.

Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ'ya anadan doğduğu gibi kalmış, okuma-yazma bilmez derler. Yazı yazamadığından, bilgiler ıssı olmadığından demezler; yazısı da, bilgisi de, buyruğu da anadan doğmadır, sonradan kazanılma değil de bu yüzden ümmî derler ona. Ayın yüzüne rakamlar yazan, yazı

bilmez mi hiç? Dünyada ne var ki bilmesin o; herkes ondan öğreniyor öğrendiğini. Cüz'î akılda ne vardır acaba ki Akl-ı Küll'de olmasın? Cüz'î akıl, birşeyi, yahut ona benzer şeyleri görmeden, kendiliğinden birşey meydana getiremez. Adamlar, işte, kitaplar yazmışlardır, yeni hendese kuralları kurmuşlar, yeni yapılar yapmışlardır; fakat bunlar, yeniden meydana gelmiş

şeyler değil. O çeşit şeyleri görmüşler, onlara fazlalıklar eklemişlerdir ancak. Kendiliklerinden yepyeni birşey meydana getirenler, Akl-ı Kül mertebesinde olanlardır. Cüz'î akıl, birşeyi öğrenebilir; bellemeye-öğrenmeye muhtaçtır. Akl-ı Küll, öğretmendir, bu ihtiyaç yoktur onda. Böylece de meselâ mezar kazma işi gibi, bütün işlerin, bütün sanatların temeli, başlangıcı vahiydir; halk bütün sıfatları, bütün hünerleri peygamberlerden öğrenmiştir; onlar, Akl-ı Küll'dür.

Hikâye ederler ya, Kaabil, Hâbil'i öldürünce ne yapacağını bilmiyordu. Derken bir karga, bir kargayı

öldürdü. Toprağı eşti, o ölü kargayı gömdü, üstüne toprak attı; Kaabil'e mezar kazmayı, ölü gömmeyi öğretti. Bunun gibi bütün zenaatlerde kimin aklı, cüz'î akılsa öğrenmeye muhtaçtır. Herşeyi ilk icat edense Akl-ı Küll'dür; Akl-ı Küll'e mazhar olanlar, peygamberlerle erenlerdir, onlar, cüz'î aklı Akl-ı Küll'e ulaştırmışlar, birleştirmiylerdir. Meselâ, insanın eli, ayağı, gözü, kulağı, bütün duyguları, gönülden, akıldan birşeyler öğrenebilir. Ayak, akıldan yürümeyi öğrenir. El, akıldan, gönülden tutmayı beller. Gözle kulak, görmeyi, duymayı öğrenir. Fakat gönülle akıl olmazsa bu duygular, bir işe yarar mı, yahut bir iş görebilir mi? Şimdi böylece bu göz de akla, gönüle karşı katıdır, kabadır; akıl a gönülse lâtif; bu katı, o lâtifle durmada. Bunun bir inceliği, bir letâfeti varsa bile ondan geliyor; onsuz hiçbir işe yaramıyor, pisleşiyor, katılaşıyor, değersiz bir hale geliyor. Tıpkı bunun gibi cüz'î akıl ar da Akl-ı Küll'e karşı bir araç, ne öğreniyorlarsa ondan öğreniyorlar, ondan faydalanıyorlar; Akl-ı Küll'e karşı katı, kaba onlar.

(Birisi) bizi himmetle an, temel olan himmettir, söz olmazsa varsın, olmasın, zâti söz,parça-buçuktur dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Zâti bu himmet, canlar âleminde, bedenler âleminden önce de vardı. Bizi şu bedenler âlemine boş

yere getirmediler; böyle birşeyin imkânı yok. Şu hakde sözde de iş var, söz de faydalar vermede. Kaysının yalnız çekirdeğini yere eksen hiçbir şey bitmez; fakat kabuğuyla ekersen biter. Şu halde anladık ya, şeklin de bir işi var. Namaz, içe-öze âit birşey; "Gönül huzûru yoksa namaz da yoktur" demişler; fakat şekil bakımından da namaz kılman, rükûa varman, secdeye kapanman gerek; ancak o vakit faydalanırsın, maksadına ulaşırsın. "Onlar, namazlarını daima kılarlar." Bu, can namazıdır. Şekil namazının vakti vardır, buysa boyuna kılınır-durur. Çünkü can, deniz âlemidir, sonu yoktur; bedense kıyıdır, kuruluktur, sınırı

vardır, miktarı vardır. Demek ki daimî namaz, ancak canın namazıdır. Canın da rükûu, secdesi vardır amma görünüş bakımından da şu rükûu yerine getirmen, secdeye kapanman gerek. Çünkü anlamın şekle bağlılığı

var; ikisi beraber olmazsa fayda vermez; kaysıyı kabuğuyla ekmedikçe bitmediği gibi hani. Şimdilik şekil, anlamın parça-buçuğudur diyorsun. Şekil tebaa, gönülse padişah; sonucu bütün bunlar, izâfî adlar. İş

böyleyken nasıl bu, onun parça-buçuğudur diyebilirsin? Parça-buçuk

olmadıkça ona nasıl asıl adı verilebilir?

Demek ki o, parça-buçuk yüzünden asıl oldu. Bu parça-buçuk olmasaydı onun adı bile anılmazdı. Kadın dedin mi, çâresiz ona bir erkek gerek. Hâkim dedin mi, çaresiz bir mahkûm gerek.

38. BOLÜM (*):- Erzincanlı Hüsâmeddin, dervişlere katılmadan, onlarla düşüp kalkmadan, görüşüp konuşmadan önce bilginlerle mübâhase etmeye pek düşkündü. Nereye gider-otururbut canla-başla bahse girişir, münâzaraya başlardı. İyi de ederdi, güzel de söylerdi hani. Fakat dervişlerle düşüp kalkmaya başlayınca bu iş, gönlüne soğuk geldi; soğudu bundan artık.

Aşkı, ancak bir başka aşk giderir.

"Tanrıyla oturup kalkmak isteyen, tasavvuf ehliyle oturup kalksın." Bu bilgiler, dervişlerin hallerine karşı oyundur, ömrü yitirmektir. "Dünya ancak oyundur." İnsan ergenleşince, aklı başına gelip olgunlaşınca oyun oynamaz. Oynasa bile kimse görmesin der, utancından gizli oynar. Şu bilgi, şu dedi-kodu, dünyanın şu hevesleri, yeldir; insansa toprak. Yel esti de toprağı tozuttu mu, nereye varırsa gözleri rahatsız eder; o yeli yererler, kınarlar ancak. İnsan topraktır amma bir söz duydu mu ağlar, gözyaşları, su gibi akar.

"Görürsün ki Tanrıdan gerçek olarak geldiğini bilirler de bu yüzden gözleri yaşlarla dolar-taşar." Şimdi, yel yerine toprağa su dökersen, iş, tersine olur; şüphe yok ki sulanan topraktan yeşil ikler, fesleyenler, menekşeler, gül er biter. Şu yokluk yolu, öylesine bir yoldur ki bu yolda bütün dileklerine kavuşursun. Neyi istiyorsan elbette bu yolda, o şey, gelir-çatar sana; ordular bozmak, düşmanlara üst olmak, ülkeler zapetmek, halkı avucunun içine almak, eşinden-dostundan üstün olmak, güzel, yerinde söz söylemek gibi, daha da bunlara benzer herşey. Mâdemki yokluk yolunu seçtin, bunların hepsi de gelir, ulaşır sana. Başka yolların aksine bu yola kim girdiyse hiç şikâyet etmemiştir. Bu yoldan başka yolu tutan, çalışır-çabalar; yüz binlerce dileğinden birini elde eder; onu da gönlü hoşlanacak, yatışacak kadar değil hani. Çünkü her yolda maksada ulaşmak için sebepler vardır, yol ar vardır. Maksat, ancak sebeplerin yoluyla elde edilir. Fakat o yol da uzundur; tehlikelerle, engellerle doludur. Olabilir ya, sebepler, maksada aykırı gelir.

Şimdi yokluk âlemine geldin, bu yolda çalıştın ya; Ulu Tanrı sana, öylesine ülkeler verir, öylesine âlemler bağışlar ki vehmine bile getirmemişsindir onları. Önceden dilediğin, istediğin şeylerden utanır da eyvanlar olsun dersin, bunca şeyler varken öyle bayâ şeyi nasıl istemişim ben? Fakat Ulu Tanrı der ki: Sen ondan arındın, istemiyorsun, bezdin amma o vakit aklından geçmişti; bizim için vazgeçtin ondan; keremimize son yok; elbette onu vereceğiz sana. Nitekim Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ, ulaşmadan, tanınmadan, Arapların güzel, yerinde söz söylemelerini görürdü; ben de böyle güzel, böyle yerinde söz söyleyebilsem derdi; bunu isterdi. Gizli âlem ona açılınca Tanrı esriği oldu; o istek, o dilek, tümden soğuk geldi ona. Ulu Tanrı buyurdu ki: O dilediğin güzel, yerinde söz söylemeyi verdik sana.

Mustafâ, Yârabbi dedi, ne işime yarar benim; vazgeçtim, istemiyorum. Ulu Tanrı buyurdu ki: Gam yeme; hem ona ulaşırsın, hem de hiç aldırış etmezsin ona; sana ziyan vermez o. Ulu Tanrı, ona öylesine bir söz söyleme kabiliyeti verdi ki bütün âlem, onun zamanından bu zamanadek sözlerini anlatmak için çeşit-çeşit bu kadar cilt kitaplar düzüp koştu; hâlâ halk, o sözleri anlamaktan âciz kalıyor. Ulu Tanrı buyurdu ki: Sahâbe, senin adını, arılıktan, can-bay korkusundan, hasetçilerden ürktüğünden kulaklara gizlice söylüyorlardı. Büyüklüğünü öylesine yayayım ki dünyanın yedi iklim, dört bucağında yüksek minârelerde, günde beş kere adını yüce, güzel seslerle bağırsınlar, doğuda- batıda tanın. Şimdi, kim bu yola kendisini fedâ eder, varlığından geçerse onun dünyaya ait dilekleri de müyesser olur, ahrete âit dilekleri de; hepsini elde eder o; kimse bu yoldan şikâyetlenmemiştir.

Bizim sözlerimizin hepsi de yenidir, peşindir; başkalarının sözleriyse nakildir, rivâyettir. Bu nakil, bu rivâyet, yep-yeni sözlerin parça-buçuğudur. Yep-yeni söz, insanın ayağına benzer, nakilse insan ayağı

şeklinde tahtadan yapılmış bir kalıptır. O tahta kalıbı şu ayaktan almışlar, onun boyunu-enini, bunun boyuna-enine uydurmuşlardır. Dünyada ayak olmasaydı bu kalıbı nerden yaparlardı? Şu halde kimi sözler yep-yenidir, kimi sözler nakil, rivâyet. İkisi de bir-birine benzer. Bir ayırdedici gerek ki yeni sözü tanısın da rivâyetten ayırsın, ayırdediş, inanmaktır, küfür de ayırdedemeyiştir. Görmez misin, Firavun'un zamanında Mûsa'nın sopası yılan oldu. Büyücülerin ipleri, sopaları da yılan oldu. ayırdedemeyen hepsini bir renkte gördü, ayırdedemedi. ayırdediş kabiliyeti kimde varsa büyüyü gerçekten o ayırdı da bu ayırdediş yoluyla imana geldi. Bildik, anladık ya; inanmak ayırdediştir. Şu fıkhın temeli de vahiydi amma halkın düşünceleriyle, duygularıyla, düzüp koşmasıyla karıştı da arılığı kalmadı; şimdi vahyin arılığına nerden benzeyecek? Hani Turut'tan şehre akan bir su vardır; kaynadığı yerde bir seyret de gör, ne de arı-durudur, ne de güzel. Fakat şehre girdi de mahallelerden, bağlardan, şehir halkının evlerinden geçti mi, bu kadar

halk elini, yüzünü, ayağını, bedenini, elbiselerini, halılarını onunla yıkadı mı, mahallelerin lâğımları, atların, katırların pislikleri akıp da ona karıştı mı, hâsılı o yandan bir yana geçti mi aynı sudur; hani toprağı güllük-gülüstanlık eden, susuzu kandıran, bozkırı yeşerten sudur amma bulanmış-gitmiştir. Yalnız bu suda o arılığın kalmadığını, kötü şeylerle bulanmış olduğunu anlamak için bir ayırdedicinin bulunması gerek. "İnanç

ıssı zekidir, ayırdeder, anlayışlıdır, akıllıdır." İhtiyar, oyunla oyalandıkça yüz yaşında bile olsa daha çocuktur. Çocuk, oyunla oyalanmadıkça ihtiyar sayılır. Burada yaşa îtibar yoktur. "Bozulmamış, kokmuş su"

gerek. Bozulmamış, kokmamış su, öylesine bir sudur ki dünyanın bütün pisliklerini temizler de kendisi hiç

pislenmez; nasıl arı-duruysa, nasıl temizse gene de öyledir o su, mîdede de bozulmaz, başka birşeyle karışmaz, kokmaz; bengisudur o.

Birisi namazda nâra atar, ağlar; namazı bozulur mu, bozulmaz mı? Bu sorunun cevâbı etraflı olmalı.

Ona bir başka âlem, duygulardan dışarı bir âlem gösterdilerse, bu yüzden ağladıysa... Şimdi gözden akan suya gözyaşı derler zâti; acaba ne gördü de ağladı? Böyle birşey gördüyse gördüğü de namazdan sayılır, hattâ namazı tamamlar, namazdan maksat odur; o vakit namazı daha doğru, daha olgun olur. Fakat tersine, gördüğü şey dünyaya âitse, dünya için, yahut yenildiği bir düşmana güttüğü kinden, yahut onda bunca mal-mülk var, bende yok diye birisine hasedinden ağladıysa namazı bozulur- gider. Anladık ya, inanmak ayırdetmektir. İnanan gerçekle bâtılın arasını, yep-yeni bir sözle nakledilen sözün arasını

ayırdeder, bunları seçer, ayırır. Kimde ayırdediş kabiliyeti yoksa yoksundur o.

Şimdi bu sözleri söylüyoruz ya, kimde ayırdetme kabiliyeti varsa kazanır; kimde ayırdetme kabiliyeti yoksa bu söz, onun katında yitiktir. Hani akıllı-fikirli iki şehirli, bir köylüyü esirgerler, faydalanması için gidip tanıklıkta bulunurlar. Fakat köylü, bilgisizliğinden öyle bir lâf eder ki lâfı, ikisinin sözüne de aykırıdır; tanıklığın da hiçbir sonucu olmaz, adamların çabası da yite-gider. Bu yüzden, "Köylünün tanığı kendisidir"

derler. Esriklik hali adamı iyice sardı mı esrik, burada bir anlayan, ayırdeden var mı, yok mu; bu söze müstahak olan, ehil olan var mı, yok mu;

bunlara hiç dikkat etmez, ağzına geleni söyler-durur. Hani bir kadının memeleri iyice dolar, ağrımaya başlar. Gider, mahal enin köpek enceklerini toplar, memelerindeki sütü onlara sağar. Şimdi bu söz de anlamayanın eline düştü mü şuna benzer: Değerli mi değerli bir inciyi, değerini bilmeyen bir çocuğun eline verirsen biraz öteye gidince eline bir elma tutuştururlar, o inciyi alıverirler; çocukta ayırdediş, anlayış yoktur ki. Hâsılı ayırdediş, anlayış pek büyük bir nîmettir.

Abâ-Yezîd'i babası, çocukken medreseye götürdü. Bâyezîd hocaya, bu Tanrı fıkhı mı diye sordu.

Hayır dediler. Abû-Hanîfe'nin fıkhı. Bâyezîd, ben Tanrı fıkhını isterim dedi. Babası, nahivciye götürdü. Ona da, bu Tanrı nahvi mi diye sordu. Hayır dediler, Sîbeveyh'in nahvi. İstemem dedi. Böylece nereye götürdülerse böyle dedi, böyle söyledi. Babası bunda kaldı; kendi başına bıraktı onu. Derken Bâyezîd,bu arayışa düştü, Bağdâd'a geldi. Cüneyd'i görünce bir nâra attı da işte dedi, Tanrı fıkhı bu. Kuzu, nasıl olur da sütünü emdiği koyunu tanımaz? Akıldan, anlayıştan doğmuştur o; görünüşü, şekli bırak.

Bir şeyh vardı. Müritlerini karşısında el-pençe dîvan durdururdu. A şeyh dediler, neden bunları

oturtmuyorsun? Bu, dervişlerin âdeti değil; beylerin, padişahların âdedi. Hayır dedi şeyh, susun; onların bu yolu-yordamı ulu bilmelerini istiyorum; ulu bilsinler de muratlarına ersinler. Ululamak gönül edir amma

"Görünüş de özün adı-sanıdır." Ad-san nedir, anlamı nedir? Yâni mektubun üstündeki yazıdan, kime yazıldığını, kimden geldiğini anlarlar. Kitabın adından, bu kitapta ne kısımlar var, ne bölümler var, anlarlar.

Görünüşteki ululamadan, baş koymadan, ayakta durmadan da özlerinde ne ululamalar var, ne çeşit ululuyorlar Tanrıyı, bu anlaşılır. Görünüşte ululamayan kişinin de içinde bir korku olmadığı, Tanrı erlerini büyük saymadığı anlaşılır.

(*) Fasıl yazılmamış, fakat üç nokta konarak ayrılmış. Selim Ağa nüshasında, kenara, «38. fasıl»

yazılı (154b). Bundan sonraki «fasıl»a 39 numarası konduğuna göre doğrudur (156 b).

39. BÖLÜM- Padişahın hizmetçisi Cevher sordu; dedi ki: Diriyken günde beş kere talkınverildiği halde anlamayan, ezberlemeyen kişiye ölümden sonra ne soracaklar? Zâti ölümdensonra cevaplarını öğrendiği soruları da unutur-gider.

Dedim ki:

Mâdemki öğretileni unutur; arı-duru bir hale gelir, cevapları öğretilmemiş soruları anlayacak, cevap verecek bir kabiliyet kazanır. Şu anda, geldiğinden

beri söylediğim sözleri duyuyorsun. O çeşit sözler duyduğundan, kabul ettiğinden kimi sözlerimi kabul ediyorsun; kimi sözlerimi yarı kabul ediyorsun; kimisinin üstünde duruyorsun, kimisinde de bahse girişiyorsun. Şu senin, içinden reddedişini, kabul edişini, bahse girişini kimsecikler duymuyor; ordaki hali duyuracak bir araç yok. Ne kadar kulak verirsen ver, içinden kulağına bir ses gelmez, içinde de arasan-tarasan, bir söyleyeni bulamazsın. İşte senin bana şu gelişin yok mu? Sorunun ta kendisidir bu. Dilsiz-damaksız, bize bir yol gösterin, gösterdiğiniz yolu daha da aydınlatın demektir bu. Bizim de susarak, yahut konuşarak sizinle oturmamız, sizin gizlice sorduğunuz o sorulara cevap vermemizdir. Buradan dönüp padişahın tapısına gittin mi, sorudur padişaha bu, cevap verişidir padişahın. Padişah, dilsiz-dudaksız, bütün gün kullarına ne yapıyorsunuz, ne yiyorsunuz, ne görüyorsunuz diye sorular sorar-durur. Birisinin özden eğri bir görüşü varsa ona, kesin olarak eğri cevap verilir. O da doğru cevap vermek için kendisini zorlayamaz. Birinin dili tutuk olsa doğru-düzen konuşmak istese de konuşamaz. Kuyumcunun, altını mehenk taşına sürmesi sorudur; altın da işte buyum ben, halisim, yahut karışığım diye cevap vermededir.

Potaya girdin de sızırıldın mı;

Altın mısın, yoksa altın suyuna batmış bakır mısın, pota söyler sana.

Açlık, beden evinde yıkım var diye tabiattan bir istektir; kerpiç ver, balçık ver diye isteyiştir. Yemek de al işte diye bir cevaptır. Yememekse henüz ihtiyaç yok diye cevap veriştir. Duvarın bedeni daha kurumamış

demek, üstüne sıva vurulamaz demektir. Hekim gelir, hastanın nabzını tutar, bu bir sorudur. Damarın atışı

cevaptır. İdrara bakış soru sormaktır, söz söylemeksizin cevap duymaktır. Tohumu yere dikmek, bana filân meyve gerek diye soru sormaktır; ağacın bitmesi, dil e söylemeksizin cevap veriştir. Harfsiz cevaba, harfsiz soru gerek. Tohum çürümüşse ağaç bitmez; bu da sorudur, cevaptır.

Bilmez misin ki cevap vermemek de cevaptır.

Padişahın biri, birinin üç mektubunu okudu, cevap yazmadı. Adam, üç kez tapıya halimi bildirdim; dileğimi kabul mü ettiniz, red mi; lûtfen bildirin diye bir mektup daha gönderdi. Padişah, bilmez misin ki cevap vermemek de cevaptır; ahmak kişiye karşı susmak, ona cevap vermektir diye mektup yazdı, yol adı.

Ağacın bitmemesi, cevap vermemesidir ki bu da cevaptır. İnsanın her hareketi bir sorudur, gam olsun, neş'e olsun, uğradığı hal de cevaptır. Güzel bir cevap duyarsa şükretmesi gerekir; şükür de gene o çeşit soru sormasıdır; çünkü o soruya bu cevabı aldı. Kötü bir cevap duyarsa tez tövbe etmesi, artık o çeşit soru sormaması gerekir. "Onlara azâbımız geldiği zaman yalvarıp yakarmaları gerekti; o vakit bile aldırış

etmediler; gönülleri katılaştı." Yâni, anlamadılar ki cevap, sorularına uygundur. "Şeytan, yaptıkları işleri bezedi, güzel gösterdi onlara." Yâni sorularının cevabını duydular da bu kötü cevap o soruya lâyık değil dediler. Bilmediler ki duman odundandır, ateşten değil. Odun ne kadar kuru olursa

dumanı o kadar az olur.

Bir gül bahçesini bir bostancıya versen, sonra da o bahçeden pis bir koku gelse gül bahçesini kınama, bostancıyı kına.

Adamın birine birisi, ananı neden öldürdün dedi. Lâyık olmayan bir şey gördüm dedi adam. O

yabancıyı öldürmen gerekti denince de her gün dedi, birisini öldürmem gerekti. Şimdi başına ne gelirse nefsini terbiye et; her gün biriyle savaşman gerekmez. "Herşey Allahtan" derlerse deriz ki nefsini kınamak, âlemi kurtarmak da Allahtan. Hani birisi, bir zerdali ağacına çıkmıştı. Hem zerdali topluyordu, hem yiyordu.

Bahçenin sahibi gördü de Tanrıdan korkmuyor musun dedi. Adam, neye korkayım dedi; ağaç Tanrının ağacı, ben de Tanrının kuluyum. Tanrı kulu Tanrı malını yiyor. Bahçe sahibi, dur dedi, cevabını vereyim. İp getirin, şu ağaca bağlayın bu adamı, vurun köteği de sözünün cevabını duysun dedi. Adamı bağlayıp dövmeye koyuldular. Tanrıdan korkmuyor musun diye bağırmıya başladı. Bahçe sahibi, neden korkayım dedi; sen Tanrı kulusun, bu sopa da Tanrı sopası... Tanrı sopasını Tanrı kuluna vuruyorum. Sonucu şu: Dünya, bir dağa benzer. Hayır olsun, şer olsun, ne dersen onu duyarsın dağdan. Bir güzel söz söyledim, dağ çirkin cevap verdi sanırsan imkân yok buna. Bülbül dağa karşı şakısın- çilesin de dağdan karga sesi gelsin; yahut insan seslensin de dağ eşek anırışıyla yankılansın; mümkünü yok. Eşek anırışını duyuyorsan iyice bil ki sen anırmışsındır.

Dağa geldin mi güzel sesle seslen;
Dağa karşı ne diye eşek gibi anırırsın?

*****

Dilerim, bu gökkubbe, boyuna hoş sesli kılsın seni.

40. BÖLÜM- Biz su üstündeki kâseyiz sanki. Suyun üstündeki kâsenin gidişi, kâsenin buyruğuyla, dileğiyle değildir; suyun buyruğuyladır, suyun dileğiyle.

(Birisi), bu herkese göre böyledir; yalnız kimisi suyun üstünde olduğunu bilir, kimisibilmez dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Herkese göre olsaydı "İnananın gönlü, Tanrının iki parmağı arasındadır" diye inanan hakkındaki özel hüküm doğru olmazdı. Tanrı, "Rahmân, Kur'ân'ı öğretti" buyurdu. Bu da herkese göre böyledir denemez.

Bütün bilgileri o öğretti amma Kur'ân hakkındaki bu özellik ne? Nitekim "Gökleri ve yeryüzünü yarattı"

âyetinde gökle yer, özel olarak anılmada; bu neden? Mâdem ki herşeyi bir uğurdan yarattı; şüphe yok ki bütün kâseler onun gücünün, onun dileğinin denizi üstünde yüzmede; fakat kötü birşeyi o suya katıp söylemek, edepsizlik olur. Meselâ, ey pisliği, sesli-sessiz yellenmeyi yaratan denmez de ey gökleri yaratan, ey akılları yaratan denir. Öyleyse, genel de olsa bu özellikte bir fayda var. Demek ki birşeye özellik veriş, o şeyi seçiştir; buna delâlet eder. Hâsılı su üstünde giden kâseyi su, öylesine götürür ki bütün kâseler o kâseyi seyrederler. Su üstünde giden kâse öylesine gider ki bütün kâseler, yapılışları bakımından ondan kaçarlar, utanırlar; su, onlara kaçmayı ilham eder, kaçış gücü verir; onların gönüllerine, Tanrım, bizi suya yaklaştırdıkça yaklaşır duâsını ilham eder. Genel olarak gören kişi, suya kapılış bakımından ikisi de bir der. O

da suyun bu kâseyi ne kadar güzel götürdüğünü, bu götürüşteki güzelliği görseydin bu özel güzelliği sorardın, o genel sıfatı anmazdın bile diye cevap verir. Hani birisinin sevgilisi, anlam ve beden bakımından bütün pisliklerle eştir amma âşığın aklına, sevgilim pisliklere eş diye birşey gelmez. Genel sıfat bakımından ikisi de bedendir, ikisinde de parça-buçukluk var, altı yön var, ikisi de sonradan meydana gelmiştir, yok olup gidecektir; daha da bu eşit genel sıfatlar ıssıdır. Fakat bu sıfatlar, kesin olarak sevgili hakkında söylenmez, sevgiye sığmaz. Sevgiliyi kim bu genel sıfatlarla anarsa âşık, ona düşman olur, kendisinin şeytanı bilir onu.

Fakat sana göre bu sıfatlarla da anılabilir; çünkü genel bir görüşün var;

bizdeki özel güzel iği seyredecek kişi değilsin sen; seninle bahse girişmeye değmez; çünkü bizim bahse girişmemiz, güzellikle karılmıştır. Ehli olmayana güzelliği göstermek zulümdür; o, yalnız ehline gösterilir. "Hikmeti, ehli olmayana vermeyin, verirseniz hikmete zulmetmiş olursunuz; fakat ehlinden de saklamayın, ehil olanlara zulmedersiniz"

buyurmuştur. Bu, görüş bilgisidir, münâzara bilgisi değil. Ağaçlar, güzün çiçek açmaz, meyve vermez ki buna dâir bahse girişelim. Bitkilerin güze dayanabilmeleri için karşıkoyacak, dayanacak gücü-kuvveti olmalı; çiçekte, güze karşıkoyacak güç yok. Güneşin tesiriyle ılık havada açılır çiçek; güneşi, havayı bulamazsa başını çeker, aslına kavuşur-gider. Güz ona, kuru dal değilsen karşıma çık, ersen gel der; o da sana karşı bir kuru dalım, istediğini söyle, er değilim ben der.

Beyit

A gerçekler padişahı, benim gibi bir münâfık gördün mü sen? (*)
Dirilerinle diriyim, ölülerinle ölüyüm ben.

A Bahâeddin, dişleri düşmüş, yüzü kertenkele derisine dönmüş, bumburuşuk olmuş bir kocakarı, çıkagelir de ersen, gençsen geldim işte; aha at, aha güzel; aha erlik meydanı; ersen erliğini göster derse Tanrı korusun dersin, vallahi sana karşı er değilim ben; ne söylemişlerse yalan söylemişler; çift sen olduktan sonra er olmamak daha hoş. Hani bir akrep, kuyruğunu kaldırmış, duydum, güzel bir ermişsin, güzelmişsin; hadi, gül de gülüşünü seyredeyim diye üstüne doğru geliyor. Adam der ki: Sen geldin ya, artık gülüş yok bende, o güzel huy bitti-gitti; hakkımda ne demişlerse yalan söylemişler; beni güldürecek herşeyim, gidersin de uzaklaşırsın benden umusuna düşmüş, bu umutla oyalanmada.

Ah ettin de zevk gitti; ah etme de zevk gitmesin dedi
(Mevlânâ buyurdu ki:)

Kimi vakit olur, ah etmezsen zevk gider; kimi vakit de ah edersin, zevk gelir. Böyle olmasaydı

"Gerçekten de İbrâhim, çok ah eden yumuşak bir erdi" buyurmazdı Tanrı. Aynı zamanda hiçbir ibâdeti de göstermemek gerekirdi. Çünkü ibâdetlerin hepsi de zevki belirtmektir. Şimdi şu sözü söylüyorsun ya, zevk gelsin diye söylüyorsun. Söz, zevki gideren, kesen bir şeyse zevk gelsin diye ona koyuluyorsun. Bu, şuna benzer: Uyuyan birine, kalk, gündüz oldu, kervan gidiyor diye bağırır birisi. Derler ki: Bağırma, o, zevk içinde; zevki kaçar. İyi amma o zevk, ölüm zevkidir, buysa ölümden kurtuluşunun zevkidir. Derler ki: İşkillendirme onu, düşündürür, yoksa şu uykuda ne düşüncesi olacak onun? Uyandıktan sonra düşünmeye

başlar. Bağrış da iki çeşittir. Bağıran, bilgi bakımından ondan yüceyse fazla düşünmesine sebep olur. Çünkü

uyandıranı, bilgi ıssıdır; Tanrısal bir uyanıklığı vardır onun. Onu gaflet uykusundan uyandırdı mı, içinde bulunduğu âlemi anlatmış olur ona; oraya çeker onu; bu bakımdan da düşüncesi yücelir; çünkü ona, yüce bir yerden seslenmişlerdir. Fakat tersine olursa, uyandıran, akılca ondan aşâğıysa bakışı aşağıya düşer; çünkü uyandıranı, ondan aşağıdır ya; kesin olarak onun bakışı da aşağıya düşecektir; onun düşüncesi de aşağı âleme gidecektir.

(*) Selim Ağa nüshasında "beyit" kelimesi yok. Başa "Fasıl 41" yazılmış (158 b).

41. BÖLÜM- Tahsiller eden, tahsile dalan şu kişiler, sanırlar ki buraya kapılırlarsa bilgiyi unuturlar, bilgiden vazgeçerler. Oysa ki buraya gelirlerse bütün bilgileri can kesilir. Bilgilerin hepsi de resimdir, şekildir; canlandılar mı, cansız bir kalıp can bulunca ne olursa o olurlar. Zâti bu bilgilerin temeli ordandır; harfsiz, sessiz âlemden, harf ve ses âlemine göçerler. O âlemdeki söz, harfsizdir, sessizdir. "Tanrı, Mûsâ'ya söz söylemiştir, konuşmuştur onunla." Ulu Tanrı Mûsâ'ya söz söylemiştir amma harfle-sesle söz söylememiştir; dille-damakla değildir o söz. Çünkü harfe damak gerektir, dudak gerek ki harf, meydana çıksın; yücedir, arıdır dudaktan, ağızdan, damaktan Tanrı. Öyleyse peygamberler, harfsiz-sessiz âlemde konuşurlar Tanrıyla, duyarlar onun sözünü; öylesine konuşurlar ki şu parça-buçuk akıllar, o âleme ulaşamaz, o âlemin izinin tozunu bile bulamaz. Peygamberler, o sözleri harfsiz âlemden, harf alemine getirirler; şu çocuklar için çoçuklaşırlar; hani "Öğretmen olarak gönderildim" sözü var ya, tıpkı öyle işte. Şimdi harf âleminde ses âleminde kalan şu toplum var ya, onlar, bunların hallerine ulaşamazlar amma oradan güç-kuvvet elde ederler, büyürler, gelişirler; onunla dincelirler. Çocuk, anasını iyice tanımaz amma onunla dincelir, esenleşir ya; ondan güç-kuvvet bulur ya; meyve, daha esenleşir, tatlılaşır, olgunlaşır ya; amma gene de ağaçtan haberi bile yoktur; tıpkı onun gibi bu topluluk da, onu bilmediği, ona ulaşamadığı halde o uludan güç kuvvet bulur, yetişir, gelişir. Bütün halk şunu bilir ki aklın harfin, sesin ötesinde birşey, bir büyük âlem var. Görmez misin sen; bütün halk, delilere düşkündür, onları ziyarete gider;

olabilir ya der, bu belki de umduğumuzdur.

Doğrudur; böyle birşey vardır amma nerdedir, kimde... Bunda yanılmışlardır. O şey akla da sığmaz amma her akla sığmayan da o değildir. Her ceviz yuvarlaktır, fakat her yuvarlak şey ceviz değildir. Onda bir hal var ki dile gelmez, söze sığmaz amma izini, eserini söyledik ya; akıl da ondan güç-kuvvet kazanır, can da; akıl da onunla beslenir, gelişir, canda. Halkın çevrelerinde dönüp dolaştığı şu delilerdeyse bu anlam yoktur.

Halk, onların yüzünden, bulunduğu halden başka bir hale dönmez, onlarla dincelip rahatlaşmaz. Onlar, rahatlık budur derler, rahatlaştık sanırlar amma biz, rahatlık demeyiz ona. Hani çocuk, anasından ayrılır da bir soluk, bir başkasıyla rahatlaşır; buna rahatlık demezler; çünkü yanılmıştır o. Hekimler, mizâca hoş gelen, iştahı çeken herşey, insana kuvvet verir, insanın kanını artırır derler ya; bu, insanın hasta olmadığı zaman hoşuna giden iştahını çeken şeydir. Meselâ, toprak yemeye alışan kişiye toprak hoş gelir amma ona, bu, mizacına iyidir, ye diyemeyiz; isterse hoş gelsin ona. Safra illetine tutulmuş kişi de ekşiden hoşlanır, şekerden hoşlanmaz. O hoşlanmanın îtibarı yoktur, çünkü bir il ete dayanmadadır. Hoşluk ona derler ki illetten önce adama hoş gelsin. Meselâ, birinin eli kesilmiş; cerrah onu iyileştirir, eski haline getirir; sınıkçı, ayağı kırılmış, askıya alınmış, eğrilmiş kişinin ayağını düzeltmeye çalışırken ayak ağrır, acır; kendisine o eğri ayak hoş gelir; sınıkçıysa ona der ki: bundan önce elin-ayağın düzdü; bundan hoşlanırdın, bununla rahattın; kırıldı-eğrildi; kederlendin, incindin; şimdi bu eğri el-ayak, hoş geliyor sana; fakat bu hoşluk, yalancı

hoşluktur; buna itibar edilmez. Tıpkı bunun gibi canlar da kutluluk âleminde Tanrıyı anıştan, Tanrıya dalıştan hoşlanırlar, melekler gibi hani. Onlar, bedenler yüzünden hastalanmışlardır, illetlere uğramışlardır; toprak yemek hoş gelir onlara; fakat peygamber, fakat eren hekimdir; onlara, sana hoş gelmez bu; bu hoşlanış yalandır; bir başka hoşlanacak şey var senin için; onu unutmuşsun; senin sağ-esen mizacının hoşlandığı şey, hastalanmadan önce hoşuna giden şeydir; şimdi bundan hoşlandığını sanıyorsun da inanmıyorsun bana der.

Ârifin biri, bir nahivcinin katına gitmiş, oturmuştu. Nahivci dedi ki: Söz, şu üç halden dışarı olamaz: Ya isim olur, ya fiil olur, ya harf. Ârif, elbisesini yırttı da eyvanlar olsun dedi; yirmi yıllık ömrümde yele gitti, çalışıp çabalamam da. Ben, bu üç halden dışarı bir söz vardır umusuyla çalıştım; sense benim umudumu yitirdin gitti. Bu ârif, o sözün anlamına da erişmişti, maksadına da; fakat bu yol a nahivciyi uyandırmak istiyordu.

Hikâye ederler; Tanrı ikisinden de râzı olsun, Hasan'la Huseyn çocukken birinin yanlış abdest aldığını

gördüler; adamın abdesti şerîate sığmıyordu ona en güzel şekilde abdest

almayı öğretmek istediler. Adamın yanına gittiler. Biri, bu dedi, bana yanlış abdest alıyorsun diyor, ikimiz de tapında abdest alalım; bak, bakalım; ikimizden hangimizin abdesti şerîate uygun. İkisi de adamın yanında abdest aldılar. Adam, a çocuklar dedi, sizin abdestiniz şerîate tam uygun, doğru, güzel; bu yoksulun abdesti yanlışmış.

Şuna benzer bu: Konuk çok olunca evi büyütürler, daha çok bezerler, yemeği daha fazla yaparlar.

Görmez misin, çocuğun boycağızı küçükken onun konuğu olan düşüncesi de eve benzeyen kalıbına göredir; sütten dadıdan başka birşey bilmez. Daha büyüyünce akıldan, anlayıştan ayırdedişten, daha da başka kabiliyetlerden meydana gelen düşünce konukları, daha da büyür. Fakat aşk konuğu geldi mi, eve sığmaz, evi yıkar-gider de yeni baştan evler kurar. Çünkü padişahın perdeleri, adamları, orduları, onun evine sığmaz. O perdeleri assalar bile bu kapılara lâyık olmaz. Öylesine sonsuz adamlara sonsuz bir durak gerektir. O perdeleri astılar mı, hepsi de aydınlıklar verir, örtüleri kaldırır, gizlileri meydana kor. Bu âlemin, ardındakileri göstermeyen perdelerin aksinedir o perdeler.

Şiir

Hani mum ağlar amma göz yaşları,
Ateşle eş-dosttur da o yüzden mi akar, yoksa baldan ayrıldığından mı bilinmez ya;Ben de ağır olaylardan şikâyet ediyorum amma hangi olaydan?
İnsanlar beni özürlü tutmasınlar, paylamasınlar da; bunun için o olayı söylemiyorum.

Birisi dedi ki: Bunu Heratlı Kadı Abû-Mansûr söylemiştir.
Mevlânâ dedi ki:

Kadı Mansûr, kapalı söyler; insanı işkile düşürür; çeşitlidir sözleri. Fakat Mansûr dayanamadı da apaçık söyledi-gitti. Bütün âlem buyruğa tutsaktır; buyruksa tanığa tutsak. Tanık açıklar, gizlemez. (Mevlânâ,) Kadı'nın sözlerinden bir sayfa oku dedi. (Adam,) okudu. Ondan sonra

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Tanrının öyle kul arı vardır; çarşafa bürünmüş bir kadını gördüler mi, yüzünü aç da görelim derler; ne biçim kadınsın, neyin nesisin? Yüzü örtülü geçip gittin de seni görmedik mi, bu kimdi diye kuruntuya düşeriz. Yüzünü görünce sana fitne olacak, sana tutulacak adam değilim ben. Tanrı, çoktandır, beni sizden arıtmıştır, boşverdirmiştir size; sizi görünce siz de bana fitne olamazsınız; bundanda emînim ben; ancak görmezsem kimdi bu diye kuruntuda kalacağım. Bu hal, nefis ehli olan topluluğun tersine; onlar, güzellerin yüzlerini açık olarak gördüler mi, onlara kapılırlar, kararları kalmaz. Öyleyse onlara fitne olmamaları için güzellerin onlara yüzlerini göstermemeleri yeğ; fakat fitneden kurtulmaları için gönül ehline yüzlerini

açmaları yeğ.

Birisi, Hârezm'de kimse âşık olmaz dedi; çünkü Hârezm'de güzeller çok. Bir güzeli gördüler de gönül verdiler mi ondan daha güzelini görürler, ilkinden gönül eri soğur. (Mevlânâ) buyurdu ki: Mâdemki Hârezm güzellerine âşık olmak imkânı yok; Harezm' e âşık olmak gerek; çünkü orda güzellerin sayısı yok. O Hârezm, yokluktur. Orda anlam bakımından güzel olanların, can şekline bürünenlerin sonu yoktur. Birine kapıldın-kaldın mı, bir başkası yüz gösterir, ilkini unutursun; bu, böylece yürür-gider; sonu gelmez; şu halde yokluğun ta kendisine âşık olalım, onda bunca güzel var.

42. BÖLÜM- Buhârâlı Seyf Mısır'a gitti. Aynayı herkes sever;herkes sıfatlarının aynasına, herkes, kendine fayda veren şeylere âşık olur; fakat yüzündeki gerçekten haberi bile yoktur. Yüzündeki peçeyi yüz sanır. Örtü altındaki ayna, yüzünün aynasıdır senin... Yüzünü aç da, yüzünü görecek aynayı bul da sence benim ayna olduğum anlaşılsın.

(Birisi,) onun sözü bence de gerçek dedi; peygamberlerle erenler de aslı olmayan birsanıya kapılmışlar; kuru dâvâdan başka birşeyleri yok.

(Mevlânâ) dedi ki:

Bu sözü şakacıktan mı söylüyorsun, yoksa sen de böyle mi görüyor da söylüyorsun? Böyle görüyor da söylüyorsan varlıktaki görüş gerçekleşmiş demektir; görmekse varlıktaki en üstün, en yüce şeydir, aynı

zamanda da peygamberleri gerçek bilmedir. Çünkü onlar da gördüklerini iddiâ etmişlerdir ki sen de onu ikrar etmedesin. Sonra görmek, görülenle meydana çıkar; çünkü görmek, insandan taşan, birşeye ulaşan işlerdendir. Görmek için kesin olarak görülen gerek. Görülen, istenendir, görense isteyen; yahut da tersi olur bunun. Şimdi inkârınla isteyende sâbit oldu, istenen de, varlıktaki görüş de. Allahlıkla kulluk, nefyinde ispat olan bir kaziyedir; demek ki kesin olarak sübûtu vâciptir.

Şu topluluk, bu gaflete daldıran adama mürîd olmuş, onu ululayıp duruyor dendi de dedim ki: Gaflete daldıran şu şeyh, taştan, puttan da aşağı değil ya. Taşa, puta tapanlar onları ululuyorlar, büyütüyorlar; onlardan birşeyler umuyorlar; onlardan şevke geliyorlar; dilekler diliyorlar; hâcetler istiyorlar; onlara karşı ağlayıp sızlanıyorlar. Taşın, putunsa bunlardan haberi bile yok, birşeycik duymuyor; fakat Ulu Tanrı, gerçekliklerine karşı onları sebep ediyor da dileklerini veriyor; taşın, putun bundan da haberi yok.

Bir fakıyh, çocuğun birini dövüyordu. Neden dövüyorsun, suçu ne dendi. Dedi ki Bu piçin ne yaptığını, ne ettiğini bilmezsiniz siz. Ne yaptı ki, ne cinâyet işledi dediler. Tam akıtacağım vakit hayâli kaçıp gidiyor dedi. Hiç şüphe yok ki o, hayâline âşık onun; çocuğunsa bundan haberi bile yok. İşte

müritler de bu battal şeyhin hayâline âşık olmuşlar; oysa onların ayrılığından da habersiz, ulaşmalarından-buluşmalarından da, hal erinden de. Fakat yanıltıcı, yanılmış bir hayâli sevmek bile insana vecit verir; verir amma bu aşk, âşığın her halini bilen, gören gerçek sevgiliye karşı beslenen aşka da benzemez. Karanlıkta sevgiliyi kucaklıyorum sanarak bir direğe sarılan, ağlayıp sızlayan, şikâyetlenen kişinin duyduğu tat, diri, herşeyden haberi olan sevgilisini kucaklayan kişinin duyduğu tat, diri, herşeyden haberi olan sevgilisini kucaklayan kişinin duyduğu tada benzemez elbet.

43. BOLÜM- Bir yere gitmeyi kuran, bir yolculuğa çıkmaya niyetlenen herkes, oraya varırsam işler başarırım; birçok işlerim kolaylaşır, halim düzene girer, dostlar sevinirler, düşmanları yenerim diye a kıllıca düşüncelere dalar; gönlüne gelenler bunlardır; Tanrının dileğiyse büsbütün başka birşeydir. İnsan bunca tedbirlerde bulunur, bunca kuruntular kurar, düşüncelere dalar; bir tanesi olsun, kendi dileğince olmaz; bununla beraber gene de kendi tedbirine dayanır, dilediğini başaracağını sanır.

Kul tedbirde bulunur; takdîri bilmez;

Tanrı takdîri gelip-çattı mı, tedbir yok olur-gider.

Bu, şuna benzer: Birisi rüyâda bir şehirde garip kaldığını, orda bir tek bildiği olmadığını, başıboş

dolaşıp durduğunu görür. Ne kimse onu tanır, ne o kimseyi. Pişman olur adam; tasalara dalar, hasretlere düşer de ne diye bu şehre geldim, bir tek dostum yok demeye, elini eline vurmaya, dudağını ısırmaya koyulur. Derken uyanır; bir de bakar ki ne şehir var, ne halk. Anlar-bilir ki o tasalanma, o eseflenme, o hasret, faydasızmış; o hale pişman olur, yiten zamana acır. Fakat bir kere daha uykuya dalınca rasgele kendini gene öyle bir şehirde görür, gene gamlanmaya, hasret çekmeye koyulur, pişman olur o şehre geldiğine; hiç düşünmez, hiç aklına gelmez de demez ki ben uyanıkken gam yediğime pişman olmuştum, bu bir rüyâydı, faydası bile yoktu; şimdi de öyle işte. Tıpkı bunun gibi halk da kuruntusunun, tedbirinin asılsız olduğunu, boşa çıktığını, hiçbir işi dileğince yürümediğini yüz binlerce kez görmüştür. Fakat Ulu Tanrı, onlara bir unutmadır verir; hepsini unuturlar da kendi dileklerine uyarlar. " Gerçekten de Allah, insanla insanın gönlü arasında bir engel olur."

İbrâhim Edhem, padişahlığı zamanında ava gitmişti; bir ceylânın ardına düşmüş, at sürüyordu.

Süre- süre ordudan iyice ayrıldı, uzak düştü. Atı da yorgunluktan terlere battı, su içinde kaldı. Gene de çölde at koşturmadaydı. İş, sınırı aşınca ceylân dile geldi; yüzünü geri çevirdi de bunun için yaratılmadın sen, seni bunun için yaratmadılar; yokluktan, beni avlanman için var etmediler seni; tut ki avlandın beni, ne olur bundan dedi. İbrâhim bu sözleri duyunca bir nâra attı, kendini attan yere fırlattı. O ovada bir çobandan başka kimsecikler yoktu. Ona yalvardı-yakardı; mücevherlerle bezenmiş padişahlık elbisesini, silahını, atını

ona verdi. Bunları al, kepeneğini bana ver, kimseye de bir şey söyleme, halimi kimseye açma

dedi. Kepeneği giydi, yola düştü. Şimdi onun maksadına bak ki neydi, bir de Tanrının dileği neymiş, bir seyret. O diledi ki ceylânı avlasın; Ulu Tanrıysa bir ceylânla onu avladı. Buna bak da bil ki dünyada onun dileği oluyor; dilek onun malı-mülkü, maksat ona uymuş.

Tanrı râzı olsun Ömer, Müslüman olmadan kızkardeşinin evine girdi; kardeşi Kur'ân okuyordu.

Yüksek sesle "Tâhâ, biz sana eziyet olsun diye indirmedik Kur'ân'ı" diyordu. Kardeşini görünce Kur'ân'ı

gizledi, sustu. Ömer kılıcını sıyırdı; mutlaka söyleyeceksin dedi; neydi okuduğun, neden gizledin?

Söylemezsen şu solukta kesiveririm başını; hiç aman vermem. Kız kardeşi pek korktu, onun öfkesini bilirdi.

Can korkusundan söyledi, Ulu Tanrı dedi, esenlik ona, bu yakınlarda Muhammed'e bu sözleri vahyetti, onları okuyordum. Oku da duyayım dedi Ömer. Kız kardeşi, Tâhâ sûresini sonunadek okudu. Ömer pek öfkelendi; öfkesi birdi, yüzlere çıktı. Şimdi dedi, seni öldürürsem âcizi öldürme olur bu; önce gideyim, onun başını keseyim, ondan sonra senin işini bitiririm. Öylece kızgın, öfkeli bir halde sıyrılmış kılıcıyla Mustafâ'nın, Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mescid'ine yüz tuttu. Yolda Kureyş ululları gördüler; Ömer dediler.

Muhammed'e kastetmiş, ne olacaksa ondan olacak. Çünkü Ömer, pek güçlü-kuvvetliydi, pek erdi. Hangi orduya yüz tutsa mutlaka üst olurdu, mutlaka onların başlarını keser-getirirdi. Öylesine kuvvetliydi ki Tanrı

rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ, boyuna Tanrım derdi, benim dinime ya Ömer'le yardım et, ya Abû-Cehil'le. Çünkü zamanlarında ikisi de kuvvetli, er, yiğit tanınmıştı. Müslüman olduktan sonra boyuna ağlar da a Tanrı Elçisi derdi Ömer, ya Abû-Cehil'in adını önce ansaydın da Tanrım deseydin dinime ya Abû-Cehil'le yardım et, ya Ömer'le; vay bana, nolurdu halim benim, sapıklıkta kala-kalırdım. Hâsılı Ömer, sıyrılmış kılıcıyla Peygamber'in evine yüz tuttu; o arada Tanrı esenlik versin, Cebrâil, Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ'ya vahiy getirdi. İşte şimdicek ey Tanrı Elçisi dedi, Ömer Müslüman olmak üzere geliyor. Onu kucakla. Ömer, eve girince apaçık gördü ki Mustafâ'dan atılan bir ışık oku uçtu, geldi, gönlüne saplandı. Bir nâra attı, kendinden geçti, yere yıkıldı. Canında bir sevgidir, bir aşktır belirdi. Sevgisinin çokluğundan Mustafâ'da yanıp erimek, yok olmak istiyordu. Ey Tanrı Elçisi dedi, îman arzet, o keleciyi söyle de duyayım. Ömer Müslüman olunca şimdi dedi,sıyrılmış kılıçla senin kastına gelmiştim ya; o suçun keffâresi olarak bundan böyle kimden, senin hakkında bir kötü söz duyarsam hemencecik şu kılıçla başını

bedeninden ayırayım, hiç aman vermeyeyim, bu da Müslümanlığın bir şükrü olsun. Evden çıkar-çıkmaz babasına rastladı. Babası, dininden mi döndün dedi. Ömer hemencecik onun başını bedeninden ayırdı.

Elinde kanlı kılıç; yola düştü. Kureyş ulları, kanlı kılıcı görünce başını getireceğim diye vâdetmiştin ya, nerde baş dediler. İşte baş dedi Ömer. Bu başı, buradan götürdün sen dediler. Hayır dedi, bu baş, o baş

değil. Şimdi bir bak, Ömer'in kastı neydi, Ulu Tanrının ondan dilediği neymiş; bir bak da bil ki işler, o ne dilerse hep öyle oluyor.

Ömer, kılıç elde Peygamberin kastına geldi;

Tanrı tuzağına tutuldu, bahtı yâver oldu da görüş ısısı kesildi.

Şimdi size de ne getirdiniz derlerse baş getirdik deyin Biz bu başı görmüştük derlerse hayır deyin, bu baş, o baş değil; başka bir baş bu. Baş ona derler ki onda bir sır bulunsun; yoksa bin baş, bir pula değmez.

Bu âyeti okudular: "An o zamanı ki evi, insanların toplanması, eminlik yurdu olması için kurduk; İbrâhim'in durağını namaz yeri yapın, orda namaz kılın ”Tanrı rahmetler etsin, İbrâhim dedi ki: Tanrım, beni, râzılığının elbisesiyle yücelttin, seçtin; soyumu da bu ululukla rızklandır. Ulu Tanrı, "Zalimler, ahdime nâil olamazlar" buyurdu; yâni zâlim olanlar, benim râzılık elbisemi giymeye, ululuğuma ermiye lâyık olamazlar. İbrâhim, Ulu Tanrının zâlimlere, azgınlara lûtfetmeyeceğini anlayınca sözünü kayıtladı da Tanrım dedi, inananlara, zulmetmeyenlere kendi rızkından pay ver, rızkını esirgeme onlardan. Ulu Tanrı, rızkım geneldir buyurdu, herkesin payı var onda; bu konuk yurdundaki bütün yaratıklar, ondan faydalanırlar, paylarını alırlar; ancak râzılık elbisesi, ululuk elbisesi hasların, seçkinlerin payı.

Zâhir ehli olanlar, evden maksat Kâ'be'dir; kim oraya sığınırsa zararlardan aman bulur; orda avlanmak haramdır; orda hiç kimseyi incitmek caiz değildir; Ulu Tanrı orasını seçmiştir derler. Bu da doğrudur, güzeldir amma bu, Kur'ân'ın zâhiridir. Gerçeklerse derler ki: Ev, insanın gönlüdür. Yâni Tanrım, gönlümü, nefse ait vesveselerden, nefse âit işlerden boşalt; bozuk, asılsız sevdâlardan, düşüncelerden arıt da orda hiçbir korku kalmasın, eminlik yurdu kesilsin; vahyinin yeri olsun; şeytanlar, kuruntular oraya yol bulamasın. Hani Ulu Tanrı, gökyüzüne şihaplar dikmiştir ya; bunlar, taşlanmış şeytanların, meleklerin sırlarını duymamaları, hiçbir kimsenin, onların hallerini bilip anlamamaları için onları men'etmeye memurdur; böylece de melekler, bütün zararlardan uzak kalırlar. Yâni, Tanrım, sen de lûtuf bekçilerini gönlümüze dik de şeytanların kuruntularını, nefis düzenlerini bizden uzaklaştırsınlar. İşte bu, bâtın ehlinin, gerçeklerin sözüdür. Herkes, kendi yerinde oynar, neredeyse oraya göre lâf eder. Kuran, iki yüzlü bir ipek kumaştır; kimisi bu yüzünden faydalanır, kimisi o yüzünden. Her ikisi de doğrudur. Çünkü Ulu Tanrı, iki bölüğün de ondan faydalanmasını diler. Hani bir kadının kocası da vardır, süt emer oğlu da; her ikisi de

ondan tat duyar; çocuğun aldığı tat, memesindendir, sütündendir onun; kocası da onunla buluşmadan tat alır. Yaratıklar, yol çocuklarıdır; Kur'ân'dan zâhirî bir tat duyarlar, süt emerler. Olgunlarınsa Kur'ân'ın anlamlarında bir başka seyir-seyranları, bir başka anlayışları vardır. İbrâhim'in durağı, şudur: İbrâhim'in namaz yeri, Kâ'be yanında bir yerdir. Zâhir ehli, orda iki rek'at namaz kılmak gerektir derler. Bu doğrudur, eyvâllah; fakat gerçekler katında

İbrâhim'in durağı şudur: İbrâhim gibi kendini, Tanrı uğruna ateşe atarsın, kendini Tanrı yolunda çalışıp çabalamayla bu durağa, yahut bu durağın yakınlarına ulaştırsın; çünkü o da Tanrı uğruna kendini fedâ etti; yâni nefsini fedâ etti; ona karşı bir tehlike kalmadı, kendinden pervâsı yok artık. İbrâhim'in durağında iki rek'at namaz kılmak güzel; fakat öylesine bir namaz ki kıyamı bu âlemde olmalı, rükûu o âlemde. Kâ'be'den maksat, peygamberlerle erenlerin gönülleridir. Onların gönülleri, Tanrı

vahyinin geldiği yerdir; Kâ'be'yse onun parça-buçuğu. Gönül olmasaydı. Kâ'be ne işe yarardı?

Peygamberlerle erenler, tümden dileklerinden vazgeçmişlerdir; Tanrı dileğine uymuşlardır; o ne buyurursa onu yaparlar; Tanrının lûtfuna ermeyen kişiden, babaları, anaları bile olsa bezerler, gözlerine düşman görünür onların.

Gönlümün dizginini, senin eline öylesine verdim ki,
Pişti mi dersen sen, yandı bile derim ben.

Her ne söylüyorsak hepsi de örnektir, eşit değil. Örnek başkadır, eşit başka. Ulu Tanrı, kendi ışığını, örnek olarak kandile, erenlerin varlıklarını sırçaya benzetti. Bu, örnek için bir benzetiştir. Onun ışığı, bütün varlık ve mekân âlemine sığmazken sırçaya, kandile nerden sığacak? Ulular ulusu Tanrı ışıklarının doğuları, gönüle nerden sığacak? Fakat onu istedin mi, gönülde bulursun; yalnız bu buluş, gönüle girmesi yolu da değildir. O ışık gönülde değildir amma onu, oradan bulursun. Hani kendini aynada görürsün ya, amma senin şeklin, aynanın içinde değildir; öyleyken aynaya bakınca kendini orda görürsün. Akla sığmaz görünen şeyler var ya; onları bir örnekle söylerlerse akla sığmaz, duygularla duyulur, görülür. Hani birisi gözünü

yumdu mu, şaşılacak şeyler görür, duygularla duyulan şekiller seyreder; gözünü açtı mı da bunların hiçbirini görmez desen hiç kimsenin aklı almaz bunu; kimse inanmaz bu söze. Fakat bir örnek getirsen anlaşılır. Şuna benzer bu: Birisi rüyada yüz binlerce şey görür ki uyanıkken onların birini bile göremez. Bir mühendis, içinden bir ev kurmayı geçirir, enini-boyunu arşınlar, şeklini düşünür. Bu, birisine akla sığmaz görünebilir; fakat evin plânını kâğıda çizerse göze görünür. Demek ki neliği-niteliği aydın bir hale getirdi mi, akla sığıyor; akla sığdıktan sonra da evi, düşündüğü gibi yaptı mı, duyguyla da anlaşılıyor; gözle de görülüyor. Anlaşıldı ya artık, bütün akla sığmayan şeyler, örnekle akla sığmada, duygularla anlaşılmada.

Gene derler hani; öbür dünyada amel defterleri uçacak, kimi insanın sağ eline verilecek, kimi insanın sol eline... Melekleri, Arş'ı, cehennemi, cenneti, mîzânı, soruyu, kitâbı anlatırlar; bunları bir örnekle anlatmadıkça hiçbiri de anlaşılmaz bunların. Bunlara şu dünyada eşit yoktur amma örnekle anlaşılır. Bu dünyada örneği şudur bunların. Gece herkes uyur; ayakkabıcının, padişahın, kadı'nın, terzinin, bunlardan başka herkesin bütün düşünceleri, varlıklarından uçar-gider; hiç kimsede bir düşünce bile kalmaz. Günün ağarması, İsrâfîl'in sûru üfleyişi gibi onların beden zerrelerini diriltir; herbirinin düşüncesi,uçup gelen amel defterleri gibi sahibine gelir; hiç yanılmaz. Terzinin düşüncesi terziye, fakıyhin düşüncesi fakıyhe, demircinin

düşüncesi demirciye, zâlimin düşüncesi zâlime, adâlet ıssının düşüncesi adâlet ıssına gelir. Hiçbir kişi yoktur ki gece terzi olarak yatsın da gündüz ayakkabıcı olarak kalksın; imkânı yok bunun. Çünkü onun işi buydu, bununla uğraşmadaydı; gene onunla uğraşır. İşte böylece bilir-anlarsın ki öbür dünyada da böyle olacak; akla sığmaz bir şey değil ki bu; bu dünyada da oluyor işte. Şu halde birisi, şu örneği getirse, ipin ucuna yapışsa o âlemin bütün hallerini şu dünyada görür; o âlemden koku alır, o âlem, görünür ona da bilir ki her-şey, Tanrının gücüne-kuvvetine sığar, herşeye gücü yeter Tanrının. Nice kemikler var, mezarda çürümüş-gitmiş, görürsün onları ya; sahipleri ya esenliktedir, hoştur, sarhoş bir halde yatıp uyumadadır; o tattan, o sarhoşluktan da haberleri vardır. Toprağı hoş olsun ona derler hani; saçma lâf değil bu lâf.

Toprağın hoşluktan haberi olmasaydı nasıl söylerlerdi bunu?

O Ay parçası güzel, yüz yıl yaşasın;
Onun gam oklarına okluk olsun gönlüm.
Kapısının toprağında bir hoş ölüme daldı gönül;
Kim duâ etmişti de toprağı hoş olsun demişti yârabbi?

Bunun örneği duyulan âlemde de olur-gider. Hani iki kişi bir yatakta yatar, uyur. Birisi kendini güzeller arasında, gül bahçesinde, cennette görür; öbürü kendini yılanlar, cehennem zebanileri, akrepler arasında görür. Sende ikisinin arasında araştıra-dur. Ne bunu görürsün, ne onu. Peki, kimisinin parça-buçuğu mezarda tat içinde, esenlikte, esrik bir halde oluşu, kimisinin azapta, elemde, mihnette bulunuşu, seninse ne onu görmen, ne bunu bilmen, şaşılacak bir şey midir ki? Demek anlaşıldı ki akla sığmayan şey, örnekle akla sığıyor amma örnek de eşide benzemiyor. Şunun gibi hani; ârif, ferahlığa, gönül genişliğine

bahar adını takmıştır; gönül darlığına, gama da güz demiştir. Görünüş bakımından iyilik hoşluk nerden bahara; gam, nerden güze benzeyecek? Fakat bu bir örnektir ki akılsız adam, onun anlamını, anlayamaz, kavrayamaz. Ulu Tanrı da "Karanlıklarla ışık, gölgeyle ısı bir, eşit değildir" buyurmuştur, imanı ışığa benzetmiştir, küfrü karanlığa. İnanmayı, güzelim bir gölgeliğe benzetmiştir, küfrü adamın beynini kaynatan, yakıp yandıran amansız güneşe benzetmiştir. İnancın aydınlığı, lâtifliği, şu dünyanın ışığına; yahut küfrün pisliği, şu dünyanın karanlığına ne diye benzesin?

Birisi, biz söz söylerken uyursa o uyku, gafletten değildir, eminliktendir. Hani bir kervan, sarp, korkunç bir yolda kap-karanlık gecede yola düşer, sürer-gider, düşmanlardan bir zarar gelmesin diye boyuna yol alır. Derken kervan halkının kulaklarına köpek havlaması, yahut horoz sesi geldi mi, bir köye vardı mı kervan; kervandakiler esenleşirler; ayaklarını uzatıp bir güzelce yatarlar, uykuya dalarlar. Oysa ki yolda ne ses vardı, ne gürültü; fakat korkudan uykuları gelmiyordu ki. Köyde eminlikle beraber o kadar gürültü-patırtı, köpeklerin havlaması, horoz sesleri var, öyle olduğu halde uykuya dalıyorlar. Bizim sözlerimiz de mâmurluktan, eminlikten geliyor; peygamberlerin, erenlerin sözleri. Canlar, söz tanır bir hale geldi mi, emin olur; korkudan kurtulur. Çünkü bu sözden umut kokusu gelmede, devlet

kokusu duyulmada.

Hani birisi, kap-karanlık gecede bir kervanla yoldaş olmuş, gidiyor. Korkusundan, her solukta harâmiler kervanı basmış sanmada. Yol arkadaşlarının seslerini işitmek, onları, seslerinden tanımak ister bu adam; onların sözlerini işitti mi, emin olur. "Ya Muhammed,söyle: Oku." Sen söyle; çünkü özün lâtif, gözlere görünmüyor; söz söyledin mi, anlıyorlar ki bildiksin, canlar emin oluyor, esenleşiyor. Söz söyle; **Seninle konuşmadıkça seni göremiyorum ben.**

Ovada küçücük bir yaratık vardır. Küçüklüğünden göze görünmez. Fakat bağırdı-öttü mü, sesinden anlaşılır. Yaratıklar da dünya ovasına dalmışlardır; senin özünse pek lâtîf, gözlere görünmüyor; söz söyle de tanısınlar seni. Sen, bir yere gitmek istedin mi, önce gönlün gider, orasını görür, orasının ahvâlini anlar.

Sonra gönül geriye gelir, bedeni çeker-götürür. Şimdi bütün bu yaratıklar, peygamberlerle erenlere karşı

bedendir; âlemin gönlü peygamberlerle erenlerdir. Önce onlar, o âleme gittiler; insanlıktan, etten-deriden sıyrıldılar; aşağıdan-yukardan çıktılar; bu âlemi de seyrettiler, o âlemi de. Konaklar aştılar; sonucu, yol nasıl alınır, anladılar. Ondan sonra geldiler; o temelli âleme gelin; bu dünya yıkık bir âlem,geçici bir saray; biz hoş bir yer bulduk, size haber vermedeyiz diye halkı o âleme çağırıyorlar. Artık anlaşıldı ya; gönlüm, herhalde sevgiliyle beraber; konaklar aşmaya ihtiyacı yok; ne yol kesici korkusu var, ne palan, deve ihtiyacı. Bunlarla bağlı olan, yoksul beden.

Rubâi

Gönüle dedim ki: A gönül, bilgisizlikten
Nasıl bir kişinin tapısından yoksunsun, bilir misin?
Gönül bana, a arayan dedi, yanlış söylüyorsun;
Ben tapıdayım da sensin başı dönen

Nerde olursan ol, ne halde bulunursan bulun; sevmiye, âşık olmaya çalış. Sevgi mülkün, ülken oldu mu, boyuna âşık olursun; mezarda da, mahşerde de, cennette de âşık olursun; sonu gelmez ya; boyuna âşık olursun. Mademki buğday ektin, kesin olarak buğday biter; ambardaki buğday da o biten buğdaydır.

Mecnûn, Leylâ'ya bir mektup yazmak istedi; eline kalemi aldı, şu beyti söyledi: **Hayâlin gözümde, adın ağzımda;**

Anışın gönlünde, nereye yazayım?

Mâdemki hayâlin gözü durak edinmiş, adın ağızdan gitmiyor; anışın can evinde; peki, mektubu kime yazayım; buralarda dolaşıp duruyorsun sen dedi de kalemi kırdı, kâğıdı yırttı.

Çok kişiler vardır, gönülleri bu sözlerle doludur; fakat söyleyemezler; söylemeye âşık olsalar, söylemek isteseler bile söyleyemezler. Buna şaşılmaz, aşkı da gidermez bu. Zâti temel olan da gönüldür, dilektir, aşktır. Hani çocuk da süte âşıktır, ondan yardım görür, onunla kuvvetlenir, büyür. Bununla beraber gene de sütü anlatamaz, târif edemez; ben süttün ne tat duyuyorum,

onu içmezsem nasıl kederleniyorum, nasıl arıklaşıyorum diyemez; tadını da söze getiremez, bulamadığı zamanki kederini de. Canı süt ister, süte âşıktır. Fakat büyüyen, ergenlik çağına gelen kişi, sütü binlerce çeşit târif etse, övse, anlatsa gene de çocuğun bulduğu tadı bulamaz sütte, onun aldığı zevki alamaz sütten.

44. BÖLÜM- O gencin adı ne (dedi). Seyfeddin (dediler). Buyurdu ki:

Seyf (kılıç), kındadır, görünmez. Seyfeddin ona derler ki din için savaşır. Çabası, tümden Tanrı

içindir; doğruyu eğriden ayırır; gerçeği aslı olmayandan ayırdeder. Ancak önce kendisiyle savaşması, önce kendi huylarını güzel iştirmesi gerek. "Kendinden başla." Bütün öğütleri önce kendine vermek gerek. İnsan, sen de adamsın, elin-ayağın, kulağın, aklın, gözün, ağzın var demeli; peygamberler, erenler, devletler buldular, maksatlarına erdiler; onlar da adamdı; onların da benim gibi kulakları, akıl arı, dilleri, elleri-ayakları vardı. Ne yüzden onlara yol veriyorlar, kapıyı açıyorlar da bana yol vermiyorlar, kapıyı örtüyorlar yüzüme? İnsan, kendi kulağını kendi burmalı, gece-gündüz, ne yaptın, elinden ne biçim bir iş çıktı da makbul olmuyorsun, seni kabul etmiyorlar diye kendisiyle savaşmalı da seyfullah olmalı, Tanrı dili kesilmeli.

Meselâ, on kişi, bir eve gitmek ister. Dokuzu yol bulur, eve girer; biri dışarda kalır, içeri almazlar onu. Kesin olarak bu adam, kendi-kendine düşünür, acaba ben ne yaptım ki beni içeriye almadılar; benden edepten dışarı ne meydana geldi diye ağlar, yakarır. İnsanın, suçu kendisine vermesi, kendisini kusurlu görmesi, edepsiz tanıması; bunu bana Tanrı yaptırıyor, ben ne yapayım, onun dileği böyle; dileseydi yol verirdi dememesi gerek. Çünkü bu, bir yolla Tanrıya sövmektir, Tanrıya kılıç çekmektir. Böyle olursa bu bakımdan Tanrıya çekilmiş kılıç olur, Tanrı kılıcı değil. Ulu Tanrı, hısımdan-akrabâdan münezzehtir. "Doğurmaz da, doğmamıştır da." Hiçbir kimse, kul uktan başka bir yolla yol bulamaz ona. "Tanrı zengindir, sizsiniz yoksullar." Tanrıya yol bulan kişiye, onun Tanrıya benden daha çok yakınlığı var, benden daha bildik, daha çok ilgisi var Tanrıyla diyemezsin; mümkünü yok bunun. Ona yakınlık, ancak kullukla olabilir. O, herkese-her-şeye, genel olarak vericidir. Denizin eteğini incilerle doldurur; tikene gülden elbise giydirir; bir avuç

toprağa, garezsiz, geçmişsiz can bağışlar. Kâinatın bütün parça-buçuklarının payı vardır nîmetinden. Bir insan, filân şehirde vergili bir adam varmış; pek büyük bağışlarda bulunuyormuş diye buysa bana da verir

umusuna düşer de ondan faydalanmak için mutlaka oraya gider. Tanrının nîmet verişi de bu kadar meşhur, bütün âlemin haberi var onun lûtfundan; peki, niçin dilemezsin ondan, neden vuslat elbisesi um-mazsın ondan? Dilerse kendi verir demişsin de tembelcesine oturup kalmışsın; hiç çabalamıyorsun. Aklı, anlayışı

olmayan köpek bile aç kaldı mı, ekmeği kalmadı mı karşına gelir, kuyrucağını sallamaya, yâni, bana ekmek ver, ekmeğim yok benim, fakat sende ekmek var demeye koyulur; bu kadarcık bir anlayış vardır onda.

Köpekten de aşağı değilsin ya; o bile toz-toprak içinde yatmaya; dilerse kendi verir demeye râzı olmuyor; yalvarıyor, kuyruk sallıyor. Sen de kuyruk salla, Tanrıdan iste, yoksulluk göster. Böylesine bir vergilinin karşısında yoksulluk göstermek, pek istenir-dilenir birşeydir. Mâdemki bahtın yok,bir kişiden baht iste ki onun bahtı yâverdir, devlet ıssıdır. Tanrı, pek yakındır sana. Ne düşünsen, ne kursan seninle biledir o.

Çünkü düşünceyi, kuruntuyu var eden de odur, sana eş eden de o. Yalnız, pek yakın olduğundan göremezsin. Ne şaşılacak şey ki, yaptığın her işte aklın, seninle; onunla girişiyorsun giriştiğin işe. Fakat aklı

hiç göremiyorsun, ancak eseriyle görüyorsun; asıl aklı görmene imkân yok. Meselâ, birisi hamama gider.

Kızışır. Hamamın içinde nereye gitse ısı kendisiyle biledir. Ateşin ısısının tesiriyle kızışmıştır amma ateşi göremez. Hamamdan çıkar da ateşi gözüyle görürse anlar ki hamam da ateşle kızışmadadır, hamamdakiler de; bilir ki hamamdaki ısı, ateşlenmiş. İnsanın varlığı da büyük bir hamamdır. Orda aklın, canın, nefsin ısısı

hep vardır. Fakat hamamdan dışarıya çıktın da öbür dünyaya yüz tuttun mu aklın da kendini görürsün, nefsin de, canın da. Anlarsın ki bu buluş, bu anlayış,aklın ışığındanmış; o düzenler, nefistenmiş; yaşayış da canın eseriymiş. Herbirinin özünü görürsün o vakit; fakat hamamda oldukça ateşi gözünle görmene imkân yok, ancak eseriyle görebilirsin. Yahut da hiç akar su görmemiş birinin gözlerini bağlasalar da suya alsalar yaş birşeyin gözüne vurduğunu, bedenini kapladığın duyar, fakat o nedir, bunu bilmez. Gözlerini açtılar mı

ap-açık görür bilir ki şuymuş o. Önce eserleriyle bildi, şimdi kendisi gördü. Şu halde Tanrıya karşı yoksulluk göster, ihtiyâcın neyse ondan iste; bu isteyiş hiç mi hiç yitmez."Beni çağırın, icâbet edeceğim size."

Semerkant'teydik. **Hârezmşâh Semerkand'i** kuşatmıştı. Asker çekmişti, savaşmadaydı.

Oturduğumuz mahallede bir kız vardı, pek güzeldi. Öylesine güzeldi ki o şehirde eşi-benzeri yoktu. Her solukta duyuyordum, diyordu ki: Tanrım, nasıl revâ görürsün de zâlimlerin ellerine verirsen beni?

Biliyorum, hiç revâ görmezsin bunu, sana güvencim var. Şehri yağma ettiler, bütün halkı tutsak edip götürdüler. O kadının câriyeciklerini bile tutsak edip götürdüler de ona hiçbir elem erişmedi; o kadar güzel olmakla beraber kimse ona bakmadı bile. Bilmelisin ki kim, kendisini Tanrıya tapşırırsa

zararlardan emîn olur, sağ-esen kalır; onun katında hiç kimsenin dileği yitmemiştir zâti.

Bir derviş, oğluna öğretmişti, alıştırmıştı onu. Çocuk ne isterse babası, Tanrıdan iste derdi. Çocuk

ağlar-sızlar, dileğini Tanrıdan isterdi. Ondan sonra çocuğa istediğini verirlerdi. Böylece yıllar geçti. Çocuk, evde yalnız kalmıştı birgün. Derken canı keşkek istedi. Gayb âleminden geldi. Yedi, adam-akıllı doydu.

Babası, anası geldiler. Birşey istemiyor musun dediler. Keşkek istedim, geldi, yedim dedi. Babası, hamdolsun Tanrıya ki bu durağa ulaştın dedi; Tanrıya güvenci de büsbütün arttı.

Meryem'in anası, **Meryem**'i doğurunca onu, Tanrı evine adamış, ona hiçbir iş buyurmamayı

kurmuştu. Götürdü, mescidin bir bucağına bıraktı. **Zekeriyyâ,** onu yetiştirmek istedi; fakat herkes de bu işi, üzerine almayı dilemedeydi. Aralarında kavga çıktı; herkes, ben yetiştireceğim demedeydi. O zamanın töresi şuydu: Herkes, suya bir sopa atardı; kimin sopası suyun üstünde dururşa o iş, onun olurdu. Tesâdüf bu ya, **Zekeriyyâ**'nın falı düz geldi. Evet dediler, çocuğu o yetiştirecek; hak onun. **Zekeriyyâ,** hergün, **Meryem**'e yemek getirirdi. Hangi yemeği getirirse mescidin bir bucağında o yemeği bulurdu. Birgün **Meryem**'e, seni ben kabullendim, bu yemeği nerden getiriyorsun dedi. **Meryem,** yemeğe ihtiyâcım oldu mu, ne istiyorsam Ulu Tanrı gönderiyor dedi. Onun rahmetine son yok, kim ona dayanır, güvenirse dayancı-güvenci hiç yitmez. **Zekeriyyâ** dedi ki: Yârabbi, herkesin dileğini veriyorsun; benim de bir dileğim var; sen müyesser et. Bana öylesine bir erkek evlât ver ki senin dostun olsun; ben teşvik etmeden seninle düşsün-kalksın, sana ibâdette bulunsun. Ulu Tanrı, **Yahyâ**'yı verdi ona; hem de **Zekeriyyâ**'nın beli iki kat olduktan, iyice arık bir hale geldikten sonra. Anası da gençken kısırdı; ihtiyarlamışken iyiden-iyiye hayız gördü, gebe kalıp doğurdu. Bunlara bak da bil ki bütün bunlar, Tanrı gücüne karşı bahanedir ancak.

Herşey ondan, herşeyde hükmeden, hem de kayıtsız hükmeden o. İnanmış, o kişiye derler ki bu duvarın ardında birisinin bulunduğunu, biz onu görmediğimiz halde onun, bizim hallerimizi, bir-bir bildiğini, gördüğünü bilir; hayır, bunların hepsi de hikâyeden başka birşey değil diyen, inanmayan

kişinin aksine iyiden-iyiye inanır buna. Zâti inanmayanın da birgün kulağını burarlar; pişman olur, ah der, kötü söyledim, yanıldım; meğer hep oymuş, bense o, yok diyordum. Meselâ sen rebap çalmadasın; biliyorsun ki ben, duvarın ardındayım; rebap çalar-dursun, hiç ardını-arasını kesmezsin.

Şu namaz, bütün gün kıyâmda, rükûda, secdede durman için konmamış ya; maksat, namazda, sende beliren halin, daima sende olmasıdır. Uykuda, uyanıklıkta, birşey yazarken, birşey okurken, hâsılı

bütün hallerde Tanrıyı anıştan ayrılmamalısın ki "Onlar, namazlarını boyuna kılarlar" sırrına eresin, buna erenlere katılasın. Zâti şu söylemek, susmak, yemek, uyumak, öfkelenmek, bağışlamak, gibi bütün hal er, bütün huylar, değirmenin dönüşünden başka birşey değil. Değirmen de kesin olarak suyla döner. Çünkü

susuz sınamıştır kendini o. Peki, şimdi değirmen, bu dönüşü kendinden bilirse bilgisizliğin, hiçbir şeyden haberi olmayışın ta kendisidir bu. Bu dönüş de vardır, meydan da var; çünkü bu dünyanın halleridir bunlar.

Tanrıya yalvar, sızlan; a benim Tanrım, şu dönüşten başka, cansal bir dönüş ver bana, onu müyesser et bana; bütün dilekleri veren sensin; senin keremin, rahmetin bütün varlıklara genel olarak sunulmada de.

Soluktan-soluğa dileklerini Tanrıya bildir; boyuna an onu. Çünkü onu anış, can kuşuna güç-kuvvettir, kol-kanat, O dileğe, bir uğurdan ulaşırsan nur mu, nu olur bu; tam ulaşamazsan Tanrıyı anmakla azar-azar, yavaş-yavaş için aydınlanır, dünyadan kesilir-gidersin. Meselâ bir kuş, göğe doğru uçmak ister; göğe ulaşamasa da soluktan-soluğa yeryüzünden uzaklaşır, öbür kuşlardan daha yücelerde uçar. Meselâ bir hokkada misk var, hokkanın ağzı da dar; içine el sığmıyor; miski çıkarmana imkân yok. Bununla beraber elini sürdükçe elin kokmada, burnuna o güzelim koku geliyor, seni hoş bir hale getiriyor ya. Tanrıyı anış da böyledir işte. Zâtına erişmesen de ulular ulusu Tanrıyı anışın tesirleri olur sana; onu anıştan pek büyük faydalar elde edersin.

45. BOLÜM - Şeyh İbrâhim aziz bir derviş. Onu gördük mü dostları hatırlıyoruz. **Mevlânâ**

Şemseddîn, ona pek iltifat ederdi. Boyuna bizim **Şeyh İbrâhim'** imiz derdi, kendisine mal ederdi onu.

Tanrının lûtfu başkadır, çalışıp çabalamak başka. Peygamberler, peygamberlik durağına çalışmayla ulaşmadılar; o devleti Tanrı lûtfuyla buldular. Ancak bu durağa ulaşan kişinin huyunun, yaşayışının itâatle, ibâdetle geçmesi, halinin düzgün olması da bir töredir; bu da avam içindir; avâmın, onların sözlerine, onlara güvenmelerini sağlamak içindir. Çünkü, avâm, içyüzü göremez, görünüşe bakar; görünüşe bakınca da bu yüzden, bu akışın bereketinden içyüze yol bulur. **Firavun** da pek çalışırdı, mal verirdi, ihsanda bulunurdu, hayrı yayar-dururdu amma Tanrı lûtfuna mazhar olmadığından o ibâdet, o çaba, o vergi, kendisine bir parlaklık veremedi; hepsi de örtüldü-gitti. Hani bir bey, bir kale dizdârı, kaledekilere ihsanda bulunur,

hayırlar yapar. Fakat maksadı, padişaha karşı çıkmaktır, ona isyan etmektir de bu yüzden ihsanda bulunur; o ihsanın kendisine ne hayrı dokunur, ne bir parlaklık verir ona o vergi. Amma bir uğurdan, Tanrı

lûtfetmemiş ona da denemez; olabilir ya, Tanrının gizli bir lûtfu vardır ona da herhangi bir sebeple görünüşte reddetmiştir onu. Çünkü padişahın kahrıda vardır, lûtfu da; elbise de verir, zindana da atar; her ikisi de gerektir. Gönül ehli, **Firavun'** a Tanrının hiç lûtfu yok diyemez; ancak görünüşe kapılanlar onu, tümden reddedilmiş sayar; görünüşü korumak için bu, gereklidir de. Padişah birisini astırsa onu, halkın görebileceği bir yerde, pek yüce bir yerde astırır. Halktan gizli, bir evin bucağında, küçücük bir çiviye de astırabilir; fakat halk görsün de ibret alsın, padişahın buyruğunun geçtiği, yürüdüğü anlaşılsın diye yüce bir yerde astırır onu. Zâti bütün darağaçları tahtadan değildir ki. Mevki, yücelik, dünya devleti de pek büyük, pek yüce bir darağacıdır. Tanrı, birisine kahretmek istedi mi dünyada ona büyük bir mevki, ulu bir padişahlık verir. **Firavun** gibi **Nemrûd** gibi, bunlara eşit olanlar gibi hani. O mevki, bir darağacına benzer; Ulu Tanrı onları, bütün halk görsün, bilsin diye bu darağacına çekmiştir. Çünkü Ulu Tanrı, «Ben gizli bir defineydim; bilinmeyeni istedim, beni bilsinler dedim» buyuruyor. Yâni bütün âlemi yarattım; kimi lûtufla, kimi kahırla, fakat hepsinden de maksat, kendimizi göstermek. Öylesine padişah değildir o ki bir tek muarrif, saltanatını bildirebilsin. Âlemin bütün zerreleri muarrif kesilse de onu övmeye kalkışsa hepsi de bunda kalır, onu târif edemez. Demek ki bütün yaratıklar, gece-gündüz, Tanrıyı bildirip durmada. Ancak onların kimisi biliyor bunu, Tanrının bildirisini anlıyor, kimi si de gaflette. Fakat ne olursa olsun, Tanrıyı

bildirme, gösterme var ya. Hani bir bey, birisini dövmelerini, edebe getirmelerini buyursa o adam da bağırmaya, feryât etmeye koyulsa her ikisi de, döven de, dövülen de beyin buyruğunun yürüdüğünü

gösterir. Dövülen, acıdan bağırır-çağırır amma herkes bilir ki döven de beyin buyruğuna uymuş, dövülen de. Bu iki işten, beyin buyruğu görülüyor. Tanrıyı ispat eden, boyuna onu bildirmede, göstermede. Tanrı

yok diyen de onu bildiriyor amma. Çünkü birşeyi ispat etmek, inkâr etmek olmazsa düşünülemez bile; hem de bu, tatsız-tuzsuz bir şey olur. Bir mecliste, bir bahse giren, ortaya bir mesele atan, orda kabul etmiyorum diyen,

onunla çekişen biri olmazsa neyi ispat eder ki? Onun söyleyeceği sözde ne zevk olur ki?

Çünkü ispat, inkâr karşısında güzeldir. Bunun gibi şu dünya da Tanrıyı ispat meclisidir; ispat edenle inkâr eden olmadıkça bu meclisin zevki yoktur: her ikisi de Tanrıyı göstermededir bunların.

Dostlar **İğdişbaşı**'nın katına gittiler. O, kızdı da hepinizin ne işi var burada dedi. Dediler ki: Kalabalık bir halde, hep birden gelişimiz, birisine zulmetmek için değil, dayanmada birbirimize yardımcı olalım, birbirimize dayanalım dedik. Hani yasta halk toplanır; ölümü kovmak için değildir bu; yasa düşeni teselli etmek, hatırından kederi gidermek içindir. «İnananlar, bir kişi gibidir.»

Dervişler, bir beden sayılırlar. Organlardan biri ağrısa öbürleri de derde uğrar. Göz görmeyi bırakır, kulak duymayı, dil söylemeyi. Hepsi de ağrıyan organın katına toplanır. Dostluğun şartı, kendini dostuna fedâ etmektir; dost için kendini kavgalara atmaktır. Çünkü herkesin yüzü birşeyedir; herkes bir denize dalmıştır; îmanın da şartı budur, İslâmın da. Bedenle taşınan yük, canla taşınan yüke ne benzesin. «Zararı

yok, biz Rabbimize dönenleriz.» inanan, kendisini Tanrıya fedâ etti mi, belâyı-kazâyı, eli-ayağı ne diye düşünsün? Mâdem ki Tanrıya gidiyor, ele-ayağa ne hâcet? Eli-ayağı, o yandan bu yana gelmen için verdi sana; fakat eli yapana, ayağı yaratan giderken elden çıksan, ayaktan kalsan, **Firavun**'un büyücüleri gibi elsiz-ayaksız olsan ne gam.

Gümüş bedenli sevgilinin elinden, zehir bile olsa içilir.
Acı sözleri, şeker gibi yenir.
Pek tatlı tuzludur sevgili, pek tatlı-tuzlu;
Tuz olan yerde ciğer yenebilir.

46. BÖLÜM - Ulu Tanrı hayrı da irâde eder, şerri de; fakat ancak hayra râzı olur. Çünkü «Ben gizli bir defineyim; bilinmeyi sevdim, diledim» demiştir. Hiç şüphe yok ki Ulu Tanrı emri de irâde eder, nehyi de.

Emir, emredilen kişinin, huy bakımından hoşlanmadığı şeyi yap demektir. A aç, helva ye, şeker ye denemez aç kişiye. Dense bile bu emir değildir, ağırlamadır. İnsanın yapmak istediği şeye de yapma denir; yapmak istemediği şeye değil. İnsana taş yeme, tiken yeme denmesi doğru olamaz. Dense bile buna nehiy denmez. Hayrı buyurmanın, şerri yapma demenin doğru olması için şerri yapmak isteyen birinin bulunması

şarttır. Böylesine birinin varlığını dileyiş de şerri dilemektir; fakat şerre râzı olmaz; olsaydı hayrı

buyurmazdı. Bu, şuna benzer: Hani okutmak isteyen var ya, o, okuyacak-öğrenecek kişinin bilgisizliğini istiyor demektir. Çünkü ancak bilgisiz okutulur, bilmeyene öğretilir. Bir şey dilemek, o şeye gerekli olan şeyleri de dilemektir. Fakat okutan, okuyanın bilgisizliğine râzı olamaz; olsaydı öğretmezdi. Hekim de buna

benzer; hekimlik yapmayı istedi mi, insanların hastalanmasını istiyor demektir; çünkü hekimliğini göstermesi ancak insanların hastalanmasıyla mümkündür. Fakat insanların hastalanmasına râzı değildir, râzı olsaydı onları tedâvi etmezdi, onlara ilâç vermezdi. Ekmekçi de böyle; kazansın, geçimi yoluna girsin diye insanların acıkmasını ister. Fakat aç kalmalarına da râzı değildir, râzı olsaydı ekmek satmazdı.

Kumandanlar da, ordu da böyle; padişahlarına aykırı biri olsun, düşmanlar başkaldırsınlar derler; çünkü

böyle olmasa erlikleri de meydana çıkmaz, padişaha olan sevgileri de; padişah da onlara ihtiyâcı

olmyacağından onları derleyip toplamaz. Fakat isyâna da râzı değildirler; râzı olsalardı karşı durmazlar, savaşmazlardı. İnsan da böyledir. Kendi nefsindeki şer işletecek huyları diler; çünkü o, şükredeni, itâatte bulananı, çekineni sever; bunların, bu huyların kendisinde bulunabilmesi için nefsinde kötülüğün, şer yaptıran huyların da bulunması gerektir. Bir şey dilemek, o şeye gereken şeyleri de dilemektir. İnsan da o kötülükleri diler amma onlara râzı olmaz. Çünkü bunları nefsinden gidermeye çalışır-durur. Demek ki o bir yüzden şerri istediğini, bir yüzden de dilemediğini biliyor; düşmansa o diyor, hiçbir yüzden, nasıl olursa olsun, şerri dilemez. Buna imkân yoktur; yâni insan bir şey dilesin de o şeye gerekli olan şeyleri dilemesin, imkân yoktur bunun. Yap-yapmanm gereklisi de yaratılıştan şerre rağbet eden, yaratılıştan hayırdan nefret eden şu bencil nefistir. Öylesine bir nefistir bu ki dünyada ki bütün serler de ona gerekli olan şeylerdir. Şu kötü işleri dilemeseydi, nefse uymayı istemeseydi bunlara gerekli olan yapmayı da istemezdi insan. Fakat kötülüklere râzı olsaydı da ne yap derdi, ne yapma. Hâsılı kötülük, kötülükten başka bir şey için dilenir.

Sonra şunu da söyleyelim: İnsan, bütün hayırları istese şerleri gidermek de hayırlardan bir hayırdır; şu halde şerri gidermeyi istiyor demektir. İyi amma şerri gidermek, şerrin bulunmasıyla mümkündür. Yahut da insan, inanmayı, inancı ister dersek, inanmak, küfürden sonra mümkündür. Demek ki küfür, iman için gerekli şeylerden. Hâsılı şerri, şer olduğu için dilemek, çirkindir; fakat hayır için dilemek çirkin değildir. Ulu Tanrı, «Kısâsta sizin için yaşayış var?, buyurdu. Ulu Tanrının yapısını yıkmak şerdir; fakat yarı-

buçuk şerdir; buna karşılık halkı öldürmeden korumak, tüm hayırdır. Tüm hayır için parça-buçuk şerri istemek, kötü bir şey olamaz; tüm şerre râzı olarak parça-buçuk şer dileğinden vazgeçmek kötüdür. Bu, şuna benzer: Ana, çocuğu azarlamak, dövmez istemez; çünkü parça-buçuk şerri görür o. Babaysa çocuğun azarlanmasını, dövülmesini ister, râzıdır buna; çünkü tüm şerri görür; kangren olan uzvun kesilmesi gibi hani. Ulu Tanrı

bağışlar, yarlıgar, azâbı da çetindir. Bütün bu sıfatlarla Tanrıyı gerçeklemeni diler mi, dilemez mi? Elbette evet, diler, değil mi? Suçlar olmasa bağışlayıcı, yargılayıcı da olamaz. Birşeyi dilemek, o şeye gerekli şeyleri de dilemektir. Böylece bize de bağışlamamızı, barışmamızı buyuruyor; düzene girmemizi, uzlaşmamızı

buyuruyor; buyruğun, düşmanlık olmadıkça faydası olmaz ki. **Sadr-al İslâm** buna benzer şu sözleri söylemiştir: Gerçekten de Tanrı bize kazanmayı, mal elde etmeyi buyurdu; çünkü «Allah yoluna harcayın, yoksulları doyurun» dedi. Mal olmadıkça doyurmanın da imkânı yoktur; bu bakımdan bu buyruk, mal elde etmeyi buyurmaktır. Kim, birisine, kalk, namaz kıl derse kesin olarak ona abdest almayı, su bulmayı

buyurmuştur; bunların hepsi de namaz için gerekli şeylerdir(*).

(*) Bu fasıl arapçadır.

47. BOLÜM - Şükretmek avlanmaktır, nîmeti bağlamaktır. Şükür sesini duydun mu nîmetin çoğalmasına hazırlan. «Tanrı bir kulu sevdi mi sınar, belâlara uğratır.» Sabrederse onu seçer, şükrederse de akrânı arasında seçkin bir hale getirir onu. Kimi kullar vardır, kahrı yüzünden şükrederler. Tanrıya; kim kullarda vardır, Lûtfu yüzünden şükrederler Tanrıya; bunların herbiri de hayırlıdır; çünkü şükretmek panzehirdir; kahrı lûtfa döndürür. Akıllı, olgun, o kişiye derler ki gizli-açık, cefâya şükreder; öylesine bir kişidir o ki Tanrı, seçmiştir onu, maksadı öç almak bile olsa şükürle maksadına ulaşmayı hızlaştırır; çünkü

ap açık şikâyetlenmek, içteki şikâyeti azaltmaktır. Esenlik ona, **Peygamber,** «Ben çok güle-güle öldüren kişiyim» dedi. Yâni, cefâ eden gülüşüm, onu öldürüştür sanki. Gülüşten maksat, şikâyet yerine şükretmektir. Hikâye edilmiştir ya, bir Yahûdi vardı; **Tanrı Elçisi**'nin ashâbından birinin evinin üst katında otururdu. Yahûdinin lâğmından pislikler, çocukların sidikleri, çamaşır suları, o zâtın evine akardı. Böyle olduğu halde o, teşekkürler ederdi. Yahûdiye, ayâline de Yahûdiye teşekkürler etmesini, işi belli etmemesini buyururdu. Böylece sekiz yıl geçti. Derken ashâptan olan o zat öldü. Yahudi, ev halkına başsağlığı vermek için sahâbeden bulunan zâtın katına indi. Evdeki pislikleri, pisliklerin aktığı delikleri görünce bunca zamandır olup-biteni anladı, pek nâdim oldu. Ölen zâtın karısına, ne diye bana haber vermediniz, ne diye boyuna bana teşekkür edip durdunuz dedi. Ev halkı, o buyururdu teşekkür etmemizi,

teşekkürden vazgeçmememiz için bizi korkuturdu dediler. Yahûdi imana geldi, Müslüman oldu (1).

Çalgı, insanı nasıl şaraba düşürürse;
insan çalgıyla nasıl içtikçe içerse
İyileri anış da iyiliğini arttırır insanın (2) **.**

Bu yüzdendir ki Tanrı, peygamberlerini, iyi kullarını Kur'ân'da anar, yaptıklarına şükürde bulunur; gücü yettiği halde suçluyu bağışlıyanı över (3).

Şükretmek, nimet memesini emmektir. Meme dolu olsa bile emmezsen süt gelmez.

(Birisi,) şükretmemenin sebebi nedir, şükretmeye engel olan ne diye sordu.

Şeyh buyurdu ki:

Şükre engel olan, ham umut beslemedir. Elde ettiğinden daha çoğunu ummuştu; o ham umut, çok isteğe bağlamıştı onu. Gönlüne koyduğundan daha azını elde etmesi, şükre engel oldu. Onun, kendinde ki ayıptan, kendindeki kusurdan da haberi yoktu, ayıptan, kusurdan uzak gördüğü kişideki ayıptan, kusurdan da haberi yoktu. Hâsılı ham umut gütmek, ham meyve yemeye, pişmemiş ekmek yemeye, çiy et yemeye benzer; elbette bir hastalık belirtir, insanı şükretmekten alıkor. İnsanın, Zaran veren bir şey yediğini anlayınca kusması gerek. Ulu Tanrı, onu kusturmak, o bozuk sanıdan kurtarmak için hikmetinden, onu şükretmemeye uğratmıştır ki o tek sayrılık, yüz sayrılık olmasın(*). «Dönsünler, vazgeçsinler diye onları

iyiliklere, kötülüklere uğrattık."Yâni, onları, ummadıkları yerlerden rızklandırdık; bu rızklar, gizli âlemden gelir; gözleri, Tanrının ortakları gibi görünen sebepleri görür, o sebeplerle örtülür. Hani **Abû-Yezîd** gibi. O

da yârabbi demişti, sana şirk koşmadım ben. Ulu tanrı, a **Abû-Yezîd** dedi, süt içtiğin gece yok mu? Hani bir gece süt içmiştin de süt bana dokundu demiştin; oysa ki zarar veren de benim, fayda veren de. Sebebi göreni müşrik saydı Tanrı da sütü içtikten sonra zarar veren benim; fakat sütü bir suç, verdiği zararı da hocanın azarı haline kodum. Hoca talebesine meyve yeme der. Talebe yer; hoca talebeyi falakaya yıkar.

Şimdi, meyve yedim de tabanlarıma zarar verdi dersen bu söz doğru olmaz. Kim dilini, Tanrıya şirk koşmadan korursa Tanrı da onun canını şirkten

korur; işte bu da, buna dayanır. Az, Tanrının katında çoktur. Hamdle şükür arasında ki fark şudur. Bir nimete şükredersin de meselâ, filânın güzelliğine, yiğitliğine şükrettin diyemezsin; hamd, şükre göre daha geneldir.

1. Bu fasıl, burayadek arapçadır.
2. Bu beyit farsçadır.
3. Bu cümleler gene arapçadır.

* Buraya kadar farsça, ondan sonra sonadek arapçadır.

48. BÖLÜM - Birisi imamlık ediyordu. **«Bedevî Araplar,** küfürde, münâfıklıkta pek çetindir" âyetini okudu. **Arap** beylerinden biri de namazdaydı. İmamın ensesine bir sille asketti. İmam, öbür rik'atte «**Araplar**dan Tanrıya, âhiret gününe inanan» âyetini okudu. O **Arap,** imama, sil e ıslah etti seni dedi. Biz de her solukta, gizli âlemden bir sil e yemedeyiz. Neye yöneliyorsak bir silleyle ondan uzaklaştırıyor bizi.

Gene bir başka şeye yöneliyoruz, gene öyle yapıyor. Dayanamayacağımız şey, yere batmaktır, uzak kalmaktır denmiş. «Bedenin eklerini kesmek, dosttan ayrılıştan kolaydır.» Yere batmaktan maksat, dünyaya dalmak, dünya ehline katılmaktır. Uzak düşmekten maksat da erenlerin gönüllerinden uzak düşmektir. Hani birisi bir yemek yer, yediği yemek midesinde ekşir; derken onu kusar. Ekşimeseydi, kusmasaydı o yemek, insanın parça-buçuğu olacaktı. Şimdi mürit de şeyhin gönlüne girmek için yaltaklanır, hizmet eder. Derken Tanrı korusun, ondan bir iştir, meydana gelir; bu iş şeyhe hoş gelmez, onu gönlünden çıkarır atar; bu mürit, adamın yedikten sonra kustuğu yemeğe döner. O yemek, insanın parça-buçuğu olacaktı, ekşimesi yüzünden kusuldu-gitti. O mürit de zaman geçecek, şeyh olacaktı, bir kötü hareketi yüzünden şeyhin gönlünden çıktı-gitti.

Aşkın, âleme bir tellâldır, saldı da

Gönülleri dertlere-belâlara uğrattı.
Derken hepsini de yaktı-kül etti;
Bir yeldir, estirdi; aldırış etmezlik yeliyle
hepsini savurdu-gitti.

O aldırış etmezlik yelinde o gönüller, oynarlar, nâra atarlar. Böyle değilse bu haberi kim getirdi? Oysa ki her solukta bu haber tazelenmede. Gönül er, yaşayışlarını o yanışta, öyle savruluşta görmeselerdi nasıl olurdu da ona bu kadar özenirlerdi? Dünya isteklerinin ateşine düşüp yanan, yanıp kül olan gönüllerden ne bir ses duyarsın, ne onlarda bir parlaklık görürsün.

İyice bildim ki israf, huyum değildir benim;
Rızkım, nasıl olsa gelip bulacaktır beni.
Onu elde etmeye çalışıp yorulmadayım;
Fakat otursam da o, bana gelir, yorulmam da hem.

Gerçekten de ben, rızkın yolunu-yordamını bilmişim. Boş yere habire koşmak huyum değil; boşuna kendimi yormak huyum değil. Gerçekten de

gümüş olsun, yiyecek-içecek olsun, giyecek olsun, belden aşağı istekler olsun, rızkım neyse, otursam da gelir, beni bulur. Onların peşinde koşmak beni zahmetlere sokar, yorar, horlar. Dayanır da yerimde otururbut zahmetsizce, horlanmadan gelir, bulur beni; çünkü o rızk da beni ister, arar; beni kendisine çeker. Beni kendisine çekmezse o kalkar, gelir bana; hani ben de onu çekemezsem kalkar, ona giderim ya, tıpkı onun gibi. Bu sözden maksat şudur: Din işine uğraş da dünya, senin ardından koşsun. O oturmadan maksat, oturup din işine girişmektir. Koşsa bile mâdem ki din işine koşuyor, oturmuş sayılır koşan. Oturmuş bile olsa dünya için oturan, koşuyor sayılır. Esenlik ona, **Peygamber** demiştir ki: «Kim, dertlerini bir dert yaparsa Tanrı, onun öteki dertlerini de giderir.» Kimin on derdi olsa din derdine düştü mü, Ulu Tanrı o dokuz derdi, o çalışmadan düzeltir-gider. Peygamberler, Tanrı

rızâsını kazanma derdine düşmüşlerdi ya; ekmek de onlara sunuldu, ad-san da. Kim Tanrı râzılığını dilerse bu dünyada da peygamberlere düşer-kalkar, öbür dünyada da. «Tanrının nimetlendirdiği kişiler, peygamberlerledir, gerçeklerle, şehitlerle, tertemiz erlerle.» Hattâ sözün de yeri mi? O kişi, Tanrıyla düşer-kalkar. Çünkü «Ben, beni ananlayım.» demiş. Onunla düşüp-kalkan Tanrı olmasaydı, gönlünde Tanrıyı

özleyiş bulunmazdı. Gül olmadıkça gül kokusu gelmez; misk olmazsa misk kokusu duyulmaz. Bu sözün sonu yoktur. Sonu olsaydı başka sözlere benzerdi.

Gece bitti-gitti de sözümüzün sonu gelmedi.

Bu dünyanın gecesi geçer-gider de bu sözün ışığı, her solukta daha da fazla parlak, görünür. Nitekim peygamberlerin ömür gecesi geçti-gitti amma sözlerinde ki ışık geçmedi, bitmedi; geçmezde-bitmez de.

Mecnûn için dediler ki: **Leylâ'yı** seviyorsa şaşılmaz buna; ikisi de daha çocukken bir mektepteydiler.

Mecnûn bu sözü duyunca bu adamlar dedi, akılsız. Hangi güzel vardır ki insan, onu sevmez, ona imrenmez? Hiçbir erkek var mıdır ki güzel bir kadına gönlü akmasın? Kadın da böyledir; hattâ bu imreniş, onun aşkıdır; çünkü yiyeceğini, ağzının tadını onda bulur; anasının, babasının, kardeşinin yüzünü onunla görür; oğlunun güzelliğini, isteğin tadını, bütün tadı-tuzu onda bulur. **Mecnûn,** âşıklara bir örnek olmuş, hani Zeyd'in, Amr'in nahivde örnek oluşu gibi.

Şunu şöyle bil ki ister meze ye, kebap ye,
ister arı-duru şarap iç;
Uykudasın da su içiyor görüyorsun kendini.
Uyandın mı uykudan, gene susuzsun, susuz;
Uykuda içilen su, bir fayda vermez sana.

«Dünya, uyuyanın gördüğü rüyâya benzer.» Birisi rüyâda bir şey yer ya, dünya ve dünyada nîmetler elde etmek, tıpkı buna benzer. Şu halde dünya hâcetlerinden, bir şey dilemek de birisinin rüyâda bir şey istemesidir sanki. Ona verirler; fakat uykunun sonu uyanmaktır: rüyâda yediği şeyden hiçbir fayda yoktur ona. Tut ki rüyâda bir şey istemiş de vermişler ona. «Nimet, nasip ne kadarsa o kadardır.»

49. BÖLÜM - (Birisi,) biz, insana âit halleri, bir-bir bildik, öğrendik; mizâcından,huyundan, ısılığından, soğukluğundan kıl kadar bir şey kalmadı ki bilmiyelim; ancak ondankalacak olan nedir? Onu bilemedik dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Onu sâdece sözle bilmek mümkün olsaydı bunca çalışmaya, çeşit çeşit çabalamalara ihtiyaç kalmazdı

zâti; hiç kimse de kendisini zahmetlere sokmaz, fedâ etmezdi. Mesalâ, birisi denize varır, fakat acı, tuzlu bir sudan, timsahlardan, balıklardan başka bir şey görmez. İnci nerde der. Gerçekten de inci yok mudur?

Vardır amma yalnız denizi görmekle inci görülmez ki. Şimdi yüz bin kere

denizin suyunu tas-tas ölçüp biçse gene de inciyi bulamaz. Bir dalgıç gerek ki inciye yol bulsun. Hem de her dalgıç değil; çevik, bahtı yâver bir dalgıç gerek. Bu hünerler, bu bilgiler, denizin suyunu tas-tas ölçmeye, doldurup dökmeye benzer. İnciyi bulmanınsa bir başka yolu vardır. Hünerlerle bezenmiş, mal-mülk ıssı, güzel mi, güzel birçok kişi vardır; fakat onlarda o anlam yoktur. Nice kişi de vardır; görünüşü yıkık; görünüşte ne güzelliği var, ne güzel lâf eder, ne yerinde söz söylemeyi bilir, fakat ölümsüz olan o anlam, vardır o kişide. O anlam, öylesine bir anlamdır ki insan onunla yücelmiştir, onunla ululanmıştır; onunla başka yaratıklardan üstündür.

Kaplanların, timsahların arslanların, başka yaratıkların da hünerleri vardır, özellikleri vardır; fakat ölümsüz olarak kalacak olan o anlam yoktur onlarda. İnsan, o anlama yol bulursa, kendi üstünlüğünü elde eder; yol bulamazsa o üstünlükten hiçbir fayda elde edemez. Bütün bu hünerler, bu bezentiler aynanın arkasına tutulan mücevherlerdir; aynanın yüzünün haberi bile yoktur onlardan. Aynanın yüzüne bakmaya, ter-temiz, güzel bir yüz gerek. Yüzü çirkin kişi, aynanın arkasını ister; çünkü aynanın yüzü gammazdır, gördüğünü

söyler. Yüzü güzel olan, yüzlerce canla aynanın yüzünü ister, çünkü aynanın yüzü, onun yüzünü gösterir.

Mısır Yûsuf'unun bir dostu vardı. Yolculuktan geldi. **Yûsuf,** bana ne armağan getirdin dedi. O adam, sende olmayan nedir ki, neye ihtiyâcın var senin? Senden daha güzel kimse yok; bu yüzden sana bir ayna getirdim, her solukta ona bakar, kendi yüzünü görürsün dedi. Nedir ki Ulu Tanrıda olmasın, neye ihtiyâcı

var onun? Ulu Tanrı tapısına aydın bir gönül götürmek gerek ki o gönülde kendini görsün insan.

«Gerçekten de Tanrı, sizin şekillerinize, yaptığınız işlere değil, gönüllerinize bakar.»

Öylesine şehirler ki dilediğini bulursun o şehirlerde;
Yok yok, herşey var; ancak ulu kişiler yok.

Bir şehir ki orda güzel yüzlülerden, tatlardan, insanı iştaha getiren, özendiren şeylerden çeşit-çeşit bezentilerden ne dilersen bulursun orda; ancak akıllı birini aradın mı, bulamazsın o şehirde. Nolurdu, bunun tersi olsaydı. O şehir insanın varlığıdır. O varlıkta binlerce hüner olsa da o anlam olmasa o şehrin yıkılması daha yeğ. Fakat o anlam olsa da görünüşte bir süspüs olmasa hiçbir korku yok; o, boyuna mâmur gerek: İnsan, ne halde olursa olsun, içi Tanrıyla oyalanır-durur. Görünüşte ki işi-gücü, içyüzdeki oyalanmasına engel olamaz. Hani gebe kadın, ne halde olursa olsun; ister uzlaşsın, ister savaşsın, ister yesin-içsin, ister uyusun, yavrusu, karnında büyür-durur; güç-kuvvet kazanır, duygulara sâhip olur; fakat anasının bundan haberi bile yoktur. İnsan da o sırra gebedir. «O emâneti insana yükledik; gerçekten de pek zâlim oldu, pek bilgisiz oldu o.» Fakat Ulu Tanrı onu zulümde, bilgisizlikte bırakmaz. İnsan bedeninde taşınan yavru, insanla eşlik, uygunluk, daha da binlerce âşinâlık elde ediyor; insan, taşıdığı o sırdan dostluklar, âşinâlıklar elde ederse

ne diye şaşılsın buna; bunları hep elde eder insan da ölümünden sonra neler zuhûr eder ondan, neler. Sırrın mâmur olması gerek; çünkü sır, ağacın köküne benzer; gizlidir kök amma eseri, dal arda, budaklarda görünür. Bir iki dalı kırılsa kök sağlamsa gene biter; fakat kök çürükse ne dal kalır, ne yaprak.

Ulu Tanrı, «Esenlik sana ey **Peygamber»** buyurdu; yâni esinlik sana ve senin cinsinden olan herkese. Ulu Tanrının maksadı bu olmasaydı **Mustafâ,** «Bize de, Tanrının temiz kul arına da» demezdi; derse Tanrıya karşı koymuş olurdu. Çünkü esenlik yalnız onayken o, tutup da temiz kulları da bu esenliğe katmaz, bana verdiğin selâm, bana da olsun, benim cinsimden olan temiz kullara da olsun demezdi.

Nitekim Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, **Mustafâ,** abdest alırken «Namaz, ancak bu abdestle doğru olur.» buyurdu. Maksat, o vakit, kendisinin aldığı o abdest değildi. Tek o abdest olsaydı hiç kimsenin namazı doğru olmazdı; çünkü namazın doğru olmasının şartı, **Mustafâ**'nın aldığı o abdest olurdu. Oysa ki maksat, o çeşit abdest almayanın namazının doğru olmadığını bildirmekti. Hani bu, tıpkı nar çiçeği derler; nedir anlamı? Yâni, nar çiçeği ancak budur demek mi? Hayır; bu çiçek de nar çiçeği cinsinden demektir, maksat budur.

Bir köylü şehre geldi, bir şehirliye konuk oldu. Şehirli ona helva getirdi. Köylü, iştahla yedi. Sonra da a şehirli dedi, ben gece-gündüz havuç yemeye alışmıştım; şimdi helvayı tattım, havucun tadı gözümden düştü. Her zaman helva da bulamam; elimde bulunandan gönlüm soğudu; ne yapayım ben şimdi? Köylü

helvayı tattı ya, artık şehre kapılır; çünkü şehirli, gönlünü çaldı onun; çâresiz o da gönlün peşine düşer, gelir.

Kimi vakit selâm verirler, selâmlarından duman kokusu gelir. Kimi vakit de selâm verirler, onların selâmından misk kokusu gelir; fakat bunu, can burnu kimde varsa o duyar; duyacak burun gerek. Sonunda pişman olmamak için dostu sınamak gerek. Tanrı töresidir bu: «Önce nefsinden başla.» Nefis de önce kulluk dâvâsına kalkışırsa sınamadan kabul etme kulluğunu. Abdest alınacak suyu önce burna götürürler, koklarlar; sonra ağza alırlar, tadarlar, yalnız görmekle yetinmezler. Olabilir ki rengi su rengidir de tadı, kokusu bozulmuştur; bu, suyu bir sınamadır, bozulmuş mu, değil mi? Bu sınamadan

sonra yüze vururlar, abdest alırlar o suyla.

Gönlünde gizlediğin iyi-kötü, ne varsa Ulu Tanrı, dışında da gösterir onu. Ağacın kökü ne yerse dalından, yaprağından izi görünür onun. «Yüzlerinde secde izi var.» Ulu Tanrının sözüdür gene: «Bir hortum gibi büyüyen burnuna yakında bir damga vuracağız.» Tutalım, gönlündekini herkes anlamıyor, fakat betini-benzini ne yapacaksın?

50. BÖLÜM -

Herşeyi, aramadıkça bulamazsın;

Fakat bu dost başka; bunu bulmadan arayamazsın.

İnsanın araması, şudur; bulmadığı şeyi arar insan; gece-gündüz onu arıştırır-durur. Fakat bulduğunu, maksadına erdiği halde arayıp istemesi, şaşılacak birşeydir. Bu,çeşit arayış, insanın aklına sığmaz; insan bunu düşünemez bile. Çünkü insanın arayışı, bulmadığını elde etmek içindir. Bulduğunu arayıp isteyiş, Tanrının arayıp istemesidir. Çünkü Ulu Tanrı, herşeyi bulmuştur; herşey onun kudretindedir,

«Ol der, olur.» Bulandır, yüceler yücesidir. Bulan ona derler ki herşeyi bulmuştur. Bununla beraber Tanrı,

«Odur isteyen, odur üst olan.» dediği gibi isteyendir de. Bu sözden maksat şudur öyleyse: A insan, sen, şu sonradan meydana gelen isteklere düşmüşsün ya, bu isteklere düşüş, insanlık huyudur. Fakat böylece de maksattan uzaksın sen. İsteğin, Tanrı isteğinde yok oldu mu, Tanrının isteği kavrar, kaplar seni; o zaman Tanrı isteğiyle isteyen bir hâle gelirsin.

Birisi dedi ki: Tanrı ereni, Tanrıya ulaşmış kimdir? Ne sözde, ne işte, ne kerâmetlerde, nehiçbir şeyde buna kesin bir delil yok bize; çünkü söz, öğrenilmiş olabilir. İşte, kerâmetleregelince keşişlerde de var; onlar da gönüllerden geçenleri biliyorlar; büyü yoluyla pek çokşaşılacak şeyler gösteriyorlar. Bu çeşit şeyleri saydı-döktü. (Mevlânâ) buyurdu ki: Senin birisine inancın var mı, yok mu?

Eyvallâh dedi; inançım da var, âşıkım da.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

O adam hakkındaki inancın bir delile, bir ize dayanıyor mu; yoksa gözünü açmışsın, onu görmüşsün de ona mı sarılmışsın?

Hâşâ dedi o adam, bu inanç, delilsiz, izsiz-esersiz değil.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Peki, neden inanca bir delil, bir iz-bir eser yok diyorsun da bir-birini tutmaz sözler söylüyorsun?

Birisi dedi ki: Her eren, her büyük, Tanrıyla olan yakınlığım derecesinde hiç kimseTanrıya yakın olamaz; Tanrı, bana ettiği lûtfü kimseye etmemiştir sanısındadır.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu sözü eren mi söyledi, ermeyen mi? Bu sözü eren söylediyse, mâdem ki her erenin inancı böyledir; her eren, kendisine böyle inanır diyor; şu halde

bu lûtuf, kendisine mahsus değilmiş. Bu sözü eren

söylemediyse gerçekte eren odur. Tanrı hası odur; çünkü Ulu Tanrı bu sırrı bütün erenlerden gizlemiş

olduğu halde ondan gizlememiştir.

O kişi, örnek getirdi de dedi ki:

Bir padişahın on tane halayıcığı vardı. Halayıkçağızlar, bizim içimizden en çok kimiseviyor padişah dediler; bunu bilelim, öğrenelim. Padişah, şu yüzük dedi, yarın kimin evindebulunursa en çok sevdiğim odur. Ertesi gün, o yüzüğün tıpkısı on yüzük yapılmasını buyurdu;yaptılar. Her câriyeciğe bir yüzük verdi.

(Mevlânâ) buyurdu ki;

Soru hâlâ yerinde, bu söz cevap değil, bu sözün onunla bir ilgisi yok. Bu sözü, ya o on câriyecikten biri söylemiştir, yahut başka bir câriye söylemiştir. O câriyeciklerden biri söylediyse o yüzüğün kendisine mahsus olmadığını, her câriyecikte ona benzer bir yüzük olduğunu biliyor demektir, şu halde kendisinin bir üstünlüğü yoktur, daha sevgili değildir. Yok, bu sözü o on câriyecikten başkası söylediyse, padişahın asıl has kırnağı(*) odur; sevgilisi odur.

Birisi dedi ki: Aşığın alçalması, hor bir hale gelmesi, herşeye dayanması gerek. Bu çeşitvasıfları sayıp dökmeye koyuldu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Âşığın sevgilisi böyle olmasını istiyor mu, istemiyor mi? Sevgili istemiyor da o, kendisini bu hale sokuyorsa âşık değildir o, kendi dileğinin peşine düşmüştür. Sevgilinin dileğine uymuşsa sevgili de onun bu hale gelmesini, alçalıp hor-hakıyr olmasını istemiyorsa nasıl oluyor da alçalıyor, hor-hakıyr oluyor? Anlaşıldı

ya, âşığın ahvali nasıl olacak, belli değildir; sevgili nasıl isterse öyle olur-gider. Esenlik ona, **İsâ**

buyurmuştur ki: Şaşarım canlıya; nasıl oluyor da canlıyı yiyor? Zahir ehli derler ki: İnsan hayvan eti yer ya, maksat bu; çünkü ikisi de canlı. Hayır, bu yanlıştır. Neden mi? Çünkü insan et yer; oysa canlı değildir, cansızdır. Hayvan kesildi mi, hayvanlığı kalmaz ki. Maksadı, şeyhin, müridini neliksiz-niteliksiz yiyip bitirmesidir. Ben asıl böyle pek az görülür şeye şaşarım işte.

Birisi sordu da dedi ki:

Esenlik ona, İbrâhim, Nemrûd'a dedi ki: Benim Tanrım ölüyü diriltir, diriyi de öldürür.

Nemrûd, ben de yaparım bunu dedi, birini mevkiinden azlederim, öldürmüş olurum onu; birinebir mevki veririm; âdeta diriltirim onu. Bu sözü duyunca İbrâhim, cevap veremedi, o sözü

bıraktı, bir başka delile sarıldı. Dedi ki: Tanrım güneşi doğudan doğdurur, batıdan batırır; sen,bunun tersini yap. Bu söz, görünüşte öbür sözüne aykırı değil mi?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Hâşâ, İbrâhim, onun deliline cevap vermeden âciz değildi; bu söz, başka

bir örnekle aynı sözdü zâti.

Yâni, Ulu Tanrı, ana karnında ki çocuğu rahim doğusundan doğdurur, mezar batısında da batırır. Sen Tanrılık dâvâsı güdüyorsan onun tersini yap; yâni mezar batısından doğdur, rahim doğusunda batır dedi.

Demek ki bu da aynı söz, bu da **İbrâhim'** in getirdiği ilk delilden başka bir şey değil. Ulu Tanrı insanı her solukta yeniden yaratıyor, onun içine yeni-yeni şeyler gönderiyor; öylesine ki ilki ikinciye benzemiyor, ikinci üçüncüye benzemiyor. Fakat insanın, kendisinden haberi yok, kendisini tanımıyor insan.

Sultan Mahmud' a bir denizaygırı getirmişlerdi. Pek güzeldi, pek hoştu. Bayram günü ona bindi.

Bütün halk görmek için damlara çıktı, oturdu, seyre daldı. Bir sarhoş da evinde oturuyordu. Ona da hadi, sen de gel, denizaygırını seyret diye zorla dama çıkarmak istediler. Ben kendi halimle oyalanmadayım, istemiyorum, görme sevdâsında değilim dedi amma zora da dayanamadı. Çâresiz kaldı, dama çıktı, kıyıya geldi. Fakat adam-akıllı da sarhoştu. Padişah geçerken sarhoş, atın üstünde padişahı görünce bu at neye yarar bence dedi; benim olsaydı çalgıcı çalıp söylerken hemen ona bağışlayıverirdim. Padişah bu sözü duydu. Pek öfkelendi. Tutup hapsetmelerini buyurdu. Aradan bir hafta geçince adam, padişaha birini yolladı; ne suçum var, ne yaptım, âlemin padişahı buyursun da ben de bileyim diye suçunu sordu. Padişah, adamı getirmelerini buyurdu. Adam gelince, a birşeye aldırmaz edepsiz, o sözü nasıl söyledin, ne haddin var ki öyle bir lâf söylüyorsun dedi. Adam, ey âlemin padişahı dedi; o sözü ben söylemedim ki.

O sırada damda sarhoş bir adamcağız duruyordu. O sözü söyledi-gitti. Şimdi ben o adam değilim, aklı-fikri başında bir adamım ben. Padişah ona elbise verdi, zindandan çıkardı.

Bize sarılan, bizim olan, bu şaraptan içip esriyen, nereye giderse gitsin, kiminle otururşa otursun, hangi toplulukta konuşursa konuşsun, gerçekte bizimle oturur, bizim cinsimize katılır. Çünkü yabancılarla görüşüp konuşmak, sevgiliyle sohbet etmedeki güzelliğin, hoşluğun aynasıdır. Kendi cinsinden olmayanlara katılmak, kendi cinsinden olanları sevdirir, kendi cinsinden olanlara katar insanı. «Herşey, zıddıyla belirir,

meydana çıkar.» Tanrı râzı olsun **Abû-Bekr-i Sıddıyk,** şekere ümmî adını

takmıştı; yâni anadan doğma tatlı. Şimdi başka meyveler, biz bu tatlı hale gelinceyedek ne acılar çektik; sen tatlılığı ne bilirsin; acılık zahmetini çekmedin ki diye şekere karşı övünürler.

(*) Câriye anlamına gelen kırnak sözü, Türkçe ve böyle kullanılmıştır.

51. BÖLÜM - Şu beytin tefsîrini istediler:

Fakat sevgi son dereceye vardı mı,
Dostluk, baştan-başa düşmanlık olur.
Buyurdu ki:

Düşmanlık dünyası, dostluk dünyasına göre dardır; çünkü düşmanlık dünyasından kaçarlar da dostluk dünyasına ulaşırlar. Dostluk dünyası da dostluk dünyasını, düşmanlık dünyasını var eden dünyaya göre dardır. Dostluk, düşmanlık, küfür, îman, ikiliğe sebep olur. O âlemse küfrün de ötesindedir, îmanın da...

Dostluğun da ötesindedir, düşmanlığın da. Dostluk, ikiliğe sebep oluyor ya, bir âlem var ki orda ikilik yok; tüm birlik o âlem. İnsan oraya vardı mı, dostluktan da çıkar, düşmanlıktan da. Oraya ikilik sığmaz çünkü.

İnsan oraya varır da ikilikten çıkar ya; önceden bulunduğu ikilik âlemi, yâni aşk âlemi, dostluk âlemi, şimdi göçtüğü bu âleme göre aşağıdır; bu yüzden o âlemi istemez artık; o âleme düşman kesilir. Hani **Mansûr,** Tanrıya aşkı son haddine varınca kendine düşman kesildi, kendini yok etti-gitti. Ben Tanrıyım dedi; yâni ben yok oldum. Tanrı kaldı ancak. Bu söz, gönül alçaklığının son derecesidir, kulluğun sonudur. Yâni o vardır ancak. Dâvâya kalkışmak, ululanmak, ona derler ki sen Tanrısın, ben kulum dersin de kendi varlığını

da ortaya korsun; bu ikiliktir. Odur Tanrı dersen gene ikilik çıkar bu sözden; çünkü ben olmadıkça o'nun olmasına imkân yoktur. Şu halde ben Tanrıyım sözünü Tanrı söyledi; çünkü ondan başka bir varlık kalmamıştı; **Mansûr** yok olmuştu; o söz, Tanrının sözüydü. Hayal âlemi de düşünceler, duyulan şeyler âlemine karşı daha geniştir. Çünkü bütün düşünülen şeyler, hayalden doğar. Fakat hayal âlemi de hayalin kendisinden var olduğu âleme göre dardır. Sözle bu kadar anlaşılır; yoksa anlamın gerçekliğini sözde anlatmaya imkân yoktur; sözle anlaşılmaz o.

Birisi, peki sözün, lâfın ne faydası var diye sordu. (Mevlânâ) buyurdu ki: Sözün şu faydası var. Seni istekli bir hale getirir, heyecan verir sana; yoksa istersen, sözle elde edilemez. Sözle elde edilebilseydi bunca çalışmaya, kendini yok etmeye ihtiyaç kalmazdı. Söz şuna benzer: Uzaktan bir şey görürsün, kımıldıyor, hareket ediyor. Koşar, onu görürsün. Fakat kımıldayışını görmekle onu görmüş olmazsın. İnsanın sözü de iç âlemde böyledir işte. O şeyi elde etmek için bir heyecan verir sana; o anlamı görmezsin amma görmeyi istersin.

Birisi dedi ki: Bunca bilgiler belledim, bunca anlamlar elde ettim; insanda ölümsüz olarakkalan anlam nedir, hangisidir; bir türlü bunu

bilemedim, bir türlü ona yol bulamadım.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Eğer sadece sözle bilinseydi varlığı yok etmeye, bunca zahmetler çekmeye ihtiyaç kalmazdı. Öylesine çalışmak gerek ki sen kalmayasın da o ölümsüz olarak kalacak şeyi bilesin. Hani birisi, bir **Kâ'be** var, duymuşum amma ne kadar bakarsam bakayım. **Kâ'be**'yi göremiyorum; gidiyorum, dama çıkıyorum, gene göremiyorum der. Evet dama çıkar, boynunu uzatır, bakınır, **Kâ'be'** yi göremez; derken **Kâ'be** yok der.

Kâ'be' yi görmek, sadece bununla olmaz ki. **Kâ'be** yok der; çünkü durduğu, olduğu yerden **Kâ'be** görülmez ki. Nitekim kışın canla-başla kürk istersin; yaz gelince atarsın kürkü; için nefret eder ondan.

Demek ki kürkü isteyiş, ısınmak içinmiş; çünkü sen sıcağa âşıktın; kışın, seni bir koruyan olmadıkça ısınamıyordun, kürke muhtaçtın. Fakat soğuk kalmadı, kürkü kaldırdın-attın.

«Gök yarılıp çatlayınca» : «Yeryüzü, çetin bir depremle sarsılınca» âyetleri de ona işârettir. Yâni toplanma tadını duydum, şimdi, öylesine bir gün de gerek ki şu parça-buçukların ayrılışında ki tadı da duyman, o âlemin genişliğini görmen, şu daracık yerden kurtulman gerek. Meselâ, birisini çarmıha gerseler sanır ki o halde hoştur o; kurtuluştaki tadı unutur gider. Fakat çarmıhtan kurtulunca ne azap içindeymiş, o vakit anlar. Çocukların büyümesi, esenleşmesi beşiktedir hani. Çocukken el erini bağlarlar. Fakat ergen

birisini beşiğe bağlasalar azaptır ona, zindandır. Kimi vardır, güllerin, çiçeklerin açılmasından, koncanın açmasından hoşlanır. Kimi vardır; çiçeklerin dağılmasından, aslına varmasından hoşlanır. Kimi de vardır; hiçbir dost, hiçbir sevgi kalmasın; küfür-îman yok olsun da aslına ulaşsın ister. Çünkü bunların hepsi de duvarlardır, daraltır adamı, ikiliğe düşürür. O âlemse genişletir insanı, yalnız birlik vardır orda.

Şu söz, o kadar da büyük bir söz değildir, o kadar da kuvveti yok. Nasıl büyük olabilir ki sonucu sözdür işte; hattâ arıklık verir; fakat Tanrı ona bir tesir vermiştir, insana Tanrıyı dileyip bulma heyecanını

verir. Söz, arada bir perdedir, bir yüz örtüsü. İki-üç harfin bir araya gelmesinden doğan söz, ne diye yaşatsın insanı, ne diye heyecan versin insana? Meselâ biri çıkagelir yanına; ona saygı gösterirsin, merhaba dersin.

Bu yüzden senden hoşlanır, seni sever o. Birine de iki-üç sözle söversin. O iki-üç söz öfkelendirir, kırar-geçirir o adamı. Şimdi iki-üç sözün, sevginin artmasıyla, râzılığın meydana gelmesiyle, öfkelendirmeyle, düşmanlık meydana gelmekle ne ilgisi var. Fakat Ulu Tanrı, herkesin gözü onun güzelliğini, onun olgunluğunu görmesin diye perdeler, örtüler yapmıştır bunlara; ince perdeler gerek arık gözlere. Sonra da o, bu perdeleri buyruklar haline getirir, sebepler yapar. Şu ekmek, gerçekten yaşayışa sebep değildir: Fakat Ulu Tanrı, onu yaşayışa, güç-kuvvet buluşa sebep etmiştir. Nihayet o cansızdır; insanın yaşayışı yok onda. Nasıl oluyor da gücü çoğaltıyor? Onda can olsaydı diri olurdu zâti.

52. BÖLÜM - Birisi, şu beytin anlamını sordu:
A kardeş, sen, o düşüncesin ancak;
Ondan başka neyin varsa kemiktir, kıldır.
Buyurdu ki:

Sen şu anlama bak; o düşünce sözü, o özel düşünceye bir işâret. Anlamı genişletmek için düşünce dedik ona; gerçekte o düşünce değil; olsa bile insanların anladıkları bu cinsten düşünce değil. Düşünce sözünden maksadımız buydu. İnsan, o anlamı, halkın anlaması için biraz daha aşağılara inerek anlatmak istese insan, konuşan hayvandır der. İster gizli olsun, ister duyulsun, burada söz, düşünce olur; ondan ötesi de hayvan. Demek ki insanın düşünceden ibâret oluşu, öte yanının kemikten, deriden başka bir şey olmayışı doğrudur.

Söz güneşe benzer; bütün insanlar onunla ısınır, onunla yaşar. Güneş, boyuna vardır, hazırdır, herkes, herşey, boyuna onun yüzünden sıcaktır; fakat her vakit görünmez. Yaşayanlar da onun yüzünden yaşadıklarını, onunla ısındıklarını bilmezler. Fakat şükür olsun, şikâyet olsun, ister hayır olsun, ister şer, söz söylemeye koyuldular mı, güneş göze görünür. Gökyüzündeki güneş gibi hani. Daima ışır-durur amma ışığı

bir duvarı ışıtmadıkça görünmez. Tıpkı bunun gibi söz güneşinin ışıklarıda boyuna vardır amma, harf, ses vasıtasiyle belirmedikçe görünmez. Çünkü, güneş lâtiftir, hava da lâtiftir. Kesif bir şey gerek ki o kesâfet vasıtasiyle o lâtif nesne göze görünsün, belirsin. Meselâ birisine Tanrı sözü hiç yüz göstermemiş, şaşkın bir halde donakalmış. Tanrı şöyle etti, böyle buyurdu, böyle yapma dedi dedikleri zaman ısınır o adam, Tanrının letâfetini görür. Amma önce de vardı o ışık; hem de ona vurup duruyordu. Fakat yap-yapma emirleri söylenmedikçe, Tanrının yaratışı, gücü anlatılmadıkça o ışığı göremiyordu. Kimi kişiler vardır; güçleri yetmez de bal yiyemezler, arıktırlar, bal ağır gelir onlara; kuvvetlenmeleri için zerde gibi, helva gibi bir yemeğin içinde yiyebilirler. Sonunda kuvvetleri bir hadde varır ki balı, bal olarak da yemeye başlarlar.

Hâsılı anladık-bildik ya, söz, lâtif, daima ışıyan, ışığı hiç kesilmeyen bir güneştir. Fakat sen, güneşi görmek, ondan zevk almak için kesif birşeye muhtaçsın. Derken iş bir yere varır ki ışıkları, o letâfeti kesif bir vâsıta

olmadan da görebilirsin; buna alışırsın, onu seyretmeye koyulursun, güç kuvvet sahibi olursun; o letâfet denizinde şaşılacak renkler, şaşılacak şeyler görür-seyredersin. Neden şaşıyorsun ki o söz, söylesen de, söylemesen de boyuna sende var. Düşüncende söz yok dersen deriz ki: Onda da söz var; hem de boyuna var. İnsan, konuşan hayvandır demişler ya, o canlılık, sen diri oldukça sendedir; o halde sözün de boyuna seninle olması gerek. Hayvanın bir şey çiğnemesi, geviş getirmesi, hayvanlığının belirmesidir amma boyuna çiğneyip geviş getirmesi şart değil. Söz de buna benzer; söylemek, meram anlatmak içindir amma boyuna söylemek de şart değil ya.

İnsanın üç hali vardır. İlki şudur: Adam, Tanrı çevresinde çizginmez; herkese ibâdette, hizmette bulunur. Kadına, erkeğe, mala-mülke, çocuğa, taşa, toprağa ibâdet eder de Tanrıya ibâdet etmez. Derken insanda bir bilgi, bir anlayış belirir, Tanrıdan başkasına hizmet edemez olur. Derken bu halde de ileri gittikçe gider; öyle bir hale gelir ki ne Tanrıya tapı kılıyorum diyebilir, ne tapı kılmıyorum diyebilir; bu iki

mertebeyi de aşmıştır artık. Bu topluluktan bir ses bile duyulmaz.

Tanrı, ne hazırdır, ne gaaip; ikisini de yaratandır o; yâni hazır oluşu da o yaratmıştır, gaaip oluşu da.

Öyleyse ikisinden de ayrıdır o. Çünkü hazır olsa kayboluşun bulunmaması gerekir; kayboluş, bulunmayış

varsa bulunuş da var demektir. Çünkü hazır oluş, bulunuş halindedir bulunmayış, kayboluş. Demek ki o ne bulunmayışla vasfedilebilir, ne bulunuşla. Bunlarla vasfedilecek olsa zıddan zıddın doğması, gerekir. Çünkü

bulunmayış halinde bulunuşu yaratması gerek; bulunuşsa bulunmayışın zıddı. Bulunmayış da tıpkı bunun gibi. Hâsılı zıddın doğması, Tanrının kendisine bir benzer yaratması caiz değildir. «Ona benzer yok» diyor.

Bu mümkün olsaydı üstün olmayanı üstün görmek gerekirdi; aynı zamanda birşeyin, kendini meydana getirmesi gerekirdi. Oysa ki her ikisi de olamaz. Buraya vardın ya, dur artık, aklını yorma; aklın işi yok burada. Deniz kıyısına varan durmak da kalmayıncayadek durur, kalakalır. Bütün sözler, bütün bilgiler, bütün hünerler, bütün zenaatler, bu sözden tat-tuz bulur. Bu söz olmasa hiçbir işte, hiçbir zenaatte tat-tuz kalamaz. Bu, böyledir amma bilmezler; zâti bilmek de şart değildir. Şuna benzer hani; bir adam, mallı-

mülklü bir kadın alır; kadının sürüleri, yılkıları, daha da birçok malı-mülkü vardır. Adam, o koyunları görür-gözetir, atları tımar eder, bahçeleri-bağları sular. Bu hizmetlerle oyalanır amma bu işlerden, o kadının varlığıyla tat alır. Kadın aradan kalksa o işlerin de tadı-tuzu kalmaz, hepsi de ölür-gider; cansız görünür adama. Dünyadaki bütün zenaatler, bütün bilgiler, herşey, ârifin zevk ışığından dirilik bulur, hoşluğa erer, sıcak görünür. Onun zevki olmasa, onun varlığı olmasa bütün bu işlerde ne zevk kalır, ne tat. Hepsi de ölü

görünür insana.

53. BÖLÜM - Buyurdu ki:

Önceleri şiir söylerken şi r söylemeye büyük bir istek duyardım; o vakit-ki şiirlerimde tesirler vardı.

Şimdiyse o istek arıklaştı; battı-gitti; fakat gene de şiirlerimde tesirler var. Ulu Tanrının türesi bu; herşeyi doğuş vaktinde geliştirir; onda büyük tesirler yaratır, birçok hikmetler belirtir. Batış vaktinde de aynı

geliştirme vardır. «Doğunun da rabbidir, batının da.» Yâni doğan istekleri de yetiştiren odur, batan istekleri de.

Mu'tezile der ki: İşleri yaratan kuldur. Kuldan beliren her işin yaratıcısı, yapıcısı kuldur. Böyle olmasına imkân yok. Çünkü kuldan beliren her iş, ya akıl, can, kuvvet, beden gibi kulun araçlarından biriyle belirir; yahut da vasıtasız belirir. İki halde de kulun bir şey yaratmasına imkân yoktur. Bu organlarla bir iş

görülse bunları bir araya toplamaya gücü yetmez; şu halde o, bu araçla bir işi yaratamaz; çünkü araç, onun hükmü altına girmez. Bu araç olmadan da bir iş yaratamaz, çünkü araçsız bir iş görmesine imkân yoktur; demek ki ne halde olursa olsun, işleri yaratan Tanrıdır, kul değil. Hayır olsun, şer olsun, kuldan beliren her işi kul, bir kuruntuya uyar, bir şey umar da yapar. Fakat o işteki hikmet, kulun aklına-fikrine geldiği kadar değildir. O işte kendisine görünen anlam, kendisine beliren hikmet, elde ettiği fayda, gördüğü, elde ettiği kadardır da o yüzden o işi işlemiştir. Fakat onun tümden bütün faydalarını Tanrı bilir; o işten neler elde edecek, Tanrı bilir onu. Meselâ, ahrette sevab elde etmek, iyi bir ad-san ıssı olmak, dünyada da aman bulmak için namaz kılarsın. Fakat o namazın faydası o kadar değildir; vehme sığmayacak kadar yüz binlerce faydalar elde edeceksin amma faydaları Tanrı bilir de kulu bu işe koyultur.

Şimdi insan, Tanrının kudret avucunda bir yaya benzer. Ulu Tanrı, onu işlerde kullanır-durur. Gerçekte yapan-eden Tanrıdır; yay değil. Yay bir araçtır, fakat Tanrıdan haberi yoktur, dünyanın durması için gaflet içindedir. Kimin elindeyim ben diyen, kimin elinde olduğunu bilen yay, ne büyük yaydır. Ne diyeyim şu dünyaya ki gafletle durur; direği gaflettir. Görmez misin, birini uyandırdılar mı, dünyadan bezer, dünyada sanki erir-yok olur-gider. İnsanoğlu, küçükken büyümeye başlar ya, gaflet vasıtasiyle büyür, gelişir; yoksa hiç mi, hiç boy atmazdı, büyümezdi. Mâdem ki gaflet

vasıtasiyle mâmur oldu, büyüdü; Tanrı gene ona, istesin, istemesin, zahmetler yollar, çalışmalar verir; böylece de o gafletleri yur, arıtır onu da ondan sonra o âlemle tanıştırır insanı. İnsanın varlığı, bir çöplüğe benzer, pislikten meydana gelmiş bir tepedir. Pislikten meydana gelen tepe üstünse, padişahın yüzüğü vardır orda da ondan dolayı üstündür. İnsanın varlığı, bir çuval buğdaydır; padişah, şu buğdayı nereye götürüyorsun; benim ölçeğim orda diye bağırır. İnsanınsa ölçekten haberi bile yoktur; buğdaya dalmış-gitmiştir. Ölçekten haberi olsaydı buğdaya nerden aldırış

ederdi. Şimdi seni yüce âleme çeken, aşağılık âlemden seni soğutan her düşünce, o ölçekten vuran parıltıdır; o ölçeğin ışığıdır ki dışarıya vurmadadır; insan bu ışık yüzünden o âleme meyleder. Yok, tutar da aşağılık âleme meylederse bu ölçeğin perde altında gizlenmiş olduğunu bildirir.

54. BÖLÜM- Birisi, Kadı İzzeddin'in selâmı var; boyuna sizi Övüyor dedi.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Kim bizi iyilikle anarsa Dünyada adı, İyilikle anılsın.

Bir kimse, bir kimse hakkında iyi söylerse o hayır, o iyilik, kendisinedir, gerçekte kendisini övüyor demektir. Bu, şuna benzer: Birisi, evinin çevresine güller, fesleğenler eker; evinin bahçesini gül ük-gülüstanlık yapar. Ne vakit bakarsa gül görür, fesleğen görür, boyuna cennettedir. İnsan, insanların hayrını

söylemeyi huy edinirse birisinin hakkında hayırlı sözler söylemeye koyulur; o da onun sevgilisi olur; onu andı mı, sevgilisini anmış olur. Sevgiliyi anış güldür, gül bahçesidir, güzel kokudur, esenliktir. Fakat birisinin kötülüğünü söylerse onun nefretini .kazanır; o adam da onu andı mı, hayâli gözünün önüne geldi mi, yılan, akrep görmüşe, yahut tiken, çöplük görmüşe döner. Madem ki gece-gündüz, güller, gül bahçeleri, İrembagları görebilirsin, elindedir bu; peki, ne diye tikenliklerde, yılanların bulunduğu yerlerde gezer-dolaşırsın? Herkesi sev de boyuna güllükte-gülüstalıkta yaşa. Herkesi düşman bilirsen düşmanların hayalleri gelir gözünün önüne; gece-gündüz tikenliklerde, yılanların bulunduğu yerlerde gezip dolaşırsın âdeta.

Erenler, herkesi severler, iyi görürler ya; bunu başkaları için yapmazlar, kendileri için bu işe girişmişlerdir; kötü, tiksinilen bir hayal görmemek isterler. Madem ki şu dünya da insanları anmaktan, hayallerini görmekten

kaçınmaya imkân yok; nefret edilen bir kötülük, yollarını kesmesin diye anışlarının da, hatırlayışlarının da hep sevimli, hep güzel olmasına çalışırlar. Demek ki halka ne yapıyorsan, halkı nasıl hayırla, şerle anıyorsan hepsi de dönüp sana geliyor. Ulu Tanrı bunun için «Kim bir iyilik ederse kendisinedir o; kim kötülük ederse gene kendisinedir o» buyurur; «Zerre ağırlığınca hayreden hayrını

görür; zerre ağırlığınca şer eden şerrini görür» buyurur

Birisi şu soruyu sordu:

Ulu Tanrı «Ben yeryüzünde bir halîfe yaratacağım» deyince melekler, «Ordabozgunculuk edecek, kan dökecek bir topluluk mu yaratacaksın? Oysa ki biz hamdedereknoksan sıfatlardan arı olduğunu söylemedeyiz, kutlamadayız seni» dediler. Daha Ademgelmemişti; melekler, önceden insanların bozgunculuk edeceğine, kan dökeceğine nasılhükmettiler?

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Bu sözü iki bakımdan dediler; biri nakle dayanır, öbürü akla. Nakle dayanan şu: Melekler bir topluluğun meydana çıkacağını, sıfatlarının şöyle olacağını Levh-i Mahfûz'da gördüler, okudular; bu yüzden haberleri vardı, ikincisi de şu: Melekler, akıl yoluyla yerden, topraktan yaratılan insanların, çaresiz hayvan sıfatında olacaklarını, hayvandan da gene çaresiz bu çeşit işler meydana geleceğini buldular. Bu anlam, insanda olacak, konuşacak, söz söyleyecek insan; fakat madem ki hayvanlık var insanlarda, çaresiz suç

işleyecekler, kan dökecekler. Çünkü bu, insanların gerekli huyu.

Bir bölük insan da başka bir anlam verir. Bunlar derler ki: Melekler, tüm akıldır, salt hayırdır. Onların bir işte dilekleri, istekleri hiç yoktur. Meselâ, sen uykuda bir iş yapsan onu dileyerek, isteyerek yapmazsın; bu yüzden de sorumlu olamazsın, kınanamazsın. Rüyada küfre dair bir söz söylesen, Tanrı birdir desen, yahut zina etsen bir şey denemez sana. Melekler, uyanıkken bu haldedir; insanların hali, bunun tersinedir; onların dilekleri, istekleri, tamahları, hevesleri vardır. Kendileri için herşeyi isterler; herşey kendilerinin olsun diye kana girmek de isterler ki bu, hayvan huyudur. Demek ki meleklerin hali, insanların haline zıttır.

Bu yolla insanların hallerinden haber verebilirler; orda söz de yoktur, dil de, fakat böyle demeleri, yâni hem söz söylememeleri, hem de söylemeleri şuna benzer: Hani şâir, havuz, doldum dedi der ya; havuz söz söylemiyor amma anlamı şu: Eğer dili olsaydı böyle derdi. Şimdi her meleğin içinde bir levh vardır; o levhe bakar da gücü yettiği kadar dünya hallerini, dünyada olacak şeyleri önceden okur. Vakti geldi de o okuduğu, bildiği şey oldu mu Ulu Tanrıya inancı çoğalır, sevgisi, esrikliği artar; Tanrının ululuğuna, gizli şeyleri bilişine şaşırır-kalır. Bu sevginin, inancın, şaşmanın çoğalmasına da sessiz-sözsüz tespihidir onun.

Hani bir mimar, kalfasına haber verir de şu yapılmakta olan saraya bu kadar tahta, bu kadar kerpiç, bu kadar taş, bu kadar saman gidecek der ya; derken saray tamamlanır; mimarın dediği kadar da harç

harcanır; hem de eksiksiz-artıksız; bu hal karşısında mîmann bilgisine

kalfanın inancı artar. Onların halleri de buna benzer işte.

Birisi Şeyh'e sordu; dedi ki:

Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ'ya» «Sen olmasaydın gökleri yaratmazdım»

dendi; bu kadar ululukla beraber «Keşke Muhammed'in rabbi Muhammed'i yaratmasaydı»

derdi, bu nasıl olur?

Şeyh buyurdu ki:

Örnekle aydınlanır; buna bir örnek getirelim de anlayın. Köyün birinde bir adam vardı. Bir kadını

sevdi. İkisinin de evi-otağı birbirine yakındı. Beraberce yaşarnıya, birbirinden gelişmeye, birbiriyle büyümeye başladı bunlar. Yaşayışları bile biribirindendi bunların. Hani balık gibi; balık da suyla yaşar ya.

Yıllarca bir aradaydılar. Derken Ulu Tanrı, onları zengin etti. Birçok koyunlar, öküzler, atlar, mal-mülk, altın, uşak-köle nasib etti onlara. Malın-mülkün, adamın çokluğundan şehre vardılar, orda yerleştiler. İkisi de padişahlara lâyık birer büyük konak aidi; adamlarını o saraya yerleştirdiler. Bu, bir tarafa düştü, öbürü o tarafa. Hal bu hadde varınca o yaşayışı, o zevki sürdüremediler. Gönülleri ımıl-ımıl yanmadaydı. Gizli-gizli feryadlar ediyorlardı amma hallerini dile getirmelerine de imkân yoktu. Sonunda bu yanış haddi aştı; onları

tümden ayrılık ateşine yaktı. Yanış da son hadde erişince duanın kabul edileceği yere varmış oldular. Atlan, koyunları, azalmaya başladı. Yavaş-yavaş ilk hallerine döndüler. Uzun bir ölümden sonra gene o köyde biraraya geldiler. Yiyip içmeye, koşuşup murad almaya, murat vermeye koyuldular; ayrılık acısını da anarlardı. Şimdi **Muhammed** de «Keşke **Muhammed'in** rabbi **Muhammed'i** yaratmasaydı» dedi ya; **Muhanı-med'in** canı, yapa-yalnız kutluluk âleminde, Ulu Tanrıyla buluşmuştu. Büyüyüp duruyor, o rahmet denizinde balık gibi dalgalar yutuyordu. Bu âlemde peygamberlik, halka kılavuzluk durağına ulaştı, büyüklük, padişahlık buldu, ad-san, sahabe ıssı oldu amma Önceki zevk âlemine döndükçe keşke diyordu, peygamber olmasaydım,.keşke bu âleme gelmeseydim. Çünkü o mutlak buluşmaya karşı bunların hepsi de yüktür, azaptır, zahmettir. Bütün şu ibadetler, çabalar, kulluklar, Tanrı hakkına, onun ululuğuna karşı şuna benzer: Birisi gelir, sana karşı eğilir, yere baş kor, kalkar, gider. Tanrı tapısında bütün yeryüzünü başına koşan buna benzer, bir kerecik başını yere koymuş sayılırsın. Çünkü Tanrının hakkı daha da çoktur; onun lütfü, senin varlığından da öncedir sana. Seni nerelerden çıkardı da getirdi, var etti, kul uğa, tapı kılmaya istidat verdi sana da onun kulluğuna dair lâf ediyorsun. Bu kulluklar, bu ibâdetler şuna benzer: Tahtadan, yünden insancıklar, hayvancıklar yaparsın da ondan sonra Tanrıya, bana buncağızlar hoş geldi; hoş geldi amma can bağışlamak senin işin dersin; can bağışlarsan ibâdetlerimi diriltmiş olursun; bağışlamak senin işin dersin;

can bağışlarsan ibâdetlerimi diriltmiş olursun; bağışlamazsan ferman, gene senin.

ibrahim buyurdu ki: Tanrı odur ki yaşatır, öldürür. **Nemrûd,** ben de yaşatır, öldürürüm dedi. Ulu Tanrı ona saltanat vermişti ya; o da kendini, gücü yeter gördü; bu işi Tanrıya vermedi; ben de diriltirim, ben de öldürürüm dedi. Bu saltanattan maksadım bilgidir. Ulu Tanrı insana bilgi, anlayış, derine dalış

bağışladı; insan da ben bu işi yaparım, şu işleri diriltir, meydana getiririm, bundan zevk alırım dedi. Hayır...

Odur dirilten, odur öldüren.

' Birisi **Ulu Mevlânâ'ya** sordu da dedi ki: **İbrahim Nemrûd'a,** Tanrım öldürür, diriltir dedi.

Nemrûd, ben de bunu yaparım deyince **ibrahim,** bu kez bir başka delil getirdi de benim Tanrım dedi güneşi doğudan doğdurur, batıdan batırır. «Gerçekten de Allah güneşi doğudan doğdurun Sen de Tanrılık dâvasını güdüyorsan tersini yap. Şimdi burada, **Nemrûd'un İbrahim'i** alt etmesi gerekir; çünkü ilk sözünü bıraktı; ona cevap vermeden bir başka delil getirmeye koyuldu.

Ulu Mevlânâ buyurdu ki:

Başkaları herze yediler, sen de herze yemedesin. O bir sözdür, iki örnekle söylenmiş. Sen de yanılmışsın onlar da. Bunun bir çok anlamlan var. Bir anlamı şu: Ulu Tanrı seni yokluk bucağından ana rahmine getirdi; orda şekil verdi sana; senin doğun, ana rahmiydi, ordan doğdun; mezar batısına batacaksın; bu, ilk sözün bir başka şekilde aynıdır. Tanrı diriltir, öldürür; şimdi senin de gücün yeterse mezar batısından dışanya çıkar, gerisin-geri rahim doğusuna batır. Bir başka anlamı da şu: Arif, ibâdete dalar, çalışır-ça-balar, yüce işlere girişir; böylece de kendisinde bir aydınlık, bir zevk, bir esriklik, bir huzur, bir esenlik belirir. O ibâdeti, o çabayı bıraktı mı, o hoşluk, batıya gider, batar. Şu iki hal, ibâdet, ibâdeti bırakış, doğudur, batıdır onca. Bu batış hali, kötülüklerde bulunma, bozuk-düzen gitme, suç işleme halidir ya; diriltmeye gücün yetiyorsa o ibâdetlerden, itaatlerden doğan o aydınlığı, o esenliği şimdi, batış

halinden doğdur. Fakat bu, kulun işi değildir; kul, bunu hiç mi hiç yapamaz. Bu, Tanrının işidir; dilerse güneşi batıdan doğdurur, dilerse doğudan; çünkü «Dirilten de odur, öldüren de.»

Kâfir de Tanrının noksan sıfatlardan arı olduğunu söyler, onu teşbih eder, inanan da. Çünkü Ulu Tanrı haber vermiştir; kim doğru yolu tutar, doğruluğa çalışır, şariate, peygamberlerin, erenlerin yollarına uyarsa onda bunca hoşluklar, aydınlıklar, dirilikler belirir; bunun tersine hareket edenin gönlünde de böylece karanlıklar, korkular, kuyular, belâlar baş gösterir demiştir. Madem ki her ikiside bu yolları

tutmuşlar, Ulu Tanrının vâdettiği şeyler, artıksız-eksiksiz doğru olacak, çıkacaktır. Şu halde ikisi de Tanrıyı

teşbih ediyor; o bir dille, bu bir dille; fakat bu teşbih edenle teşbih eden arasında fark var. Meselâ, bir

hırsız hırsızlık eder; onu tutarlar, darağacına asarlar: O da Müslümanlara öğüt vermede, hırsızlık edenin hali budur demededir. Birisine de padişah, eminliği, doğruluğu yüzünden elbise verir; o da Öğüt vermededir Müslümanlara; fakat hırsız o dille öğüt verir, emin kişi bu dille. Sen, iki Öğütçünün arasında ki farkı seyret.

55. BOLÜM - Buyurdu ki: Nasılsın, gönlün hoş mu? Gönül aziz birşeydir. Ağa benzer. Düzgün, sağlam olmalı ki av tutsun. Gönlü, hatırı hoş olmayan, yırtılmış ağa benzer; bir işe yaramaz. Birisinin hakkında beslenen dostluk da aşırı olmamalı, düşmanlık da. Bunların ikisinden de ağ yırtılır; ortalama gerek. Aşırı olmaması gerek dediğimiz bu dostluk, Tanrıdan başkasının hakkında. Tanrı hakkındaysa aşırılık düşünülemez bile. Sevgi ne kadar ileri olursa o kadar iyidir. Tanrıdan başkasına beslenen sevgi aşırı

olursa... Halk feleğe kapılmıştır, feleğin çarkıysa boyuna döner; halkın hali de hal-den-hale döner-durur.

Birisi aşırı sevildi mi, o kişinin boyuna kutlu olmasını, büyük bir halde kalmasını ister insan. Bunaysa imkân yoktur. Bu bakımdan adamın hatırı darmadağın olur, canı sıkılır. Düşmanlık da aşırı olursa adam, düşmanının hep kutsuz olmasını, aşağılık olmasını ister. Oysa ki feleğin çarkı döner, onun ahvali de kimi vakit kutlu olur, kimi vakit kutsuz. Boyuna kutsuz olması da mümkün değildir; bu yüzden gene canı sıkılır.

Fakat Tanrı sevgisi, bütün âlemde, ateşi kutlu bilenlerde **Musa** dinine uyanlarda, Hıristiyanlarda, bütün, bütün var olanlarda gizlidir. Kim vardır ki kendisini meydana getireni sevmesin? Sevgi onda gizlidir amma engeller göstermez onu. Engeller kalktı mı, o sevgi de görünür. Var olanların da sözü mü olur, yeri midir yâni? Yokluk bile kendisini varlık âlemine getirir umuduyla coşup köpürmededir. Yokluklar, bir mevki elde etmek umuduyla padişahın tapısında saf düzmüş dört kişidir sanki. Herbiri, öbüründen utanmada; çünkü

onun umusu, öbürünün umudunu kırmada. Evet, yokluklar da var olmak umuduyla saf düzmüşlerdir; herbiri, beni var et demede, Tanrının önce kendisini var etmesini dilemededir de birbirlerinden utanırlar âdeta. Şimdi yokluklar böyle olunca var olanlar nasıl olurlar? «Hiçbir şey yoktur ki onu

Överek noksan sıfatlardan arı olduğunu söylemesin.» Buna şaşılmaz; olmayan herşeyde onu överek noksan sıfatlardan arı

olduğunu söyler; asıl şaşılacak şey budur.

Kâfirlik de, din de... Her ikisi, senin yolunda yelip dururlar; Hem de birdir, ortağı yokdiye-diye.

Bu bir evdir ki yapısı gafletten. Cisimlerin, âlemin durması, hep gafletle. Şu büyüyen, gelişen beden de gafletle gelişmiş, yetişmiş. Gaflet küfürdür; din, küfür olmadıkça mümkünü, yok, olamaz. Çünkü din, küfürden vazgeçmektir. Şu halde küfür gerek ki terkedilsin. Demek ki ikisi de bir şey; değil mi ki bu, onsuz olmuyor, o da bunsuz olmuyor; birbirinden ayrılmıyorlar demek. Yaratıcıları bir. Bir olmasaydı yaratıcıları, birbirinden ayrılırdı onlar. Madem ki yaratan bir; «Birdir, ortağı yok» demektir.

Seyyid Burhâneddin güzel söz söylüyor amma sözlerine **Senâyînin** sözlerini çok alıyor dediler.

Seyyid buyurdu ki: Bu, şu söze benziyor: Meselâ, güneş güzel amma ışık veriyor demişler. Bunda bir ayıp yok ki. Çünkü Senâyînin sözünü nakletmek o sözü göstermek, belirtmektir. Herşeyi güneş gösterir. Neyi görmek istersek güneşin ışığıyla görürüz. Güneşin ışığından maksat, herşeyi göstermesidir zâti. Ancak şu güneş, işe yaramayan şeyleri gösterir. İşe yarayan şeyleri gösteren güneş, güneşin gerçeğidir, gerçek güneştir. Bu güneş, o gerçek güneşin parça-buçuğudur, o gerçek güneşin geçici bir şekildir. Artık siz de, parça-buçuk aklınız miktarınca şu gönül güneşinden bir ışık elde edin, bilgi ışığını isteyin de baş gözüyle görüneme-yen şeyler görünsün size, bilginiz artsın. Her ustadan, her dosttan bir şey anlamayı, bir şey bellemeyi umun. Demek, anladık ya, şu görünen güneşten başka bir güneş var ki anlamlar, onunla meydana çıkıyor, gerçekler onunla görünüyor. Şu kaçıp sığındığın, onunla hoşlaştığın parça-buçuk bilgi, o büyük bilgiden, o bilginin ışığı. Bu ışık, seni o büyük bilgiye, o asıl güneşe çağırıyor. «Onlardır uzaktan seslenilenlerin ta kendileri.» Sen bu bilgiyi kendi yanına çekiyorsun. Oysa diyor ki: Ben buraya sığmam; sen de oraya geç varırsın. Benim buraya sığmama imkân yok; senin oraya gelmen de zor. Fakat imkânı

olmayanı meydana getirmek mümkün değil; değil amma zoru başarmak mümkün. Zor amma çalış-çabala da ulu bilgiye ulaş. Onun buraya sığacağını umma; buna imkân yok.

Bunun gibi hani, zenginler de Tanrı zenginliğini severler de bu sevgiyle pul-pul, habbe-habbe para biriktirirler; sonunda zenginliğin ışığıyla zengin olmayı isterler. Oysa ki zenginliğin ışığı, onlara der ki: Ben çağıncıyım, o büyük zenginliğe çağırıyorum sizi. Beni buraya çekmeye kalkışmayın, buraya sığmam ben. Siz bu zenginliğe gelin. Hâsılı temel olan sondur. Son iyi olsun. Son iyiliği de şudur hani. Bir ağacın kökü, o can âleminde dikili olsa, dalları-budakları, meyveleri başka yerlere sarksa, meyveleri başka yerlere dökülse sonunda o meyveleri toplarlar, o bağa götürürler; çünkü kökü o bağdadır. Fakat tersine olsa bu işi,

görünüşte teşbih eder, Tanrı birliğini söyler insan; söyler amma kökü bu âlemdedir; bütün meyvelerini de bu âleme getirirler. Kökü de, dalı-budağı da o âlemde olursa bu, nur mudur, nurdur.

56. BÖLÜM - Ekmeleddin dedi ki:

Mevlânâ'ya âşığım; yalnız onun yüzünü görmek istiyorum; ahret hiç aklıma gelmiyorzâti. Bu düşünceler, bu kuruntular olmaksızın yalnız Mevlânâ ile uzlaşmışım, onun cemâliylehuzura kavuşuyorum; onu görünce, yahut hayâlini düşününce tatlar buluyorum.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Ahret, Tanrı aklına gelmiyor amma bütün bunlar, bu sevgide gizli,bu sevginin içinde. Halîfenin tapısında güzel bir oyuncu kız çalpara çalıyor, oynuyordu. Halîfe, sanatın ellerinde dedi. Kız, ayaklarımda ey **Tann Elçisinin** halîfesi dedi; ellerimdeki güzellikte ayaklarımın güzelliği de gizli; onun için ellerim güzel.

Mürit, ahreti etraflıca hatırlamaz amma şeyhi görmekle ahret tadını, şeyhten ayrılmakla ahret'korkusunu duyar; bütün ahret ahvali bunda gizlidir. Nitekim birisi oğlunu, kardeşini okşar-sever; oğulluk, kardeşlik, vefa umusu, acımak, esirgemek, yakınlara sevgi, işin sonu, yakınların yakınlardan umdukları başka faydalar var ya; bunların hiçbiri aklına bile gelmez amma bütün bunlar, o sevip okşamada gizlidir hep o sevip okşamanın içindedir. Hani yel de sopada tahtada gizlidir ya; sopada, tahtada yel olmasaydı ateş onu yakamazdı; çünkü yel, ateşin otudur, ateşin yaşayışıdır: Görmez misin, üfürmekle ateş dirilir. Sopa, tahta, suda, toprakta bile olsa yel, gizlidir onda. Gizli olmasaydı suyun yüzüne çıkamazdı. Söz söylüyorsun ya; akıl, beyin, dudak, damak, dil; bedenin başlan sayılan bütün parça-buçuk-lar... Unsurlar, tabiatlar, gökler...

Daha da yüz binlerce sebepler ki âlem, bunlarla durmada... Tâ sıfatlar âlemine var, sonra da zâta... Söz için gerekli bu kadar çok şeyler var amma bununla beraber gene de bu anlamlar sözle görünmezler, meydana çıkmazlar; fakat önceden de söylediğimiz gibi bütün bunlar, sözde gizlidir.

İnsana her gün beş-altı kere isteksizlik, zahmet, gelir-çatar. İnsanın elinde değildir ki bunu gidersin.

Kesin olarak insandan değildir, bir başkasın-dandır bu. İnsan, onun buyruğu altındadır. O başkası, insanı

görür gözetir. Çünkü kötü bir iş işledikten sonra insana bir sıkıntı vermede. Görüp gözeten olmasaydı nasıl olur da o kötü işe uygun bir sıkıntı verirdi insana? Bütün bu isteksizliğe, can sıkıntısına karşılık gene de insanın içi, ben böyle bir kişinin buyruğu altındayım demez. «Tanrı insanı, kendi sureti üzerine yarattı.»

Tanrı, kul uk sıfatının zıddı olan Tanrılık sıfatını eğreti olarak vermiştir insana. Başına bunca vurur da insan gene baş çekmeden vazgeçmez, o sıkıntıları, o eline geçmeyen şeyleri çabucak unutur-gider. Fakat fayda vermez bu unutuş insana; o eğreti sıfatı ona mülk etmedikçe silleden kurtulamaz insan.

57. BÖLÜM - Ârifin biri dedi ki: gönlün ferahlasın diye bir külhana gittim; külhan, bâzı erenlerin kaçıp sığındığı yerdir. Gördüm ki külhancının bir çırağı var. Belini bağlamış, hizmet etmede. Külhancı, şunu yap, bunu et diyor ona. O da çevik bir tarzda dediğini yapıyor. Buyruğu hemencecik yerine getirmesi, külhancının hoşuna gitti de evet dedi, böyle çevik ol. Hep böyle çevik olur, edep gözetirsen yerimi sana veririm; kendi yerime geçiririm seni. Beni bir gülmedir, tuttu, gönlümdeki düğüm çözüldü, ferahladım. Bu dünya başlarının hepsi de kullarına karşı böyledir işte.

58. BÖLÜM - Buyurdu ki:

O müneccim diyor ki: Gökleri, şu toprak küreyi görüyoruz ya; siz, bunlardan dışarı bir şey var diye dâvâya girişiyorsunuz; bence bundan başka hiçbir şey yok; varsa gösterin, nerde? Bu soru bozuk bir kere, hem de baştan bozuk. Çünkü, nerdedir, göster diyorsun; oysa ki onun yeri yok zâti. Sonra gel bakalım, sen göster, senin o itirâzın nerden geliyor, yeri nerde? Dilde değil, ağızda değil, göğüste değil. Bütün bunları bir-bir kaz; zerre-zerre, param-parça et; bak bakalım, itirâzını, o düşünceni bunlar da bulabilecek misin? Bildik-anladık ki düşüncenin yeri yok. Sen, daha kendi düşüncenin yerini bilemiyorsun, düşünceyi yaratanın yerini nasıl bileceksin? Sana bunca düşünceler, binlerce kuruntular geliyor; çeşit-çeşit hallere düşüyorsun. Hiçbiri de senin elinde değil, senin buyruğuna uymuyor. Bunların doğuş yerini bilseydin, nerden geldiklerini anlasaydın dilediğin gibi çoğaltır-eksiltirdin. Bütün bunların geçidi sende amma nerden geliyor, nereye gidiyor; ne yapmak gerek; senin haberin yok. Kendi ahvalini bilmekten âcizken yaratanını

bilmeyi nasıl umuyorsun? Kahpenin kardeşi gökte yok diyor. A eşek, yok olduğunu nasıl biliyorsun? Evet, gökyüzünü karış-karış ölçtün-biçtin; her yanı gezdin-dolaştın da haber veriyorsun, orda yok diyorsun, öyle mi? Evindeki kahpeyi bilmiyorsun, gökyüzünü nerden bileceksin. Hey gidi-hey; bir göktür, duymuşsun; yıldızların, göklerin adlarını işitmişsin; bir lâftır, ediyorsun. Gökyüzünü bilseydin, yahut göğe bir karış

ağsaydın, bu herzeleri yemezdin. Biz de bu sözü söylüyoruz. Tanrı gökyüzünde değil diyoruz amma bizim bu sözden maksadımız, gökyüzünde değildir, yâni gökyüzü onu kaplayıp kavrayamaz; odur gökyüzünü

kavrayan, kaplayan demektir. Fakat neliksiz-niteliksiz olarak gökle ilgisi var, neliksiz-niteliksiz olarak seninle ilgisi olduğu gibi hani. Herşey onun kudret elinde, herşey onun mazharı, onun tasarrufunda. Şu halde gökten, varlıktan dışarı değil, fakat onlarda da değil. Yâni bunlar, onu kavrayamaz; odur hepsini kavrayan, kaplıyan..

Birisi, yer, gök, Arş, Kürsî olmadan Tanrı nerdeydi diye sordu. Dedim ki: Bu soru da baştan bozuk.

Çünkü Tanrı, ona derler ki onun yeri olmasın. Sense bunlardan önce nerdeydi diye soruyorsun. Sende olan bütün şeylerin de yeri yok. Sende olan şeylerin yerini bildin mi ki onun yerini arıyorsun? Hallerin, düşüncelerin bile yerleri yokken düşünceleri yaratanın yeri nasıl düşünülebilir? Düşünceyi yaratan, elbette düşünceden daha lâtiftir. Meselâ, bir ev yapan mimar, elbette evden daha lâtiftir; çünkü bunun gibi yüzlercesini de yapabilir, bundan başka yüzlercesini de. Hiçbiri, öbürüne benzemez. Başka başka tedbirler kuran o mîmarsa, mîmardan da daha lâtiftir: daha üstündür. Ancak o letâfet, duygu âlemine giren bir ev kurmadıkça, bir iş yapmadıkça görünmez; bir ev kurmalı, bir iş yapmalı ki letâfeti, yüzünü göstersin. Şu soluk, kışın görünür, yazın görünmez. Bu, yazın soluk kesilir, soluk yoktur demek değildir. Yaz lâtiftir, onun için yazın soluk görünmez; kışın tersine hani. Bunun gibi senin sıfatların, senin anlamların da lâtiftir, bir iş olmadıkça göze görünmez.

Meselâ, yumuşaklığın vardır amma göze görünmez. Derken bir suçluyu bağışlarsın; yumuşaklığın duygu âlemine çıkar, görünür. Böylece kahır da edersin sen; fakat kahrın da göze görünmez. Fakat bir suçluyu kahrettin, vurdun-kırdın mı, kahrın da göze görünür. Böylece sonu yoktur bunun; ulanır-gider. Ulu Tanrı da pek lâtiftir, bu yüzden göze görünmez. Kudreti, sanatı gözle görülsün diye göğü, yeri yarattı. Bu yüzden de «Göğe bakmazlar mı; nasıl da kurduk onu» buyurur.

Söz, benim elimde değil; bu yüzden de incinirim. Çünkü dostlara öğüt vereyim derim, bunu isterim; söz, buyruğuma uymaz. Bu yüzden incinirim işte. Fakat sözüm benden daha yücedir, ben onun buyruğu altındayım; bu yüzden de sevinirim. Çünkü Tanrının söylediği söz nereye varırsa orasını diriltir; pek büyük tesirleri görülür. «Attığın zaman sen atmadın, Tanrı attı.» Tanrının yayından fırlayan oka hiçbir kalkan, hiçbir zırh engel olamaz; bu yüzden sevinirim. Bilgi, tümden insanda olsaydı da bilgisizlik bulunmasaydı

insan yanardı, varlığı kalmazdı. Demek ki bilgisizlik de istenmede; şu yüzden istenmede ki varlığın durması

onunla. Bilgi de istenmede; şu yüzden istenmede ki Tanrıyı bilmeye sebep. Demek ki ikisi de birbirine yardımcı. Bütün zıtlar da böyle. Gece, gündüzün zıddı amma ona yardımcı; gündüzle aynı işi görmede.

Boyuna gece olsaydı hiçbir iş görülmezdi, hiçbir iş başa çıkmazdı. Boyuna da gündüz olsaydı göz, baş, beyin şaşırır-kalır, deli-divane olur, bir iş göremezdi. Geceleyin dinleniyorlar, uyuyorlar da beyin, akıl-fikir, el-ayak, göz-kulak, bütün organlar güç-kuvvet buluyor; gündüzün de o kuvvetleri harcıyor; demek ki hiçbiri, öbürüne zıt değil. Şu dünyada bir kötü iş göster ki onun içinde bir iyilik olmasın; hangi iyidir o iyi ki onda bir kötülük gizli bulunmasın? Meselâ, birisi, birini öldürmeyi kastederken zinâ etmeye koyulur. Zinâya koyulduğundan da kan dökmemiş olur. Zinâ kötüdür ama adam öldürmeye engel olduğu için iyidir. Demek ki iyi-kötü, birşeyden ibâret, bir-birinden ayrılmalarına imkân yok. Burada Mecûsîlerle bahsimiz var. Onlar iki Tanrı vardır; biri hayrı yaratır, öbürü şerri derler. Şimdi sen bana şersiz bir hayır göster de şer Tanrısı

vardır, hayır Tanrısı vardır diye ikrar edelim. İmkan yok buna: çünkü hayır, şerden ayrı değil ki. Mâdem ki hayırla şer, iki ayrı şey değil, mâdem ki aralarında ayrılık yok, şu halde iki Tanrı olması da mümkün değil.

Biz, mutlaka inan, bu, söylediğimiz gibidir diye zorlamıyoruz seni; hiç olmazsa diyoruz; olmaya ki dedikleri gibi ola diye bir sanı bilirsin sende diyoruz; onun için söylüyoruz hani. Fakat bu da meydanda ki inanmadın sen. Nasıl oldu da böyle olduğuna inanmadın? Tanrı, a kâfirceğiz buyuruyor, «Onlar gerçekten de dirileceklerini sanmazlar mı bir pek büyük gün için?». Vaatlerde bulunduk ya, doğru olmasın sakın diye bir sanı da mı belirmedi sende? Kâfirler, bir sanıya damı düşmedin; neden ihtiyatla hareket etmedin, neden bizi aramadın diye kınanacaklar zâti.

59. BOLÜM - «Abû-Bekr, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan, çok sadaka verdiğinden üstünlüğe ulaştırılmadı; gönlündekinin yüzünden yüceltildi.» Peygamber buyuruyor ki: Abû-Bekr'in başkalarından üstün oluşu, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan değil; ona Tanrı lûtfetmiş de o yüzden; o da sevgidir. Kıyâmette namazları, oruçları, sadakaları terâziye korlar. Fakat sevgiyi getirdiler mi, terâziye sığmaz. Demek ki temel, sevgidir. Onu iste de çoğalt. «Hareketlerde bereketler var.» Yolculuğu arttırmazsan sermâye elden çıkar. Yerden de aşağı değilsin ya. Yeri bellerler, aktarırlar, bir başka renge sokarlar; bitkiler bitirir. Kendi haline bıraktılar mı, katılaşır-gider. Kendinde bir istek, bir dilek gördün mü, gel, git: bu gitmenin ne faydası var deme. Sen git, fayda da görünür elbet. İnsanın dükkâna gitmesindeki fayda, ihtiyâcını bildirmeden başka bir şey değildir. Ulu Tanrı, evde otursa da adamın rızkını verir derler ya, bu aldırmamak dâvasına girişmektir. Rızk, tepeden inmez ya. O yavrucak ağlar da anası, ona süt verir. Bu ağlamamda ne fayda var düşüncesine kapılsa, ağlamak, süt vermeye neden sebep olsun kuruntusuna düşse sütten kalır. Şimdi görüyoruz ya, çocuğa, ağladığı için süt verilmede. Birisi, bir beyin, bir başın önünde eğiliyorum, secdeye kapanıyorum, ne fayda var bunda düşüncesine dalabilir. Fakat tapı kılıyorsun, diz çöküyorsun ya; sonunda o bey sana acıyor, bir parçacık ekmek veriyor. Beyden sana acıyan, beyin derisi, eti değildir. Bey öldükten sonra da bu deri, bu kemik yerindedir; uykuda, dalgınlıkta da öyle. Fakat o vakit, onun önünde tapı kılman yiter-gider. Anladık ya, o beydeki acıyış göze görünmüyor. Mâdem ki deride, kemikte bulunan görmediğimiz bir şeye tapı kılmadayız; deriden, kemikten dışarı birşeyin de bulunması

mümkün. Deride, kemikte gizli bir şey olmasaydı, Abû-Cehil'le Muhammed bir olurdu, aralarında bir fark kalmazdı. Şu kulak, ister sağırın olsun, ister duyanın, görünüşte birdir; arada bir fark yoktur. O da kulak, bu da; fakat duyanın kulağında bir duyan var; o gizli, o görünmüyor; demek ki temel, Tanrının lûtfu.

Tut ki bir beysin, iki tane de kulun var. Biri çok hizmetler ediyor, senin için birçok yolculuklara katlanmış; öbürüyse tembel, kullukta ileri değil. Fakat bir de bakıyoruz ki sen o tembel köleyi o hizmeti çok köleden fazla

seviyorsun. O çok hizmet eden köleden de geçmiyorsun amma böyle olmuş işte; sevgiye hükmedilemez ki. Bu sağ göz, öbürü sol göz; görünüşte ikisi de bir. Peki, acaba o sağ göz ne hizmette bulundu da sol göz olmadı? Sağ el ne iş gördü ki sol, onu görmedi? Sağ ayak da böyle. Sağ göz, lûtfa uğramış işte. Böylece Cuma günü, başka günlere üstün olmuş. «Gerçekten de Tanrının verdiği rızklardan başka rızkları da vardır; onlar Levha yazılmıştır; onları Cuma günü isteyin.» Şimdi şu Cuma, ne hizmette bulundu ki başka günler, o hizmeti etmediler. Fakat Tanrı, ona lûtfetmiş; bu yücelik ona nasib olmuş. Bir kör, beni kör yarattılar, mâzûrum dese şu körüm, mâzûrum demesiyle körlük ondan gider mi hiç; günün yüzünü, güzellerin yüzlerini görebilir mi hiç? Körün, topalın, mâzûrum demesi, kendisine fayda vermez, kendinden zahmeti gidermez. Şu kâfirler küfür içindeler ya, küfür zahmeti içindeler, amma bir bakarsak görürüz ki o zahmet de lûtfun ta kendisi. Çünkü o, esenlik zamanında Tanrıyı unutur, zahmete düştü mü

anar. Şu halde cehennem, kâfirin tapınağıdır, mescididir. Çünkü Tanrıyı orda anar; hani zindanda, hastalıkta, diş ağrıyınca anarlar ya, onun gibi. Zahmet geldi mi, gaflet perdesi yırtılır, Tanrıyı ikrar eder, sızlanmaya, ağlamaya koyulur; yârabbi, ey merhametli Tanrım demeye başlar. İyileşti mi, gene gaflet perdeleri gerilir önüne; nerde Tanrı der; bulamıyorum, göremiyorum ki; neyi arayacakmışım? Zahmet, meşakket vaktinde gördün, buldun ya; fakat şimdi görmüyorsun. Mâdem ki sıkıntıya düşünce görüyorsun, sıkıntıyı musallat eder sana da Tanrıyı anarsın. Cehennemlik, esenlikte Tanrıdan gaafildi, onu anmazdı bile.

Cehennemdeyse gece-gündüz Tanrıyı anar. Tanrı, âlemi, göğü, yeri, Ayı, güneşi, dolaşan yıldızları, iyiyi, kötüyü, halk, kendisini ansın, kul uk etsin ona, noksan sıfatlardan arı olduğunu söylesinler diye yarattı ya; Mâdem ki kâfirler, esenlikte anmıyorlar; yaratılışlarından maksat da onu anmaları; öyleyse onu anmaları için cehenneme atılırlar. İnananlara gelince: Onlara sıkıntı vermeye hâcet yok; onlar, bu esenlikte o sıkıntıdan

gaafil değiller; o sıkıntıyı, o zahmeti boyuna önlerinde görmedeler; akıllı çocuk gibi hani. Akıl ı çocuğu bir kez falakaya yatırırlar, yeter; falakayı unutmaz o. Fakat ahmak çocuk unutur; bu yüzden de onu her solukta falakaya yatırmak gerek. Zeki at da böyledir; bir kere mahmız yedi mi, bir daha

mahmızlamıya hâcet yoktur onu. Fakat ahmak ata her solukta mahmız gerek. Zâti insanları taşımaya lâyık değil, pislik yüklerler onu.

60. BÖLÜM - Kulağın bir şeyi tevâtürle işitmesi, o şeyi görüş hükmündedir; o şeyi görmüştür diye hükmedilir. Hani babandan oldun, anandan doğdun ya; sana, onlardan meydana geldin dediler. Bu çok-çok söyleyiş, sence öylesine bir gerçek olmuştur ki onlardan doğmadın deseler duymazsın, işitmezsin bile.

Nitekim Bağdad'ı, Mekke'yi bir çok kişiden duymuşsunuzdur, tevâtürle bunları işitmişsindir; sana bu şehirler yok deseler, andiçseler gene inanmazsın. Bildik- anladık ya, kulak, birşeyi tevâtürle duyarsa bu, görüş

hükmündedir. Görünüşte tevâtürle söylenen söze nasıl görüş hükmünü verirlerse bir adam da gerek ki onun sözü, tevâtür hükmünde olsun. Çünkü o, bir kişi değildir, bin kişidir. Onun bir sözü de yüz bin söz sayılır: Buna ne diye şaşmalı? Şu zâhir padişahı bile bir kişi amma yüz bin kişi sayılmada. Yüz bin kişi, bir sözsöylese kulak asılmaz da o söyledi mi, yerine gelir. Zâhirde böyle olunca canlar âleminde haydi- haydi olur.

Dünyayı tamamiyle gezdin amma onun için gezmedin ki. Senin bir kere daha gezip dolaşman gerek. «De: Gezin yeryüzünü.» O geziş benim için değildi; sarımsak, sovan içindi. Bir maksat için dolaştın ya; o maksat perde oldu sana; beni görmeye bırakmadı seni. Hani pazarda birisini aramaya, birisini bulmaya çalışır, gezer-dolaşırsın; kimseyi göremezsin o vakit; görsen bile hayal gibi görürsün. Yahut da bir kitapta bir mesele ararsın; gözün de o meseleyle dolmuştur, kulağın da, aklın da... Yaprakları çevirirsin de gene bir şey göremezsin. Bundan başka bir kuruntun, bundan başka bir maksadın oldu mu, nereyi gezersen gez; nerde dolaşırsan dolaş, o maksatla dolmuşsun sen; başka bir şey göremezsin artık.

Tanrı râzı olsun. Ömer'in zamanında biri vardı, pek kocamıştı. Öyle bir hale gelmişti ki kızı süt verirdi ağzına, çocuklar gibi sütle beslerdi onu. Tanrı râzı olsun. Ömer, o kıza buyurdu ki: Şu zamanda senin gibi baba hakkını gözeten bir çocuk yok. Kız cevap verdi de doğru buyuruyorsun dedi; ancak benimle babamın arasında bir fark var. Ben de ona hizmet ediyorum, hizmette hiçbir kusurum yok. Fakat babam beni besler, yetiştirir, aman, bir kazâya uğramasın diye üstüme titrerdi; bense gece-gündüz, sıkıntısının üstümden kalkması için Tanrıya duâ ediyor, ölümünü istiyorum. Babama hizmet ediyorum amma onun benim üstüme titreyişini nenden bulayım? Ömer buyurdu ki: Bu kız, Ömer'den daha fakıyh. Yâni, ben görünüşe göre hüküm verdim, sen işin içyüzünü söyledim. Fakıyh ona derler ki birşeyin özünü bilsin, içyüzünü, gerçeğini anlasın. Hâşâ. Ömer gerçeği bilmez, işlerin sırrını anlamaz değildi. Fakat sahâbenin huyu böyleydi; kendilerini küçük gösterirler, başkalarını överlerdi.

Çok kişi vardır, huzurda bulunmaya gücü yoktur; huzurda bulunmayınca hali daha hoş olur. Hani gündüzün bütün aydınlığı güneştendir amma adam,

bütün gün güneş değirmisine bakarsa onun elinden hiçbir iş gelmez, gözleri kamaşır- gider. Bu adamın bir işle oyalanması daha iyidir; bu, güneş değirmisine bakmamasıdır işte. Gene buna benzer; sayrının yanında, iştahını açmak, onu heyecana getirmek, kuvvetlendirmek için güzel yemeklerden söz açmak iyidir amma o yemekleri getirip önüne koysak, ona zarar verir o yemekler. Anlaşıldı ya, Tanrıyı arayıp dilemede tir-tir titremek, aşka düşmek gerek. Kimde titreyiş yoksa onun da titreyenlere hizmet etmesi gerek. Ağacın bedeninde, hiç mi hiç meyve bitmez; çünkü

orda titreyiş yok. Dalların, budakların uçları titrer; fakat gene de dallara, budaklara kuvvet veren, ağacın bedenidir; meyve yüzünden balta yarasından da emindir. Mâdem ki ağacın bedeni, ancak baltayla titriyor; titreyenlere hizmet etmesi için titrememesi, öylece durması daha hoş.

Çünkü Muîneddîn o, aynüddin değil. Bir «mim» yüzünden fazlalık elde etti amma «Olgunluğa eklenen fazlalık, noksanın ta kendisidir.» O «mim«in olması da kusurdur, noksandır; hani bir adam, altı

parmaklı olur. Bu, bir fazlalıktır amma kusurdur, noksandır. Ahad olgunluktur; Ahmed'se, henüz olgunluk durağında değildir. O «mim» kalktı mı, tüm olgunluk kesilir; yâni Tanrı, herşeyi kavramış, kaplamıştır. Onun üzerine neyi eklersen noksan olur. Bu bir sayısı, bütün sayılarla beraberdir, onsuz hiçbir sayı olamaz.

Seyyîd Burhâneddin, faydalı bir söz söylüyordu. Ahmağın biri sözünü kesti de bize dedi, örneksiz söz gerek. Seyyîd buyurdu ki: Sen örneksiz gel de örneksiz söz işit. Sen de sana bir örneksin, şu görünen beden değilsin sen. Bu şeklin, gölgendir senin. Biri öldü mü, filân gitti derler. O, şu bedenden ibâretse nereye gitti ki? Anlaşıldı ya; senin görünen şeklin, özünün örneği, böylece de görünüşüne bakarlar da özünü anlarlar; bu, sağlanmış olur. Göze görünen herşey kabadır; hani soluk da yazın görünmez; fakat kış olunca soğuğun

çetinliği yüzünden görünür.

Peygambere, Tanrı gücünü, Tanrı kuvvetini göstermesi, halkı çağırarak uyandırması gerek, fakat bir kimseyi istidat durağına ulaştırmak, onun işi değildir; bu iş, Tanrı işidir. Tanrının iki sıfatı vardır: Kahır, lûtuf.

Peygamberler, ikisine de mazhardır. İnananlar, Tanrı lûtfuna, kâfirler,

Tanrı kahrına mazhar olmuşlardır.

Tanrıyı ikrar edenler, kendilerini peygamberlerde görürler, kendi seslerini onlardan duyarlar, kendi kokularını onlarda bulurlar. Hiç kimse, kendisini inkâr edemez. Bu sebeple de peygamberler, ümmetlerine, biz siziz, sis de bizsiniz; aramızda yabancılık, ayrılık, yok derler. Birisi, bu benim elim dese ondan hiç de tanık istemezler; çünkü el, onun parça-buçuğudur amma onunla birdir- beraberdir. Fakat filân, benim oğlumdur dese tanık isterler; çünkü o da parça-buçuğudur amma ondan ayrılmıştır, ayrıdır.

61. BOLÜM - Kimileri der ki: Sevgi, saydırır, hizmet ettirir adama. Böyle değil. Sevilen kişinin isteği, saygı göstertir, hizmet ettirir. Sevgili dilerse seven, tapı kılar, hizmete koyulur; ondan boyuna hizmet belirir.

Fakat sevilen bunu istemiyorsa seven de vazgeçer hizmetten. Çünkü tapı kılmayı bırakmak, sevgiyi gidermez ki. Seven tapı kılmasa, hizmet etmese bile ondaki sevgi, sevgiliye tapı kılar, hizmet eder. Temel olan sevgidir, tapı kılmak, hizmet etmek, onun parça-buçuğudur. Yen sallansa, elin sallanmasındandır bu sal anış; fakat el sal anınca mutlaka yenin de sal anması gerekmez. Meselâ birisinin cübbesi pek geniş olsa da cübbenin içinde oynasa-dursa, cübbe de hiç kıpırdamasa pekâlâ olabilir; yalnız cübbeyi giyen oynamadıkça cübbe oynamaz; buna imkân yoktur. Fakat kimi kişi olur ki cübbeyi adam sanır; yeni el sayar; mesti, şalvarın parçasını ayak beller; oysa ki bu el, bu yen, bu mest, bir başkasının elidir, bir başkasının yeni, bir başkasının ayağı. Hanî filân, fişmanın eli altındadır, filânın eli bu kadara yeter, filâna söz el vermiştir derler ya; bu sözlerde ki elden-ayaktan maksat, kesin olarak bu el, bu ayak değildir.

O bey geldi, derlenip toparlanmamıza sebep oldu; kendisi çıktı-gitti. Balarısının mumu balla bir araya getirmesi, sonra uçup gitmesi gibi hani. Çünkü onun varlığı şarttı, kalması değil. Analarımız- babalarımız, o balarısına benzerler; istekliyi istenenle bir araya getirirler; âşığı sevgiliye kavuştururlar; derken ansızın uçuverirler. Ulu Tanrı onları, mumla balı bir araya getirmeye vasıta kılmış. Onlar uçup giderler, mumla bal, bir de bahçıvan kalır. Bunlar zâti bağdan dışarı çıkamazlar. Bu bağ, öylesine bağ değil ki buradan çıkılıp gidilebilsin. Giderlerse bile ancak bağın bir bucağından öbür-bucağına giderler. Bedenimiz bu kovandır sanki; ondaki mumla bal da Tanrı aşkı. Babalarımız, analarımız vasıtadır amma onları da bahçıvan yetiştirir, ondan terbiye görürler. Kovanı bahçıvan yapar. Ulu Tanrı, balarılarını bu işe koşunca onlara bir başka çeşit elbise verir; o işe göre bir elbise. Öbür dünyaya gittiler mi, elbise değiştirirler; çünkü orda bir başka iş görür onlar. Yoksa insan, gene o insandır; değişen elbisedir ancak. Hani birisi savaşa giderken savaş elbisesi giyer, silâh kuşanır, başına miğfer giyer; çünkü vakit, savaş vaktidir. Fakat meclise gelirken de o elbiseyi çıkarır; çünkü mecliste başka bir işe koyulacaktır; fakat adam, gene o adamdır. Fakat sen onu, o elbiseyle gördün

ya, yüz çeşit elbise değiştirse düşünce o elbiseyle düşünürsün o adamı. Birisi bir yerde bir yüzük yitirse, onu oradan alıp götürmüşlerdir amma o, yüzüğümü burada yitirdim diye hep orda döner-dolaşır.

Yaslı adamın mezarın başında, hiçbir şeyden haberi olmayan toprak yığınının çevresinde dönüp dolaşması, toprağı öpüp durması gibi. Bu, yüzüğümü burada yitirdim demektir amma hiç onu, orda bırakırlar mı? Ulu Tanrı bunca sanat meydana getirdi, kudretini gösterdi de bir gün iki canı kalıba alıştırdı; bu da Tanrının hikmeti. İnsan, şu bedeniyle bir soluk mezara girse - otursa korkarım, deli-divâne olur. Bu böyleyken şekil tuzağından, kokmuş kalıptan sıçrar- kurtulur da nasıl orda oturur-kalır? Ulu Tanrı, insanların gönülleri mezarda ki yalnızlıktan, kara topraktan korksun diye, onları yeniden-yeniye korkutayım diye o türeyi kurmuş. Hani yolda, bir kervanı bir yerde soyarlar; kervandakiler, belli olsun, burası korkulu bir yer, tehlikeli bir yer, herkes anlasın diye oraya iki-üç taşı, birbiri üstüne korlar; işte bu mezarlar da bu çeşittir, tehlikeli yerdir diye görünen işâretlerdir. Korku, insanların gönlüne tesir eder ya, bir suç işlenmesi gerekmez.

Meselâ, filân senden korkuyor derler; oysa ki sana karşı bir suç işlememiştir o; fakat bu söz yüzünden ona acırsın, gönlünde bir sevgi belirir. Tersine, filân senden hiç korkmuyor, gönlünde sana karşı bir ürküntü yok deseler yalnız bu söz yüzünden, içinden öfkelenirsin ona. Şu koşmak var ya, korkudandır. Bütün âlem koşuyor, fakat herbirinin koşması, halince. İnsanın koşması bir başka çeşit, bitkinin koşması bir başka çeşit, canın koşması bir başka çeşit. Canın koşması, adım atmadan, iz belirtmeden. Koruğa bir baksana. Ne kadar koştu da sonunda üzüm oldu. Şimdi tatlılaştı amma hemencecik bu durağa ulaşmadı ki. Ancak o koşuş göze

görünmez, duyguyla anlaşılmaz. Fakat bu durağa ulaştıktan sonra anlaşılır ki buraya gelinceyedek bir hayli koşmuş. Hani suya dalıp su altında yüzen kişi de yol alır, fakat gittiğini kimsecikler görmez. Birden sudan başını çıkardı mı, buraya varıncayadek su altında yüzüp gittiği anlaşılır.

62. BOLÜM - Dostların gönüllerine öylesine sıkıntılar gelir ki onları hiçbir ilâç iyi edemez. Ne uyumakla iyileşir, geçer, ne gezip tozmakla, ne yiyip içmekle... Ancak dostu görmekle geçer o sıkıntı.

«Dostla buluşmak, sayrıya şifâdır.» Hem de o haddedek ki münâfık bile müminlerin arasına girse de otursa, onların tesiriyle bir solukta mümin olur-gider. Hani Tanrının buyurduğu gibi: «İnananlarla buluştular mı, inandık derler.» Bu, böyleyken inanan, inananla düşer-kalkarsa ne olmaz? Münâfık kişiye bile bunu yapıyor, inanana ne faydalar verir, bir bak da seyret. Bak da gör, şu yün, akıllı biriyle buluştu, nasıl nakışlarla bezenmiş bir kilim, bir halı oldu. Şu toprak bir akıllıyla buluştu, bu çeşit güzelim bir yapı oldu. Akıllı kişinin sohbeti, cansızlara bile bu çeşit tesirlerde bulunursa inananın, inananla görüşüp konuşması, ne çeşit bir tesirde bulunur? Cüz'î nefsin, cüz'î aklın sohbetiyle cansızlar, bu mertebeye ulaştılar. Bunların hepsi, cüz'î

aklın gölgesi. Gölgeye bakılıp sahibi, kıyas yoluyla anlaşılabilir. Şimdi sen de bir kıyasla; ne biçim bir akıl, ne biçim bir hüner gerek şu gökler, şu ay, güneş, şu yedi kat yer, onun yüzünden meydana gelsin. Bütün bu varlıklar Akl-ı Küll'ün gölgesi. Cüz'î aklın gölgesi kendisine göre; Akl-ı Küll'ün gölgesi olan varlıklar da kendisine göre. Tanrı erenleri, bu göklerden başka gökler görmüşlerdir de bu gökler gözlerine görünmez; pek aşağı görünür onlara bu gökler. Bunlara ayaklarını basmışlar da aşmışlar, geçip-gitmişlerdir.

Can ilinde gökler var ki
Dünya göklerine iş buyurmada(*).

İnsanlar arasında şu özelliğe sahip olan, Zühal göğünün üstüne ayak basmış bulunan birisinin bulunmasına şaşılır mı hiç? Biz de toprak değil miydik? Ulu Tanrı öylesine bir kuvvet verdi bize ki o kuvvetle cinsimiz olan topraktan seçildik, onu istediğimiz şekle, dilediğimiz hale soktuk; o bizim dileğimize uydu; ne yapmak istersek, ne şekle sokmak dilersek râmoldu bize.

Gâh yücelere çekiyoruz onu, gâh aşağılara koyuyoruz. Gâh şarap haline getirmedeyiz, gâh kâse, testi yapmadayız. Gâh uzatmadayız, gâh kısaltmada.

Önceden biz de o topraktık, onun cinsindendik amma Ulu Tanrı, bizi o kuvvetle seçti-yüceltti. Şimdi biz de bir cinsiz ya; Ulu Tanrı kimimizi seçse de biz, ona karşı cansız sayılsak, o, bizi istediği hale soksa, bizim ondan haberimiz bile olmasa, fakat o bizi görse-bilse, bunda şaşılacak ne var ki? şimdilik haberimiz olmasa dedik ya; tam habersizlik değil maksadımız. Çünkü herşeyde birşeyden haberi oluş, bir başka şeyden haberi bile olmayıştır. Toprak bile cansızdır amma Tanrının kendisine verdiğinden haberi vardır. Haberi olmasaydı

suyu nasıl kabul enirdi, her tohuma, o tohuma göre nasıl dadılık ederdi, nasıl beslerdi onu. Birisi, bir işe adam-akıllı sarıldı, o işe koyuldu mu, o işteki uyanıklığı, ondan başka işlerden haberi bile olmayışıdır. Biz, bu gaflet sözüyle tüm gafleti kastetmiyoruz. Bir kediyi tutmak istemişler; bir türlü tutamamışlar. Bir gün o kedi, kuş avlamaya koyulmuş, tümden kendini o işe vermiş; kuş avlamaktan başka herşeyi unutmuş; o sırada yakalayıvermişler onu. Demek ki tümden dünya işlerine sarılmamak, kolayına gitmek, aman, şu incinmesin, bu incinmesin gibi bağlarla bağlanmamak gerek. Definenin, hazinenin incinmemesine bak; çünkü onlar incinirse gene o sevindirir, neş'elendirir onları; fakat Tanrı korusun, ona kim söz geçirebilir, kim ne edebilir?

Meselâ, senin her çeşitten kumaşların olsa boğulurken hangisine el atarsın? Hepsi de gereklidir amma şu meydandaki hazinene sarılırsın. Çünkü bir inciyle, bir tek lâ'lle binlerce süslenecek şey alınabilir. Ağaçtan tatlı bir meyve çıkar. O meyve, ağacın parça-buçuğudur amma Ulu Tanrı, o parça-buçuğu seçmiş, tümden üstün etmiştir. Ona öylesine bir tatlılık vermiştir ki ondan başka ağacın hiçbir yerine o tadı vermemiştir. Bu yüzden de o parça-buçuk, tümden üst olmuştur, ağacın özü odur, ağaçtan maksat o. Hani Ulu Tanrı buyurur ya: «Hattâ onlardan bir korkutucu geldi mi, şaşar-kalırlar.»

Birisi, «Bende bir hal var ki diyordu, oraya ne Muhammed sığabilir, ne Tanrıyayaklaşmış bir melek.»

Şeyh buyurdu ki:

Şaşılacak şey, acaba bir kulda, Muhammed'in sığmayacağı bir hal olabilir mi? Demek bir hal var ki Muhammed sığmıyor o hâle, bulamıyor o hâli de senin gibi koltuğu kokmuş biri o hale sahip oluyor ha. Bir maskara, padişahı güldürmek istiyordu. Pek kızmıştı, pek incinmişti padişah. Padişahı güldürürse herkes bir

şey verecekti ona; vaatlerde bulunmuşlardı. Padişah, bir dere kıyısında öfkeli bir halde dereyi seyre dalmıştı.

Maskara da padişahın yanında durmuş, dereyi seyrediyordu. Padişah maskaraya bakmıyordu bile; suya dalmış-gitmişti. Maskara bunda kaldı da padişahım dedi, suda ne görüyorsun ki boyuna bakıp duruyorsun?

Padişah, bir kaltabanı görüyorum dedi. Maskara, eh dedi, bu kulun da kör değil ya. Şimdi demek bir vaktin olacak ki Muhammed o vakte sığmayacak ha... Acaba bir hal olabilir mi ki senin gibi koltuğu kokmuş kişi o hâlin

zevkine varsın da Muhammed'de o hal olmasın? Ne kadar hal sahibi olduysan onun yüzü suyu hürmetine oldun; onun yüzünden hal er elde ettin. Çünkü önce bütün vergileri, bağışları onun önüne dökerler de sonra başkalarına dağıtırlar. Tanrının türesi böyledir. Ulu Tanrı buyurdu ki: «Esenlik sana ey Peygamber; Tanrının rahmeti, bereketleri sana.» Bütün saçıları sana saçtık. O dedi ki: «Tanrının temiz kullarına da.» Tanrı yolu pek korkuluydu, adam-akıllı bağlanmış, kapanmıştı, karlarla dop-doluydu. Önce o, canıyla oynadı; at sürdü; yol açtı. Kim bu yola giderse onun kılavuzluğuyla, onun yardımıyla gider; çünkü

yolu o meydana getirmiştir; her yere bir nişan koymuş, sopalar dikmiş, bu yana gitmeyin, şu yana gitmeyin... O yana giderseniz Âd kavmi gibi, Semûd kavmi gibi helâk olursunuz, bu yana giderseniz inananlar gibi kurtulursunuz demiştir. Bütün Kur'ân bunu anlatır. «Kur'ân'da ap-açık deliller vardır.» Yâni bu yollarda nişanlar dikmişiz; birisi o sopalardan birini kırmak isterse herkes, yolumuzu yıkmadasın, bizi helâk etmeye çalışıyorsun; yoksa sen yol kesici misin diye ona kasteder. Şimdi, kılavuz Muhammed'dir, önce Muhammed'e gelmeden kimse bana gelemez: Hani bir yere gitmek istediğin vakit önce, filân yere gitmek gerek, uygun olan bu diye akıl kılavuzluk eder; ondan sonra göz kılavuz olur; ondan sonra da organlar harekete gelir. Organların gözden, gözün de akıldan haberi yoktur amma iş, bu sıraya göre olur-gider. İnsan gaflettedir amma öbürleri gaafil değildir insandan. Hâsılı dünya işine sıkı sarılmamak gerek; gevşek sarılmak gerek. Çünkü Tanrı etmesin, dünya işine sıkı sarıldın, işe iyice giriştin mi, işin gerçeğinden gaafil olursun.

Tanrı râzılığını dilemek gerek, halkın râzılığını değil. Çünkü halktaki o râzılık, o sevgi, o esirgeme eğretidir; onları halka Tanrı vermiştir. Dilerse esenlik de vermez, zevk de. Bütün zevk, bütün nimet sebepleri varken hepsi de zahmet, meşakkat olur. Hâsılı bütün sebepler, Tanrı kudretinin elinde bir kaleme benzer. Kalemi oynatan da Tanrı elidir, yazan da; o istemedikçe kalem oynamaz. Şimdi sen kaleme bakıyorsun da bu kaleme bir el gerek diyorsun. Kalemi görüyorsun da eli görmüyorsun. Kalemi görüyorsunda eli aklına bile getirmiyorsun. Nerde gördüğün, nerde söylediğin? Onlara gelince: Onlar, boyuna eli görürler de bir de kalem gerek derler. Hattâ elin güzelliğine bakarlar da kalemi hatırlamazlar bile; yalnız böylesine el, kalemsiz olmaz derler. Sense bir yerdesin ki kalemi seyretme tadına kapılmışsın da el aklında bile değil; artık onlar da, o elin seyri yüzünden nasıl olur da kaleme dalarlar. Arpa ekmeğinden tat almışsın; nerden buğday ekmeğini anacaksın? Onlar da buğday ekmeği varken nasıl olur da arpa ekmeğini anarlar? Yeryüzü, sana öylesine bir zevk vermiş ki göğü istemiyorsun bile. Oysa ki asıl zevk yeri göktür; yeryüzü gökten hayat bulur.

Göktekiler, nerden yeryüzünü hatırlarına getirecekler? Şimdi hoşlukları, güzellikleri, sebeplerde görme; anlamlar, sebeplere eğreti olarak verilmiştir; çünkü zarar veren de odur, fayda veren de; çünkü zarar da ondandır, fayda da. Sen ne diye sebeplere kakılmış-kalmışsın?

«Sözün hayırlısı, az olanı, maksadı bildirenidir.» Sözlerin en iyisi, fayda

verenidir, çok olana değil.

«Kul huvallah» pek azdır görünüşte; Bakara sûresiyse hayli uzundur. Fakat meram anlatma bakımından

«Kul huval ah», Bakaradan üstündür. Nûh, bin yıl insanları çağırdı, başına kırk kişi toplandı. Tanrı rahmet etsin, esenlik versin Mustafâ'nın çağrış zamanı ne kadardı, meydanda; fakat bunca ülkeler inandı ona; dininden bunca erenler, bunca yeryüzü direkleri geldi. Demek ki îtibar, azlığa-çokluğa değil; maksat merâmı

anlatmak. Kimi kişinin az sözü, çok sözden daha faydalı olur. Hani tanrının ateşi pek çok, pek çetin olursa ondan faydalanamazsın, yanına bile yaklaşamazsın onun; oysa ki arık bir mumdan faydalanırsın. Demek ki maksat faydadır. Bir de kimi insana, sözü duymamak faydalıdır. Onlar görürler, bu da yeter-gider onlara; o faydalıdır bu çeşit kişilere. Duyarlarsa ziyan verir onlara söz. Bir şeyh, bir ulu kişiyle görüşmek için Tebrîz'e geldi. Şeyhin zâviyesine varınca geri dön, senin için budur faydalı diye bir ses duydu; buraya ulaştın ya, şeyhi görürsen ziyan gelir sana diyordu ses. Az, fakat faydalı söz, şuna benzer: Yanmış bir mum, yanmamış

bir mumu öper-gider; o muma zâti bu yeter, maksadına erişir-gider.

Peygamber, o görünen şekil değildir ki; onun şekli, bindiği attır. Peygamber, o aşktır, o sevgidir; boyuna ölümsüz kalan da odur. Hanî Sâlîh'in devesi gibi, görünüşte deve. Peygamber, o aşktır, o sevgidir; ölümsüz olan da odur.

Birisi dedi ki; Neden minârede yalnızca Tanrıyı övmüyorlar da Muhammed'i de anıyorlar.

Ona dediler ki:

Zâti Muhammed'i övüş, Tanrıyı övüştür. Örneği de şunun gibi: Hani birisi, padişaha Tanrı uzun ömür versin; bana padişaha yol veren, yahut padişahın adını bana söyleyen kişi de yaşadıkça yaşasın dese onun övüşü, gerçekte padişahı övmedir. Bu peygamber, bana bir cübbe verin, ihtiyâcım var; yahut cübbeni, elbiseni bana ver diyor mu? Cübbeyi, malı ne yapacak o? O, senin elbiseni yeğinleştirmek istiyor ki güneşin

ısısı ulaşsın sana. «Tanrıya güzel bir tarzda borç verin» diyor; yalnız mal istemiyor, cübbe istemiyor. O sana, maldan başka pek çok şeyler vermiş. Bilgi vermiş, düşünce vermiş, anlayış vermiş, görüş vermiş; bir soluk olsun diyor; görüşünü, düşünceni, kuruntunu, anlayışını, aklını bana harca; malı, sana verdiğim bu araçlarla elde etmedin mi? Hem kuşlardan sadaka istiyor o, hem tuzaktan. Güneşin önünde çır-çıplak kalman daha iyi; yakmaz-karartmaz seni bu güneş; adamakıllı ağartır, bem-beyaz eder seni. Soyunamıyorsan bâri elbiseni yeğinleş-tir de güneşin zevkini gör. Bir zamandır, ekşiliği huy edinmiştin, bâri tatlılığı da bir dene.

(*) Bu beyit, bizim nüshada yok.

63. BOLÜM - Dünyada tahsille, bellemekle elde edilen her bilgi, «bedenler bilgisi»dir. Ölümden sonra meydana gelen bilgiyse «dinler bilgisi»dir. «Ben Tanrıyım» bilgisini bilmek «bedenler bilgisi»dir; «Ben Tanrıyım» olmak, «dinler bilgisi»dir. Mum ışığını, ateşi görmek «bedenler bilgisi»dir; ateşte yanmak, mum ışığında yanıp erimek «dinler bilgisi»dir. Görülen herşey «dinler bilgisi»dir; bilgiyle ilgili olan, bilinen herşey

«bedenler bilgisi»dir. Hani dersin ya, gerçek, görüştür, görmektir; bundan öte bütün bilgiler, hayal bilgisidir.

Meselâ bir mühendis düşünür, bir medrese kurmayı hayâlinde canlandırır. Bu, bir düşüncedir; doğrudur da; fakat hayâldir. Medreseyi kurduğu, yaptığı zaman gerçek olur. Şimdi hayâlden hayâle de farklar var. Abû

Bekr'in, Ömer'in, Osmân'ın, Alî'nin hayâli, sahâbenin hayâlinden üstündür. Hayâlden hayâle çok fark var.

Bilen bir mühendis, bir ev kurma hayâline düşer; mühendis olmayan da hayâllenir; arada büyük bir fark var; çünkü mühendisin hayâli, gerçeğe daha yakındır. Bu yanda hayâlden hayâle çok uzun yol var, çok büyük fark var; o yanda da gerçekler âleminde, görüş âleminde, görüşten görüşe farklar var; hem de sonadek sürer-gider bu. Hani derler ya, yedi yüz perde var, karanlıklardan, yedi yüz perde var, ışıktan... Hayâl âleminden olan herşey, karanlık perdesidir; gerçekler âleminden olan herşey, ışık perdesi. Fakat hayâl olan karanlık perdeleri arasında fark olmadığı gibi pek de lâtif olduklarından gözle de görünmez o perdeler.

Görüşten görüşe bu kadar büyük, bu kadar derin fark olduğu halde gerçekler âleminde de o farkı anlamaya imkân yoktur.

64. BÖLÜM - Cehennem ehli cehennemde, dünyada oldukları gibi hoş, rahat bir haldedir. Çünkü

cehennemde Tanrıdan haberleri olacak; dünyadaysa Tanrıdan haberleri yoktu. Tanrıdan haberdar olmaktan daha hoş bir şey de yoktur. Dünyayı istemeleri, bir ibâdette bulunup dünyada da Tanrı lûtfuna mazhar olandan haber almayı istemelerindendir; yoksa dünyanın, kendileri için ahretten daha hoş olmasından değil.

Münâfık kişiyi, cehennemin en aşağılık çukuruna atmaları şu yüzdendir: İman, kucağına geldi onun da, küfrü

kuvvetliydi, inanmadı; Tanrıdan haberdar olması için azâbı, daha çetin olur onun. Kâfirin yanına gelmedi îman; küfrü de zayıf; pek az bir azâpla Tanrıdan haberdar olur. Hani başa sarılan pusu da tozlanır, halı da tozlanır. Pusuyu, bir tek kişi azıcık silker, tozu gidiverir; ter-temiz olur. Fakat halının tozunu gidermek için dört kişinin adam-akıllı çırpması gerek; onun gibi işte.

Cehennemlikler «Tanrının size rızk olarak verdiği şeylerden bize de saçın» diyorlar ya; hâşâ; istedikleri yenecek, içilecek şeyler olamaz. Bu, bulduğunuz şeylerden, size vuran, sizi parlatan ışıktan bize verin demektir. Kur'an, bir geline benzer. Sana yüzünü göstersin diye çarşafını çekersin. Onu okuyorsun amma bir hoşluk yüz göstermiyor, bir şey açılmıyor sana ya; çarşafını çektin onun; fakat seni istemedi; sana bir düzen kurdu; sana kendisini çirkin gösterdi; yâni ben dedi, o güzel değilim. O, kendisini her şekilde gösterebilir, gücü yeter buna. Fakat çarşafını çekmezsin, râzılığını dilersen, tarlasını sularsan, uzaktan-uzağa ona hizmetler eder, tapılar kılarsan, neden râzı olursa onu yapmaya çalışırsan çarşafını çekmesen de yüzünü

gösterir sana. Tanrı ehlini aramak gerek. «Kullarımın arasına katıl da cennetime gir» buyurdu çünkü. Ulu Tanrı herkese söz söylemez. Dünya padişahları da çulhayla konuşmazlar. Herkes padişaha onun vasıtasiyle yol bulsun diye bir vezir, bir nâip dikmişlerdir. Ulu Tanrı da kim Tanrıyı dilerse ona başvursun, ona kul olsun diye bir kulunu seçmiştir. Bütün peygamberler bunun için gelmiştir; Tanrıya onlardan başka yol yok.

65. BÖLÜM - Sırâceddin dedi ki: Bir şey söyledim, içime dert oldu. (Mevlânâ) buyurdu ki:

O memurdur, o sözü söylemene engel oluyor. O memur gözünle göremezsin amma onun sürüşünü, onun verdiği derdi görür de bilirsin ki bir memur var. Su altında yüzersin; sana güller, fesleyenler dokunur.

Başka bir yana gidersin, tikenler batar sana. Anlarsın ki bu yan, tikenliktir, kötüdür, adama eziyet verir; o yansa güllük-gülüstanlıktır, esenliktir; ikisini de görmezsin amma anlarsın. Bu anlayışa vicdanî anlayış derler; görünenden de açıktır bu. Meselâ açlık, susuzluk, öfke, sevinç... Hepsi de gözle görülmez amma görünürden de açıktır bunlar. Çünkü gözünü açsan görülen bir şey yoktur ortada; yoktur amma açlığı kendinden hiçbir düzenle gideremezsin. Yemeklerdeki sıcaklık, soğukluk, tatlılık, acılık da böyledir; gözle görülmez; görülmez amma görülenden daha da açıktır. Hâsılı bu görüşle ne işin var senin, şu bedenle ilgin nedir ki? Sen, bunsuz varsın, boyuna da bedensiz-sin zâten. Geceyse bedene aldırış bile etmezsin; gündüzse işlere koyulur-gidersin; hiç de bedenle değilsin; peki, ne diye tir-tir, titrersin şu bedenin üstüne; bir an bile onunla değilsin ki; hep başka yerlerdesin; sen nerdesin, beden nerde? «Sen bir ovadasın; ben bir ovadayım.» Beden, pek yaman bir şaşırtmacadır. İnsan sanır ki o öldü mü kendi de öldü-gitti. Hey gidi hey; ne ilgin var bedenle senin? Büyük, pek büyük bir göz bağı bu. Firavun'un büyücüleri, bir zerrecik bu gerçeği anladılar, bedenlerini fedâ ediverdiler; gördüler ki bu bedensiz var olmuşlar; bedenin onlarla bir ilişiği yok. İbrâhim, İsmail, peygamberler, erenler de böyle; bedeni, oluşunu, olmayışını anladılar da boşverdiler bedene.

Haccâc esrar içmişti de dalgaya düşmüştü; başını almış, kapının yanına

koymuş sanıyordu kendini.

Kapıyı oynatmayın, başım yere düşmesin diye de bağırıyordu. Başı bedeninden ayrı, kapıyla duruyor sanıyordu. Bizim hallerimiz de böyle, halkın hal eri de. Sanıyorlar ki bedenle ilgileri var, onunla yaşamaktadırlar.

66. BÖLÜM - «Âdem'i kendi sûreti gibi yarattı.» İnsanları hepsi de mazhar aramada. Çok kadın vardır ki örtülüdür amma yüzlerini açarlar da ne kadar istenecekler, bunu denerler; kesiyor mu diye usturayı

denediğin gibi hani. Âşık, sevgilisine, uyumadım, yemedim, böyle oldum, şöyle oldum sensiz der; anlamı

şudur: Sen mazhar istiyorsun, kendini gösterecek bir can arıyorsun; kendini satacağın, güzelliğini göstereceğin mazhar benim demektir bu. Bilginler, hüner sahipleri de hep mazhar aramadadır. «Bir gizli defineydim, bilinmeyi sevdim, diledim.» «Âdem'i kendi sûreti gibi yarattı» ; yâni buyruklarının sûreti gibi. O, bütün halkta görünür; çünkü herşey, Tanrı gölgesidir; gölgeyse gölgenin ıssına benzer. İnsan, beş

parmağını açsa gölgede açar; eğilse gölgede eğilir; doğrulsa, düm-düz dursa gölgede doğrulur, düz durur.

Demek ki halk, bir isteneni, bir sevileni arıyor; herkes, onu sevsin, ona râm olsun; düşmanlarına düşman, dostlarına dost kesilsin diyor. Bütün bunlar; Tanrının buyruklarıdır; Tanrının sıfatlarıdır, hepsi de gölgeyle görünmede; ancak şu var ki gölgemizin bizden haberi yok; fakat bir onu biliyoruz. Biliyoruz amma Tanrı

bilgisine göre bilmemiz de bilgisizliğin ta kendisi. İnsanda bulunan şeylerin hepsi de gölgede görünmez; bâzı

şeyler görünür ancak. Demek ki Tanrının bütün sıfatları, şu bizim gölgemizde, gölgeden ibâret olan varlığımızda görünmüyor, bâzısı görünüyor. «Bilginin pek azı verilmiştir size.»

67. BOLÜM - Esenlik ona, İsâ'ya soruldu; dünyada da, ahrette de en büyük, en güç şey nedir?

Tanrının gazabı dedi. Bundan neyle kurtulunur dediler. Dedi ki; Öfkeni yenmekle, kinini yenmekle. Yolu da bu: Nefis şikâyet etmek istedi mi, tersini yapmalı, şükretmeli, şükürde o kadar ileri gitmeli ki içinde, uğradığı

şeye, düştüğü derde bir sevgi peydahlansın. Çünkü yalancıktan şükretmek, Tanrıdan sevgi dilemektir. Tanrı

sırrını kutlasın Ulu Mevlânâ, yaratıktan şikâyet, yaradandan şikâyettir buyurdu. Gene buyurdu ki: Sana güdülen düşmanlık, beslenen kin, nefret, ateş gibi gizlidir. Bir kıvılcım gördün mü, söndür onu da geldiği yere gitsin; yok olup bitsin. Fakat gazyağına benzeyen bir cevapla ona yardım edersen geçecek bir deliğe yol bulur; yokluktan tekrar-tekrar gelir, bu kez onu yokluğa göndermek güçleşir. «En güzel neyse onunla def'et onu» da iki yüzden düşmanı kahret-gitsin. Biri şu: Düşman, düşman olanın eti, derisi değildir, ondaki aşağılık düşüncedir. Çok çok teşekkür etmekle o kötülük, senden defolup gittiği gibi kesin olarak ondan da defolur-gider; bir de «insan, ihsânın kuludur» ; huyu budur insanın, ikincisi de şu; Hanî çocuklar, birisine bir ad takarlar ya; bu adam, çocuklara sövdükçe çocuklar, sözümüz dokundu diye bu işte daha da ileri giderler.

Yok, halinde bir değişiklik görmezler, özlerinin faydasız olduğunu görürlerse bu işe meyil eri kalmaz. Bir ikincisi de şu: Bu bağışlama huyu, sende, peydahlandı mı, anlaşılır ki onun yaptığı, dediği yalandır, zarar vericidir; sen nasılsan seni öyle görmemiştir o; artık belli olur ki kötü kişi odur, sen değilsin. Düşmanı da, yalancılığının açığa çıkmasından fazla utandıracak hiçbir şey yoktur. Demek ki ona teşekkür etmekle, onu övmekle âdeta zehirlemedesin onu. Çünkü o, sende kusuru, noksanı açıklıyor; sense kendi olgunluğunu açıkladın; Tanrı sevgilisi olduğunu bildirdin. «Öfkesini yenenleri, insanları bağışlıyanları, ihsanda bulunanları

Allah sever.» Tanrı sevgilisi de noksanlı-kusurlu olamaz. Öylesine öv onu ki dostları, olsa-olsa iki yüzlü o; bize bir çeşit sözler söylüyor, oysa ki bununla can-ciğer desinler.

Devlet ıssı bile olsalar yumuşaklıkla yol bıyıklarını;
Yiğit bile olsalar hilimle kır boyunlarını.

Tanrı bunda başarı versin bize.

68. BÖLÜM - Kulla Tanrı arasında perde, ancak şu iki şeydir; öbür perdelerin hepsi de bu ikisinden meydana gelir: Sağlık, mal. Bedeni sağ-esen olan kişi. Tanrı nerde der, görmüyorum ki. Fakat bir ağrıya, bir sızıya uğradı, sayrılandı mı, yâ Allah, yâ Allah demeye koyulur; Tanrıyla sırdaş olur, söyleşir. Gördün ya, demek ki sağlık, perdedir ona; Tanrı, o derdin altında gizliymiş. İnsanın malı-mülkü oldukça dileklerinin sebeplerini hazırlar; gece-gündüz onunla oyalanır. Yoksul aşmaya başladı mı, nefis de arıklaşır; Tanrı çevresinde çizginmiye koyulur.

Seni bana esriklik, eli boş oluş lûtfetti (*);
Senin esrikliğine, senin eli boş bir hale getirişine.
kulum-köleyim ben.

Ulu Tanrı Firavuna dört yüz yıl ömür verdi; saltanat, padişahlık ihsan etti; dilediğini verdi ona...

Bütün bunlar perdeydi; onu, bunlarla tapısından uzak tutuyordu. Bir gün bile, Tanrıyı belki anar diye ona, bir muradına erişmezlik, bir başağrısı vermedi. Dileğinle oyalan, bizi anma, gecen hoş olsun dedi.

Süleyman saltanata doydu da,
Eyyub belâya doymadı-gitti.

(*) Selim Ağa nüshasında, beytin başında, «Fasıl 70» kaydı var (189b).

69. BÖLÜM - İnsanın nefsinde bir şer vardır ki hayvanlarda, canavarlarda bile yoktur derler ya; bu söz, insan onlardan beterdir demek değildir. Şu yüzden söylenmiştir bu söz: İnsanda gizli bir öz var ya; ona karşılık bu kötü huy, nefsin şu kötülüğü, şu fenalıklar, o öze perde olmuştur; inci-mücevher, ne kadar değerli, ne kadar büyük, ne kadar yüce olursa perdesi de o kadar büyük olur. Demek ki kötülük, kötü

huylar, o öze, o inciye bir perde oluyor. Bu perde de çok çalışmayla kalkıyor ancak. Çalışmalar çeşit-

çeşittir. Çalışmaların en ulusu, Tanrıya yüz tutmuş, bu âlemden yüz çevirmiş dostlara karışmaktır. Temiz dostlarla düşüp kalkmaktan daha çetin hiçbir savaşma yoktur. Çünkü onları görmek, nefsi, bedeni eritip yok etmektir. Hani derler ya; yılan, kırk yıl insan görmese ejderhâ olur; bu söz, kendindeki kötülüğü, kendindeki uğursuzluğu yakıp eritecek bir kimseyi görmez demektir. Nereye büyük kilit takarlarsa orda değerli, ağır bir şey var demektir. İşte şimdilik nerde büyük bir perde varsa orda daha iyi bir inci var demektir. Definenin üstünde kötü yılan var amma yılanın çirkinliğine bakma, defînedeki değerli şeyleri gör (*).

(*) Fatih Kütüphanesinde 5408,'de kayıtlı nüsha, bu bölümün sonunda bitiyor.

70. BÖLÜM (*) - Olgunluğun gerekli kıldığı şey, başkalarının insana meyletmesidir. İnsan, boyuna olgunlaşmaya çalışmalı, noksanlaşmaya değil. Tanrının olgunluğu, bütün varlıkların olgunluğudur; Tanrı

hakkında noksanı câiz görmek, olgunluğu gidermek, dünyada olup-biten şeyleri, hattâ kâinatı yok saymaktır. Tanrının yokluğunu câiz bilmek, âlemi yok bilmektir. Sen Tanrıyı düşünüyorsun, onun neliğini-niteliğini, sınırını bilmek, ölçmek istiyorsun da tadın-tuzun kalmıyor. Demek ki sen, Tanrının neliğini, niteliğini düşünüyorsun. Tanrının işlerine dalıyorsun; Tanrıyı düşünüyorsun. Bilmiyorsun ki bu yolda bir tat-tuz elde edilmez; o düşünce, o hayal, aslâ Tanrı olamaz. Yâni sen, bize âşık ol, bizi iste; hayallenmeyi, düşünceye dalmayı, sınırını, neliğini, niteliğini, şöyle yahut böyle olduğunu

düşünmeyi bırak da olgunluk elde et.

Tanrı, doğruyu daha iyi bilir; dönüp varılacak yer,
Tanrı tapısıdır. Hamd, bir Tanrıya;
rahmet, kendisinden sonra peygamber gelmiyene.

(*) Bu fasıl Selim Ağa nüshasının son faslıdır (190 a).

71. BÖLÜM- Mısra'(1):

Sevgilim dedi ki: Filân neyle diri? (2)

Kuşlarla kuşların kanatlarının, akıllı kişilerin himmetleriyle, gayretleriyle farkı şudur: Kuşlar, yönlerden bir yöne kanatlarıyla uçup giderler. Akıllılarsa himmet kanatlarıyla diledikleri yana varırlar. Her atın bir tavlası, her hayvanın bir ahırı, her kuşun bir yuvası var (3).

(1) Selim Ağa nüshası, 190 a da bitiyor. Hamdedildikten, salâvat verildikten ve «Temmel kitâb» kaydı da konulduktan sonra 190 b de ayrı bir yazıyla üç fasıl yazılmış. Bu, birinci fasıldır.

(2) Mısra' farsçadır.

(3) Fasıl arapçadır.

72. BÖLÜM - İnsan ağaçtan, yahut sırçadan yapılmış bir kaba benzer.

Dışını yıkamak gerek amma içini yıkamak, daha da gerekli bir şey. Dışını yıkamak farz amma içini yıkamak, daha da farz. Çünkü Tanrı

şarabı, ancak temiz kaba dökülür. Şimdi kabı yıkamayı buyurdu ya, içinin yıkanması gerek; çünkü dışındaki değil, içindeki içilir. Kim nefsi öldü de kötü huylardan arındıysa Tanrıya ulaşır derler; hâşâ; Tanrıya değil, Tanrı yoluna ulaşır. Tanrıya değil, Tanrı yoluna ulaştığı anlaşıldı ya; böyle olmazsa zâten o; noksan sıfatlardan arı olan Tanrının yolundan azmış olur. «Kendinizi, öz ellerinizle tehlikeye atmayın» denmiş.

İnsanlar, buradaki tehlikeyi, uyduğun mürşitten başkalarının sözlerini dinlemek sanırlar; hattâ ap-açık söz bile olsa mürşidinin sözünden başkalarının sözünü dinlemekten geçmezsen tehlikeye düşersin derler.

Halbuki boş vesveseyle oyalanmak, daha da aşağılatır adamı, daha da kötüdür, daha da boş (*).

Bilgi, cömertlik miktarıncadır. Kim daha fazla cömertse daha çok âriftir. Söz, can kokusudur. Bir adam, doğru söz söylese bile canında eğrilik varsa sözünden eğrilik kokusu gelir. Bir adam, eğri-büğrü

söylese bile canında doğruluk varsa sözünden doğruluk kokusu gelir. Sözden geçmişse sözünden, söz söylemeyiş, sözden geçiş kokusu duyulur.

(*)Bu bölüm, burayadek arapçadır.

73. BÖLÜM - (Birisi.) İbâdetlerin faydası neden burada görülmüyor diye sordu.

(Mevlânâ) buyurdu ki:

Yaptığınız işlerin hepsinin de karşılığı var. Fakat sebebi var da onun için burada göstermezler, burada vermezler. Hani baba, kızına çeyiz hazırlar; hazırladığını korur-gözetir; ona vermez. Evde kızını

kötü elbiselerle gezdirir; çeyiziyse gelin olacağı güne saklar; çünkü o gün, mahşer günüdür. Sonra gene oğlu kazanır, kazancını babaya verir. Baba, onu toplamaya bakar. Oğul arı toplanıp babalarından isteseler bile baba, vakti gelmedi der; sabredin; verirsem yok edersiniz. Çünkü baba da kazanmıştı. Eline vermişlerdi. Aldandı, yok etti kazancını, kendini de yok etti-gitti. Çokları da bu yoldan yol azıttılar. Şimdi Ulu Tanrı, sizin faydanız için yaptıklarınızın karşılığını size vermez; aldanıp telef etmemenizi, tembelleşip işten kalmamanızı ister (*).

(*) Bedî'-uzzaman Fîrûzan-fer, kendisine âit bulunan ve 888 de yazılmış olan bir nüshada; başka yazmalarda bulunmayan ve "Feth" sûresini tefsîr eden bir faslın bulunduğunu söyler. Dört sahife tutan bu faslı, "Fîhi mâ-fîh"e ek olarak alıyor (s.382-385). Fakat gene kendisi, "Önsöz"de, faydalandığı nüshaları bildirirken, bu nüshanın pek doğru olmadığını, yazanın, olmayacak tasarruflarda bulunduğunu Mesnevî'den, Divân'dan birçok beyit ve gazelleri

metne aldığını bildiriyor (s. t). Bu faslın üslûbu da, edâsı da Mevlânâ'nın üslûbuna, edâsına uymaz. Üstelik bu fasılda Mesnevîden, ayrı-ayrı

dört beyit, arapça iki beyit, Farsça bir rübaî var ve Mevlânâ'nın hiçbir eserinde adı geçmeyen İbni Atâ'dan iki iktibas mevcut. Kesin olarak Mevlânâ'nın sözü olmayan bu bölümü almadık.

74. BOLÜM (1) - Yüce hayırlarınız, hani güneş gizlenmez derler ya, tıpkı onun gibi dilden dile dolaşıp yayılmada; bilinip anlanmada. Biz de, böyle huylara mahzen, bir çeşit incilere mâden kesilen zâtı

görelim dedik. Her yana erişen şu meyvelerin ağacı olan kişiyi görme isteğine düştük. Her an da bu istek çoğalıp duruyor. Meyvelerini görmeyi yeter bulmayalım; varalım, gölgesinde oturalım diyoruz. Hamdederiz Tanrıya ki bu istek, özleyenlerden erişti bize. Şükürler olsun, sonra gene şükürler olsun, gene de şükürler olsun. Tanrım, sen çoğalt, eksiltme.

Önü-sonu olmayan bu ulu devlete erişenlerin devletinden faydalanabilen, o devlete eş-dost kesilebilen kişi de, dil söylemeden masallar duyan kişidir; onların özlerindeki yüce anlamlar, harfsiz-sessiz olarak can kulağına erişen kişidir; başkası değil. Çünkü on sekiz bin âlemin padişahının bu has kullarla oynadığı ilk oyun, el öpmeye başladıkları anda onları hemencecik dilsiz edişidir. «Kim Allahı tanırsa dili tutulur, söylemez olur.» Buna şaşılmaz da... Dünyada da âdet böyledir. Nerde anlam kuvvetlenirse görünüş arıklaşır-gider. Ceviz de, fındık da kabuğunun içindeyken şakırdar, ses verir, Kabuk azıcık çatlasa, kırılıp yarısı düşse şakırtısı azalır. Tümden kırılsa hiç ses vermez. İç ne kadar inceyse kabuk, o kadar katı

olur, sert olur. Çünkü için bekçisidir kabuk. Sabah yaklaşınca korku azalır; bekçiler de evlerine gitmeye koyulurlar.

Bu sözlerle böylesine kişinin hiç söz söylemediğini anlatmak istemiyoruz. Ancak diyoruz ki: Kendisi söz söylemez; sözü kendiliğinden değildir; fakat işkillere cevap verir(2); düğümleri çözer. Fakat çözdüğü

şeylerden hiç bahsetmez. Hani baba, küçücük çocuğuna söz söyler,

onunla konuşur; konuşur amma evliliğinin derdini, neş'esini, o aklı ermez çocuğa söylemez ya; çevgenden, toptan, güzel renkli kuşlardan, cevizden, kuru üzümden, dududan, kumrudan söz açar... Çocukları muştulamak, korkutmak, bu çeşit sözlerle olabilir.

On sekiz bin âlem içinde, bu topluluktan daha kimsesiz kimsecikler yoktur. Mustafâ'nın kimsesizliği de buydu, yetimliği de bu yetimlikti; yoksa o, Abdül-Muttalîb'in ölümüyle yetim olmamıştı; Mekke'den Medine'ye göçmekle de gurbete düşmemişti; zâti garipliğin alâmeti, bir şardaş, bir dildeş bulamamaktır.

Hangi dildir ki onların diliyle dildeş olsun? Onlardan hiçbir garip yoktur ki bir garip okşayanı umsun; aksine onlar, bütün dünya gariplerine nazlanırlar; siz derler, bu âlemdesiniz, bizse yüce âlemden gurbete düşmüşüz. Farsça söyleseler Farsça bilenler anlamaz; Arap olsalar da arapça söyleseler başka Araplar anlamaz. Anlarlar, fakat anlayış duygusuyla şekle bürünen görünüşteki anlamı anlarlar, maksatlarıysa anlaşılmaz da anlaşılmaz. Çünkü anlamı anlamak başkadır, maksada ulaşmak başka. Hani Türk Çin padişahının tapısına bir Arap şairi geldi; söylediği şiiri okumaya izin istedi. İzin verilince okumaya koyuldu.

Padişah, her beyt okundukça, o beyte uygun olarak başını sallıyordu. Vezirle dîvandakiler, padişah arapça biliyormuş meğerse; fakat bizden gizlemiş; bizi sınamış... Ya arapça kötü birşeyler söylediysek diye telâşa düştüler. Sonunda bir gün fırsat buldular; padişah ava gitmişti, avlar tutmuştu, pek neş'eliydi.

A seher yeli, o zincir saçlara söyle;
Söyle fırsat bulursan gönlümün hallerini.
Fakat gönül suyu gönül arar bir halde değilse...
Sakın; beni görmemiş ol, hiç tınma.

Fırsat gözlemek, sözleşme vaktini tanıyıp bilmek gerek. Şu hadîste de var ya: «Gönlünüze bir yumuşaklık, bir merhamet geldi mi fırsat bilin de duâya koyulun.» Varlık âleminin ulusu, yerlerin-göklerin ışığı bunu göstermiş bize. Devlet adamları içinde biri vardı, sözünü, en çok çekinmeyen oydu, padişahın ona karşı sevgisi, öbürlerine beslediği sevgiden fazlaydı. Tapıya koştu, diz çöktü de a dünyanın padişahı

dedi, bir müşkülümüz var. Padişah, söyle dedi. Dedi ki: Dünyanın padişahı arapça biliyor mu? Padişah, hayır dedi, bilmem. Dedi ki: O gün, o şâir, anlaşılması güç kelecilerle düzdüğü o kasîdeyi okumuştu hani...

Dîvanda bulunan edipler bile gücülen anlayabiliyorlardi; sizse her beytin sonunda, ne de güzel söylemişsin der gibi başınızı sal ıyordunuz. Padişah öylesine güldü ki gülüşünden sırtüstü yerlere serildi. Gülmesi bitince dedi ki: Siz şunu anlamadınız: Sözün anlamı başkadır, söyleyen kişinin maksadı başkta. Hani bir kul, tapımıza karşı bir suç işler. O suçu açığa vurmak istemeyiz de halk içinde onu, başka bir suç yüzünden azarlamak, terbiye etmek isteriz; ne diye böyle bir kusurda bulundun deriz. Maksadımız, dile getirdiğimiz, halkın anladığı suç değildir; maksadımız nedir, bir biz biliriz, bir

de o kul. Gene bunun gibi, hani birisi bir hizmette bulunur; o hizmetin herkesin kulağına gitmesini istemiyiz. Ona lûtufta bulunmak üzere gizli bir

işe memur ederiz, yollarız onu; halk arasında ap-açık, fakat bam-başka sözler söyleriz, haberler göndeririz ona... Sözümüz, sözümüzün anlamı, maksadımıza perde olur. Şimdi şiirin anlamı, bizi başka padişahlardan üstün tutmaktır, onlardan ulu olduğumuzu bildirmektir; bizi meleğe, feleğe benzetmektir. Fakat o şâirin asıl maksadı bizden elbise edinmektir, ihsan elde etmektir, para-pul koparmaktır. O maksada ulaştın, dileğini kabul ettik, gönlünü hoş tut diye başımızı salladık.

Meşhur ya; Ulu Şeyh'in semâ'ında çalgıcı şu beyti okudu:

Geç geldin, yanımdan da tez gittik;
Geç gelmek, tez gitmek gülün harcıdır.

Semâ'da bulunanlardan üç kişi, bu beyti duyunca nâra atıp yüzüstü düştü. Birisi, bu beyit, şu üç

kişinin hâline uygun düştü dedi. Şeyh buyurdu ki: Evet, öyle amma hal erinin arasında da pek büyük fark var. Buyur ey şeyh dediler. Şeyh, kendilerinin söylemeleri daha iyi dedi; gelsinler, dilleriyle söylesinler.

Hikâye uzundur... Onlardan biri, yıllardır bir kadının peşindeydi. Öbürü yıllardır, Tanrının kendisine bir erkek evlât lûtfetmesini dilerdi. Yıllardan sonra bir çocuğu oldu, fakat bir haftadan fazla yaşamadı. Öbürü

de bir haldeydi ki ne oğula âşıktı, ne kıza... O, oğlu, kızı yaratanı seviyordu.

Kur'ân'ı çok tefsîr ettiler amma az kişi Kur'ân'daki maksadı tefsîr edebildi. «Onlar ki inandılar.»

Herkes, kendi imanını tefsîr etti, Mustafâ'nın imaniyle onun maksadı gizli. «Ve iyi işler işlediler.» Gene herkes, kendi işlediği işi tefsîr etti; Peygamber'in işlediği iş nerde? «Onların ecirleri.» Gene herkes, vehminin çizip düzdüğü ecri tefsîr etti; Mustafâ'nın ecrindeki maksat hani? Bütün âlem şiirler okur, can der, dost der, herkes âşıktır; fakat âşığın yüceliği, sevgilisinin yüceliği miktarıncadır.

Halk, sevgide çeşit-çeşittir; herkes bir şey sever;
Sevdiğinden dolayı mâzur görülmeye en lâyık olanı
sevgilisi en üstün olanıdır.

Sivrisinekten tut da filedek herbirinin bir dileği var, herbirinin bir sevgilisi. Köpeğin kutsuzluğu, dilediği gıdânın kutsuzluğundandır; peygamberlerle erenlerin yücelikleriyle, dilediklerinin yüceliğinden meydana gelmede. Aşksız bir diri olamaz, mümkünü yok. Nitekim Sadr-ı İslâm buyurmuştur. Kim ben âşık değilim, hiçbir şeyi sevmiyorum derse kalkın da burnunu kesin o herifin, kulaklarını kesin gözlerini oyun.

Bağırdı mı da deyin ki: Sevgiliden bunu istiyoruz, onun ayrılığıyla ağlayıp bağırmak gerek. Ambardan bir avuç yeter, kitaptan bir yaprak... Geri kalanını buna kıyasla. «Şükrederseniz elbette arttırırım size.» Yâni, iştahınızda kuvvet görürsem arttırırım; çünkü bu nimetin şükrü, iştahtan başka bir şey değil. O hizmet, iştahı belirtmektir, iştahı göstermektir; iştah kuvveti yokken iştahı arttırmak değildir. Nîmet usanç verir; usanç da bu küfürden ileri gelir.

(1) Konya Müzesi Kütüphanesinde, müze kitapları arasında 79 No. Da kayıtlı bulunan ve tercememizin "Sunuş" kısmında tavsîfi yapılan mecmûadaki "Fîhi mâ-fîh"in sonlarında bu ve bundan sonraki fasıllar var. Bu fasılın kenarına, nüshayı yazan "Vucida bi hattıhiş şerîf", yâni "Kendi yüce el.30 yazısıyla bulundu" kaydıyla bu faslın, bizzat Mevlânâ'nın el yazısından nakledildiğini bildiriyor (60 b). Bu üç fasıl, yalnız bu mecmûada var ve bizim 71.

Bölümümüzden sonra yazılmış.

(2) Metinde "işkil" kelimesi, arapça kaidesiyle cemi'-halinde ve türkçe "işkilât" tarzında kul anılmıştır.

75. BÖLÜM (*):
Her sözü, yep-yeni görmek gerek diyorsun;
Oysa ki bir yoksulum ben ki hepsinden de dışarıyım. *

Kimsenin eğreti sözünü benimsememişim;
Gönlüm neyi söylediyse onu söylemişim.

Ululandıkça ululanası Tanrı, kayıtsız-ilgisiz söz söyler; hem de ezelden ebededek, hiç ardı-arası

kesilmeden, harfsiz-sessiz söyler. Her peygambere bir sözü vardır, her erene bir sözü; bütün sözleri de birdir; yâni sözlerinde aykırılık yoktur. İsterse tanığın biri Türk olsun, öbürü Tacik; iki tanığın da sözü

birdir.

Tanrının sözü yalnız Kur'ân'daki şu harfler olsaydı bunları yazmak için denizlerin mürekkep, bütün ağaçların kalem olmasına hâcet yoktu; yarım okka mürekkeple Kur'ân'ın harfleri yazılır-giderdi. Sonra Kur'ân'ın harflerine son

vardır, Tanrı sözününse sonu yoktur. Nitekim buyurur: «Tanrının kelecileri tükenmez.» «Kendi dileğinden konuşmaz; sözleri, kendisine vahyedilen sözlerdir.»

Tanrının sözünü gene Tanrıdan duy;
Kur'ân okuyanın hüneri bir perdedir çünkü

Şu halde erenlere söz söylemeseydi «Onun dili olurum» sözünün boş olması gerekirdi. Çünkü dille Kur'ân okumaksa bu, münâfık da Kur'ân'ın harflerini okur, ihlâs ıssı da; peki, «Bir kulumu seversem»

sözüne ne hâcet vardı ki? «Gerçekten de Ömer'in dilinden Hak söyler» denmiş ya; maksat, Ömer'in harfleri söylemesiyse Ömer'e özel ik verişe sebep ne? Çünkü bütün yabancıların da bu söyleyişte payı var; hepsi eşit. «Kalbinden hikmet kaynakları coşar» sözünden Kur'ân'ın harflerini okumak kastedilmişse bunun için kırk sabah ihlâs ıssı olmaya ihtiyaç yok. Şimdi birisi, garezsiz olarak şu sözleri bir düşünce bilir-anlar ki

«Kur'ân'ın ehli, Tanrı ehlidir, Tanrı hasıdır» sözüyle övülenler başkalarıdır. Ulu Tanrı âlemden seçmiştir onları, kendi sözünü dinleyen bir toplum haline getirmiştir onları. Böyle kişi Tanrı ışığıyla görür, Tanrı

diliyle söyler. «Dilediğine hikmet verir; kime de hikmet vermişse o kişiye pek çok hayır verilmiştir.» Hâsılı

inâyet bakışı da böyle kişiyi arar işte. «Gerçekten de Allahın öylesine kulları vardır ki onlar, Tanrı kullarına baktılar mı, onlara kutluluk elbisesini giydirirler.» Çünkü onların bakışı, Tanrı bakışıdır; onların yardımı, Tanrı yardımıdır; onların kızgınlığı, Tanrı kızgınlığıdır... Onların, kızgınlıkta, râzılıkta söyledikleri her söz, Tanrı sözüdür. Çünkü Tanrı sözü ne arapçadır, ne farsça... Ne ibrâncadır, ne süryanca; harften de münezzehtir; sesten de. Bir kulun gönlünü arıttı mı onun gönlünün tâ içinden o sözü kaynatır, coşturur. O

kulun dilinden, o coşkunluğun köpürüp kaynaması yüzünden bir harftir, akar... İster süryanca olsun, ister arapça, ister farsça... Değil mi ki o coşup köpürüşten gelmede, âlemlerin rabbinin sözüdür. Zamanın geçer akçası o kişidir ki Tanrı o sözü, ona söylemiştir. Bir kimse de o sözün, nakil olmadığını, rivâyet olmadığını, kendisine ilham edilen söz olduğunu anlayacak bir güç-kuvet yoksa, bunu ayırdedemiyorsa, lezzetinden bunu anlamıyorsa o sözü Kur'ân mehenk taşına vurması, Muhammed'e söylenmiş söz olup olmadığını

böylece anlaması gerek. İleri gidenler de bilirler, geri kalanlar da... «Benden size bir hadîs nakledilse onu Kur'ân'a arzedin; uyarsa kabul edin, aykırıysa atın» denmiştir. Padişah birisine altın bağışlamış; tanınmış-bilinmiş altınla karşılaştır o altını. «Sanır mısın ki çoğu duyar, yahut akıl eder.» «Onlar, ancak hayvanlara benzerler; hattâ daha da sapıktır onlar.» Ulu Tanrının sözüdür, buyurmuştur: «Yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan seni Tanrı yolundan saptırırlar.» Gene Ulu Tanrının buyruğudur: «Yeryüzünde bulanan ağaçlar kalem olsa, deniz mürekkep olsa, hattâ deniz bittikten sonra yedi deniz daha bu işe harcansa gene de Tanrının kelecileri bitmez; gerçekten de Allah üstündür; hüküm ve hikmet ıssıdır» Tanrı rahmet etsin, esenlik versin,

Peygamber dedi ki: »(Allah der ki:) Bir kulu seversem ona kulak olurum, göz olurum, dil olurum, el olurum da benimle duyar, benimle söyler, benimle tutar.» «Gerçekten Hak, Ömer'in diliyle söyler.» Gene Peygamber'in sözüdür: «Kim Allah için kırk sabah ihlâs ıssı olursa gönlünden diline hikmet kaynakları coşar.» «İnanan kişinin anlayışından sakının; çünkü o, Allah ışığıyla bakar.»

Söz söylerken sen yok oldun mu,
Sözlerin, sınıkları onaran Tanrının sözü olur.

«Kardeşiniz dünyadan geçti mı onun öylesine bir sözü olur ki... Ona yaklaşın; çünkü ona hikmet ilhâm edilir.» Tanrı dostları, Tanrı rahmetiyle gizlenmiştir, Tanrı ışığını giyinirler. «Kur'ân'ı okumak için dilini oynatıp acele-acele okuma... Onu toplamak da bize âittir, okumak da; sonra anlatması da gene bize düşer.»

Muhammed ordaydı amma varlık bakımından nerden orda olacak?

Orda Tanrıdan başka ne varsa hepsi de yağmaya verilmiş, yok olup gitmişti.

(*) Bu faslın kenarına, nüshayı yazan. «Vuciad bi hattı halîfetihî». Yâni «Bu fasıl, halîfesinin yazısıyle yazılmış olarak bulundu» kaydını yazmış.

«Halefihî» demediğine göre Çelebi Hüsâmeddin'in el yazısiyledir.

76. BOLÜM - Bu karaltıda Hızır'ın suyu var; fakat adam-akıllı bir susamış gerek ki bunu farketsin.

Susuzluğun en üst derecesiyle farkedişin kalmayışıdır; kuyu suyu olsun, dere suyu olsun, ne gelirse içer; hele çölü aşmış bir susuz olursa Adam-akıllı susamış, Hızır suyunun kokusunu almış, hem de suyu sudan ayırdediyor; bu çeşit adam, bu karaltıya sığamaz. Yahut da bu, bir bahttır, bir kısmettir, ayırdediş işi değildir. Çünkü ayırdedişin sınırı meydandadır, görülür-durur. Fakat o baht, o devlet, bir ayırdediş

kabiliyeti verir ki bu, başka ayırdedişlere benzemez. İman, zâti ayırdediştir, ayırdedişten başka bir şey değil.

Bir gün bu söz, dinleyene düşmanlık etmeye kalkışır da

Ben seni âbıhayâta çağırdım der, sense kendini sağır ettin.

Bu bengisu, ben bengisuyum diye bar-bar bağırmada, dünyayı sesiyle doldurmadadır da şu acı suyu yeter bulan yorgunlar, şu kara suya kanan yaralılar duymazlar bile... Duysalar da bahse girişirler, olaylara kapılırlar, o söze kulak asmazlar; o kadar çok yaygara ederler ki ses duyulmaz olur-gider. Baht işidir bu; o kadar aradığı, o kadar sevdiği halde İskender'e bile vermediler; karşı koyanlara, cedelleşenlere nasıl verirler. Herşeyi aramadıkça bulamazsın; ancak bu dostu bulmadıkça arayamazsın; yâni aramak, bulmak demektir; aramak, bengisuyu içmek, bulup içtikten sonra da ebedî olarak kanmamaktır. «Yaratış da bilin ki onurdur, emir de onun.»

Emir oğlu olanlar, halkın ahvâlinden boyuna incinir-dururlar. «Belânın çetini peygamberlere gelir-

çatar.» Demek ki kim peygamberlerin yoluna girer, onlara uyarsa o çetinlikten onun da bir payı vardır.

Zahmet görünür, eziyet görünür amma ne kutlu zahmettir o, ne kutlu eziyet. Buyruğu yerine getirmeye dikilmiş olanlar başkadır, yaratıklar başka, «Ben insanım» buyurdu amma din ehlinin toprak ehlinden ayrılması için sınama yoluyla buyurdu bu sözü. Emir oğullarıyla, yâni ezel oğullarıyla amel oğulları olan halk arasında pek büyük bir fark var.

On sekiz bin âlem, iki bölükten artık değil. Yarısı salt cansız, yarısı uyanık. Uyanıklık Peygamber'e uyanın, yahut Peygamber'in halidir. «Benden olup da bana benzemeyen benden değildir.» Yâni uyanık olan uyanıktır, geri kalanı cansız yaratıktır; buyruktan haberi bile yoktur onların; buyruğu anlamamışlardır.

Bunca filozofi bilgisiyle, bunca ince, derin bilgilerle gene de bizim cinsimizdensin; hattâ bilgide, akılda bizden de eksiksin; sen gençsin, biz ihtiyarız diye buyruk ıssından mûcize istediler... Mûcizeyle de buyruğu anlamadılar, uyanmadılar-gitti. On iki bilginin bütün terimleri, bütün bu bilgilerle ilgili sözler, bütün bilgilerle beraber salt cansızların harcıdır; çünkü yaratık çevresinden dışarda değil onlar. «Yaratış da bilin ki onundur.» Yaratık da Tanrınındır amma buyruğa karşı cansızdır. «Hüküm, hikmet ıssının katından verilen bilgi» , buyruktur, o bilgi de peygamberlerin, Tanrının bilgisidir; yâni uyandırıcı bilgidir o. Şu halde görüyoruz ya, bilgi, uyanıklık bilgisidir, uyanıklık vermeyen herşey, salt cansızdır. Demek ki kim daha uyanıksa odur daha yakın olan.

Bu yaratış âleminin, bu yaratıkların bilgilerinin, ibâdetlerinin sınırı, yönü, çevresi vardır; böyle olan da cisimdir, cisimse cansızdır. Fakat uyanıklığın sonu yoktur. Boyuna gittikçe gitsen dün bulduğun, bugünküne benzemez. Bu yüzden «De ki: Rûh rabbimin buyruğundan» buyurur. Toplum dedi ki: Rûh nedir, Peygamber de bilmiyor; işâretle bir sözdür, söyledi. Oysa ki o ne buyurduysa öyleydi; yâni rûh buyruktur, geri kalanlar cansızdır, cansız da

bunu anlamaz zâti. Evet, onların da bir anlayışı vardır amma kendi cansızlıklarına göre bir anlayıştır o. Karanın, denizin yüklenemediği var ya hani; biz yaratığız, cansısız, buyruk altına girmeye gücümüz yok dediler. Âdemoğulcağızıysa o anlamdan doğmuştu; elini göğsüne vurdu da dedi ki:

Ben çekerim, onun yükü camındır benim;
Söyle, bir kimse kendi canını nasıl olur da çekmez?

Şu on sekiz bin âlemden ne görüyorsak, ne duyuyorsak vuralım gitsin; bakalım, ne yana düşer?

Rûhül Kudüs'le ilgili bile olsa bu uyanıklık olmadıkça biz onu cansız sayarız; hattâ bu uyanıklığın ta kendisidir, canıdır, Haktır, başka birşeydir diye şaka etseler de bu, böyledir. İsterse salt zehir olsun, bizi helâk olmaktan, yok olmaktan kurtaran herşey, panzehirdir; ölümden kurtaran tatlı şerbet. Bizim görünüşle işimiz yok. Şu on sekizi karmışlar, birbirine katmışlar ya; rûhların rûhu bile olsa bizi helâk

ederse, bize zarar verirse zehirin ta kendisidir. Zâti ayırdediş de bunun içindir ya... Çünkü zehirle panzehiri bir-birine katmışlardır. Yaratışla buyruk, bir mâcun halindedir.

Canla beden ayrılmış değildir. Bir özel iği olanla görünüş de bir-birinden ayrı değil. Sözün anlamı, sözün söylenişinden, yazılışından ayrı olamaz. En yakın olan, en uzak olanın ta kendisidir. Burada pek ince işler var; pek dikkat etmek gerek. Halkın görünüşten de anladığı yaratış-yaratılış âlemiyle ilgilidir, anlamdan da anladığı böyledir, cansızı anlar ancak. Bu noksan anlayışlardan kurtulan, buyruk âlemindendir, uyanıklık âleminden. Şimdi vara vara kendi anlayışını gittikçe fazlalaşıyor görürsen bil ki yürüyüşün, cansızlara doğrudur. Görmez misin? Kimin tahsili daha fazlaysa daha fazla donmuş, buz kesmiştir o; varlıkla-benlikle doludur; İblisin sıfatı olan «Ben ondan hayırlıyım» demek, daha fazladır onda.

İnsan, o duygularını yakıp eritti mi hayrete dalar, sarhoş olur, özleyişlere düşer; o huylardan vazgeçeni böyle görürsün ya; bu, uyanıklığın artıklığındandır. Çünkü o yük ne kadar ağır olursa güç-kuvvet, o kadar arıklaşır; isterse fil olsun, ağır yükün altında yoksul aşır-gider. Nerde olmayacak şeyler azsa, yoksul uk, düşkünlük, şaşkınlık fazlaysa bil ki orda mâmurluk fazladır.

A beden, sırtında kim var, haberin var mı?
Ayağını gökyüzünün üstüne bas; yükün peridir senin.
Öylesine bir kişiyi yüklenmişsin ki bütün ömrünce
Güneş bile yüzüne bakamaz senin.

«Nefsini bilen, rabbini bilir» demişler; nefis sözüyle buyruğu, uyanıklığı kastetmişlerdir; helâk olacak cansız şeyi değil. «Herşey helâk olur.» Sonradan meydana gelen helâk olacak şeyi bilmenin önüne ön bulunmayanı bilmekle ne ilgisi var? «Ancak onun zâtı helâk olmaz.» Yâni a göz, sende güneşten bir ışık var; o ışığı tanırsan güneşi de tanıdın-gitti; yaratılmış olan, cansız bulunan gözdeki yağı, yahut karalığı, beyazlığı tanırsan güneşi tanımış olmazsın. A parça-buçuk ışık, sen tüm ışıktaydın; bir yağ parçasını;

«İnin» buyruğuyla senin ayağına bağladılar, parça-buçuk oldun, yaratık kesildin, «Ben bir insanım» sözü, sözün oldu. Şu bağla bağlıyken kendini görür, tanırsan bilirsin ki sen, parça-buçuk değilsin; tümdün ya, gene o tümsün sen; bir iş için şu cansızlar arasındasın. Tanrı daha iyi bilir.

Konya Müzesi'nin müze kısmında 79 No.da kayıtlı olan ve «Önsöz»ümüzde tavsîfi yapılanmecmuada «Mecâlis-i Seb'a»dan sonra Mevlânâ'nın bâzı kısa-uzun sohbetleri var (107 b-110 a).

108 a daki ilk bölümün kenarında, metnin yazısiyle «Nukıla min hattıhiş şerifi kaddasallâhusırruhul-lâtif va kütiba min hâhunâ ilâ hamseti safahâtın», yâni, «Tanrı lâtif sırrını kutlasın, yüceyazısından nakledildi ve buradan itibâren beş sahife yazıldı» kaydı var. Bu bölümleri de «Fîhimâ-fîh»e almayı uygun bulduk.

§ İçinde yardım ışığı bulunan kişi, ne diye kötü sözden gamlansın? Yardım ışığını görmüyorsa ne diye güzel söze sevinsin? Hani padişahın ayarı tam, doğru-düzen altınına bir bölük halk, bakırdır bu, kalptır, özsüzdür, ateşi görünce kararır-gider der. O altın onların sözlerini duyar, bir de kendine bakar, güleceği gelir. Fakat kara pulsa, yahut kalp dirhemse bir bölük halk, bu, ayarı tam saf altındır desin; o der ki; Bu ânadek kendi halime ağlıyordum, şimdiyse size ağlamaya koyuldum. Kalp akçenin ağlayışı da faydasız değildir; gün gelir, o gözyaşı bir iksire ulaştırır onu.

Bâzı adamlar, söz söylemeyi huy edinmiştir; başkalarının soluğuyla tuzağa düşer onlar. Derler ki: Siz ak doğanlarsınız; gölgesi kutlu devlet kuşlarısınız. Kendilerine hiç bakmazlar; ne biçim kuşuz biz; av mıyız, avcı

mıyız, leş mi yemedeyiz, neyiz biz demezler. Üflendiler mi yelle dolu tuluma dönerler; demezler ki tutalım, bu tulum zümrüdüanka olsun, kanadı nerde, güzelliği hani, uçuşu, yücelişi hangi durağa? Amma bu düşünce de yapılmış-düzülmüş konaktan başgösterir; yelle dolu tulumun işi değildir bu. Olacak bu ya, birisi tulumun içinde kalsa dışarıdaki sesleri duyunca anlar ki tulum, onun hapishanesidir, ayağına bağ kesilmiştir, kafes olmuştur ona. Ne mutlu kılavuzu yardım olan, tez giden, uz gören göze uyup ardından yol alan kişiye.

§ Tanrıyı akılla-fikirle bulmaya uğraşma; aklı-fikri Tanrıya ulaştırmaya savaş. Duyguların, anlayışların, duyuşların, akılla sezişlerin Tanrıya ulaştırılması, hoş birşeydir: Tanrı onlara esenlik versin, peygamberlerin

yolu da budur... Onları herşeye sürüp götüren de Tanrıdır, onlara kılavuz olan da Tanrı. Delil de nedir, burhan da nedir ki Tanrıyı belirtsin, göstersin? Güneşin her zerresinden yüz binlerce delil, yüz binlerce burhan başgöstermede. Sen

Tanrıyla ol, delilin, burhânın eksik olmaz. Güneş doğdu mu her vuruşu, her ışığı, güneşin dileğine uyar; artık delilin, burhânın yeri mi? Köre, delille güneşi göstermeyi kursan ne kadar uğraşırsan uğraş; işte hem bunu başaramazsın sen, hem de zamancağızın yiter-gider. Güneşe delil, gene güneştir.

Can, bakışta-görüşte yok oldu da şunu dedi:

Tanrının yüzüne, Tanrıdan başkası bakamadı-gitti.

Allah daha iyi bilir.

§ Hazreti Mevlânâ, Tanrı aziz sırrını kutlasın. Pervâne'nin evinde sohbet buyurmadaydı. Pervâne,ey Mevlânâ dedi, temel, buyruğa uymaktır. Mevlânâ buyurdu ki (1)Bu sözler, kendi yazısından nakledildiğine göre bu başlık, sonradan biri tarafından eklenmiştir. **:** Evet amma halkın anladığı şekilde buyruğa uymak değil. Buyruğa uymanın anlamı şudur: Vergili, adâlet ıssı, yumuşak huylu, kerem sahibi, çeşit-çeşit güzel huyları benimsemiş, hazneler biriktirmiş, birçok ordular toplamış, birçok memleketleri bayındırmış bir padişah ölür, yerine mîrasçısı olan velîahdı geçer. «Bilginler, peygamberlerin mîrasçılarıdır.» denmiştir ya hani. Bu da tıpkı öncekinin huyunu güder; onun gibi ihsanda bulunur. Onun huylarını edinir, ona uymaya çalışır. İşte uymak, buna derler. Yoksa her yoksul, her külhanbeyi kalksın da buyruğa uyuyorum diye dâvâya girişsin; buna buyruğa uymak denmez. Buyruğa uymak başkadır, gerçek bilip bîatleşmek başka. Allah daha iyi bilir.

§ Tanrı rahmet etsin, esenlik versin, Peygamber dedi ki: «Bir an adâlette bulunmak, altmış yıl ibâdetten hayırlıdır(2)(Üstüne, aynı yazıyla "bir yıl" yazılmış.).» Bu, o hikmet yeşilliğinin bülbülünden, o dileyiş sedefinin incisinden, o kudret bahçesinin yeni yetişmiş fidanından, o san'at ustasının şaşılacak san'atından, o, yoktur Tanrıdan başka tapacak sözünün şahnesinden, o yücelerdeki toplumun kervanbaşısından, o yaklaştı-yakınlaştı

odasında oturandan, o daha da yakınlaştı bucağının konuğundan, o noksan sıfatlardan arı biliriz. Tanrıyı ki kulunu geceleyin götürdü durağında yurt tutandan, o vahyetti kuluna ne vahyettiyse haznesinin haznedarından, o ahret hocasından, o dünyanın en ulusundan, en iyisinden, o kadri yüceltilmiş, o seçilmiş

Muhammed Mustafâ'dan gelmiş dos-doğru bir haberdir... Övüşlerin en olgunu, en yücesi ona. Şöyle buyuruyor yâni:

Ey peygamberlik mîrasına konanlar, şu muştulukla dop-dolu buyruğu taç-taht sahiplerine ulaştırın; bu lûtuf adını-sanını padişahların yedinci kat gökte bulunan sayvanlarına kazıyın; bu incîyi padişahların kapısına götürün; şu lâtif sözü adalet sahiplerine okuyun; bu şaşılacak sırrı onlara duyurun; bu eşsiz nükteyi onlara anlatın. Deyin ki: A taca-tahta, a devlet, baht memleketlerine

sahip olanlar, esirgeme ağacını gönüllerinize dikin; adâlet suyuyla sulayın, yeşertin o ağacı; zulüm sarmaşığını uzaklaştırın ondan... Böyle yapın da saltanatınız doğru-düzen yürüsün. Çünkü adâlet, pek yüce birşeydir, pek değerli bir incidir. Adâlet nedir?

Saltanatın gözcüsü; memleketin düzgünlüğü, devletin koruyucusu, ülkenin bekçisi, baht gelininin bezeyicisi, tahtın süsü-püsü, kutluluk kimyâsı, ululuk sermâyesi, devletin güzelliği, eminliğin fetih buyruğu. İşte buracıkta, yanıbaşında adâlet denen zât... Ulular ulusu onun hakkında şöyle buyuruyor: Bir an adaletle eş-dost olursan bu, ibâdet meydanında bir yol ayakta durmadan daha iyidir. Bir an adâletle solukdaş olursan bir yıl ibâdete el atmandan hayırlıdır. Çünkü ibâdet kuşunu herkes tutar amma adâlet doğanını padişahlardan başkaları tutamaz. İbâdet ceylânını her zahit tutar amma adâlet arslanını buyruk ıssı olanlardan başkaları

avlayamaz. Adalet arslanı, öyle her padişaha, her buyruk ıssına da râmolmaz. Adâlet arslanını bilgiden başka bir lokmayla avlamaya, yumuşaklık kemendinden başka bir kementle bağlamaya, ihsan tuzağından başka bir tuzakla elde etmeye imkân yoktur.

Hamdolsun Ulu Tanrıya ki dünya mülkünün memleketlerine hüküm süren padişahlar, adâleti istemedeler.

Adâlet de Âdemoğulları padişahı, âlemin tek buyruk sahibi, devlet ve dinin filânını istemede. Tanrı şanını yüce etsin ki bu yüzyılda hem bilgi lokmasıdır o, hem yumuşaklık kemendi, hem de lûtuf çayırlığı. Şanı yüce, noksan sıfatlardan arı, sınıkları onaran Tanrı, sanki adâleti, insafı, şu dünya padişahının boyuna göre ölçmüş-biçmiş, kesip dikmiş. Adâletle insaf, bu devlet kapısında bulundukça verimi de şu olur: Her gün bu bahçede yeni bir gül biter. Ulu Tanrı, dünya durdukça, yüzyıllar sürüp gittikçe bu padişaha ömür versin, devletinden faydalandırsın onu. Gerçekten de Tanrı kerem sahibidir, cömerttir.

A bilgi ıssı, adâlet ıssı padişahlar padişahı,
Zulüm, adâlet kılıcınla kesildi-gitti.
Fîtne, senin kahrından korktu da kalktı,

O yokluk konağına doğru yüzlerce konaklık yol eşti.
Sevin ey padişah, kapını toprağı,
Gönlün durağı tapın; gözse kapına dikilmiş.
Rum, Çim, Türkistan padişahları,
Kutlu, devletli tahtının önünde durmada.
Cömertliğinden yarım katre, uçsuz-bucaksız bir deniz olmuş....
Yumuşaklığından yarım zerre, Bâbül kesilmiş,
Gök bile sana aykırı gitse noksandadır;
Zerre bile sana uysa olgunluğa erer,
Tahtının basamağı, gökyüzüne taçtır...
A felek, taç gerekse sana, indir onu.

Tanrım, ey âlemlerin rabbi, ey yardımcıların hayırlısı, kalem ve bilgi ehli olan tapısının eminlerine, devletinin beylerine tümden yardımınla, lûtfunla özellikler ver; burada bulunanların topunu da güzelliğini, ululuğunu seyredenlerden kıl.

§ «Bir an düşünmek, altmış yıl ibâdet etmekten hayırlıdır (1)(1)Bu kısmın başında bildirdiğimiz gibi bu bölümün kenarında da, sonadek Mevlânâ' nın el yazısiyle bulunduğu ve oradan nakledildiği kaydedilmiştir. .»

Bu düşünce, bütün ibâdetlerden daha da iyi olan inançı meydana getiren düşüncedir. Kim yaşamaktan daha uzaksa odur daha fazla ölü... Kim bilgiden uzaksa odur daha fazla bilgisiz... Kim arılıktan daha uzaksa odur daha fazla bulanık. Gerçekten de söz gümüşse de sus; çünkü susmak altındır. İnsanın sözü, başkası içindir, kulağıysa kendisi için. Susmak sabırdır, sabırsa sıkıntının, darlığın anahtarı. «Susun da acınmış olun.»

Susmak, bilgisizin bilgisizliğine bir örtüdür, bilgineyse süs. İnsana en güç şey, susmaktır, fakat en faydalı şey, gene susmak. Dilini koru, çünkü o bir canavardır, yer seni. İnsanlar, suyu acı, helâk edici, esenlikten uzak mı, uzak bir denizdir; gemi de uzaktır onlardan. Rivâyet edilmiştir: Allah bir kulunu sevdi mi, ona, sûretinden bir sûret giydirir, rûhundan bir rûh üfler... Sonunda dağ-taş, herşey o kulu sever; kurt-kuş, herşey ona karşı

alçalır... Onu öyle kerâmetlerle özelleştirir ki Tanrı onlardan râzı olsun, âriflerden, gerçeklerden, Tanrıya yaklaşanlardan başka kimsecikler o kerâmetleri bilemez, anlayamaz. Buyurmuştur: Gerçekten de Allah kulunu öylesine sever ki sevgisinden, dilediğini yap, çünkü ben yarlıgadım seni der (2)(2)Baş taraflardaki "gerçekten de" sözünden burayadek arapçadır. .

§ Muhammed'i yıldızlardan, cevherlerden, cisimlerden, arazlardan geçirdikleri geceydi. Hepsinden geçmişti de bir yere varmıştı ki gecenin saçları orda kesilmişti; gökyüzü, orda kocakarıların iği gibi dönmez, işlemez olmuştu. Günün Rumluğu perde altına girmişti. Gördü ki topraktan yaratılmış âlem, orda bir tozdan ibâret; gökler orda ayaklar altında kala-kalmış; güneş mumu, yedi kat yer, yedi kat gök, gizli âlemin ağacında birkaç

yaprak gibi görünmede. Bunda kaldı da dedi ki: «Seni övemem ben.» Nimet, kendi diliyle nasıl şükredebilir ki? Yeryüzünü, cömertliğinde bolluğu anlayasınız diye sizin için yarattı o. Birisi Basra'dan hurma alır, orda satar, kâr eder; bu, o tâcirin uyanıklığına delildir. Fakat Rum ülkesine getirir de kâr ederse uyanıklığına delil olamaz; çünkü burada kâr edişi, yolun uzak oluşundandır (1). (1) Bundan önceki bölümde, bu beş sahifedeki sözlerin hepsinin de Mevlânâ'nın el yazısiyle yazılmış bulunduğunu, oradan nakledildiğini yazmakla yetinmemiş, bu faslın kenarına da «Vamin hattıhî», yâni «Gene onun yazısından» kaydını yazmıştır)

§ Ey H (2), (2) «Ey» sözünden sonra şöyle bir harf var: o, Birisine hitab olduğu meydanda.) kul uk şartlarına uyamıyorum, elimden gelmiyor; bu âcizi kendi hâline bırak; ne haldeyse o haldeki hizmetime bırak-gitsin beni. Kur'ân'da münâfıkların namazlariyle ilgili hikâyeler çok geçer. Buna dikkat et

de anla ki nefsi temizlemek daha doğru. Korktuğuna uğrayınca Tanrıyı anıştan, ona yalvarıştan başka ne çâren var? Dilediğini bulamaz, ondan tat alamazsın gene onu anıştan, ona yalvarıştan başka ne çâren var?

Elimizi şarap kadehine, sevgiliye atmışız;
Zâti işin sonu bu olacak.

Şu şekilleri yapandan, şu resimleri düzenden utanda onları, yapanın, resmedenin lûtfuyla seyre dal.

§ Baktım, gördüm ki herşeyin en iyisi gönül. Onu sizin anışınıza vakfettim. Sağlığı korumak, sağlık istemekten kolaydır. Şehvet balını haram zehirlerden iyiden-iyiye koru, gözet ki onda azizlerle buluşma zevki vardır, cana şifâdır o.

§ Şu çer-çöpe benzeyen dünya ehli de oynar-durur; bunu da semâ' sanır. Oysa ki semâ' buluşma cennetinden gönüle vuran bir ışıktır. Kör ona derler ki çeşitli sanılara kapılır, onlardan kurtulması da mümkün değildir; gözlü de ona derler ki iyiden-iyiye inançla bu şüphelerden kurtuluş yolunu bulur.

§ Bir fare köyden nasıl kaçarsa şeyh de dünyadan öyle kaçar. Şeyh nedir? Varlık. Mürit nedir? Yokluk. Mürit, yok olmadıkça mürit olamaz.

§ «Tanrı Önce bir inci yaratmıştır ki uzunluğu on bin, genişliği bin yıllık yoldur. Heybetle ona bakmıştır da o inci eriyivermiştir.»

§ «Sadaka belâyı giderir.» Nasıl ki okları, kalkanları yarattı. Büyük oka büyük kalkan.

§ «Fayda vermeyen bilgiden, senden korkmayan gönülden sana sığınırım.» Hani gönülde korku yoksa sanki yaşayış da yoktur orda. Bütün yaşayış, bütün tat, o korkudadır.

§ Mümkünü yoktur ki insan âşık olmasın. Her an bir başka aşka düşer insan. Uyku aşkı, esenlik aşkı, çeng çalma aşkı, güzel yüz aşkı.,.Bu hallerden hangisi üstün olursa aşk olur-gidir.

§ O köle, bütün dünyayı arar-aktarır; efendisinin yanından uzaklaşmak, kendisine bir iş buyurmamasmı

sağlamak, ayağını uzatıp yan gelmek için bir yer bulmak ister. Öbürünü de şu bucağa, bu bucağa gönderirler, öylece hizmet eder-durur.

§ Dervişler vecde düşerler de Tanrıyı özleyişleri artsın, ahrete inanış sevgileri çoğalsın, gönüllerinden dünya sevgisi dağılsın, dünyaya gönülleri yabancı olsun diye semâ' ederler. Kerâmetleri âleme yayılmış, güneşten de daha tanınmış olan, ululukları minberlerde söylenen ulu şeyhlere uyarlar... İnananlar, gözlerine çeksinler de gönül gözleri aydın olsun, gizli âlemi görsünler, Tanrıya dalsınlar diye onların ayaklarının bastığı toprağı

ararlar. Semâ' törenini onlar komuştur. Peygamberlerin mirasçıları onlardır; miras bilgisi de onlarındır, anlayış-seziş bilgisi de onların. Zâhiri hükümleri bilen bilginlerde okuyup belleme bilgisi vardır, anlayıp sezme bilgisi yoktur. Nitekim Mustafâ buyurmuştur: «Bildiğini tutan, yapan kişiye Tanrı, bilmediği bilgiyi öğretir.»

Belleyip öğrendiğini tutana Tanrı, anlayış-seziş bilgisini de bağışlar. Kime de bu bilgiyi bağışlarsa o,erenlerin cinsine katılır-gider. Şeyhlerin kodukları herşey, peygamberlerin kodukları şey demektir. Çünkü «Kavminin içinde şeyh, ümmetinin arasındaki peygamber gibidir.» Hattâ «Benimle duyar, benimle görür» sırrına erer bu çeşit kişiler. Onların yaptığı iş «Allah attı» hükmüne girebilir.

Semâ'ı bâzı bilginler men'etmiştir, bâzıları caiz görmüştür ya; her ikiside doğru. Nefse uyan, şehvetine kapılan kişiler, kibirle, gafletle semâ'a kalkarlar, ahret hallerinden haberleri yoktur; onların semâ'ı, boşuna bir iştir, oyundan ibârettir. Onlardır, yaptıklarıyla azâba uğrayanların ta kendileri, Çünkü nefis ve şehvet, dünyadandır.

«Dünya yaşayışı; boştur, oyundan ibarettir.» Şeyhlerin, muhiplerin semâ'ına gelince: Bunlar, boş şeylerden, oyunlardan ter-temizdir; hattâ zâhir ehlinin çalışıp çabalamasından da yücedir bunların semâ'ı. Çünkü «İşler, niyetlere göredir.» İki Müslüman kardeşi kavga ettirmek, yahut bir Müslümanın ayıbını meydana çıkarmak niyetiyle doğru söylersen bu, haramdır, adamın aleyhinde bulunmanın ta kendisidir. Peygamberler, bu doğru söylemeyi zinâdan da beter saymışlardır; «Birisi yokken aleyhinde bulunmak, zinâdan beterdir.» Fakat iki Müslümanın arasını uzlaştırmak için yalan söylemek helâldir; hattâ sevaptır da. Peygamber, bu çeşit yalan söyleyenler cennete giderler buyurmuştur. «Lokma da olgun kişiye helâldir, nükte de... Mâdemki olgun değilsin, yeme-içme; sus.»

Tam bir doğrulukla, gönül inançıyla, büyük bir inançla olgun bir kişiye yüz tutan topluluk da olgunluğa gider; yeni ay gibi hani, sonunda tam dolunay olur. «Kim bir topluluğa benzetirse kendini, onlardandır o.» Onlarla gerçek olarak düşün, kalkın» sözü de bunu gerçekler... Onlarla düşen-kalkan, ebedi olarak kötülüğe düşmez; ârif olana bir işâret yeter.

§ Tanrı, kendi sıfatlarının tadlarını, çeşitli şekil erde yarattı. Her şekle de o tada ulaşma yolunda çeşitli hareketler, sesler, nağmeler, sözler verdi; böylece de herbiri, dururken de, hareket ederken de o tadı verir; o şaşılacak hareketlerle, nağmelerle, seslerle bilinir; nitekim gökyüzünün dönüşü, yeryüzünün duruşu, şaşırıp kalışı, ağacın oynayışı, dönen, yürüyen yıldızların hareketleri, hayvanların, dileklerini elde etmeleri, sözler, şi rlerde hep böyledir. Zahmet, eziyet çekmeseydin merhametli olduğunu nerden bilecektin; melheme ihtiyâcın olmayacaktı ki.Nekeslik olmasaydı Allahın kerîm olduğunu nerden bilecektin?

Bu bir tek kişiye görünüşte de, içten de kul olman, dostlarına dost, düşmanlarına düşman kesilmen, tümden onun buyruğuna uyman, ne derse duydum, itâat ettim demen gerek. Şart bu olmasaydı yalnız Abû-Bekr'le Ömer kul olmazdı da herkes kul-köle kesilirdi. Halkı tanımaz mıydı onlar? Tanırlar, idare yollu da halkla

geçinirlerdi. Böyle olmakla beraber gene de açık-gizli, ona bir kulcağız kesilmezler miydi, ayaklarının altına toprak olup döşenmezler miydi? Zâti zevkleri de bundan ileri gelirdi ya (*). (*) Arapçadır.

Bütün Şam'ı, Mekke'yi boynuna alsa, kişi kul olmadıkça, kulluk toprağında yuvarlanmadıkça ölmüş canı

dirilmez, tazeleşmez. Adam-akıllı bilirler, inanırlar ki burada mülk ıssı erler var, canları diriltirler, tazeleştirirler.

Herkese ne rızk verilmişse o, gelir-çatar. Önceden kişinin isteyip dilediği, az bir-şeyle değişmeye başladı mı, yanılır da böylesine bir kulum ben der, kendi-kendine de ne yaptım, ne suç işledim de bana karşı değiştiler der; bilmez ki onlar, içini bilirler onun... Bilmezler ki biz padişah oğul arıyız, padişahın belinden gelmişiz;

«Rahmetini dilediğine özel olarak verir, rahmetine alır onu.» denen kişinin belindeniz biz.

§ Benim tapımda elli yıl, gerçek olarak savaşmak gerek ki bir an, suçsuz olarak otursun. Böyle olmadıkça her harekette, her oturuşta onların suçlarını, rezilliklerini, ayıplarını görüp durmadayız; yalnız susuyoruz, bir şey söylemiyoruz da suçsuz sanıyorlar kendilerini.

§ Şüphe yok ki o bilgi de yücedir; fakat Tanrının bir başka sırrı var ki o bilginin ötesindedir o... İnsan kırılıp dökülmedikçe o sırlar, kendisine yüz göstermez. İnce söze dalmak, ince düşüncelere dalmak, ince bilgiler öğrenmeye koyulmak, düşünceyi keskinleştirmek yoluyla bir pay alınamaz buradan.

§ O bilinen sırdan, hem de bir kuyudan suvarılan, bir yazıda güdülen koyunlar, etlenirler, canlanırlar, gelişirler, yağlanırlar. Ayrı-ayrı yazılarda yayılan koyunlarsa arıklaşır, hastalanır, gövdeleri kanla-irinle dolar.

Herkesin sözünü duyup dinleyen mürit de böyledir işte. «Onlar iyi bir iş yaptıklarını hesaplarlar.»

§ Uyandırmaya, diriltmeye gücü yetmeyen kişiye uymaktansa ölmek, daha hayırlıdır.

§ Peygamberlerle erenler, lâtif kişilerdir; bir gün bile kimsenin kendilerine hizmet etmesini, kimseye kötülük gelmesini istemezler. Halksa nasıl bir kişiye ulaşmışlar, bilmezler bile.

§ Dağ-taş, su, ateş, yel bile insana secde etmededir; birkaç lüzumsuz münâfık secde etmemiş, noksan mı

gelir insana?

§ «İnsan öfkelenince hayır duâ eder gibi kendine, ehline-ayâline beddua eder, insan, pek acelecidir» âyetinin anlamı şudur: İnsan, öfkelendiği zaman, kendisine de, ehline-ayâline de şer ister, belâ ister; insanın kendisine, ehline-ayâline hayır istediği gibi hani. «İnsan pek acelecidir.» Gönlüne ne gelirse ister; yavaş

davranmaz, o istediği şey hayır mıdır, şer midir, düşünmez bile. Abû-Cehil de yârabbi, Muhammed gerçekse üstümüze kara bulutlar gönder, başımıza taş yağdır diye duâ ederdi ya; bunu öfkesinden isterdi. Özeti şu ki: Tanrıdan, herşeyi hemencecik istememek gerek. Birçok şey vardır ki gönüle gelir; hayır görünür; oysa ki şerdir o. Hakkımızda hayırlı olanı ver bize demek gerek. Birçok kişiler mal isterler; mal da belâ olur onlara.

Çocuk isterler olur amma belâ kesilir onlara. İşte, «Tanrım, bize dünyada da güzel şeyler ver, ahrette de»

âyetinin anlamı budur. Yâni Tanrım, dünyada da, ahrette de bizim için iyi olanı, hakkımızda hayırlı bulunanı

ver bize; iyiliğimiz, hakkımızda hayırlı olan odur, sen bilirsin; bizse hakkımızda hayırlı olan nedir, bilmeyiz.

Bilseydik yaptığımız işlerden pişmanlık duymazdık. Demek ki her gönüle gelene güvenmek, onu Tanrıdan dilemek doğru değil. «İyi işlerden bir kısmını, inanarak işleyen kişi ne zulümden korkar, ne sevâbının eksilmesinden.» Yerinde iş işleyen kişi, lâyık olanı yapar; kendisine yapılmasını dilediği şeyleri başkaları

hakkında da diler, onlara da yapar. Zulümle onların malına kasdetmez. Onların kendinde bir hakkı varsa inkâr etmez. Gönlünü doğrultur. Fırsat düşse bile onların hakkını almaz, hak kiminse ona verir, hem de tam olarak verir; bir habbesini bile almaz; bir şey çalmaz. Bunları da Tanrı için, Tanrı ona rahmet etsin diye yapar; bozuk kuruntularla değil. Zâti böyle yaparsa iyilik olmaz o, alış-veriş olur. Ben iyilik edeyim de bana da iyilik etsinler; iyilikte bulunayım da adım iyilikle anılsın; doğrulukta bulunayım da bana güvensinler gibi bir kuruntuya düşmek bezirgânlıktır. Kişi, yaptığını Tanrı için yapmalı, çünkü Tanrı, onun gönlündekini bilir: Ona kuruntuyu veren, düşünceyi bağışlıyan, düzeni ilhâm eden, çâreyi öğreten, nasıl olur da gönlünün perdesini ardında olup biteni bilmez; onun nasıl hareket ettiğini, nereye baktığını, gönül kuşunun ne yana uçtuğunu nasıl olur da görmez, anlamaz? Akıl ıya bir işâret yeter. «Ne zulümden korkar, ne sevâbının eksilmesinden...» İyi işi, iyi niyetle yaptığı için o kişi, gönlünün emin olduğunu görür; gönlünde bir eminlik görür, bir esenlik görür, o işin karşılığında rahata kavuşur. Emin olmazsa işe sarılamaz, niyeti tazeleyemez. İyi işin alâmeti, gönlün emin oluşudur. Böylesine kişi, «Ne zulümden korkar, ne sevâbının eksilmesinden.» Korku, suç belirtisidir. Birisi suçlu olsa da ben suçsuzum dese içindeki korku, dâvaya kalkışma, suç olmasaydı korku olmazdı diye bağırır.

Çünkü «Hâin korkar.» Ateşi ne kadar azaltırsan duman, o kadar azalır. Suçu, suç işleme kuruntusunu ne kadar azaltırsan korku, o kadar azalır. Doğruluğu isteyene bir terâzidir bu.

§ «Mâdemki beni azdırdın.» Yâni, beni azdırdığından dolayı, bu sebeple. Buradaki «b» , «l» yerinedir denmiştir. «B» and içindir de denmiştir, yâni andolsun ki beni sen azdırdın, sapıklığa sürdün, yoksulluğa düşmem için zevkimi bozarak sen saptırdın beni. «Sizinle konuşan, ne sapmıştır, ne yol yitirmiştir.» Bu da yoksunluğa düşmemiştir, yol yitirmemiştir demektir; böyle olmasaydı tekrar olurdu bu söz de.

Kim hayra ulaşırsa yaptığı işi halk över;
Sapıksa boyuna kınanır-durur (*). (*) Bu bölüm arapçadır.

§ İnanan kişinin duâsı mutlaka kabul edilir, bâzı inananların duâları kabul

edilmese bile bu, böyledir. Hani bir kumaşçı, bir kumaşı müşterilere gösterir, yüz dirhem ister. Birisi yüz on verir, öbürü yirmiye çıkarır, derken biri yüz elli verir, elbiseliği o alır, götürür; demek ki onun duâsı kabul edilmiştir öbür müşterilerin dualarıysa noksan para verdiklerinden kabul edilmemiştir. Şu halde pahasını çoğalt da kumaş senin olsun; noksan sende, kumaşta değil. Hani şuna benzer bu: Bir garip gelir, bir çok da altın, gümüş getirir. Her elbiseye, başka alıcılara göre o kadar çok para verir ki bütün elbiseleri ona sunarlar. A alıcı, vücut dükkânında birşeyin varsa himmeti yüce, ulular ulusu müşteriye göster de on yerine kırk elde et. «Gerçekten de Tanrı, inananların canlarını satın almıştır.» Bundan öte irkilmeden alan bir müşteri de olamaz. «Bir katre verirsin, incilerle dolu bir deniz alırsın.»

A duâ eden, yüzünü ne diye göğe dikersin? Duâları kabul eden, şahdamarından da yakındır sana; sense pek uzakta aramadasın, pek uzaktan dilemedesin; bu dilekle de bulunan, bulunmaz olup gidiyor.

Yeryüzünün gönlündeki defîne benim; ne diye yere baş korsun?
Gökyüzünün kıblesi benim, ne diye yüzünü göğe tutarsın?

Hani geceleyin kilim altında yüzük oynarlar ya... Bu oyuna hepside girişmiştir amma yüzük birinin avucundadır. Fakat hepsi de avucunu yummuştur, hal diliyle herkes, yüzük bende der; fakat yüzük kimin elindeyse onu bilen, bulandır oyunu üten... Hele bu yüzük, Süleyman'ın yüzüğüdür de; insan, cin, mal-mülk, hepsi de o yüzüğe râmolmuşsa. Kendinize gelin de yüzük ıssını gözetin; herşey ondadır çünkü.

§ «Andolsun ki sizi yarattık, sonra şekle soktuk sizi.» Seçme yoluyladır bu, varlık yoluyla değil. Hani birisi ulu olursa kendisinden sonra babası da ulu olur, derken atası da ululaşır,

§ «Secde edin diye buyurduğum zaman seni secde etmeden men'eden neydi?» Yâni seni secdeden ne men'etti? Âyetteki «lâ» te'kid içindir ve sıladır. Ferrâ, sözde birşeyi kuvvetlendirme icab edince lâ ile te'-kid edilir demiştir. Meselâ Mûsâ hakkında, «Gerçekten de sen daha yücesin.» denmiştir, yâni sen, sebebi yaratanla bilesin demektir.

§ «Bundan önce kitaptan bir şey okumamıştın.» Ne yazılmış, âdet olduğu gibi düzülüp koşulmuş bir kitaptan okudun, ne bilinen birşeye dayanan kitaptan. Yabancılardan ap-ayrı, tek başına... Üstelik de o kitap, ap-açık delildir... Kendilerine bilgi verilen, fakat rivâyet yollu değil, kendiliğinden verilen bilginlerin gönüllerinde o.

Tanrı, Tanrısal bilginlerin gönüllerini o bilgilerin mahfazası yapmış. Deliller, onlarca görülmede; nurları

onlardan doğmada. «Elbette Ulu Tanrıyı anış.» Tanrıyı anış, seni anıştan daha da büyük. Çünkü onu anış, bir sebebe dayanmadığı gibi bir fayda elde etmek için de değil. Onu anış dillerinizi çözer. Onu anış, anlayışınıza sığmaz. Onu anış gafleti sürüp gidermektir; böyle olmazsa, yâni gaflet bulunmazsa onu anış, onunla birleşir.

Oysa ki ona bir işâretin ulaşması, yaklaşması mümkün değildir; bundan büyüktür o. İşâret, bir iz, bir eser ister; iz-eserse, belirmek için bir zaman arar.

§ Namaz, kötülükten, tiksinilecek şeylerden men'eder adamı. «Namaz kılmaya kalktın mı, suçluymuş gibi kalkarsın. Derken perde kalkar, yahut da kötülüğe karşılık bir cezâya uğrarsın da perdeden kurtulur-gidersin.

«Allahı anış, elbette daha da büyüktür» ; ananda kötülüğün azâbını bırakmaz; üstelik de ananda, anılan başka hiçbirşey bırakmaz.

§ «Öyle kişiler onlar ki sabrederler de rablerine dayanırlar.» Sabrın evvelinde gerçekten de sabretmeyi huy edindi, sabrı kendisine durak etti mi sabır, onu şükre ulaştırır. Sabır, sağlık-esenlikle kalkmak gibi belâya uğrayıp dayanmayı durak edinmektir; yahut da genişlik, ferahlık zamanında, belâyı defetmeye gücü yeterken belâya uğramaktır; yahut durup dinlenmeden ıstırâba düşmektir, çırpınmaktır; yahut da çarpınıp çırpınmadan öylece kalakalmaktır.

§ Tanrı buyurmuştur: «Bizim için savaşanlar.» Yâni bizim râzılığımız için çalışanlara râzılık yurduna yol gösteririz. Yahut tövbe etmeye savaşanları öz temizliğine ulaştırırız. İlk zamanlarda nefsiyle savaşmayan kişi, yakınlığı umsa bile uzaklaşır-gider. Savaşanlarsa beşeri âdetlerden çıkarlar.

§ «Nice hayvan vardır ki kendi rızkını kendisi taşımaz.» Bir şey biriktirmez, Tanrıya dayanmaktan vazgeçmez; zâten Tanrıya dayanma, ehline bir zevktir, bir geçimdir. Tanrı, hayvanı, kendisine dayanma yüzünden rızıklandırır, siziyse arayıp tarama sebebiyle rızıklandırır. Fakat Tanrıya dayananların rızkı, Tanrı bilgisinde sâbit olur da onlar, çalışmadan, yorulmadan rızıklanırlar; başkalarıysa uğraşırlar, yorulurlar da öyle nzık elde ederler.

§ «Şehitlerin ruhları yeşil kuşların, inananların ruhları beyaz kuşların, çocukların ruhları serçe kuşlarının, kâfirlerin ruhları da kara kuşların kursağındadır(*).» *Bu ve bundan önceki yedi bölüm arapçadır.

§ Havâssa semâ' helâldir, çünkü herşeyden kurtulmuş bir gönül sahibidir onlar. Tanrı için sevme, Tanrı için nefret etme duygusu da herşeyden kurtulan gönüldedir. Benim sövüşümü yüz yıllık kâfir duysa imana gelir, îman eden duysa erenlerden olur-gider.

§ Tanrı, a kullarım buyurmuştur, yeryüzüm geniş. Bir yerde kötü işler, suçlar mı işleniyor, Tanrıya itâat edenlerin bulunduğu yere göçün.

§ «Herkes ölümü tadar.» Mâdemki yaşıyor, bu, böyle olur, «Sonrada dönüp bize varırlar.» Onlardan eğreti olan şeyler düşer, il etlerden-sebeplerden kurtulurlar, gerçeklik durağına ulaşırlar. Herkes ölümü tadar yokluk yönünden. Yaşayışı kendisinden olan herkesin ölümü, rûhunun gidişiyle olur. Fakat rabbiyle yaşayan, tabiat yaşayışından asıl yaşayışa göçer ki bu da gerçekten yaşayıştır.

§ «İki denizi birbirine kavuşturdu.» İyi kişilerin gönülleri iyilikle doludur; kötü kişilerin gönülleri kötülükle, karanlıklarla, Tanrı buyruğuna aykırı şeylerle. İkisinin arasında da gönüller var; onlar halkın gönülleri.

Onlarda, geleni reddedecek, çıkanı bilecek bir bilgi olmadığı gibi onlara

ne söz söylenir, ne de cevab alınır onlardan. Ulu Tanrı, «Sudan insan yarattı.» demiştir ya... Buyruğa uymuş bir binektir o vücut; kim cenneti özlemişse onu oraya götürür, kim ateşten kaçarsa onu kurtarır. O bedeni riyâzatla terbiye et; çünkü doğru yolu, onun üstüne binerek aşacaksın. İtâat zamanı hüzünlenmesin, sana uyduğu zaman yelip yöpürmesin; onu iyi bir binek hâline getirmek için adam-akıllı terbiye et.

§ Tanrı buyurmuştur: «Gölgeyi nasıl uzattı.» Halkı perde ardına attı; gaflet perdelerini yüzlerine örttü, onları

perdeledi. «Sonra güneşi delil etti ona.» Yâni tanımak güneşlerini; onlardır Tanrıya götüren gönül kılavuzları.

§ Tanrıya dayanmak, kazançta da olmaz, kazançtan vazgeçişte de. Dayanmak, ancak gönülde tam bir inançtır, tam bir güvenç. Dayanan çocuğa benzer denmiştir;anasının memesinden başka hiçbir şey tanımaz.

Dayanan da böyledir işte... Ulu ve Yüce Tanrıdan başka ona hiçbir yer-yurt yoktur.

§ «Bilerek rablerinden korktuklarından.» Yılmak, peygamberlerinden, bilerek korkmak bilginlerin; korkuysa herkesin.

§ Çoğu duyar, işitir mi sanır... Sanma ki sesini duyurdun; onlar, ancak ezelî sesi duyarlar. Ezelî sesi duymayan, senin sesinin hiç duymaz. Senin çağırmana geldiler ya, bu; ezelî sesin bereketindendir, o sesin çağrısındandır. Kim gaflete düşer, yahut çağrıya gelmezse o da cevap verilecek yerden uzaktadır, ilerdenberi öyle bir yerdedir de ondan; «Onlardan haberi olana sor.» Onlardan Tanrı yollarına kılavuz olan var; onlardan imanı atlatanlara delil olanı var; onlardan Tanrıya kılavuz olanı da var. «Yaptığından sorumlu değildir.» Çünkü

yaptığı işler, bir sebepten doğmaz; maksat veya iş bakımından ondan önce bir söz söyleyen yoktur. Nasıl zuhûr ettiyse öylece zuhûr etmiştir onlar. Zâti hiçbir kimse de ona bir iftirâda bulunamaz. Sözde ve işte onu geçen hiçbir kimsenin bulunmadığını anlasınlar diye daha yaratmadan yaratacaklarını anmış, peygamberleri, sıfatlarıyla, huylarıyla bildirmiştir.

§ Tanrıya yol, gökteki yıldızlardan da daha çoktur. Çünkü kalb, halden hâle döner-durur; her dönüşünde de Allaha bir yol açılır. Kalb, dönmeden duramaz; ancak olgun iman sahiplerinin kalbleri, Allahla yatışmıştır; onun elleri arasında, Tanrı ne verecekse onu bekler-durur. O halden dönse bile bir söz söyliyerek, bir iş

ederek dönmez, edebe riâyet eder de döner. Onun dileği varken onların dilekleri de olamaz. «Onlar, ancak onun buyruğunu işlerler» ; görünüşte sünneti gözetirler, içyüzden de Tanrıyı gözetirler (*). * Bu ve bundan sonraki beş bölüm arapçadır.

§ Kalıbımda rûhun yerine bir kutsal rûh geldi, oturdu. Cebrâil'im oydu benim; derken rûh alt oldu, sevgili kesildi; Cebrâil ortadan kalktı. «Kuluna ne vahyettiyse etti.» Ya tümden can ol, ya sevgili kesil.

§ **Tâlii kutlu kişi belâdan kaçar da bir kıyıyı tutar;**
Başkalarının halinden ibret alır.

Tanrı ereni, Tanrı peygamberi, Tanrı bilgisidir. «Kalemle öğretti.» Gönül e Tanrı yazısını okuyorum, kalemle halka yazıyorum, yâni anlatıyorum.

§ **Dilden başka birşeyle onun sözünü anlatmanın mümkünü yok; Fakat yazısına insanların şahıslan birer defter olmuş.**

Herşeyin fazlası faydadır da düşüncedeki fazlalık, fazladır(*). (*) Arapçadır.

§ «Rabbiniz değil miyim.» sorusu üç kere soruldu; inananlar, her üçünde de «Evet» dediler. İsyan edenler, ilkin evet dediler, ikinci defa, üçüncü defa sustular. Kâfirler, üçüncüde de hiçbir şey söylemediler; bâzısı der ki: En sonunda lâ dediler; hâsılı «lâ» belâsına uğradılar-gitti.

§ Ulu Tanrının kapısı, ancak erenlerdir; ancak onlara başvurmakla bir şey elde edilebilir. Kim o kapıyı

kaybederse ebedi olarak yoksun kalır... Bu söz de, kutlu kişiye güneşten de daha açık bir sözdür(*) Arapçadır.

).

Sınanmıştır bu, kim bir azizi incitirse, öfkelendirirse ne yaparsa yapsın, ne ederse etsin; reddedilir. Şu beden, nasıl başsız yaşayamazsa bu varlık da başbuğsuz bir yere ulaşamaz. Şu halde başkoymak gerek ki o, baş

kesilsin sana. Bütün bu işler başa çıkmıyor, bir yere ulaşmıyor, yüzüstü kala-kalıyor ya; sebebi hep bu; bu kadar kolayken onu elden bırakıyoruz biz.

En büyük temel budur; belâyı def'etmek için Tanrı ehlinin kanatları altına kaçmak, onların gölgesine, onların korumasına sığınmak gerek; bu, milyonlarca belâyı def'eder halktan(* Satır başından itibaren burayadek arapçadır.)

§ Erenin izi-eseri şudur: Onunla oturanların gönülleri yatışır, hoşlaşır, genişler. Temel, bir uluyu bulmaktır; amma yalvarış yoluyla, dostluk etmek üzere bulmak gerek. Düşmanlık edecekse bulmasından bulmaması yeğ; hani derler ya, filân hırsız, filân harâmi, filânı buldu; onun gibi tıpkı.

Seyyîd buyururdu ki: Melekler, senin kul arını görelim diye yer-yüzüne inerler; Tanrı kullarını seyretmek için inerler de belki onun sevgisi de iner diye birer-birer onlara söz söylerler.

§ Birisinin bir şeyhi olsa onu, Tanrısı bilmeli diyor. Bu sözü söyleyebilen kişinin yalvarışındaki kudret, bu sözden de üstün olmalı. İster aman de, ister zaman, buracığa baş koymak gerek; başçağızını koymadıkça faydası yok; Kazvinli'nin dağarcıkta tere vardı demesi gibi hani. Derviş Tanrısal olmalı, herşeyden münezzeh olmalı, ben Tanrıyım diyebilmeli... İyi amma uzatma; çok-çok sevgiler yüzünden yok olmadın, ölmüyorsun...

Yok olursan, ölürsen o zaman onun varlığıyla var olursun, onunla dirilirsin. Böyle oldun mu da varlığa bey kesilirsin, sultan olursun, bengisuya dalarsın, ebedîlik mülkünü elde edersin... Tanrı sarrâfı, Tanrı nâibi, iki dünya

paralarını düzüp koşan, ne getirir, neyi kabul ederse odur altın; çünkü kalp akçayla geçer akçanın mehenk taşı, onun akıl elinin avucudur.

Senin yardım tapında kabul fermânını elde eden,

Onun tapısına varır, hizmet kemerini kuşanır da zaman boyunca hizmet eder-durur.

§ Nefsimle savaşırken içimden pişmiş ciğer kokusu duydum da bildim ki ciğerimin üç yanı da yandı-gitti.

Derken Tanrı kolaycacık geri verdi ciğerimi bana, sonunda da Tanrıyla buluşma müyesser oldu, onunla huzûr buldum, zahmeti uzaklaştırdı-gitti Tanrı.

§ Yıldız bilgisi hastalığa benzer; onu bellemek haramdır; çünkü zarar verir, faydası yoktur; Tanrının kazâsından, kaderinden çekinmek de mümkün değildir; ancak kabul olacak duâ ile çekinilebilir. Hekimlik bilgisi meşrûdur; çünkü Peygamber de kendisini tedavi ettirirdi(*) Bu ve bundan sonraki beş bölüm arapçadır.

).

§ Fıkıh, çeşitli ilâçlarla bilginin inceliklerini tanımaktır. Tanrı râzı olsun Abû-Hanîfe, fıkıh, nefse ne yarar, ne yaramaz, bunları bilmek, nefsi bu suretle tanımaktır demiştir.

§ Esenlik ona, Peygamber, Yahudilerden, Hintlilerden sakının, isterse yetmiş fersahlık yerde olsunlar dedi.

Esenlik ona, iki Yahudi kalsa gene de Müslümana kastederler dedi.

§ Esenlik ona, Peygamber, erkek olsun, kadın olsun, her Müslümana bilgi öğrenmeye çalışmak farzdır dedi.

Yâni her bilgiyi değil, hal bilgisini aramak farz. Çünkü bilginin üstünü, hal bilgisidir, amelin üstünü, hal bilgisini korumak. Çünkü adama namazda neler farzdır, neleri yerine getirmesi gerek, farzı yerine getirmek için neler yapması gerekiyor; mutlaka bunları bilmesi şarttır.

§ Esenlik ona, Peygamber dedi ki: Biz peygamberler topluluğu, insanları lâyık oldukları konaklara kondurmakla emredildik. Ulu Tann da, «Aranızdaki üstünlüğü unutmayın» der.

§ Esenlik ona, dedi ki: Çarşamba günü başlanan her iş, mutlaka biter.

§ (Birisi.) ibâdetlerin faydası neden burada görülmüyor diye sordu. (Mevlânâ) buyurdu ki(* Bu bölüm, bizdeki 73.bölümdür. "Tembelleşip işten kalmamanızı ister..." sözüne kadar bizde var. Ordan sonraki kısmı yazıyoruz.

):

…….

Nitekim kimileri aldandılar, o kadarı yeter buldular, tembel iğe koyuldular; başka bir iş gelmedi ellerinden.

Şüphe yok ki ibâdetlerin faydasının burada belirmemesi, gizli kalması daha iyi. Böylece Tanrı tapısının haslarının kerâmet göstermeleri de büyük bir suçtur, güçlü bir sınanıştır. Onlar, daima bu halden kaçarlar, kerâmet

göstermeyi istemezler. Hâsılı Tanrı feyzi, gece-gündüz, gizli-açık, boyuna onlara gelir-durur; onlardan hiç mi hiç kesilmez. Kendileri istemeden istekleri boyuna olur-gider. İçlerinden ne geçerse belirir, olur. Böylece onları dileyenlerin dilekleri, onların müritlerinin istekleri de onların bereketiyle boyuna olur-gider. Hani padişah, yakınlarından birine bir gelir bağışlar; o gelir, noksansız, kesintisiz, soluktan soluğa, günden güne ona gelir, geçimine yeter; bu, boyuna böyledir de. Bir yabancıya da bir kerecik birkaç dirhem verir. O adam, onu habbe-habbe harcar amma gene az bir günde tükenir; evvelce nasılsa gene o hale gelir adam. Bir kere daha padişahtan bir ihsan koparmaya çalışır, çabalar amma az olur ki bir daha bir ihsana konar. Akıllı kişiye bir işâret yeter.

Erenlerin kimisine ibâdetlerin, buyruğa uyuşların faydası, burada, bugün belirir. Bu da bir hikmete dayanmadadır. Umutsuzluğa düşmeyesiniz, ibâdetlerin karşılığı kesin olarak görülecektir, bunu bilesiniz diyedir bu; ahretten bir örnektir bu. Kerâmet ve kudret göstermek, insanlığı olgunluğa ulaştıran olgun kişiye hiç zarar vermez, onu benliğe sürmez. O, koca bir küptür sanki. Âlem Husrev'inin Şîrin denizinden bir yol vardır o küpe, gizli bir yol. Herhalde boyuna ulaşır, boyuna inciler saçan dalgalar gelir; ondan da başkaları

sonsuz faydalara erer. Bu yüzdendi ya, Hazreti Muhammed'e boyuna «Söyle» hitâbı gelirdi; nitekim Kur'ân, buyurur-durur.

Küpün canından denize bir yol açıldı mı,
Küp, dereyle savaşa girişir de ona üst olur.
Bu sebeple «Söyle» sözü, denizin sözü olur,
Görünüşte isterse Ahmed söylesin.

§ Bir gün buyurdu ki:

Îsâ, rûh-ı hayvânî bağışlardı, Mustafâ, rûh-ı insanî. Bir devir de vardır, rûh-ı kudsî bağışlar. Bunu anlamak, anlayışsız olmaktır. Anlamazsınız amma bu söz, size tesir eder ya... Allah daha iyi bilir.

§ Gene bir gün buyurdu ki:

Tek gözlü bir adam vardı. Bir gün anasından, ben doğuştan mı tek gözlüyüm, sonra dan mı oldum diye sordu.

Anası dedi ki: İki gözlüydün sen. Bir gün elimde bir iğ vardı; çocukluğundan onu benden aldın, gözüne, vurdun, kendi kendine kör ettin.

Şimdi halkın şu dünyayı dilemesi, mevki istemesi, kazanç bolluğunu elde etmeye düşmesi, o iğe benzer; gönül gözüne raslar, kör eder-gider. Özü, üstün, değerli bir göz ilâcı olan zamanın Îsâ'sı ona acır da acıyış

miliyle gözüne başarı tutyasını çeker, onu o körlükten kurtarır, gözüne bir aydınlık gelirse o başka. Yoksa böylece «Ahrette de kör olur.» Tanrıya sığındık bundan.

§ «Rabbimiz, bize gökten yemek indir de bize, önce gelenlerimize de, sonra geleceklerimize de bayram olsun.»

§ (Birisi,) her yılda iki bayram, her ayda dört Cuma olmasındaki hikmeti

sordu. Dedim ki: Maksat Tanrı dostlarının, Tanrıyı sevenlerin bir araya gelmeleri, birleşmeleri, birbirleriyle konuşup görüşmeleridir. Çünkü «Topluluk rahmettir, ayrılık azap.» Maksat da canlarla bedenlerin birbirlerine alışmaları, başlangıçtaki birlikle sondaki birlikten haber almalarıdır. Bu topluluğun, bu gönül huzurunun, bu fikir birliğinin bereketiyle de tüm olsun, parça-buçuk olsun, Tanrıdan dileklerine,isteklerine kavuşurlar.

Gene böylece bayram günlerinde, Cuma günlerinde bilginlerin, dervişlerin, halkın toplantısından maksat, Tanrı kullarının, kıyâmet gününün topluluğunu, o günün gürültüsünü hatırlamaları, özleri temiz dostlar, halis olarak seven kişilerle cennette, «Gerçeklik makamında» toplanacakları günü hatıra getirmeleridir. Zâti,

«Çekinenler başka» âyetindeki erler de bu temiz dostlardan, hâlis olarak sevenlerden ibârettir. Onlar, orda birbirlerine kutlu olsun derler, selâm verirler. «Esenlik size, tertemiz oldunuz» , yâni murâdınıza erdiniz, kurtuldunuz, «Girin ebedi olarak cennete» derler. Bayram, arife günlerinde zurnanın bağrışındaki, nefîrin feryât edişindeki, davulun gümleyişindeki, nakaranın, zilin çalınışındaki, davulun lüm-lüm diye ötüşündeki sır da şudur: Bütün bunlar der ki: İleri gelen, geri kalan bütün kullar, Tanrı buyruğuyla, tam dileyerek, hep

birleşerek işlerini-güçlerini bırakmışlar, alıştan-verişten vazgeçmişler, mahşer halkının toplanacakları gibi onlar da musallâ arasâtında toplanmışlar... Utanarak, alçalarak Tanrı tapısında sızlanıyorlar, yalvarıp yakarıyorlar; kendilerinden geçerek namaz kılıyorlar; böylece de «Rabbine saf-saf arzedilirler» âyetinde bildirilen o korkulu yeri düşünüyorlar; tir-tir titriyorlar; böylece de «Rableri onları kendi rahmetiyle, râzılığıyla muştular»

fermânının ellerine sunulmasını bekliyorlar.

Şimdi sağsın, varsın ya, «O boru çalınınca» âyetindeki borunun sesini duy, âşıklara en büyük bayram, münâfaklara tümden korku olan, azâp olan kıyâmet gününden haberdar ol; o bölük-bölük toplulukların toplanmasını, o insanların çil yavrusu gibi dağılmalarını düşün de kendini çeşitli ibâdetlerle, iyi işlerle, olgunluklarla beze; sadaka-i fıtri ihtiyâcı olanlara ulaştır. Böyle yaptın mı, cennet güzelliklerinin dolunay yüzlerini görmeye lâyık olursun; Allah vergilerinden bayramlık rahmet elbisesini giyersin; yarlıganma tacını

başına korsun; yakınlık şerbetini içersin; «Gerçekten de iyi kişiler, elbette cennettedir; tahtlar üstünde seyrederler» işret yerinde ululuk ıssının cemâlini neliksiz-niteliksiz görür, dincelirsin. «Yaptıklarına karşılıktır bu» vesselâm.

§ Denmiştir ki; bilgi, erlerin ağızlarından alınan şeydir; çünkü onlar, duyduklarının en güzelini bellerler, bellediklerinin de en güzelini yaparlar. Allah daha iyi bilir.

§ Peygamber, Tanrı ona esenlik versin, demiştir ki: Gerçekten Allah, şekillere değişerek (sıfatıyla, eseriyle) görünür. Gene demiştir ki: Bir ip sarkıtsanız elbette Allahın üstüne düşer.

§ Zâlim olmadığı halde kendisine bir yardımcı olmayan kişi, alçalır gider. Bilgin olmadığı halde kendisine doğru yolu gösteren birisine sahip olmayan

kişi, sapıtır-gider.

* * *